

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı
Türkiyat Araştırmaları Yüksek Lisans Programı

**TURKESTANSKIYE VEDOMOSTİ GAZETESİNE GÖRE TÜRKİSTAN'DA
POSTA VE TELGRAF TEŞKİLATI**

Assel ADILKHANOVA

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

TURKESTANSKİYE VEDOMOSTİ GAZETESİNE GÖRE TÜRKİSTAN'DA
POSTA VE TELGRAF TEŞKİLATI

Assel Adilkhanova

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı
Türkiyat Araştırmaları Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2021

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (¹)
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. (²)
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (³)

..... /...../.....

Assel ADILKHANOVA

¹"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metodların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

*Tez **danışmanın** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Prof. Dr. Yunus KOÇ danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

.../.../.....

Assel ADILKHANOVA

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans çalışma konusunu belirlemede büyük katkısı olan ve bu tez konusu üzerinde çalışmaya başlarken bana her türlü yardımda bulunan, hiçbir desteğini esirgemeyip değerli vaktini ayıran, kıymetli fikir, bilgi, yöntemler ve tavsiyeleriyle tezin nitelikli bir hale gelmesi ve ortaya çıkmasında emek sarf eden tez danışmanım sayın Prof. Dr. Yunus Koç'a teşekkürü bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum. Saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Yunus Koç ile çalışabilmek büyük bir onurdu.

Üniversite hayatı boyunca edindiğim bilgiler, kazandığım deneyimler ve tanıştığım insanlar beni sadece olumlu yönde etkilediler, gerek akademik gerek sosyal anlamda çok farklı pencereler açtı. Dolayısıyla, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde derslerine katıldığım ve akademik açıdan gelişmemde katkıda bulunan tüm saygıdeğer hocalarıma özel teşekkürlerimi bir borç biliyorum.

Sayın Prof. Dr. Tufan Gündüz ve sayın Doç. Dr. Ebubekir Güngör hocalarıma tez savunmamdaki değerli katkıları, yorumları ve verdikleri tavsiyeleri için teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.

Burada ismini zikretmeden geçemeyeceğim Taşkent'te beni misafir eden ve Özbekistan'da bulunduğum süre içinde çok yardımını gördüğüm arkadaşım Shokhida Karimova ve ailesine çok teşekkür ediyorum.

Beni eğitime devam etmeme, gelişmeme ve yurtdışında yüksek lisans derecesi almaya teşvik ettiği için canım aileme çok minnettarım. Anne babamın ve biricik kardeşlerimin sonsuz desteği ve güveni, beni eğitimim açısından kendimin daha iyi bir versiyonu olmaya motive etti. Aileme içten şükran ve sevgilerimi sunmak isterim.

Son olarak da eğitimim sırasında kaybetmeyeceğim değerli dostlar edindim. Türkiye'de ailem dediğim ve tek tek adını sayamadığım tüm dostlarıma bana bahsettikleri destek için her birine ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

ÖZET

ADILKHANOVA Assel. *Turkestanskiye Vedomosti Gazetesine Göre Türkistan'da Posta ve Telgraf Teşkilatı. Yüksek Lisans Tezi.* Ankara, 2021.

"Turkestanskiye Vedomosti Gazetesine Göre Türkistan'da Posta ve Telgraf Teşkilatı" başlıklı bu çalışmada Türkistan Askeri Valiliği'nin yayın organı olan ve 1870-1917 yılları arasında, Taşkent'te yayınlanan *Turkestanskiye Vedomosti* isimli süreli yayın esas alınarak Türkistan topraklarında XIX. yüzyılın ikinci yarısında yer alan önemli gelişmeler, özellikle posta yollarının oluşması, posta hizmetlerinin, telgraf ağlarının meydana gelmesi ve haberleşme temelinin atılması konuları hakkında malumat vermek amaçlanmıştır. XIX. yüzyılın ikinci yarısı ve XX. yüzyılın başları Türkistan'ın hem toplumsal hem fikri hayatı açısından dikkat çekici bir dönemdir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Türkistan'daki siyasi durum önemli ölçüde değişmeye başladı. Zira Çarlık Rusyası Türkistan'ın içlerine ilerlemeye devam ederek 1864-1868 seneleri arasında Evliya Ata, Çimkent, Semerkant gibi büyük şehirleri aşama aşama ele geçirmişti. Bu bağlamda Türkistan'da yeni idari yapılar kurulmaya ve toplum hayatını ilgilendiren birçok alanda değişimler yaşanmaya başlamıştı. Türkistan topraklarında kurulan Rus idaresi kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve merkezi hükümet ile olan bağlantısını kuvvetlendirmek üzere haberleşme ve ulaşım yollarını kurmaya ihtiyaç duymuştur. Zira bu uzak bölgenin merkezî idare ile önce idari, sonra ticari ve sanayi amaçlar için hızlı bir şekilde iletişim kurması gerekiyordu. Orta Asya hanlıklarında posta yolu, posta hizmeti ve telgraf gibi gelişmiş haberleşme türleri mevcut olmadığından 1864 yılında bölgede ilk posta yolu yapılmış ve haberleşmenin temelleri atıldıktan sonra Türkistan topraklarının önemli şehirleri arasında yeni posta haberleşme hatları ortaya çıkmış, ticari, sanayi ağırlıklı ve önemli bir nüfusa sahip kaza ve vilayetlerde postaneler açılmaya başlamıştır. Posta hizmetinin yanı sıra bölgede telgraf iletişimi meydana çıkmıştı ve bölgenin belli başlı yerlerinde telgraf ağları kurulmaya başlamıştır. İşbu çalışmada *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesi aracılığıyla elde edilen tüm haber ve alakalı yorumlardan yola çıkarak Türkistan topraklarında Posta ve Telgraf Teşkilatının kurulması ve işletilmesi hakkında daha kapsamlı bilgi sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Türkistan, Turkestanskiye Vedomosti Gazetesi, Posta ve Telgraf Teşkilatı, Demiryolları.

ABSTRACT

ADILKHANOVA Assel. *Post and Telegraph Organization in Turkestan According to Turkestanskiye Vedomosti Newspaper*. The Master thesis. Ankara, 2021.

In this study titled "Post and Telegraph Organization in Turkestan According to Turkestanskiye Vedomosti Newspaper", the publication of the General Governorship of Turkestan and published in Tashkent between the years 1870-1917, on the basis of the periodical called Turkestanskiye Vedomosti. Its aim is to give information about the important developments that occurred in the second half of the century, especially the formation of postal routes, postal services and telegraph networks, laying the foundation of communication. The period from the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century was remarkable in terms of both the social and intellectual life of Turkestan. In the second half of the 19th century, the political situation in Central Asia began to change significantly. Because Tsarist Russia continued its advance into Turkestan, gradually seizing big cities such as Evliya Ata, Shymkent, Tashkent, Turkistan and Samarkand between 1864-1868. In this context, new administrative structures began to be established and changes were being experienced in many areas concerning social life in Turkestan.

Thus, the Russian administration established on the territory of Turkestan needed to establish communication and transportation routes in order to meet its own needs and to strengthen its connection with the central government. Because this remote region had to communicate quickly with the metropolis, first for administrative, then commercial and industrial purposes. Thus, in 1864, the first post route in the region was built and the foundations of communication started to be built. Later, new postal communication lines emerged among the important cities of Turkestan, and post offices started to be opened in districts and provinces with a significant population, commercial and industrial. In addition to the postal service, telegraph communication emerged in the region and telegraph networks began to be established in major parts of the region. In this study, based on all the news and relevant comments obtained through the Turkestanskiye Vedomosti newspaper, it is tried to provide more comprehensive information about the establishment and operation of the Post and Telegraph Organization in Turkestan. In addition, it is thought that his thesis will constitute a source for future studies in this field,

with the introduction of the first newspaper published in the region of Turkestan and it was about the Post and Telegraph Organization in Turkestan.

Key words: Turkestan, Turkestanskiye Vedomosti Newspaper, Post and Telegraph Organization, Postal routes, Railways.

İÇİNDEKİLER

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xii
HARİTALAR VE RESİMLER DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1
KAYNAK ESERLER.....	7
1. BÖLÜM: RUSYA, TÜRKİSTAN VE TURKESTANSKIYE VEDOMOSTİ.....	11
1.1. Rusya ve Türkistan.....	11
1.1.1. Rus Çarlığı'nın Türkistan İşgali	11
1.1.2. Türkistan Askeri Valiliği'nin Kuruluşu	16
1.1.3. Valiliğin İdari Yapısı	23
1.1.4. Askeri Valilik İdaresi İçin Nizamname Tasarıları.....	29
1.1.5. Türkistan'da Şehir Yönetimi	33
1.1.6. Türkistan'da Yargılama Usulü	34
1.1.7. Türkistan Askeri Valiliği'nin Nüfusu ve Etnik Yapısı	35
1.2. Turkestanskiye Vedomosti Gazetesi	38
1.2.1. Gazetenin Çıkış Tarihi	38
1.2.2. Gazetenin Editörleri.....	42
1.2.3. Gazetenin Baskısı	43
1.2.4. Gazete Bölümleri ve Yayınlanan Haberler	44

1.3. Türkistan'da Neşredilen Gazeteler ve <i>Turkestanskiye Vedomosti</i> Gazetesi.....	48
2. BÖLÜM: TURKESTANSKIYE VEDOMOSTI'YE GÖRE TÜRKİSTAN'DA POSTA TEŞKİLATI	63
2.1. Turkestanskiye Vedomosti Gazetesine Göre Türkistan'da Posta Hizmetleri	63
2.2. Posta Yolları ve Posta İstasyonlarının İşletilmesi	76
2.3. Yurt İçi Posta Ücretleri ve Posta Yazışma Türleri	89
2.4. Türkistan'da Postanelerin Kurulması	122
2.5. Postane Kadrosu	140
2.6. Posta ve Telgraf İdaresinin Birleşmesi	145
2.7. Posta-Telgraf Bölümlerindeki Tasarruf Bankaları Hakkında	151
2.8. Posta Yazışmalarının Demiryolu ile Taşınması	153
2.9. Posta Yollarında ve Posta İstasyonlarında Meydana Gelen Sorunların Turkestanskiye Vedomosti Gazetesine Yansımaları.....	165
3. BÖLÜM: TURKESTANSKIYE VEDOMOSTI'YE GÖRE TÜRKİSTAN'DA TELGRAF TEŞKİLATI	169
3.1. Türkistan'da Telgraf Hatlarının İnşası.....	169
3.2. Telgraf İdaresinin Düzenlenmesi: Türkistan Telgraf Bölgesi ve Kadrosu	193
3.3. Telgraf Ağlarının Korunması.....	196
3.4. Telgraf Gönderilerinin Elektromanyetik Telgrafla Alınması ve İletilmesine İlişkin Düzenlemeler	197
3.5. Telgraf Ücretleri	198
3.6. Yurt İçi Telgraf Yazışmaları İçin Kelime Tarifesinin Yürürlüğe Girmesi	201
SONUÇ	203
KAYNAKÇA	209
EK 1. ETİK KURUL İZİN MUAFİYET FORMU	220
EK 2. ORJİNALLİK RAPORU	221
EK 3. BENZERLİK ENDEKSİ.....	222

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.: Adı Geçen Eser

bknz: Bakınız

C.: Cilt

Çev.: Çeviren

TV.: Turkestanskiye Vedomosti

S. ve ss.: Sayfa numarası

TABLOLAR DİZİNİ

- Tablo 1. 1867 Yılı Taşkent Şehrinin İdari Kadrosu.
- Tablo 2. 1867 Yılı Türkistan Bölgesinin Belli Başlı Meskun Yerleri ve Nüfus Sayısı.
- Tablo 3. 1867-1879 Yıllar Arasında Türkistan Askeri Valiliği'nin Nüfus Sayısı.
- Tablo 4. Türkistan Askeri Valiliği'ne Bağlı Vilayetlerin 1897 ve 1909 Yıllarına Göre Toprak ve Nüfus Dağılımı.
- Tablo 5. 1 Ocak 1909 Tarihine Göre Türkistan Askeri Valiliği'ne Bağlı Semireçensk, Sır Darya, Fergana, Semerkant, Hazar Ötesi vilayetleri ile Buhara ve Hive Hanlığının Kapsadığı Alan ve Nüfus sayısı.
- Tablo 6. Türkistan'da Yayımlanan Gazete ve Dergiler.
- Tablo 7. İhale için Uygun Posta İstasyonların Listesi.
- Tablo 8. Andican-Oş Yolu İstasyonlarındaki Arabacıların (yamşık), Arabaların ve Diğer Ekipmanların Sayısının Listesi.
- Tablo 9. Uç-Bulak – Çaldovarskiy Posta Yolundaki Atlı Posta İstasyonları ve Orada Bulunması Gereken Arabacı, At ve Diğer Koşum Takımlarının Sayısı.
- Tablo 10. Hokand-Hocent Yolundaki Posta İstasyonlarının Listesi.
- Tablo 11. Türkistan Askeri Valiliği Posta Kurumlarının/dairelerinin Kadrosu.
- Tablo 12. Sredneaziyatskaya (Orta Asya) Demiryolu İdaresinden. Krasnovodsk'dan Taşkent'e Kadar Trenlerin Hareket Saatleri ve İstasyonlar.
- Tablo 13. Krasnovodsk'dan Taşkent'e Kadar Trenlerin Hareket Saati.
- Tablo 14. Çernyaevo'dan Andican'a Kadar Trenlerin Hareket Saati.
- Tablo 15. Merv'dan Kuşka'ya Kadar Trenin Hareket Saati. Salı ve Cuma Günleri.
- Tablo 16. Taşkent'ten Krasnovodsk'a Kadar Trenlerin Hareket Saati.
- Tablo 17. Taşkent'ten Krasnovodsk'a Kadar Trenlerin Hareket Saati.
- Tablo 18. Andican'dan Çernyaevo'ya Kadar Trenlerin Hareket Saati.

Tablo 19. Kuşka'dan Merv'a Kadar Trenlerin Hareket Saati. Çarşamba ve Cumartesi Günleri

Tablo 20. Taşkent Demiryolu İdaresi. Trenlerin Hareket Saati ve İstasyonlar.

Tablo 21. Taşkent Demiryolu İdaresi. Trenlerin Hareket Saati.

Tablo 22. Taşkent Şehri Telgraf İstasyonundan Rusya İmparatorluğu'nun Farklı Yerlerine Gönderilen Depeşi Fiyatlarının Listesi.

Tablo 23. Taşkent Şehri Telgraf İstasyonundan Rusya İmparatorluğu'nun Farklı Yerlerine Gönderilen Depeşi Fiyatlarının Listesi.

Tablo 24. 1868-1879 Yılları Arasında Türkistan Askeri Valiliği'nin Posta ve Telgraf Geliri.

Tablo 25. Bölgeye Göre Bir Depeşa Göndermek için Belirlenen Tarife.

HARİTALAR VE RESİMLER DİZİNİ

Resim 1. Taşkent-Semerkant Yolundaki Mırza-Rabat Posta İstasyonu.

Resim 2. Üçlü Telgraf Direğinin Türkistan Bölgesinin Dağlı Kısımlarında Kurulması.

Resim 3. Bir Posta ve Telgraf Görevlisi ile Bir İşçinin Prjevalsk Telgraf Hattına Direkleri Hazırlama için Yaptığı Yolculuk.

Harita 1. 1867 Yılı Geçici Nizamname Tasarısına Göre Türkistan Askeri Valiliği.

Harita 2. 1886 Yılında Türkistan Krayı.

Harita 3. 1871 Yılına Ait Posta Dairesi Tarafından Basılan Asya Rusyası ve Sibirya'nın Posta Haritası.

Harita 4. Semerkant, Sır Darya ve Yedisu Vilayetlerinde Yer Alan Posta Şubeleri, Posta Yolları ve İstasyonları.

Harita 5. Yedisu Vilayeti ve Bozkır Askeri Valiliği'nde Yer Alan Posta Şubeleri, Posta Yolları ve İstasyonları.

Harita 6. Sır Darya Vilayeti, Orenburg Guberniyası ve Bozkır Askeri Valiliği'nde Yer Alan Posta Şubeleri, Posta Yolları ve İstasyonları.

Harita 7. Bozkır Askeri Valiliği, Tomskaya ve Tobolskaya Guberniyalarında Yer Alan Posta Şubeleri, Posta Yolları ve İstasyonları.

Harita 8. Günümüz Orta Asya (Merkezi Asya) Haritası.

GİRİŞ

Yüzyıllar boyunca Türk, Arap, Acem, Tacik gibi birçok millete ve kültüre ev sahipliği yapan Türkistan, Avrasya kıtasının batı-orta kısımlarında geniş bir alanı temsil eden ve geçmişten beri "Turan", "Türkistan" isimleriyle adlandırılan bölgedir.¹ "Türkistan" kavramı ve Türkistan coğrafyası farklı tarihsel dönemlerde Orta Asya'da yaşamını sürdüren Türklerin topraklarına nispeten değişik isimlerle anılmıştır ve İranlılar, Araplar'ın tarafından kullanılmıştır ve kaynaklarda rastlanmıştır.²

Orta Asya bölgesinin adlandırılan tüm isimlerinden en eskisi, Orta Asya'nın eski göçer ve yarı göçebe halklarının ortak yazılı adı olan "Tur" ismini temel alan "Turan"dır. İlk olarak *Avesta*'da kaydedilen bu etnik ad, daha sonra eski İran mitolojisi ve Orta Fars dini ve tarihi edebiyatı ve belgelerinde ve ayrıca Ortaçağ Farsça, Arap-Müslüman ve yerel Orta Asya tarihi ve coğrafi literatüründe bahsedilen "Turan" toponiminin temelini oluşturdu. Sasani İmparatorluğu I. Şapur sah (242-272) döneminde, "Turistān" adı, "Turan" adıyla birlikte yaygın olarak ve buna benzer "Turlar ülkesi" anlamını taşıyarak Persler arasında kullanılmaya başlandı. III. ve IV. yüzyıl Sasani mühürlerinde ise "Turan" ve "Turistān" isimleriyle birlikte, "Turgistān" ismi de eşdeğeri olarak geçmektedir. Daha sonra Eftalitler (V. yy) ve Türkler (VI.-VIII. yy) döneminde "Türklerin ülkesi" anlamına gelen "Türkistan" a dönüştürüldü ve eski İranlıların anlayışında bu tabir coğrafi olarak Amu Darya, Sır Darya ve Tarım nehir havzalarının topraklarına nispeten kullanılmıştır.³ Arap fatihleri (VII.-VIII. yy) ise Orta Asya'da Türklerin yaşadığı bölgeleri tanımlamak için Arapça'dan "nehrin ötesinde olan/nehrin ardı"⁴ anlamına gelen *mā warā'a n-nahr*

¹ "Turkestan", Brokgauz, F.A., Efron, İ.A. (1902). *Ensiklopediçeskiy slovar Brokgauza i Efrona*, T. XXXIV. St. Petersburg: Tipo-litografiya İ.A. Efrona, s.174.

² Türkistan isminin henüz keşfedilmiş en erken kullanımı 639 yılına dayanan ve Soğd dilinde yazılmış yirmi beş satırlık bir belge olarak bilinmektedir. (Lurye, P.B. (2004). *İstoriko-lingvistiçeskiy analiz sogdiskoy toponomii*. Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata filologičeskih nauk [Filoloji bilimleri derecesi için hazırlanan tez çalışması]. St.Petersburg. İnstitut Vostokovedeniya RAN, s.81) Belgede "Çavyak boyuna mensup, Türkistan'da doğan cariyeye Opaçah" hakkında kayıt geçer. (Babayar, G. (2018). Kutadgu Bilig'te geçen Türkistan ve Turan isimleri üzerine. *JOTS*, 2/2, ss. 26-49.) Belge, 1969 yılında, 628 numaralı bir Çin belgesiyle birlikte bulundu.

³ Kamoliddin, Ş.S. (2002). K voprosu ob upotreblenii geografiçeskih nazvaniy Maverannahr i Turkistan. *O'zbekiston tarixi 4*, Taşkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi, "Fan" nashriyoti. ss. 61-62; Bartold, V.V. (1963). *Soçineniya II.cilt*, I. Bölüm. Moskva: Vostoçnaya Literatura Yay., s.181; Masalskiy, V.İ. (1913). *Rossiya polnoye geografiçeskoye opisaniye našego oteçestva, T.19, Turkestanskiy kray*. St. Petersburg: A.F. Devriyen basımevi, s.274.

⁴ Besim, A. (2006). *Divanü Lügati't-Türk*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. Cilt III, ss.149-150.

(Maveraünnehir) kavramını kullanmaya başladılar.⁵ Orta Çağ'da yaygınlaşan bu tabir, coğrafi olarak önce (IX. yüzyılda Tahirîler döneminde) İran Horasanı'nın bir devamı, daha sonra (IX.-X. yy Samanilerin döneminde) Horasan'ı da içeren ayrı bir idari birim olarak ve sonradan (XI.-XII. yy Karahanlı Devleti döneminde) Arap Halifeliği'nin içinde Türkistan'ın bir parçası olarak kabul edildi.⁶ Bu bölge Avrupa bilimsel ve tarihi geleneğinde Latince adlandırması üzerinden "Transoxania" veya "Transoxiana" olarak bilinmektedir.⁷

Ruslar ise XIX. yüzyılın başlarında bilimsel literatürlerde Türkistan bölgesini "Büyük Buhara" ve "Küçük Buhara" olarak adlandırmışlardı. Ancak XIX. yüzyılın ortalarına doğru İngiliz araştırmacıların ilmi kaynaklarının etkisi altında "Batı Türkistan" ve "Doğu Türkistan" tabirlerini kullanmaya başladılar.⁸

Zeki Velidi Togan, "Türkistan Çin'e tabi olan doğu yarısı Doğu Türkistan ve Rusya'ya tabi olan batı yarısı Batı Türkistan diye ikiye bölünür. Doğu Türkistan 1,503.563 kilometre murabba olup bunun 1,118.713 kilometre murabba bölümü Tarım havzasından ibaret olan Kaşgarya'ya, 384.850 kilometre murabba da İle vilayeti ile Cungarya'ya aittir. Batı Türkistan ise 3,836.503 kilometre murabba olup bunun 1,979.816'sı sabık Türkistan Umumi Valiliğini teşkil eden vilayetlerle sabık Buhara ve Hive hanlıklarına, 1,856.687 kilometre murabba sabık Rus İdari taksimatında Sahra Vilayetleri (Stepniye oblasti) denilen Kazakistan'a aittir. Farsça bir tabir olan Türkistan sözü, bilhassa eski Çarlık Valiliği'ne ve doğu Türkistan'a itlak olduğundan Hazar Denizi'nden ve İdil(Volga)'den Çin Seddine, Altaylardan Hindikuş'a kadar uzanan ülkeler manasında umumi isim olarak Uluğ (Büyük) Türkistan ve Türkilî tabirlerini" kullanmıştır. Böylece Türkistan fiilen ikiye bölünmüştür.⁹ XIX. yüzyılın II. yarısında ise "Türkistan" tabiri ilk defa belli bir siyasi-idari birim olarak Çarlık Rusya'sı tarafından kullanılmaya başladı.

⁵ Masalskiy, V.İ. (1913). *Rossiya polnoye geografiçeskoye opisaniye našego oteçestva, T.19, Turkestanskiy kray*. St. Petersburg: A.F. Devriyen basımevi, s.279.

⁶ Kamoliddin, Ş.S. (2002). K voprosu ob upotreblenii geografiçeskih nazvaniy Maverannahr i Turkistan. *O'zbekiston tarixi 4*, Toshkent:O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi, "Fan" nashriyoti. s.63.

⁷ Brokgauz, F.A., Efron, İ.A. (1902). *Ensiklopediçeskiy slovar Brokgauza i Efrona*, T. XXXIV. St. Petersburg: Tipolitografya İ.A. Efrova, s.285.

⁸ Persler ve Afganlar aracılığıyla İngilizler Türkistan tabirini benimseyen ilk Avrupalılardı ve 18-19. yüzyılların başında bu tabiri daha önce Batı Avrupalılar ve Ruslar tarafından kullanılan Büyük Buhara ve Küçük Buhara isimleri yerine bilimsel coğrafi terminolojide yer verdiler. (Sultanov, T.İ. (2006). *Çingiz Han i Çingizidi. Sudba i vlast*. Moskova: AST Yay., ss.60-61.)

⁹ Togan, Z.V. (1981). *Bugünkü Türkilî (Türkistan) ve Yakın Tarihi* (2.bs.). Cilt I. Batı ve Kuzey Türkistan. İstanbul. ss. 23-24. Ayrıca bknz: Güngör, E. (2011). *Türkistan'da Fikir Akımları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık. s.18; Litvinskiy, B.A. (1984). *İstoriçeskiye sudbi vostoçnogo Turkestana i Sredney Azii. Vostoçnyy Turkestan i Srednyaya Aziya*. Moskova:Nauka Yay., s.4.

Çarlık hükümeti 1865 yılına kadar işgal ettikleri topraklar idaresi Orenburg Valiliği'nde kalmak üzere Türkistan Oblastı (vilayeti) adını vermiştir. 1867 tarihinde yeni işgal edilen bölgelerle beraber merkezi Taşkent olmak üzere Orenburg Valiliği'nden ayrılarak Sır Derya, Hazar Ötesi ve Semerkant valilikleri Türkistan Askeri Valiliği ismiyle idare altında birleştirdi. Siyasi duruma bağlı olarak Türkistan Askeri Valiliği'nin sınırları kimi zaman daralmış kimi zaman genişlemiştir. Akmola, Semipalatinsk ve Semireçye vilayetlerini yani Kazakların yaşadığı kuzey topraklarını da merkezi Omsk olmak üzere Bozkır Askeri Valiliği'ne bağladılar.¹⁰

Sonraki tarihlerde yani XX. yüzyılın 20-30'lu yıllarının ulusal-devlet ayırımından sonra Rus ve Sovyet terminolojisinde "Türkistan" tabiri tamamen kullanımdan çıkarılmış onun yerine "Orta Asya ve Kazakistan" terimi resmi olarak literatüre girmiştir. "Orta Asya ve Kazakistan" kavramı şu Sovyet Cumhuriyetlerini içeriyordu: Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Kırgızistan. Kazakistan ise ayrı bir ekonomik bölgeydi. 1991 yılında SSCB'nin parçalanmasıyla Orta Asya cumhuriyetleri bağımsızlıklarını kazanmışlardı. Ardından 1993 yılında Taşkent şehrinde Kazak, Kırgız, Özbek, Tacik ve Türkmen devlet başkanlarının katılımı ile gerçekleşen siyasî-ekonomik işbirliğinin gelişim meselelerinin görüşüldüğü toplantıda bölgenin adının "Ortalık Asya" yani "Merkezî Asya" olarak belirlenmesi kararlaştırıldı. Bu ismin verilmesinde bölgenin Avrasya'nın ortasında yer almasının yanı sıra buradaki ülkelerin tarih, dil, din, kültür, sosyal yaşam ve gelenek-göreneklerinin yakınlığı etkili olmuştur. "Orta Asya" (Middle Asia) terimi yerine "Merkezî Asya" (Central Asia) teriminin kullanılmasının tarihi sebepleri de vardır. Sovyetler döneminde "Orta Asya" tabiri ile Kazakistan'ın dışında kalan Türkistan bölgesi kastediliyordu.¹¹ Gördüğü üzere günümüzde Orta Asya (Merkezi Asya) olarak adlandırılan "Türkistan" tabiri ve coğrafi sınırları ardışık asırlarda farklı şekillerde tanımlanmıştır. Türk tarihinde önemli yere sahip Türkistan'ın coğrafi sınırlarını şu şekilde ifade edebiliriz, yaklaşık 6 mln km²'lik alanı kapsayan tarihi bölge güneyde Gürگان Irmağı, Horasan dağları, Kopet dağı, Kuhi Baba, Mazenderan, Kuenlun, Topçak, Ak Dağ ve Hindikuş dağlarıyla, kuzeyde Ural dağlarının güneyinden, İrtiş havzası ve Aral-İrtiş su ayırımı hattının Kuzey yamaçlarıyla, doğuda Altay dağları ve Doğu Tanrı

¹⁰ Masalskiy, V.İ. (1913). *Rossiya polnoye geografiçeskoye opisaniye našego oteçestva, T.19, Turkestanskiy kray*. St.Petersburg: A.F. Devriyen basımevi. ss.308-309.

¹¹ Hekimoğlu, V.S.F. (Mart 2018). Türkistan'da Bütünleşme Düşüncesi. *History Studies. International Journal of History*. 10/2, ss.57-77.

(Tien-Şan) dağları, batıda Yayık Irmağı ve Hazar Denizi sınırları ile çevrilmiştir.¹² Bu coğrafyada günümüzde Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Tacikistan Cumhuriyetleri ile Çin'e bağlı olan Doğu Türkistan yer almaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz ve kısa bir genel bakış sunmaya çalıştığımız Türkistan'ın Rusya ile kültürel, ticari ve siyasi ilişkilerinin ilkinin Rus İmparatorluğu'na ilhak edilmesinden çok önce başladığı bilinmektedir. XI. yüzyılda Eski Rus beylikleri, Ladoga şehrinden Hazar Denizine ve daha sonra Harezmi ve Orta Asya'ya ve oradan Hazar Ötesi ve Fars topraklarına giden Volga ticaret yoluyla Harezmi ile bağlandı.¹³ Ticaretin seviyesi ise ihmal edilebilir düzeyde idi. Orenburg eyaletinde, Troitskaya gümrükleri 1752 senesinde açıldı, ancak Orenburg'dan Taşkent'e ilk karavan 1738 senesinde gelmişti. Aynı yıl Hive ve Taşkent'ten de Orenburg'a karavanlar geldi.¹⁴

XVIII. yüzyılın ilk yarısında Rus hükümeti Orta Asya'yı jeopolitik çıkarlarına dahil etmenin gerekliliğini ve önemini anlamıştı. XIX. yüzyılın ikinci yarısında ise Orta Asya'daki siyasi durum önemli ölçüde değişmeye başladı ve bunun nedeni Rus İmparatorluğu'nun bu bölgelerdeki aktif askeri eylemleriydi. Askeri eylemler Rus İmparatorluğu'nun dış politikası tarafından motive edildi. Zira Orta Asya bölgesi güneydoğu Avrupa'daki hedeflerine ulaşmak için Rus hükümetinin dış politikasında destekleyici bir rol oynadı.

Bu tarihten itibaren Rus Çarlığı tarafından Türkistan'a çeşitli seferler düzenlenmeye başladı. 1864-1868 yılları arasında Çimkent, Türkistan, Taşkent, Semerkant gibi büyük şehirler Rus askerleri tarafından art arda alındı. Askeri kontrolün sağlanmasının ardından başlayan idari süreç içerisinde bölgedeki ilk posta yolu ile posta hizmetinin temeli General Çernyaev tarafından atılmıştır. 1864 yılında Evliya Ata ve Çimkent'in işgalini takiben, Çimkent şehrinden Verniy istihkamına kadar ilk posta kuryesinin organizasyonu emri verilmiştir. 1865 yılından itibaren de posta istasyonları için devlet hazinesinden kaynak ayrılmıştır. Örneğin her istasyon için üç at vermeye ve istasyon tamiri için para ayrılmaya başlandı. Neticede 1866 yılında Çimkent'ten Kazalığa kadar posta haberleşmesi gerçekleşmiş oldu. Taşkent'in işgalinden sonra da iki posta haberleşme hattı

¹² Togan, Z.V. (1981). *Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi* (2.bs.). Cilt I. Batı ve Kuzey Türkistan. İstanbul. s.1.

¹³ Kuza, A.V. (1989). *Maliye goroda drevney Rusi*. Moskova: Nauka Yay., s.128.

¹⁴ Gubareviç-Radobilskiy, A.F. (1912). *Znaçeniye Turkestana v torgovle Rossii s sopredelnimi stranami//materialy dlya izuçeniya hlopkovodstva Vıpusk II*. St.Petersburg: V.F. Kirşbaum Basımevi., s.3.ve s.15.

meydana gelmiştir: Taşkent-Çimkent-Evliya Ata-Tokmak-Verniy-Batı Sibirya hattı ve Taşkent-Çimkent-Türkistan-Sır Derya-Orenbug hattı. Posta güzergahları ve posta kuryeleri yavaş yavaş hizmete sokulmakla birlikte bölgedeki posta hizmetleri çok kötü idi. Posta istasyonlarındaki atlar sayıca yetersizdi ve güçleri de düşmüş durumdaydı. Merkezi idare tarafından haberleşme koşullarının düzeltilmesi için faaliyetler yürütülse de başarılı sonuçlar vermiyordu. Bu yüzden de merkezi hükümet ile olan irtibat iyi derecede sağlanmıyordu.¹⁵ Türkistan Askeri Valisi K.P. fon-Kaufman bütün bunları göz önünde bulundurarak ve Çarlığın kendisine vermiş olduğu geniş yetkiden yararlanarak yüksek askeri ve sivil bürokratlardan oluşan bir grup ile bölgeyi yeniden yapılandırmak için faaliyetlere başladı.¹⁶ Böylece Türkistan bölgesindeki posta hizmetleri ve haberleşmenin tüm eksiklerini ortaya çıkarmak, merkezi hükümetinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve mevcut şartları iyileştirmek için en iyi gerekçeleri belirlemek üzere 1868'de Posta Bakanlığı'nda özel bir komisyon kuruldu. XIX. yüzyılın 90'lı yıllarından itibaren de Türkistan bölgesi İmparatorlukta ekonomik yaşama dahil olmaya başladı. Pamuk ve ipekböceği yetiştiriciliğinin yanı sıra demir yolları, telgraf hatları inşa edildi ve geliştirildi.¹⁷

Yukarıda söz ettiğimiz Türkistan topraklarında yer alan önemli gelişmeler, yani posta yollarının oluşması, posta hizmetlerinin, telgraf ağlarının meydana gelmesi ve haberleşme temelinin atılması tezimizin ana konusunu oluşturmaktadır. XX. yüzyılın başında Hazar Ötesi, Semerkant, Fergana, Sır Derya ve Yedisu (Semireçensk) yani 5 vilayetten oluşan Türkistan Askeri Valiliği'nin topraklarını esas alan çalışmamız giriş ve üç bölümden meydana gelmektedir.

Araştırmamızın ana kaynağını Çarlık Rusyasının Taşkent'te 1870-1917 tarihler arasında yayınladığı *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesi adlı süreli yayın oluşturmaktadır. Çalışmamızın giriş kısmında Türkistan kavramı, farklı tarihsel dönemlerde kapsadığı topraklara dair kısaca bilgi sunmaya çalıştık.

¹⁵ Kaufman, K.P. (1885). *Proekt Vsepoddaneyşego otçeta gen-adiutanta K.P. fon-Kaufmana I po grajdanskomu upravleniyu i ustroistvu v oblastyah Turkestanskogo general gubernatorstva 7 noyabrya 1867 – 25 Marta 1881 g.*, St.Petersburg: Voennaya tipografiya, ss.419-424.

¹⁶ Eshenkulova, K. (2007). *Modern Bilimlerin Türkistan'a Girişi (1800-1917)*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilimdalı, İstanbul. s.54.

¹⁷ Aminov, A.M., Babahocaev, A.H. (1966). *Ekonomiçeskiye i politiçeskiye posledstviya prisoedineniya Sredney Azii k Rossii*, Taşkent: Uzbekistan Yay. ss.70-72.

Rusya, Türkistan ve *Turkestanskiye Vedomosti* başlıklı birinci bölümde, bölgenin Rusların hakimiyeti altına alınması, Türkistan'daki siyasi gelişmeler, Çarlık Rusyası ile olan ilişkiler, Türkistan Askeri Valiliği'nin kurulması ve idari sisteminin inşa edilmesi, bölgede yürürlüğe giren nizamname tasarıları konusu ele alınmıştır. Bunun yanı sıra Türkistan Askeri Valiliği'nin yayın organı olan ve 28 Nisan 1870 tarihinde yayın hayatına başlayan *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin çıkış tarihi, amacı, fiyatı, tirajı, muhabirleri, haber kaynakları, gazetenin neşredildiği yıllarında ne tür değişikliklerin meydana geldiği üzerinde durulmuştur. Ayrıca bölgede Rusça basılan diğer gazeteler hakkında da bilgi verilip genel bir değerlendirme yapılmıştır.

İkinci bölümde, *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesine göre Türkistan'da posta hizmetleri ve ulaşım konusu ele alınmıştır. Türkistan Askeri Valiliği vilayetlerinde posta yollarının yapılması, posta istasyonlarının yanı sıra uyezd (kaza)¹⁸ ve vilayetlerde postanelerin açılması, demiryollarının inşası ile posta yazışmalarının taşınması, bölgede posta hizmetlerinin yürürlüğe koyulması hakkında malumat verilmiştir. Ayrıca posta istasyonlarda meydana gelen problemler de incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise Türkistan'da ilk telgraf hatlarının çekilmesi, halkın ilk telgrafla tanışması ve hızlı haberleşmeyi sağlayan telgrafi benimsemesi, ticari amaçlı kullanılması, telgraf ağların oluşumunda yaşanan problemlere değinilmiştir.

Turkestanskiye Vedomosti gazetesine göre Türkistan'da Posta ve Telgraf Teşkilatı başlıklı tez çalışmamızın araştırılması esnasında tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın başlangıcında Kazakistan Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi Nadir Kitaplar ve El Yazmalar bölümü, Özbekistan Cumhuriyeti Milli Devlet Arşivi, Alişer Navoi adındaki Özbekistan Milli Kütüphanesi Nadir Kitaplar ve El Yazmalar bölümünden temin ettiğimiz *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin nüshaları sayfa sayfa incelenmiştir ve taranmıştır. Gazetede Türkistan'da iletişimin gelişmesi, posta yollarının yapılması, postanelerin açılması ve telgraf ağların oluşumuna dair yer alan haber, makaleler tespit edilmiştir ve Türkiye Türkçesine aktarılarak bir araya getirilmiştir.

Yapmış olduğumuz literatür taraması sonucunda günümüzde *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesi üzerine yapılmış ve incelenmiş birkaç çalışmaya rastlanmıştır. Kazakistan'da

¹⁸ Uyezd – Eski Rusya'da, 1721'den beri Rusya İmparatorluğu'nda, 1918'den beri Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nde (RSFSC), 1922'den beri SSCB'de alt birim idaresi, ilçe. SSCB'de 1923-1929 idari-bölge reformu sürecinde uyezdler (ilçe, kaza) *rayonlar'a* dönüştürüldü.

Turkestanskiye Vedomosti gazetesini araştırmalarında asıl kaynak olarak ele alan üç tane tez çalışması bulunmaktadır. Bunlar, 1997 yılında Mirzantay Jakıpov tarafından yapılmış olan "Çarlık Rusyası'nın Mirzaşöl'deki Sömürge Politikasının Turkestanskiye Vedomosti Gazetesinin Sayfalarında Yansıması" ve 1999 senesinde Saken Nurbekov'un "Çarlığın Sömürgeci Politikasının Ana Yönlerinin Turkestanskiye Vedomosti Gazetesinde Aydınlatması (19. yüzyılın ikinci yarısı - 20. yüzyılın başları)" başlıklı tez çalışması ve 2002 yılında Tattigul Kartayeva tarafından yazılmış olan "Kazak Halkının Tarihi ve Etnografik Kaynağı olarak Turkestanskiye Vedomosti Gazetesi (1870-1917)" tez çalışmalarıdır. Türkiye'de ise bu konuyu ele alan tek tez çalışması Mirzahan Egamberdiyev tarafından 2002 yılında Gazi Üniversitesinde yapılmış olan "Türkistanskiye Vedomosti Gazetesine Göre Türkistan'da Ruslaştırma Siyaseti" isimli yüksek lisans tez çalışmasıdır. Görüldüğü üzere adı geöen tarih alanında yapılmış tez çalışmalarında *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesi ana kaynak niteliğinde kullanılarak farklı konuları incelemiştir. Ancak Türkistan'da Posta ve Telgraf Teşkilatını doğrudan konu alan ve araştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. 2007 yılında Kishimjan Eshenkulova'nın yapmış olduğu "Modern Bilimlerin Türkistan'a Girişi (1800-1917)" başlıklı doktora tez çalışmasında Türkistan'da posta yolunun 1864 yılında yapılmasından ve telgraf ağlarının bölgenin belli başlı yerlerinde kurulmasından söz edilmiştir.

KAYNAK ESERLER

Gazete ve dergiler, tek taraflı haber ve yorum aktarımı, ideolojik yanları ve siyasi propaganda araçları olmanın yanında yayımlandıkları zamanların karakteristiğini yansıtması aöısından tarihi kaynak olarak önemli bir öneme sahiptirler. Zira basın materyalleri dönemin siyasi, sosyal, kültürel olaylarını kapsamaktadır ve çok değerli tarihi bilgileri içermektedir. Türkistan'da Posta ve Telgraf Teşkilatı başlıklı araştırma konumuzun asıl kaynağını da 1870-1917 yılları arasında neşredilen *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesi oluşturmaktadır. A. Alektorov: "Türkistan bölgesinin tarihi gelişimini araştırmak isteyen insan *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesine mutlaka bakması gerekmektedir" diyor. *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesi sadece devletin duyurularını halka iletmekle kalmamış aynı zamanda sayfalarında Türkistan coğrafyasını tanıtmıştır,

Türkistan bölgesi ile ilgili yapılan inceleme, makale ve araştırmalara yer vermiş, yurtdışında gerçekleşen olayları bildirmiştir. 47 yıl boyunca yayın hayatını sürdüren gazete 1893'e kadar haftalık, 1893'ten sonra haftada iki kez, Aralık 1903'ten itibaren haftada üç, Mart 1904'ten itibaren haftada dört kez, Temmuz 1907'den itibaren de günlük olarak yayınlanmıştır.

Tezimizin ana kaynağı olması bakımından zorunlu olan ve sürekliliğin takibi açısından önem arz eden konu, gazetenin tüm sayılarına ulaşmaktır. Bu süreç araştırmamızın en zor kısmını oluşturdu. Gazetede basılan materyaller ve sayıların çokluğundan dolayı metinlerin tamamına ulaşmak mümkün olmadı. Bu nedenle çalışmamızın gerçekleşmesinde sınırlandırma yapılmıştır. Bu çalışma, 1870-1917 yılları arasında Taşkent'te neşredilen ve zengin içeriğe sahip *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin 1870, 1871, 1872, 1873, 1874, 1876, 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1887, 1888, 1892, 1894, 1907, 1906, 1913 tarihlerine ait baskıları taranmış ve konumuz açısından değerlendirilmiştir. Gazetenin tüm sayılarına ulaşamadığı için yalnızca anılan sayılar incelenebilmiştir. Gazetenin ilgili nüshalarında yer alan ve Posta-Telgraf teşkilatının planlamasından uygulanan tarifelere ve zaman içerisinde gösterdiği değişime kadar çok yönlü olarak yer alan haber akışı ve yorumlar taranmış ve tasnif edilmiştir. Derlenen haberler mevcut literatür bilgisi ve önemli diğer kaynaklarla karşılaştırılarak konu işlenmiştir.

Rus Çarlığı'nın Türkistan'da uyguladığı darive ekonomik politikaların yanında bölgenin kalkınması için yürüttüğü faaliyetlere dair önemli bir rapor da çalışmamızın ikinci ana kaynağını oluşturmaktadır. Bu rapor, Türkistan Askeri Valisi K.P. Kaufman'ın Raporudur.

K.P. Kaufman. Proekt Vsepoddaneyşego otçeta gen-adiutanta K.P. fon-Kaufmana I po grajdanskomu upravleniyu i ustroistvu v oblastyah Turkestanskogo general gubernatorstva 7 noyabrya 1867 – 25 Marta 1881 g – başlığını taşımakta ve bölgenin sosyal, idari, ekonomik, kültürel durumunu analiz etmekte ve alt yapı projeleri bakımından da adeta bir fotoğrafını vermektedir.

K.P. Kaufmann 1881'de Türkistan Askeri Valiliği'nde bulunduğu sürece Rus Çarlığı için Türkistan'daki faaliyetleri hakkında değerli bilgileri içeren rapor, Askeri Valinin ağır hastalığı nedeniyle 1885'te Saint Petersburg'da basılmıştır. Fakat rapor hiçbir zaman tam

metin olarak yayınlanmamıştır, Askeri Valiliğin Kalem Ofisinde görevli eski yardımcısı danışman P. Homutov raporu sonuçlandırmıştır. Bu rapor (proje) Türkistan bölgesinin idari yapısı, nüfusu, ticaret, eğitim, ekonomi alanlarına dair önemli malumatlar sunmaktadır.

502 sayfalık raporun (proje) kendisi bir giriş, sekiz ana başlık ve bir ekten oluşmakta, "İletişim ve İnşaat Çalışmaları" ve "Halk Eğitimi, Nüfusun Ahlakı, Genel Sonuçlar" başlıklarını taşıyan yedinci ve sekizinci bölümleri ise tamamlanmamış durumdadır.

Raporun (projenin) ilk bölümü "Türkistan Askeri Valiliği'nin Nüfusu" olarak adlandırılmıştır. I. Bölümde, bölgenin kapsadığı alan ve on yıl içindeki değişimi, Türkistan Askeri Valiliği'nin nüfusu, yerli halkın kabile oluşumu, bölgede yaşayan Kırgız, Özbek, Rus, Tatar, Tacik, Dungan ve başka ulusların sayısı, bölgenin kentsel nüfusu gibi konular ele alınmış ve bu konularda detaylı bilgiler verilmiştir.

İkinci bölüm, "Bölgenin İdari Yapısı" başlığını taşımaktadır ve Türkistan Askeri Valiliği'nin oluşumu, bölgenin idari yapısına ilişkin hazırlanan nizamname tasarıları, uyezd (kaza) ve oblastların (bölge) yönetimine dair malumatları içermektedir.

"Bölgenin Sömürgeleştirilmesi" başlıklı üçüncü bölüm ise Türkistan'daki göç konusuna ayrılmıştır, Rus İmparatorluğu'nun merkez bölgelerinden ve komşu devletlerden gelen istikrarlı göçmen akışını anlatmaktadır.

"Türkistan Askeri Valiliği'ne Bağlı Bölgelerdeki Toprak Mülkiyetinin Durumu" başlıklı dördüncü bölümde Türkistan Askeri Valiliği'nde yaşayan yerleşik halka ait toprakların toplam alanı, ayrıca bu bölgedeki Ruslara ayrılan topraklar hakkında bilgi sunmaktadır. Bunların yanı sıra Askeri Valilikte üretilen ürünlerin zaman içindeki değişimine dair malumat verilmiştir.

"Bölgenin Mali Durumu" adlı beşinci bölümde vilayetlerdeki ekonomik durumdan ve geçim kaynaklarından söz eder. Hayvancılık ve tarımla uğraşan yerli halkın mali durumu ve yerel ticaret hakkında bilgi verilmektedir.

"Askeri Valiliğin Finans ve Vergi Düzenlemesi" olarak adlandırılan altıncı bölümde yerel bütçe açığı sorunundan bahsedilmektedir. Ayrıca valiliğin Rus para birimi Ruble üzerinden gelir giderlerinden de söz edilmektedir. Bölgenin 1867 – 1879 yılları

arasındaki idare ve teşkilat masrafları ve hanlık dönemindeki vergiler, ücretler hakkında bilgi verilmektedir.

"İletişim (Ulaşım) Yolları ve İnşaat Çalışmaları" başlığı altındaki yedinci bölümde ise, 1864 yılında Çimkent'in işgalinden sonra bölgede Çernyaev tarafından yapılan posta yolundan, posta yollarının düzenlenmesi için özel komisyonun oluşturulmasından, kervan yolları ve inşaat işleri hakkında malumat sunmaktadır. Yukarıda dediğimiz gibi bu bölüm tamamlanmamıştır.

"Halk Eğitimi, Halkın Ahlakı ve Genel Sonuçları" adı ile başlayan sekizinci bölümde Müslüman eğitim kurumları, Medrese ve Mektepler, bölgedeki ilk Rus okulları, halk eğitim okulları konuları ele alınmıştır. Bu bölüm de yedinci bölüm gibi tamamlanmamıştır.

M.A. Terentyev'in 1903-1906 tarihleri arasında kaleme aldığı ve 1906 yılında St. Petersburg V.V Komarov basımevinde basılan – *Orta Asya'nın İşgali Tarihi* adlı üç ciltten oluşan eser ise çalışmamızın üçüncü ana kaynağını oluşturur. Çar ordusunun generalı Mihail Afrikanoviç Terentyev 1853-1856 yıllarında Kırım Savaşına, 1877-1878 yıllarında ise Osmanlı-Türk savaşına katılmıştır. Kendisi aynı zamanda şarkiyatçı ve tarihçi idi. Türkistan Askeri Valisi K.P. Kaufmann onu bölgenin işgal tarihi ile ilgili deneme bir kitap yazmakla görevlendirmişti. Ancak bu çalışma bitirilmemiştir. Daha sonra hazırladığı materyaller, *Pazar Mücadelesinde Rusya ve İngiltere* (St. Petersburg,1875) ve *Orta Asya'da Rusya ve İngiltere* (St. Petersburg,1875) adlı kitaplarının temelini oluşturdu. Mihail Terentyev'in ana eseri *Orta Asya'nın İşgali Tarihi*'ni emekli olunca yazmıştı. Bu, üç ciltlik *Orta Asya'nın İşgali Tarihi* Rusya'nın Orta Asya'daki politikasını ayrıntılı bir şekilde dile getirmektedir. Ayrıca eserde birçok harita ve çizim bulunmaktadır. Bu çalışmayı ele alırken, Mihail Terentyev, yalnızca yerel arşivlerdeki 1847'den başlayan materyallere başvurmuştu.

Rusya İmparatorluğu İçişleri Bakanlığı tarafından 1901 yılında yayınlanmış olan *Ministerstvo Vnutrennih Del, 1802-1901. İstoriçeskiy Oçerk. Prilojeniyeye II. Poçta i Telegraf v XIX stoletii* adlı eser de dördüncü ana kaynak olarak çalışmamızda kullanılmıştır. 250 sayfadan oluşan bu tarihi deneme Rusya İmparatorluğunun yanı sıra imparatorluğun parçası olan bölgelerde posta ve telgraf işinin kuruluşu ve gelişmesi hakkında kısa ama değerli malumatlar vermektedir.

1. BÖLÜM: RUSYA, TÜRKİSTAN VE TURKESTANSKIYE VEDOMOSTİ

1.1. RUSYA VE TÜRKİSTAN

1.1.1. Rus Çarlığı'nın Türkistan İşgali

Ruslar 15. yüzyılın sonuna kadar küçük knezlikler halinde yaşamaktaydı ve 13. yüzyıla kadar Moğol İmparatorluğunun hakimiyeti altında idi. İmparatorluk parçalandıktan sonra kurulan ve “Cuci Ulusu” olarak anılan Batu Han'ın Altın Ordası da iki yüzyıl boyunca Rusya'nın güneyine ve merkezine hükmetti. 14. yüzyılın ikinci yarısında, Han Berdibek'in ölümünden sonra, Altın Orda sultanları arasındaki ayrışmalar yoğunlaştı. Örneğin, 1360 ve 1380 yılları arasında Altın Orda Hanlığının tahtında 25 han değişti.¹⁹ 1380'de Altın Orda hükümdarı Mamai, Kulikovo Muharebesinde Moskova Prensi Dmitri Donskoi ordusu tarafından yenildi. O sırada Timur'un desteğiyle Toktamış Han, Mamai'den Altın Orda'da iktidarı ele geçirdi ve devleti yeniden toparlamayı başardı. 1382'de Toktamış han Moskova'yı yaktı ve Rus prenslerinin vergi ödeme yükümlüğünü geri kazandı. Ancak Timur'la arası açıldı. Timur 1391 ve 1395'te Altın Orda topraklarına yaptığı seferlerde, bu devletin gücünü iyice kırdı ve başkent Saray Berke'yi yıktı. Bundan sonra Cengiz'in torunları arasındaki savaşlar ülkenin giderek parçalanmasına yol açtı.²⁰

Parçalanan Altın Orda Devleti topraklarında Kazan Hanlığı, Kırım Hanlığı, Astrahan Hanlığı, Nogay Hanlığı, Sibir Hanlığı kuruluyordu. Bu esnada Moskova Knezliği ise topraklarını genişletmeye başlamıştı. Rusya, Novgorod (1478), Tver (1485), Smolensk (1514) ve Ryazan'ı (1517) ilhak edince güçlü bir bütünlük halinde toparlanmıştı. 1552'de Korkunç İvan, 150.000 askeri ile Kazan'ı kuşattı ve 2 Ekim'de güçlü bir mayının patlamasıyla yaratılan bir boşluğa saldırı ile şehri aldı. 4 yıl sonra, yani 1556 yılında Astrahan Hanlığı işgal edildi.²¹ Yaklaşık aynı dönemlerde Rusların Buhara ve Hive

¹⁹ Konak, İ. (Bahar 2012). Moskova Knezliğinin Bağımsızlığa Geçişinde Türk-Moğol Dünyasının Rölü. *Türkiyat Mecmuası*. C.22, s.1, s. 110.

²⁰ Bakina, N.S., Janakova, N.T. (2017). *Kazakistan Tarihi*. Almatı: Atamura yayınevi, s. 123.

²¹ Terentyev, M.A. (1906). *İstoriya Zavoevaniya Sredney Azii*. 1. Cilt. St. Petersburg: V.V. Komarov basımevi, s.2; Baumann, R.F. (2002). *Rusya'nın Türk Bölgesinde yayılması*. *Türkler*. (Çev. N.Uslu). Cilt 18. Ankara:Yeni Türkiye

hanlıkları ile de resmi ilişkiler kurmaya başladıkları görülür. 1564'te Buhara hanı II.Abdullah'ın (1557-1598) IV. İvan Groznyi'ya (1533-1584) gönderdiği mektuptan o dönemlerde ticari ilişkilerin ön planda olduğu anlaşılmaktadır.²² 1578-1705 yılları arasında çok sayıda Buhara ve Hive elçisi Rusya'ya gitmiş, Rusya elçileri de Hive ve Buhara hanlıkları'na ziyaretlerde bulunmuşlardır.

I. Petro (1689-1725) döneminde de ticari ve siyasi ilişkilere devam edildi. I. Petro, Rus Çarlığı'nın gelişmesi ve büyük devletler arasında yer edinebilmesi için sıcak denizlere açılmanın ve ticareti geliştirmenin birinci derecede önemli olduğunu kavramıştı. Diğer yandan I. Petro döneminde Ruslar Avrupa'nın büyük devletleri ile ticari bir rekabete girmiştir. Bu bağlamda Rusların sıcak denizlere hakim olma planının Rusya'nın devlet politikası haline geldiği görülmektedir. I.Petro 1697-98 yılında Büyükelçiliğin bir üyesi ve Peter Mihailov isminde birisi olarak Batı Avrupa'yı ziyaret etti. Bu gezide Rusya'nın Avrupa'nın büyük devletlerinin çok gerisinde kaldığının farkına varmıştı. Bundan dolayı o, Rusya'nın Batı Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinden geri kalmışlığını ortadan kaldırmaya yönelik reformlar yaptı. Onun ana hedefi Rusya'ya Batı Avrupa ile bağlantı sağlayacak Baltık Denizi'ne erişmektir. 1699'da Polonya ve Danimarka ile ittifak kuran Rusya, İsveç'e savaş ilan etti. Büyük Kuzey savaşı olarak adlandırılan bu savaş 1700 yılında başlayıp 1721 yılında sona erdi. 1710-1711 yıllarında Osmanlı İmparatorluğuna karşı da bir savaş başlatmış ve Rusya'nın yenilgisiyle sonuçlanmıştı.

Poltava Savaşı, tüm Kuzey Savaşı gibi, çok yüksek bir bedel karşılığında kazanıldı. Ülke tahrip edildi, tüm kilise çanları silahlara transfer edildi; bakır, kalay, kurşun yoktu ve her şey altın için satın alındı. Yeni bir sermayenin teşkil edilmesi, bir filo oluşturulması ve büyük bir ordunun bakımı çok para gerektiriyordu. Herhangi bir para birimine dönüştürülebilene tüm hammadde ve altın kaynaklarını bulmak ve işlemek gerekiyordu. Bu arada Türkistan'ın zengin altın rezervlerinin hikayeleri Petro'nun dikkatini çekti. Amu Darya taşkın yatağındaki sayısız altın yatakları hakkında birçok söylenti vardı, aynı zamanda Hazar Denizi'nin batı ve güney kıyılarındaki zengin bakır, kurşun, kalay ve gümüş yatakları hakkında da bilgi vardı. İran'ı ziyaret eden gezginler ve tüccarlar, Türkistan'da bol miktarda pamuk, yün, meyve, baharat, boya ve Avrupa'da olmayan daha

Yayınları., s.577; Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi, Ç. Valihanov adını taşıyan Etnoloji ve Tarih Enstitüsü. (1993). *İstoriya Kazahstana s drevneyşih vremen do naših dnei*. Almatı: Dauir Yay. s.175.

²² Kastelskaya, Z.D. (1980). *İz İstoriy Turkestanskogo kraya* (1865-1917). Moskova: Nauka Yay., s.5.

pek çok şeylerin mevcut olduğunu bildiriyorlardı. 1714'te İsvেçlilere karşı büyük Kuzey Savaşında zafere yaklaştığında Petro, Türkistan'a yoğunlaştı.

XII. Charles ile savaş sona erdi ve Petro, Hindistan'a giden yolu ile ilgili uzun süredir devam eden düşüncesini ciddiye aldı. Orta Asya nehirlerinin en büyüğü olan Amu Darya'yı Hazar Denizi'ne çevirme (dönüştürme) ve böylece Rusya'nın uzak ülkelere ulaşması için uygun bir yol açma fırsatı olarak gören Petro ilk önce Hazar Denizi ve Sibirya'ya seferler düzenledi.²³ Başka bir haber de onun dikkatini çekti. 1713'te Türkmen kabilelerinin liderlerinden biri olan Hoca Nepes Astrahan'a geldi.²⁴

Knyaz Samanov ile iletişime geçip Amu Darya'nın kıyısında altın kumun bulunduğunu bildiren Hoca Nepes, hemen Petersburg'a gönderildi ve haberi doğruladı. Nehrin her iki kıyısını birlikte almayı ve antik çağlarda Hazar Denizi'ne aktığı eski kanala dönüştürmeyi önerdi. Keşfedilen altın kumlar ve Amu Darya'yı Hazar denizi ile birleştirme olasılığı haberi Petro'yu çok etkiledi.²⁵ Bu arada, St.Petersburg'daki Hive büyükelçisi Aşur-Bek Türkmen liderinin verdiği bilgileri teyit etti ve Petro'ya Amu Darya'nın eski ağzına bir kale inşa etmesini tavsiye etti.²⁶

Petro'nun emriyle, gelecekte ilhak edilmelerini sağlayacak olan Orta Asya devletleriyle daha yakın ticarî ve siyasi bağlar kurma planları geliştirildi. Bu planların niha'i amacı, onlar üzerinde bir çeşit koruma biçimindeki siyasi kontrolü sağlamaktı. Bu planların uygulanmasında ilk adımlar olarak iki sefer düzenlendi. Albay Ivan Buholz'a altın arayışı için Yarkend'e gitmesi emredildi²⁷, Prens Aleksander Bekoviç-Çerkasskiy,²⁸ bir büyükelçilik kisvesi altında Hive'ye ulaşması ve hanın Ruslar tarafından korumasını kabul etmesi için ikna edilmesi gereken keşif komutanlığına atandı.²⁹ Aynı yıl, Albay I.

²³ Terentyev, M.A. (1906). *İstoriya zavoevaniya Sredney Azii*. Cilt 1. St. Petersburg: V.V. Komarov Basımevi, s. 22.

²⁴ Masalskiy, V.İ. (1913). *Rossiya Polonoye geografiçeskoye opisaniye našego oteçestva, T.19, Turkestanskiy kray*. St.Petersburg: A.F. Devriyen Basımevi, s.305.; Abaza, K.K. (1902). *Zavoevaniye Turkestana. Rasskazı iz voennoy istorii oçerki prirodi, bita i nravov tuzemtsov – v obşedostupnom izlojenii*. St. Petersburg: M.M. Stasyuleviç Basımevi, s.2.

²⁵ Terentyev, M.A. (1906). *İstoriya zavoevaniya Sredney Azii*. Cilt 1. St. Petersburg: V.V. Komarov Basımevi, s. 22.

²⁶ A.g.e. s.21.

²⁷ Ünal, F. (2015). *XVIII. Yüzyıl Türk-Rus ilişkilerinde Nepliüev (İstanbul'dan Orenburg'a)*. Ankara:Gece kitaplığı, s.89.; Abaza, K.K. (1902). *Zavoevaniye Turkestana. Rasskazı iz voennoy istorii oçerki prirodi, bita i nravov tuzemtsov – v obşedostupnom izlojenii*. St. Petersburg: M.M. Stasyuleviç Basımevi, s.21.

²⁸ Özkan, M. (2018). Bekoviç gibi kaybetmek: Aleksandır Bekoviç Çerkasskiy'nin 1717 Hive seferi. *Marmara üniversitesi Türkiyat Araştırmaları dergisi*, 5(1), ss.93-111.; Abaza, K.K. (1902). *Zavoevaniye Turkestana. Rasskazı iz voennoy istorii oçerki prirodi, bita i nravov tuzemtsov – v obşedostupnom izlojenii*. St. Petersburg: M.M. Stasyuleviç Basımevi, ss.2-9.

²⁹ Terentyev, M.A. (1906). *İstoriya zavoevaniya Sredney Azii*. Cilt 1. St. Petersburg: V.V. Komarov Basımevi, s.22.; Masalskiy, V.İ. (1913). *Rossiya polnoye geografiçeskoye opisaniye našego oteçestva, T.19, Turkestanskiy kray*. St. Petersburg: A.F. Devriyen Basımevi, s.305.

Buholz, Knyaz Gagarin tarafından bildirilen altın hazinelerini bulmak ve Irtış Nehri boyunca Tobolsk'tan Yarkend'e gitmek için 2.500 piyade, 1.500 dragun ve 2 bin Kazak ile madencilik, mühendislik ve topçuları ile birkaç İsveçliden oluşan bir müfreze ile hareket emri aldı.³⁰ Keşif sırasında Yamışev Gölü'ne ulaşarak onun civarında Yamışevsk kalesini inşa etti. Ama Cungarlar aniden saldırınca Omi Nehri'ne çekilmek zorunda kaldılar. Ancak buna rağmen 1715-1720 yılları arasında kalelerin yapımına devam ettiler. 1716'da Omsk, 1717'de Jelezinsk, 1718 yılında Semipalatinsk ve 1720 yılında Ust-Kamenogorsk, Koryakov kaleleri kuruldu.³¹

Preobrajenski Alayı'nın Muhafız Birliklerinden olan kaptan teğmen Aleksander Bekoviç Çerkasskiy, Astrahan'dan Hive'ye düzenlenen bir başka seferin başına geçti. 29 Mayıs 1714'te, Aleksander Çerkasskiy'nin Hive hanını tebrik etmek ve oradan ticaret bahanesi altında Buhara'ya geçmesine dair çarlık tarafından Tsarksii İmennoy Ukaz adlı bir kararname çıkarıldı.³² Ancak 20 Mayıs 1714 tarihli Senato kararı ona ek talimatlar verdi: altın hakkında daha doğru bilgi edinmek ve Hive'deki siyasi durumun ayrıntılı bir değerlendirmesini sağlamak. Bu talimatlarda, knyaz'a Hazar Denizi'nin doğu kıyısını keşfetmesi talimatı verildi.

7 Kasım 1714'te 1.500 kişilik bir müfrezeyle Bekoviç-Cherkasskiy, Ural Nehri'nin ağzında bulunan Guryev yönünde Astrahan'dan yola açtı. Keşif seferi yanlış zamana denk gelmişti. O yıl, kış Hazar'a erken geldi ve suyu buz tutmuştu. Sonuçta iki gemi buzlanıp battı. Sefer üyeleri Astrahan'a geri dönmek zorunda kaldılar. Hemen sonra 1715 baharında yine yola çıktılar. Gemiler, Mangışlak Yarımadası'nda Karagan Koyu'na güvenli bir şekilde ulaştı ve buraya bir keşif seferi yapıldı. Yerel halk, eski zamanlarda efsaneye göre Amu Darya'nın Hazar Denizi'ne aktığını doğruladı. Çerkasskiy Amu Darya nehrinin aşağı yatağını incelemelerde bulunarak Eylül ayında Astrahan'a dönmüştü ve Çar Petro'ya hazırladığı raporunda Hoca Nepes'in verdiği bilgilerin doğru olduğunu belirtmiştir.

³⁰ Çernih, S.E. (2004). *Naçalo polojila krepost. Sbornik oçerkov statey*. Ust-Kamenogorsk: Upravleniye arhivami Vostočno-Kazahstanskoy Oblasti Gosudarstvennyy arhiv Vostočno Kazahstanskoy Oblasti, s.10.

³¹ Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi, Ç. Valihanov adını taşıyan Etnoloji ve Tarih Enstitüsü. (1994). *Kazakistan tarihi köne zamannan buginge deyin. Oçerk*. Almatı: Daur Yay., s.187.; Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi, Ç. Valihanov adını taşıyan Etnoloji ve Tarih Enstitüsü. (1993). *İstoriya Kazahstana s drevneişih vremen do naşih dnei*. Almatı: Daur Yay., s.178.

³² Terentyev, M.A. *A.g.e*, s.23.

Bu sırada Petro, Hazar Denizi'ne yeni bir sefer hazırlıyordu. 14 Şubat 1716 yılında ise Hive'ye yapılacak yeni seferin hedeflerini A. Bekoviç-Çerkasskiy'e anlattı ve şahsen yazdığı şu talimatları verdi:

- Amu Darya'nın bir önceki rotasını araştırmak ve mümkünse tekrar eski yatağına dönüştürmek;
- Hive Han'ının Rus Çarlığına boyun eğmesini sağlamak;
- Hive yolunda ve özellikle Amu Darya'nın ağzında, kaleleri inşa etmek;
- Orada yerleştikten sonra, Buhara hanıyla bağlantı kurarak onu Rus Çarlığına hakimiyeti altına girmesine ikna etmek;
- Hive Hanlığından ticaret yolunun döşenmesi için tüccar olarak Teğmen Kojin'i ve altın yatağını aramak için başka bir subay Erket'i Hindistan'a göndermek.³³

Bu sırada Kalmuk hanı Ayuka, Rusların gerçek maksatları hakkında Hive hanı Şirgazi'yi bilgilendirmişti. 1717 yılının ilkbaharında 3500 askeriyle Hive'ye gelen Çerkasskiy'i karşılayan Hive Hanı, bu kadar fazla askeri barındıracak kışlağının bulunmadığını belirtmiş ve askerlerin evlere dağıtılmasını teklif etmişti. Çerkasskiy ordusunun komutanlarından Binbaşı Frankenberg'in itirazlarına rağmen Hanın önerisini kabul etti. Ancak Rus müfrezesi bölündüğünde, Hive Hanlığının askerleri Rus askerlerine saldırdı. Askerlerden bazıları şiddetli bir savaşta hayatlarını kaybetti, hayatta kalanlardan bazıları köleleştirildi ve sadece küçük bir grup şehirden kaçmayı ve Guryev'e geri dönmeyi başardı. Bekoviç-Çerkasskiy yakalanıp öldürüldü.³⁴ Böylece Rusların Hazar denizi ve Kazak toprakları olan Mangışlak yarımadası üzerinden Türkistan'a ilk keşif seferi büyük bir hüsrarla sonuçlanmıştı. Fakat keşif seferinin böyle sonuçlanmasından Petro pek üzüntü duymadı, daha da büyük bir enerji ile Orta Asya'yı istila etmek için yeni fırsatlar aradı. Ekim 1717'de Çar Petro, İsveçliler üzerindeki zaferinden dolayı kendisini kutlayan Buhara büyükelçisini kabul etti.³⁵ Ayrıca büyükelçi Emir adına Buhara'ya başka bir büyükelçi göndermesini istedi. Çar Petro, büyükelçinin isteği üzerine İtalyan Florio Beneveni'yi (1718-1725 Rusya büyükelçisi) Buhara büyükelçisi olarak atadı ve Buhara'ya göndermeye karar verdi. Petro Beneveni'ye Buhara'da Rus etkisi oluşturma ve ticaret, özellikle de altın yatakları bulunan nehirler hakkında bilgi toplama ile

³³ Vasilyev, D.V. (2015). Stranitsa Aziyatskoy politiki Petra I: k istorii pohoda Bekoviça-Çerkasskogo v Hivu. *İzvestiya Samarskogo nauçnogo tsentra Rossskiskoy akademii nauk, t.17, №3. s.24.*

³⁴ Terentyev, M.A. (1906). *İstoriya zavoevaniya Sredney Azii*. Cilt 1. St. Petersburg: V.V. Komarov Basımevi, s.34.

³⁵ A.g.e. s.37.

görevlendirdi.³⁶ Beneveni görevleri yerine getirerek, ticaret yollarının ve Hazar Denizi'ne akan nehirlerin incelenmesi, hanlıkta altın varlığı, devletin ticari fırsatları, Orta Asya'daki siyasi durumun değerlendirilmesi ve Rusya'nın bölgedeki siyasi etkisinin güçlendirilmesi olasılığını öğrenip Çar'ı haberdar etmesi gerekiyordu.

Ancak Buhara, Beneveni üzerinde kötü bir izlenim bıraktı. Çünkü ticaret fırsatları yetersizdi. Son karavanlar dört yıl önce Kabil ve Lahor'a gitmişlerdi ve geri dönmemişlerdi. Ayrıca yollar tehlikeliydi, soyguncu çeteleri her yere yayılıyordu. Beneveni'den böyle bir haberi alan Petro, herhangi bir belge imzalamadan geri dönmesini emretti.³⁷ 8 Nisan 1725 senesinde Beneveni Buhara'dan gizlice çıktı ve 11 gün sonra Hive'ye ulaştı. Şirgazi hanın yardımıyla Ağustos ayının başında aynı şekilde Hive'den ayrıldı ve 25 gün sonra Guryev'e vardı.³⁸ Beneveni Guryev'den Astarahan'a geldiğinde Rus Çarlığının tahtına I. Katerina çıkmıştı.³⁹ Çar Petro'dan sonra, 18. yüzyılın ilk yarısından 19. yüzyılın başına kadar Rus hükümeti itaatkâr Kazaklarla ilişkilerle sınırlıydı. Çarlık Rusyası Türkistan'a doğru ilerleme siyasetine bağlı olarak, İrtiş nehrinin güneyindeki Kazak, Kırgız ve Kalmuklara karşı savunma amaçlı bir hat belirlenmiş ve bu hat üzerinde İrtiş havzasında kaleler inşa edilmişti. 1734'te Küçük Cüz Kazaklarının, 1740-1742 yıllarında da Küçük Cüz'ün doğusundaki Orta Cüzlerin Rusya tabiiyetine girmeleri ile Ruslar, Türkistan'ı işgale başlamışlardır.⁴⁰

1.1.2. Türkistan Askeri Valiliği'nin Kuruluşu

19. yüzyıl başlarından itibaren İngilizlerin de Türkistan ile ilgilenmeye başlamaları Rus Çarlığı'nı telaşlandırmış ve Çarlık istila etme amaçlı olmak üzere bu bölge üzerinde daha fazla araştırma yapma gereği duymuştur. Avrupa ve Rusya'da kapitalist üretimin gelişimi ve bununla başlayan endüstriyel hammadde ve pazar arayışları, Orta Asya'ya Rusya ve İngiltere'den olan ilgiyi daha da arttırdı. Bu nedenle, Orta Asya'daki konumunun güçlendirilmesi Rusya için çok önemli hale geldi. Ancak, bu edinim yolunda Çarlık güçlü ve tehlikeli bir rakip olan İngiliz İmparatorluğu ile karşı karşıya kaldı. 19. yüzyılın

³⁶ A.g.e. s.38.

³⁷ A.g.e. s.39.

³⁸ A.g.e. s.40.

³⁹ A.g.e. s.41.

⁴⁰ Bknz: Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi. Ç. Valihanov adını taşıyan Etnoloji ve Tarih Enstitüsü. (1993). *İstoriya Kazahstana*. Oçerk. Almatı: Daur Yay., ss.175-195.

ortalarında İngiltere Hindistan'ı boyun eğdirerek Asya ve Afrika'daki geniş ekonomik ve askeri-politik genişlemesinin tabanına dönüştürdü. İngiliz ajanlar Buhara, Hive, Hokand ve Pamirler'de faaliyetler yürütmeye başladı. İngiltere'nin Orta Doğu'daki ticari, askeri ve siyasi genişlemesi, Rusya'nın Orta Asya'da daha etkin bir faaliyete geçmesine yol açtı.⁴¹ Özellikle Kırım Savaşı'ndan sonra, Rusya'nın dış politikasında Orta Asya'nın önemi arttı. 19. yüzyılın ilk yarısında Rus hükümetinin ana hedefi – Orta Asya hanlıkları olan Hive, Hokand ve Buhara ile ticaret ve ekonomik bağları kurmaktı. Şimdi ise politik ve stratejik yönü ön plana çıkıyordu. Kırım Savaşı, Rus-İngiliz rekabetinin ciddiyetini gösterdi. İngiltere'nin dünya politikası üzerindeki etkisini zayıflatmak da Rusya'nın önemli dış politika görevlerinden biri haline gelmişti.⁴² Büyük Britanya'nın saldırgan eylemleri Çarlık hükümeti tarafından Ocak 1857'deki Özel Komite toplantısında özel olarak tartışıldı. Birçok devlet adamı Çarlık Rusyası'nın Asya'daki genişlemesine yönelik projeler önerdi. Bazıları Büyük Britanya'nın Doğu'daki konumunu zayıflatmak amacıyla Hindistan'a gitme meselesine odaklandı.⁴³ Dışişleri, Maliye ve Askeri Bakanlıklar - Rus İmparatorluğunun Asya'daki ekonomik ve politik etkisini güçlendirme, Doğu ile faydalı ticareti arttırma ve genişletme ihtimal ve imkanlarını inceledi. Bu bağlamda Rus sermayedarlarının çıkarları ve talepleri göz önüne alındığında, Çarlık hükümeti Ortadoğu'nun komşu ülkelerindeki faaliyetlerini keskin bir şekilde yoğunlaştırdı ve oraya ticaret ve siyasi misyonlar göndermeye başladı. 1858'de İran, Orta Asya hanları ve Kaşgar'a N.V. Hanıkov, N.P. İgnatyev, Ç.Ç. Valihanov'un misyonları gönderildi. Bu görevler farklı şekillerde tasarlandı: N.V. Hanıkov bilimsel bir keşfe öncülük etti; Albay Ignatyev resmi diplomatik elçiliktir ve Teğmen Valihanov da Müslüman bir tüccar kisvesi altında yola çıkmıştı.⁴⁴

Diplomat ve oryantalist N.V. Hanıkov, Horasan ve Herat'a gönderildi. Yolculuğunun ana hedefi, İran ve Afganistan'ın siyasetini ve durumunu öğrenmek, Rusya ile Afganistan arasında işbirliği kurmaktı. Aynı zamanda keşif bölgenin flora ve faunası ile yollarını incelemek gibi bilimsel hedefleri takip etti. En önemli misyon Hive ve Buhara'nın misyonuydu ve bu keşif başkanlığına St. Petersburg Askeri Valisi'nin Oğlu, Londra'daki askeri ajan, yani sadece saraya yakın olmayan aynı zamanda İmparator tarafından iyi

⁴¹ Halfin, N.A. (1965). *Prisoedineniye Sredney Azii k Rossii (60-90-e godi XIX.v)*. Moskova: Nauka Yay., s.6.

⁴² *İstoriya vneşney politiki Rossii. Vtoraya polovina XIX.v*. (1997). Moskova: Mejdunarodniye otnoşeniya Yay., s.88.

⁴³ Halfin, N.A. (1965). *Prisoedineniye Sredney Azii k Rossii (60-60-e godi XIX.v)*. Moskova: Nauka Yay., s.96.

⁴⁴ Gluşenko, E.A. (2010). *Rossiya v Sredney Azii. Zavoevaniya i Preobrazovaniya*. Moskova: Tsentrpoligraf Yay., s.45.

bilinen bir kişi, Nikolai Pavloviç Ignatyev'in atanmasıydı. Çokan Valihanov liderliğindeki üçüncü seferin hedefleri ise şöyleydi: batı Çin eyaleti Kaşgar'a nüfuz etmek, orada durumu ve Kaşgar'ın Rusya ile olan ticari ilişkilerini yeniden kurmak için olanaklar bulmaktı.⁴⁵

Ignatyev keşif ile ilgili hazırladığı notta büyükelçiliğin kadrosuna kimlerin gireceğini, nelerin gerekli olacağını yazmıştı. İlk önce Dışişleri Bakanlığı'ndan Tatarca ve Farsça bilen bir elçi, Genelkurmay subayı (tercihen Obruçev veya Bıykovets), bir topograf, istihkam subayı, maden mühendisi (maden yataklarını keşfetmek için), baraj ve kanal yapımı için inşaat mühendisi, iki doktor ve Zakaspiyskoe ticaret topluluğu tezgahtarının gerekli olduğunu belirtti. Buna ek olarak, elçiliğe Kazaklar ve atıcılardan oluşan bir ekip eşlik edecekti. Ayrıca top ve makineli tüfeklerin mevcudiyeti özellikle öngörülmüştür. Ignatyev, büyükelçiliğin ve birliklerin taşınması için bir gemi, 2 vapur, 2–3 mavna ve çok sayıda küçük kürek gemisi istedi. Sonuç olarak Ignatyev, nehir sığılmacaya (kurumadan önce) kadar Amu Darya'ya en geç Haziran ayı ortasına gelmek için Orenburg'dan Mart sonu -Nisan başında seferin gönderilmesi için son tarihi belirledi.

Böylece, Ignatyev büyükelçiliğinin gerçek hedefleri sadece Hive ve Buhara ile diplomatik ve ticari ilişkiler kurmak değil aynı zamanda Rusya'nın Orta Asya'daki siyasi nüfuzunu güçlendirmek ve İngiltere'nin buradaki konumunu zayıflatmaktı. Bu durumda gerekirse kuvvet yöntemlerinin kullanılması da öngörülmüştür. 19 Nisan 1858'de Ignatyev Dışişleri Bakanlığı'ndan ve Savaş Bakanlığı'ndan itimatname ve talimatları alarak Orenburg'a gitmek için yola çıktı. Dışişleri Bakanlığı'nın 18 Nisan tarihli talimatlarında, büyükelçiliğin ana görevleri şunlardır:

1. Orta Asya'daki durumun incelenmesi.
2. Hanlıklarda Rusya'nın etkisinin güçlendirilmesi.
3. Rusya ticaretinin koşullarının genişlemesi ve iyileştirilmesi.
4. İngilizlerin bölgedeki etkisinin yok edilmesi.

---

⁴⁵ Farklı olan her üç misyon da aslında aynı hedefleri ortaya koymuştu: komşu Asya ülkelerinin siyasi ve ekonomik durumunu ve Rus İmparatorluğu'nda gelişmekte olan kapitalizm için hammadde ve pazar kaynağı olarak kullanma imkanını detaylı bir şekilde araştırmaktı. 1858-1859 yılları boyunca Hanikov, Ignatyev ve Valihanov komşu devletlerdeki durumu incelediler ve Rusya'nın buradaki etkisini güçlendirmeye çalıştılar. Halfin, N.A. (1965). *Prisoedineniye Sredney Azii k Rossii*. Moskova: Nauka Yay., ss.100-101.

5. Amu Darya'da Rus gemilerinin serbestçe hareket etmeleri. Bu nehir üzerinde seyrüseferin açılması, size emanet edilen tüm görevlerin en önemlisidir. Bunu mümkün olan her şekilde başarmaya çalışacaksınız, deniliyordu talimatnamede.⁴⁶

Kovalevskiy Ignatyev ile yaptığı konuşmasında seferin temel amacının Amu Darya'yı Balkaş'a kadar keşfetmek, yerleşim vadisini incelemek, vapurculuğu ve ticareti geliştirme olanaklarını araştırmak olduğunu söyledi. "Eylemlerimizin nihai amacı," diyerek şunu ekledi: "Sır ve Amu nehirleri boyunca veya Kaşgar üzerinden Hindistan'a giden en uygun yolu aramaktır. İran'a umudumuzu bağlayamayacağımızdan, gelecekte yapacağımız eylemler için bağımsız bir yol edinilmesi tavsiye edilir"⁴⁷ Albay Ignatyev, Hive'den elleri boş döndü, planlanan hedeflere ulaşamadı ve bir ay sonra, Eylül ayında Buhara'ya vardı. Burada, Rusya'ya karşı aynı temkinli tavırla, emirin taviz verme ve herhangi bir özel yükümlülük üstlenme konusundaki isteksizliğiyle karşılaştı. Aralık 1858'de, yedi aylık bir aradan sonra Ignatyev, Orenburg'a döndü. Bu sırada İngilizler Orta Doğu'ya dair politikalarını yürütüyordu. Bu bağlamda Rus devlet adamları Türkistan ile ilgili planlarının uygulanmasını hızlandıracak adımlarını düşünmeye başladılar, tartışılar, planlarını değiştirdiler. Orta Asya'dan ise Büyük Britanya'nın Hokand ve Buhara'daki varlığını temelleştirme çabalarının ve orada İngiliz ajanlarının bulunmasını sağlamak için yeni girişimler olduğuna dair haberler geliyordu. Çarlık yetkilileri, İngilizlerin Orta Asya'da su yollarını geliştirme ve Rusya İmparatorluğu'na komşu olanlar da dahil olmak üzere Doğu ülkelerinin ticaret pazarlarını ele geçirmek amaçlı büyük bir çaba göstermeye çalıştıkları haberlerinden özellikle endişe duyuyorlardı. Bu haberler oldukça güvenilirildi. Çünkü Londra'daki bir Rus askeri ajanı olan Albay Novitskiy, bakanlığına Pencap Valisi R. Montgomery'nin "İngiliz Hindistan'ın Kuzey-Batı Sınırındaki Ticaret ve Kaynakları" raporunun tipografik bir baskısını gönderdi (yani oldukça geniş bir tanıma için). Raporda, Orta Asya'nın açık alanlarını geliştirmenin yollarını ve yöntemlerine yer veriliyordu. Rus Çarlığı Savunma Bakanı D.A. Milyutin, artık erteleyemeyeceğini anlamıştı ve Orta Asya'da genişlemek için harekete geçmelerini gerektiğini bildirmişti. Böylece Orta Asya'ya yönelik eylemler hakkında acilen bir rapor hazırlandı. Bu rapor, 1864 baharından itibaren Orenburg kolordu birliklerinin nihai olarak Suzak'ı işgal edeceğini ve Sibirya

⁴⁶ Halfin, N.A. (1956). *Tri Russkiye Missii. İz istorii vneşney politiki Rossii na Srednem Vostoke vo vtoroy polovine 50-h godov XIX.v.* Taşkent: SAGU Yay., s.43.

⁴⁷ Ignatyev, N.P. (1897). *Missiya v Hivu I Buharu.* St. Petersburg: Gosudarstvennaya tipografiya Yay., ss.30-32.

kolordu müfrezelerinin Evliya Ata şehrini ele geçireceğini ve böylece Karatau sıradağı boyunca bir sınır çizgisi oluşturulacağını şart koştu. Ayrıca, daha sonra bu sınırın Çimkent'in Rus İmparatorluğu'na dahil edilmesi ile Arıs nehrine aktarılması gerektiği belirtildi. 20 Aralık 1863'te bu rapor imparator tarafından onaylandı ve bu andan itibaren Orta Asya'daki Rus siyasetinde yeni bir aşamanın başlangıcı oldu. Hazırlanan rapor İmparatorluğun Orta Asya'da gerçekleşecek olan eylemlerinin programı haline geldi. Bu programın pratik uygulaması ise Orenburg ve Batı Sibirya Askeri Valilerine yüklendi.⁴⁸ Zira Orta Asya'nın Rusya'ya girmesinden önce, Çarlık hükümetinin bu topraklardaki planlarının pratik uygulaması, komşu Orenburg ve Batı Sibirya Valilerine yüklenmişti. Yerel valiler idari görevleri bu bölgelerdeki birliklerin komutası ile birleştirdiler ve Çarlık hükümetinin diğer merkezi organlarından çok Savaş Bakanlığı ile daha yakından bağlantı kurdular.⁴⁹ 60'lı yılların ortalarına kadar, Orta Asya ile ilgili işler Orenburg Askeri Valisi tarafından yönetildi. Başkent Taşkent'te olan Türkistan bölgesinin oluşmasıyla durum çok az değişti: bölge hala Orenburg'a bağlıydı.

1863'ün sonuna doğru bütün keşif gezileri, diplomatik müzakereler ve bir şehre veya kaleye yönelik yapılmış askeri seferler de tamamlandı. 1864'te Çarlık birliklerinin Orta Asya'nın derinliklerine doğru nüfuz sürecine başlandı ve rapora göre askeri seferlerin en önemli hedefi Suzak-Evliya Ata hattını işgal etmektir ve nihai amacı, Çimkent ve Türkistan'ın Rus İmparatorluğu'na dahil edilmesi, Rus İmparatorluğu'nun Orta Asya hanlıklarının hükümdarları ile yararlı anlaşmaların yapılması ve bu hanlıklarında Rus İmparatorluğu'nun etkisinin güçlendirilmesiydi.⁵⁰ Böylelikle 1864 yılının ilk aylarında Çarlık idaresi her yönden hazırlıklarını tamamlayıp harekete geçti. Batı Sibirya birliklerinin başkomutanı General-Teğmen Mihail Grigoreviç Çernyaev'in 4 Haziran 1864'te Evliya Ata'yı, Sır Derya hattı üzerinden hareket eden Orenburg birliği başkomutanı N.A. Verevkin 12 Haziran 1864'te Türkistan'ı işgal etmişlerdi. Bu iki birlik Çimkent'te buluşup burayı da ele geçirdikten sonra M.G. Çernyaev Türkistan'da bulunan bütün ordunun başına geçmiştir.⁵¹

⁴⁸ Halfin, N.A. (1965). *Prisoedineniye Sredney Azii k Rossii*. Moskova: Nauka Yay., ss.152-153.

⁴⁹ A.g.e., s.9.

⁵⁰ A.g.e., s.154.

⁵¹ Evliya Ata'ya Batı Sibirya'dan 2500 kişiden oluşan Zaçuyskiy müfrezesi hareket etti. Çernyaev'e ştabs-rotmistr Çokan Valihanov eşlik etti. Terentyev, M.A. (1906). *İstoriya zavoevaniya Sredney Azii*. 1. Cilt. St. Petersburg: V.V. Komarov basımevi, ss.260-288., Halfin, N.A. (1965). *Prisoedineniye Sredney Azii k Rossii*. Moskova: Nauka Yay., ss.155-158; Masalskiy, V.İ. (1913). *Rossiya polnoye geografiçeskoye opisaniye našego oteçestva. T. 19, Turkestanskiy*

21 Eylül'de Çimkent hücumla zaptedildi, Çarlık birlikleri 6 kişiyi kaybetti, 41 kişi de yaralandı. Çernyaev 25 Eylül'de Dugamel'e Çimkent şehrinin ele geçirilmesi hakkında bilgi verdi.⁵² Çernyaev, 12 toplu 1.550 kişiden oluşan bir müfrezeyle, Çimkent'ten Türkistan'ın en büyük şehri Taşkent'e yürüdü. Ancak Novohokand hattının başkanının hesaplamaları gerçekleşmedi: Taşkent, Hokand askerleriyle iyi güçlendirilmiş bir şehir haline gelmişti.⁵³ 15 Haziran 1865'te ise Taşkent⁵⁴, 1866'da da Cizak, Ura-tyube, Yanı Kurgan ve Hocent Ruslar tarafından işgal edilmiştir.⁵⁵ Taşkent'in işgali ile hemen 1865'te Türkistan Bölgesinin kurulması hakkında II. S. Z. No. 42373 başlıklı geçici bir kanun yayımlanmıştır. Orenburg Askerî Bölge Ordu Komutanlığı'na bağlanan Türkistan vilayeti, Perovsk, Kazalı, Çimkent, Evliya Ata ve Tokmok (Pişpek)'un bir kısmından oluşmakta olup üç askerî şubeye ayrılmıştır. Aynı yıl Bozkır Özel Komisyonu Çar'ın talimatı ile bozkırlara ve Türkistan'a gönderilmiştir. Komite iki yıl sonra bu bölge hakkında geniş bir rapor hazırlayarak Çar'a sunmuştur. Türkistan Askeri Valiliği'nin kuruluşu ile ilgili meselenin detaylı bir şekilde incelenmesi için Mart 1867'de Çar II. Aleksandr'ın (1855-1881) talimatı ile Rus Çarlığı Savunma Bakanı Dmitriy Alekseyeviç Milyutin'in (1816-1912) başkanlığında bir Özel Komite kurulmuştur. Bu komitede Orenburg Askeri Valisi General-Yaver Krijanovskiy, Genel Kurmay Başkanı General-Yaver Kont Geyden, Asya Bölümü Müdürü gizli danışman (sivil rütbe 3. derece) Stremouhov, İçişleri Bakanlığı Genel İşler Müdürü deystvitelnıy statskiy sovetnik (sivil rütbe 4. derece) Mansurov, General-Binbaşı Çernyayev, General Binbaşı Ekselansları: Romanov, Kont Vorontsov-Daşkov, Bakanlar Kurulu Başkanı statskiy sovetnik (sivil rütbe 5. derece) Galkin, Bozkır Komisyonu üyeleri: deystvitelnıy statskiy sovetnik (sivil rütbe 4. derece) Girs, General-Binbaşı Gutkovskiy, Albay Geyns ve Yarbay Protsenko yer almışlardır.

Krijanovskiy'nin itirazlarına rağmen, Komite üyeleri oybirliğiyle (Krijanovskiy hariç), Türkistan bölgesini Orenburg Askeri Valisinden ayırmanın ve bağımsız bir yönetim ve

kray. St. Petersburg: A.F. Devriyen basımevi, s. 308; N.V. Pavlov. (1910). *İstoriya Turkestana*. Taşkent: tipografiya pri kantselyarii Turkestanskogo general-gubernatora, ss.96-97.

⁵² Halfin, N.A. (1965). *Prisoedineniye Sredney Azii k Rossii*. Moskova: Nauka Yay., s.158.; Abaza, K.K. (1902). *Zavoevaniye Turkestana. Rasskazi iz voennoy istorii oçerki prirodi, bita i npravov tuzemtsov – v obşedostupnom izlojenii*. St. Petersburg: M.M. Stasyuleviç basımevi, ss.82-84.

⁵³ Halfin, N.A. (1965). *Prisoedineniye Sredney Azii k Rossii*. Moskova: Nauka Yay., s.161.

⁵⁴ Abaza, K.K. (1902). *Zavoevaniye Turkestana. Rasskazi iz voennoy istorii oçerki prirodi, bita i npravov tuzemtsov – v obşedostupnom izlojenii*. St. Petersburg: M.M. Stasyuleviç basımevi, ss.91-101.

⁵⁵ Palen, K.K. (1910). *Kraevoye upravleniye, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, proizvedennoy po Visoçayşemu povelenyu Senatorom Gofmeysterom Grafom K. K. Palenom*. St. Petersburg: Senatskaya tipografiya, s.6.

ayrı bir askeri bölge yaratmanın uygun olacağı sonucuna vardılar. Yeni bir idari birim oluşturulması kanunu II. Aleksandr tarafından 11 Temmuz 1867'de kabul edildi. Tüm sivil ve askeri güçlerin sadece imparator, yani Türkistan Askeri Valisi için sorumlu olan bir kişinin elinde toplanması önerildi.⁵⁶ Buna "Türkistan Askerî Bölgesi'nin" kurulması kararı eklenmiştir. Çarlık Hükümeti, Türkistan'ı "işgal edilmiş düşman toprakları" olarak kabul ettiğinden bu bölgeyi Rusya'nın diğer bölgelerinde olduğu gibi İçişleri Bakanlığı'na değil, Harbiye Bakanlığı'na bağlamıştır.⁵⁷ Bu yüzden de bölgedeki Çarlık yönetimine askerler görevlendirilmiş olup, bütün faaliyetlerin bizzat sorumluluğunu üstlenebilecek ve Çar'a raporlar sunabilecek bir generalin Askeri Valilik makamına tayin edilmesi kararlaştırılmıştır. Türkistan Askeri Valisi'ne bölgenin savaş zorunluluğu, komşu ülkeler ile görüşmelerde bulunma, anlaşmalar yapabilme, siyasî ve ticarî meseleleri çözme, askerî kararları alabilme gibi bütün dâhilî ve haricî siyasî konularda sınırsız yetkiler verilmiştir.⁵⁸

İlk Türkistan Askeri Valisi olarak Savunma Bakanı D.A. Milyutin'in tavsiyesi üzerine Kafkasya'da askeri harekatlara katılmış, Kırım Savaşında önemli görevleri üstlenmiş, Harbiye Bakanlığı'nın Kalem Müdürlüğü'nü yapmış ve o dönemlerde Kuzey-Batı (Vilna, Koveskaya ve Grodno) bölgesinin Askeri Valisi ve Vilna Askeri bölgesinin komutanı görevinde bulunan Alman asıllı General-Adyutant Konstantin Petroviç von Kaufman (1818-1882), 14 Temmuz 1867'de Türkistan Askerî Bölgesi'nin Ordu Komutanı ve Türkistan'ın ilk Askeri Valisi olarak tayin edilmiştir. Bu vesileyle bölgedeki hem askeri hem de sivil iktidarı kendi elinde bulunduran Kaufman, Türkistanlılar tarafından "yarı padişah" olarak sıfatlandırılmıştır. Böylece, Kaufman Kasım 1867 yılında Türkistan'da Askeri Vali görevine başlıyor. 17 Temmuz 1867'deki imparatorluk manifestosu, Kaufman'a "tüm siyasi, sınır ve ticari meseleleri çözme, müzakere için bitişik mülklere vekalet gönderme ve ilişkilerle ilgili incelemeler, koşullar veya kararlar imzalama" gibi

⁵⁶ Gluşenko, E.A. (2010). *Rossiya v Sredney Azii. Zavoevaniye i Preobrazovaniye*. Moskova:Tsentrpoligraf, s.136.; Halfin, N.A. (1965). *Prisoedineniye Sredney Azii k Rossii*. Moskova: Nauka Yay., s.225.; Masalskiy, V.İ. (1913). *Rossiya polnoye geogaficeskoye opisaniye našego teçestva, T.19, Turkestanskiy kray*. St. Petersburg: A.F. Devriyen basımevi, s.309.

⁵⁷ Bendrikov, K.E. (1960). *Oçerki po istorii narodnogo obrazovaniya v Turkestane (1864-1924)*. Moskova: İzdatelstvo akademii pedagogičeskih nauk RSFSR, ss.23-26.

⁵⁸ Palen, K.K. (1910). *Kraevoye upravleniye. Otçet po revizii Turkestanskogo kraya proizvedennoy po Visoçaişemu poveleniyu Senatorom Gofmeisterom Grafom K.K. Palenom*. St. Petersburg: Senatskaya tipografiya, ss.11-12., Eshenkulova, K. (2015). Kaufman'ın Türkistan Siyaseti: sömürgecilik ve İslam kurumlarının ihmali. *Turan-Sam Uluslararası Hakemli Dergisi*, 7/25. s.51.

sınırsız yetkiler verdi. Ayrıca iç ticaret ve endüstri için Orta Asya'ya doğru geniş ve kolay erişilebilir yolu açma görevi de belirlendi.⁵⁹

Kaufman, görevine başlamadan önce yeni atandığı bölge hakkında incelemeler yapmış, çeşitli bakanlıkların başkanları ve ileri gelen kimseleriyle görüşmüş ve yanında Türkistan'a götüreceği görevlileri (bilim adamları, sanatçılar, ressamlar vb.) belirlemiştir. Bilmediği bir bölgeye gitmek üzere hazırlanan Kaufman'a Çar'ın beyannamesi, kraliyet mührü, altın kaplamalar, çeşitli süslemelerle ve Kaufman'ı Yarı Çar olarak yetkilendirilecek Altın Kitap (Belge) takdim edilmiştir. Bu onur haleflerinin hiçbirine takdim edilmemişti. Bu sayede Türkistan halkının gözünde derecesi bir hayli yüksek ve etkili olmuştur.⁶⁰ Tüm yaz ve sonbahar başlarında Kaufman dikkatle yeni bir göreve hazırlandı: belgeleri inceledi, General Vali düzinelerce kişiyle, çeşitli departmanların başkanlarıyla konuştu ve çalışanları seçti.

1.1.3. Valiliğin İdari Yapısı

Rus İmparatorluğu, Türkistan'ın yönetim organizasyonuna işgalin ilk aşamasında, yani Taşkent'in General M. Çernyaev tarafından ele geçirilmesinden sonra başladı. Taşkent, Rus birliklerinin bölgenin içlerine doğru ilerlemesi için köprübaşı haline gelmişti. 1865 yılında, Müslüman nüfusu yönetmede Kafkasya deneyiminin yaygın olarak kullanıldığı Türkistan bölgesinin idaresine ilişkin geçici bir nizamname tasarısı kabul edildi.

Bu bağlamda *Golos* gazetesi kendi sayfasında, “Bu yönetim tamamen askeri olmayacak, geçici nizamnamede yazıldığı gibi askeri halk yönetimi olacak. Türkistan bölgesi kesinlikle istisnai koşullarda ve tam bir anarşi durumunda olduğundan, askeri yönetim sisteminden başka bir yönetim sistemi bulmak imkansızdır. Çeşitli gelişmeler hakkında düşünmeden önce, bölgenin göçebe ve yarı vahşi nüfusunu Rus silahlarının gücü konusunda ikna etmek gerekiyor” diye yazıyordu.⁶¹

İdari olarak, Türkistan Bölgesi, Orenburg Askeri Valiliğine bağlı olan bir vilayetti ve bölgenin ilk Askeri Valisi olarak M.G. Çernyaev atandı (1867'ye kadar Türkistan Orenburg Askeri Valiliği'nin bir parçasıydı). Geçici nizamname tasarısının temel amacı

⁵⁹ Halfin, N.A. (1965). *Prisoedineniye Sredney Azii k Rossii*. Moskova: Nauka Yay., s.225.

⁶⁰ Gluşenko, E.A. (2010). *Rossiya v Sredney Azii. Zavoevaniya i Preobrazovaniya*. Moskova: Tsentrpoligraf Yay., s.80

⁶¹ *Golos*. 10 Eylül 1865. No 250.

"... yönetimin genel ilkelerini tanımlayarak yeni Rus mülklerinde barış ve güvenliği sağlamaktı." Bütün iktidar askeri otoritelerin elinde toplanmıştı. İdari organlara ise yalnızca hayat tarzları değişmeden kalan nüfusun gözetimi yüklendi.⁶² Türkistan bölgesi üç bölüme ayrıldı: *Pravıy flang* – sağ kanat, *Tsentr* – merkez i *levıy flang* – sol kanat. Sır Darya bölgesindeki Irjar ve Hocent'in ele geçirilmesinden sonra yeniden adlandırılan sağ kanat 1 numaralı kale (Kazalinsk), Perovsk, Aralsk şehirlerini kapsıyordu; merkez ise Türkistan ve Çimkent bölgelerinden oluşuyordu; sol kanat – Pişpek, Merke, Vernıy, EvliyaAta şehirlerini içeriyordu.⁶³

11 Temmuz 1867 yılında Türkistan Askeri Valiliği kurulduktan sonra "Türkistan Askeri Valiliği İdaresi Hakkında Geçici Nizamname Tasarısı" onaylandı ve bölge Harbiye Bakanlığı'na bağlı oldu. Çarın bölgedeki temsilcisi ve sınırsız yetkilere sahip olan Türkistan Askeri Valisi (aynı zamanda Türkistan askeri bölgesinin birliklerinin komutanı) idi. 17 Temmuz 1867 tarihli Çarın kararnamesi ile Türkistan Askeri Valisi'ne, bölgenin savaş zorunluluğu, komşu ülkeler ile görüşmelerde bulunma, anlaşmalar yapabilme, siyasî ve ticarî meseleleri çözme gibi dâhilî ve haricî politikasında ve askerî kararları alabilme konularında sınırsız yetkiler verilmiştir.⁶⁴ Bunların yanı sıra Türkistan Askeri Valiliği'nin Çar'a doğrudan başvurmak gibi özel bir ayrıcalığı vardı ve sadece ona hesap vermekle yükümlüydü.

Kaufman'ın emirleri ve yayımladığı genelgeler ona emanet edilen topraklardaki ilk yasa olma özelliğini taşıdı. Mahkeme kararlarını değiştiriyor, ceza davalarını durduruyor ve halk mahkemelerinin kararlarını bozuyordu. Çoğu durumda resmi olarak Saint-Peterburg'un onayını almadan kararlar veriyordu. Üstelik bunları yaparken Harbiye Bakanlığı dışında hiçbir bakanlığın müdahale etmesine de müsaade etmedi. Baş idareci olarak çoğu durumda bağımsız karar alarak herhangi bir meselede askeri yetkililerden başka merkez idari departmanların müdahalelerini bertaraf etti.⁶⁵

⁶² Palen, K.K. (1910). *Krayevoye upravleniye. Otçet po revizii Turkestanskogo upravleniya proizvedennoy po Visočayşemu poveleniyu senatorom gofmeisterom grafom K.K. Palenom*. St. Petersburg: Senatskaya tipografiya., s.6.

⁶³ Alimdjanov, B.A. (2016). *Ekonomiçeskaya politika Rossiskoy İmperii v Turkestanskom general-gubernatorstve*. Tarih bilimleri adaylığı için hazırlanan tez çalışması. Sankt-Peterbugskiy Gosudarstvenniy universitet. St. Petersburg, s.36.

⁶⁴ Halfin, N.A. (1960). *Politika Rossii v Sredney Azii. (1847-1868)*. Moskova: İzdatelstvo vostočnoy literaturı, s.137.

⁶⁵ Ostroumov, N.P. (1899). *Konstantin Petroviç fon Kaufman – ustroitel Turkestanskogo kraya: liçniye vospominaniya N. Ostroumova (1877-1881gg.)*. Taşkent: F. İ G. br.Kaminskih basımevi, s.102.

Resmi olarak Türkistan'daki iktidara “askeri-halk hükümeti” deniyordu ve yönetimin temeli olarak aşağıdaki ilkeler oluşturulmuştu: 1. Hükümetin askerî ve idarî ayrılmazlığı ve iktidarın tek elde toplanması; 2. Yerli halk tarafından seçilen temsilcilere siyasî karakter tanımayacak olan işlerde iç yönetim imkânının sunulması.⁶⁶

Türkistan Askeri Valiliği'nde aşağıdaki idari organlar oluşturuldu:

1. Askeri Valilik yönetimi:

- 1) Özel görev memuru;
- 2) Diplomat memuru;
- 3) Madencilik memuru;

2. Askeri Valiliğin Kalem odası:

- 1) Kalem oda müdürü;
- 2) Büro memurları;
- 3) Büro Memurları yardımcıları;
- 4) Muhasebeci;
- 5) Çevirmenler.

1869 yılında bölgenin tüm ekonomik durumunu kontrol eden Türkistan Hazine Odası kuruldu.⁶⁷

Türkistan Askeri Valiliği başlangıçta iki vilayetten yani Semireçensk (Yedisu) ve Sır Darya vilayetlerinden oluşuyordu. Daha sonra Zarafşan (1865'te kuruldu ve sonra Semerkand olarak adlandırıldı), Fergana (1876 senesinde kuruldu), Amu Darya Şubesi (1873'te kuruldu, Sır Darya bölgesine bağlıydı) ve Zakaspiyskaya (Hazar Ötesi – 1881 yılında kuruldu) vilayetleri oluşturuldu.⁶⁸ Bu vilayetler kazaya, kazalar ise nahiyelere (volost) ayrıldı. Vilayetlerdeki yerel yönetimin başında askeri valiler vardı. Askeri valilerin ellerinde idari, asayiş, yargı ve askeri iktidar yoğunlaştı. Kazalar ise (uyezdnyy

⁶⁶ *Proekt vespoddaneyşego otçeta general-adyutanta K.P. Kaufmana po grajdanskomu upravleniyu i ustroystvu v oblasti Turkestanskogo general-gubernatorstva. 7 noyabrya 1867-25 Marta 1881 gg.*(1885). Sostavlen titulyarnim sovetnikom P. Homutovim. St. Petersburg: Gosudarstvennaya tipografiya., s.85.

⁶⁷ Palen, K.K. (1910). *Kraevoye upravleniye, Otçet po revizii Turkestanskago kraya, proizvedennoy po Visoçayşemu poveleniyu Senatorom Gofmeyerom Grafom K. K. Palenom.* St. Petersburg: Senatskaya tipografiya, s.132.

⁶⁸ *Proekt vsepoddaneyşego otçeta general-adyutanta...*, s.75.

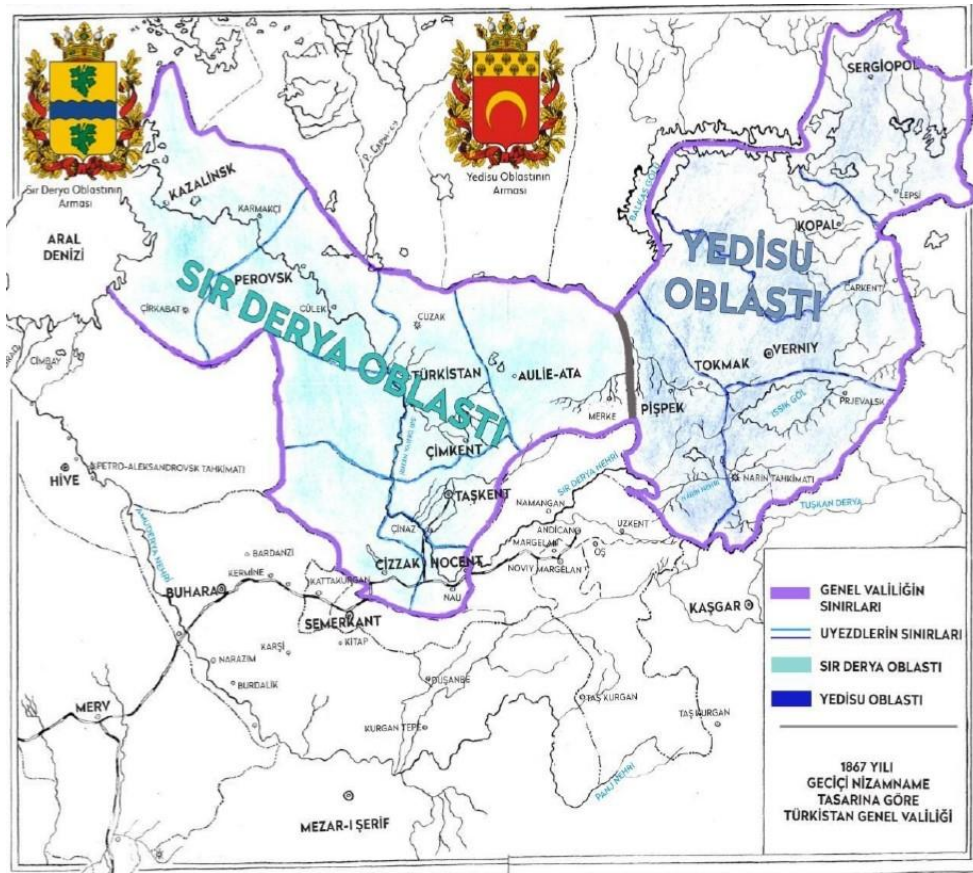

naçalnik) komutanlar tarafından yönetiliyordu. Kazaların başında olan komutanlar aynı zamanda bir işpravnik (kazalarda bulunan polis müdürü, doğrudan valiye bağlıdır), politsmeister (polis müdürü), zemskiy naçalnik (köylüler üzerinde idari ve yargı yetkisi olan yetkililer), gorodskoy golova (belediye meclisinin temsilcisi) görevlerini de üstlenmişti.⁶⁹

Zakaspiyskaya (Hazar Ötesi) vilayetinin başında naçalnik (komutan), diğer tüm vilayetlerin başında, yani Semireçensk (Yedisu), Sır Darya, Fergana ve Semerkant vilayetlerin askeri valiler bulunmaktadır. Semireçensk vilayeti 6 tane uyezd'e (kazaya) ayrılmaktadır. Onlar: Vernıy, Jarkent, Kopal, Lepsin, Pişpek ve Prjevalsk. Sır Darya vilayeti ise 5 kazadan meydana gelmektedir: Taşkent, Evliya Ata, Kazalinsk, Perovsk ve Çimkent ve Amu Darya Şubesi. Amu Darya Şubesi komutanı diğer kazalardaki komutanlardan daha fazla hakka sahip olup Hive Hanlığı ile olan ilişkiler bu şube vasıtasıyla yürütüldüğünden doğrudan Askeri Valiliğe bağlanmıştır. Fergana vilayeti 5 kazadan oluşmaktadır: Skobelevski (eski Margelan), Andijan, Hokand, Namangan, Oş ve Pamir. Yüksek Pamir yaylası Oş Uyezd'e bitişik olup esasen Pamir askeri müfrezesinin komutanı tarafından yönetilen ve idari olarak Fergana askeri valisine tabi olan özel bir birimdir. Semerkant vilayeti 4 kazadan oluşmaktadır. Onlar: Semerkant, Cizzak, Hocent ve Katta-Kurgan. Hazar Ötesi vilayeti ise 5: Ashabad, Krasnovod, Mangışlak, Tedjen ve Merv. Vilayetlerin her birinde, il hükümetinin hak ve yükümlülükleri olan bölgesel bir hükümet vardır.⁷⁰

⁶⁹ A.g.e., s.85.; Mejov, V.İ. (1870). *Turkestanskiy sbornik 1869 g.*, T.28., St. Petersburg, s.2.

⁷⁰ Masalskiy, V.İ. (1913). *Rossiya polnoye geografiçeskiye opisaniye našego oteçestva*, T.19, *Turkestanskiy kray*. St. Petersburg: A.F. Devriyen basımevi, s.344.

Harita 1. 1867 yılı geçici nizamname tasarısına göre Türkistan Askeri Valiliği.⁷¹

Türkistan Askeri Valiliği'nde kısmen göçer hayat tarzına sahip ve kısmen yerleşik hayat tarzına sahip bir nüfus yaşamaktaydı. Göçebe nüfus idari olarak nahiyelere (volostlara), nahiyeler (volostlar) köylere (auıllara), yerleşik nüfus ise köylere (aksakalstva) ayrılmıştı.⁷² "Tuzemtsıy" olarak adlandırılan yerliler de yönetime dahil edilmiş ve nizamname yerli halka verilen yerel makamların bir listesini de içeriyordu. Göçebeler için bunlar boy yöneticileri "biyler", (beyler) "manap"lardı. Sartlar için de Aksakallar, Reis, Pazarbaşı ve Kadı yerel temsilcilerdi.⁷³

Yerel yönetim temsilcileri daha çok destekleyici bir rol oynadılar. Çünkü Türkistan'daki bütün idareyi Ruslar bizzat ele aldılar. Sadece köy muhtarları, Mîrab (kanallar vasıtasıyla

⁷¹ Kerimov, H. (2019). *Türkistan Genel Valiliğinde İdari sistemin oluşumu ve gelişim süreci (1865-1897)*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s.291.

⁷² *Proekt vsepoddaneyşego...* s.45.; Aşaşın, S.N., Arapov, D.Yu., Bekmahanova, N.E., Boronin, O.V., Brusina, O.M., Bikov, A.Yu., ve diğerleri. (2008). *Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiskoy imperii*. Moskova: Novoye literaturnoye obozreniye, s.92-93., *Turkestanskiye Vedomosti*, 10 Haziran 1870, №4. Naseleniye Turkestanskogo kraya, s.22.

⁷³ Karpenkova, T.V. (2016). İstitut general-gubernatorstva kak forma upravleniya mnogonatsionalnımı okrainami (na primere Turkestanskogo kraya Rossiyskoy imperiy). *Vestnik MİEP*, 1/22, s.102.

su tevzi etmekle sorumlu kişi) ve kadı Türkistanlılar arasından seçilir ve kazanın Rus kaymakamı tarafından onaylanırdı.⁷⁴ Valiler, yerli yönetimde alt kademe idari ve polis görevlerini yerine getiren "seçilmiş" aksakalları atadılar. Ayrıca, yerel kadrolar vergi toplamakla ve suları nüfus arasında dağıtmak (arık aksakallar) görevlerini de üstlenmiştir.⁷⁵

Buhara ve Hive Hanlıklarına gelince, bunlar da Rus İmparatorluğu'nun himayesi altında idi ve doğrudan Türkistan Askeri Valiliğine bağlıydı. Hanlıklar, İran ve Osmanlı İmparatorluğu'nda olduğu gibi şeyhülislamın ve kadı kalyanın yönetiminde dinî bir idare ile yönetilmiş ise de Türk-Moğol unsurlarının idarî yapı üzerinde önemli derecede etkisini sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Buhara Emiri daha önce en yüksek dereceye sahip iken Emirliğin Rus Çarlığı'na bağlanması ile Emir Altes rütbesini almıştır. Rus Çarlığı ile olan 28 Eylül 1873 tarihli anlaşma sonrası Emirliğin komşu ülkelerle olan ilişkilerine son verilmiştir. 23 Haziran 1888'de Buhara Emirliği'ndeki altın sanayisi, şarapçılık ve diğer ticarî ilişkiler hakkında yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bunu 1894'te de gümrük ilişkilerinde Buhara Emirliği'nin Rus Çarlığı'na bağlanması takip etmiştir. Buna rağmen Emirlik kendine ait ordusuna sahip olmuş, kendi parasını bastırmış ve iç işlerinde bağımsız davranmıştır. Bundan dolayı 1885'te Rusların yerleştirildiği Yeni Buhara'da, Buhara Emirliği ile ilişkileri yürütebilecek bir Rus Çarlığı Siyasî Ajansı kurulmuştur. Emir'in yönetimindeki Buhara Emirliği'nin idarî yapısını kuş begi, mehter, kata sipahi (atalık, divan begi ve pervaneci), orta sipahi (tug sahibi, inak, miyahur, çorağası) ve aşağı sipahi (mirza başı, yasaul begi, karaul begi, yüzbaşı, pencabaşı ve onbaşı) oluşturmaktadır. Emirlik, 25 beylikten meydana gelmiştir. Beyliklere Emir ve kuş beği tarafından beyler tayin edilmiştir. Beylikler de amlyakdarlardan oluşmuştur. 12 Ağustos 1873 tarihli anlaşma sonrası Hive Hanlığı'nın başka ülkelerle ilişki kurmasına engel olunmuş, ancak iç işlerinde serbest bırakılmıştır. Bu hanlık da Türkistan Askeri Valiliği'nin vassalı haline gelmiş olup Amu Derya şubesi vasıtasıyla ilişkileri devam etmiştir. Hive Hanlığı 1892'de Rus Çarlığı tarafından yasak getirilene kadar kendi paralarını bastırmaya devam etmiştir. Hanlık, han tarafından yönetilmiş olup idarî yapısı inak, kuş beği, nakib, biy (bey), atalık, mehter, yasaul başı, merhem, minbaşı, yüzbaşı,

⁷⁴ Hayit, B. (1995). *Türkistan Devletlerinin Milli Mücadeleri Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., s.158-159.

⁷⁵ Nahiyeleleri – nahiye yöneticileri (volostniye upraviteli), köyleri – köy büyükleri (aulniye starşınıy) yönetmişlerdir. Palen, K.K. (1910). *Krayevoye upravleniye. Otçet po revizii Turkestanskago kraya, proizvedennoy po Visočayşemu poveleniyu Senatorom Gofmeysterom Grafom K. K. Palenom*. St. Petersburg: Senatskaya tipografiya, s.11.

onbaşından oluşmuştur. Hanlığın idarî ve sosyal yapısında önemli bir yere sahip olan ulema sınıfı ise kadı kalyan, kadı ordu, alim, reis, müftü, ahun'dan oluşmuştur. Hanlık idarî bakımından 20 beyliğe ve 2 naipliğe ayrılmıştır. Hive Hanlığı'ndaki göçebelerin yaşadıkları bölgeler Buhara Emirliği'nde olduğu gibi aksakallar tarafından idare edilmiştir.⁷⁶

1.1.4. Askeri Valilik İdaresi İçin Nizamname Tasarıları

Türkistan, yüz ölçümü 1.749.090 km² olup geniş bir alanı kapsamaktadır. Bunun 1.493.090 km²'si Türkistan Askeri Valiliği'ne, 238.000 km²'si Buhara ve Hive Hanlıklarına aittir.⁷⁷ 11 Temmuz 1867 tarihinde Sır Darya ve Semireçensk (Yedisu) vilayetlerinden kurulan Türkistan Askeri Valiliği 1867 tarihli Türkistan Askeri Valiliği'nin idaresi hakkındaki geçici nizamname tasarısı ile yönetilmiştir. Ancak 1867 tarihli nizamname tasarısının hem Askeri Vali K.P. Kaufman'a hem merkezi iktidara göre birçok yönden eksikleri vardı. Bu bağlamda K.P. Kaufman, bölgedeki devlet gücünü güçlendirmek ve idari maliyetleri azaltmak amacıyla 1871 ve 1873 yıllarında Türkistan yönetimi ile ilgili yeni nizamname tasarılarını hazırladı. Bu nizamname tasarıları aynı zamanda arazi ve idari reformları da içeriyordu. 1871 ve 1873 tarihlerinde hazırlanan tasarılar birbirine zıt karaktere sahipti ve farklı nitelikleri taşıyordu. Bir yandan, genel imparatorluk idari ilkelerine eğilim gösterirken, öte yandan, idarenin ağırlık merkezinin Petersburg'dan Taşkent'e aktarılmasına yönelikti.

Bu reformlar, İmparatorluğun bakanlıkları tarafından eleştirilmiştir ve onaylanmamıştır. Nizamname tasarılarının hiçbiri resmi olarak kabul edilmemesine rağmen, 1873 yılı tasarısının ana unsurları 1876 yılında kurulacak olan Zeravşan bölgesi (daha sonra Fergana bölgesi) ve Amudarya Otdeli, yani 1867'den sonra Türkistan topraklarına ilhak edilen bölgelerin idaresi hakkındaki nizamnamelerin hazırlanmasında temel alındı.

1874 yılından itibaren Türkistan Askeri Valiliği'nin idaresi hakkındaki nizamname tasarısı belirsiz bir durumda beklendi. 1881'in başlangıcında, ölümünden kısa bir süre

⁷⁶ Masalskiy, V.İ. (1913). *Rossiya polnoye geografiçeskoye opisaniye našego oteçestva, T.19, Turkestanskiy kray*. St. Petersburg: A.F. Devriyen basımevi, s.344., ss.346-347; Eshenkulova, K. (2007). *Modern Bilimlerin Türkistan'a girişi (1800-1917)*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilimdalı, ss.31-32.

⁷⁷ Masalskiy, V.İ. (1913). *Rossiya polnoye geografiçeskoye opisaniye našego oteçestva, T.19, Turkestanskiy kray*. St. Petersburg: A. F. Devriyen basımevi, s.343.

önce II. Aleksandr derhal Türkistan Askeri Valiliği'nin idaresi hakkında yeni bir nizamname tasarısının hazırlanması emrini verdi. Bu amaçla, Semireçensk bölgesinin askeri valisi G.A. Kolpakovskiy'nin önderliğinde Taşkent'te bir komisyon oluşturuldu. Komisyon 1881'in sonunda 1873 tarihli nizamname tasarısının ana ilkelerini koruyan yeni bir nizamname tasarısının çalışmalarını tamamladı.⁷⁸ Türkistan Askeri Valiliği'nin yeni idaresi hakkında nizamname tasarısını hazırlarken özellikle imparatorun bölgeyi yönetme maliyetinde azaltma talebi dikkate alındı.⁷⁹ Ayrıca 1881 tarihli Türkistan Askeri Valiliği'nin idaresi hakkında nizamname tasarısı önceki yani 1867 ve 1873 yıllarında hazırlanan tasarılar da olduğu gibi Askeri vali ve valilerin gücünün güçlendirilmesini ve askeri ve sivil yönetimlerin ayrılmazlığını da uygun buldular. Bölge, komisyonun kararı doğrultusunda doğrudan Harbiye Nezaretinin yetkisi altında bırakıldı.⁸⁰ Türkistan Askeri Valiliği'nin kurulmasından sonra Bozkır komisyonu tarafından hazırlanan geçici nizamname tasarısının, Peterburg'un da isteği üzerine Türkistan'ın yerel şartlarına uygun bir nizamnameye dönüşmesi için ilk Askeri Vali Kaufman tarafından 1871, 1873 ve 1881 yıllarında hazırlanan üç nizamname tasarısı da Peterburg tarafından onaylanmamıştı.⁸¹ Bu bağlamda 1886'ya kadar Türkistan Askeri Valiliği dört "geçici nizamname tasarısı" temelinde idare edildi: Sır Darya ve Semireçensk (Yedisu) bölgeleri (1882'ye kadar) 1867 tarihli geçici nizamname tasarısı, Zarafşan Bölgesi – 1868 tarihli Geçici Kuralları, Amu Darya Şubesi – 1874 tarihli tüzük, Fergana Bölgesi – 1873 tarihli Geçici nizamname tasarısı esas alınarak yönetilmiştir.⁸²

1886 yılında Senatör, Gizli Danışman F.K. Girs tarafından bölgenin ilk teftişinden sonra Türkistan Askeri Valiliği'nin İdaresi hakkında yeni bir nizamname tasarısı kabul edildi. 1884'te, bölgenin genel emperyal mevzuat temelinde yönetilebileceği, ancak yerli nüfus için bir dizi geleneksel kurumun korunmasıyla idare edilebileceği düşüncesiyle N.P. İgnatyev başkanlığında özel bir komisyon oluşturuldu. Komisyon yerel şartları göz önünde bulundurarak Rusya'nın Türkistan'daki gücünü pekiştirmek maksadıyla doğru

⁷⁸ Palen, K.K. (1910). *Krayevoye upravleniye, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya...*, St. Petersburg: Senatskaya tipografiya, s.28.

⁷⁹ Abaşin, S.N., Arapov, D.Yu., Bekmahanova, N.E., Boronin, O.V., Brusina, O.M., Bikov, A.Yu., ve diğerleri. (2008). *Tsentrlnaya Aziya v sostave Rossiskoy imperii*. Moskova: Novoye literaturnoye obozreniye, s.102.

⁸⁰ A.g.e., s.103.

⁸¹ Kerimov, H. (2019). *Türkistan Genel Valiliğinde İdari sistemin oluşumu ve gelişim süreci (1865-1897)*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul, s.169.

⁸² Abdurahimova, N., Rustamova, G.(1999). *Kolonialnaya sistema vlasti v Turkestane vo vtoroy polovine XIX – pervoy çetverti XX v.* Taşkent: Universitet, s. 28.

bir sivil idare kurmak, idarenin giderlerini azaltmak ve gelirleri arttırma meselesiyle meşgul olacaktı. Komisyonun yürüttüğü çalışmalara farklı bakanlıkların temsilcileri de katılmıştı.⁸³ Komisyonunda Girs'in teftiş sonuçları, onun tarafından hazırlanan nizamname tasarısı, General Kolpakovski başkanlığındaki komisyonun hazırladığı 1881 yılı nizamname tasarısı ve bölgesel hükümet tarafından hazırlanan 1871 ve 1873 nizamname tasarıları da dikkatli bir şekilde incelendi.⁸⁴

İgnatyev'in başkanlığında kurulan komisyon, çalışmalarını 31 Mayıs 1884 tarihinde tamamladı ve yeni tasarı 1885 yılında bakanlıklarda tartışılmış ve yeni Türkistan Askeri Valisi tarafından eleştirilmiştir. Ocak-Mart 1886'da yeni taslak Devlet Konseyine sunuldu. Düzeltmeler yapıldıktan sonra, aynı yılın 12 Haziranı'nda III. Aleksandr tarafından onaylandı ve 1887'de yürürlüğe girdi.⁸⁵ Yeni yönetmelik, bölgenin temel yaşam destek sistemleri - yargı, vergi, arazi ilişkilerini belirli bir kurallara bağladı. Yeni kurulan yargı, maliye, kontrol, eğitim, posta ve telgraf departmanlarına ait düzenleme ve kişiler hariç olmak üzere Türkistan topraklarının idaresi, Harbiye Bakanlığı'nın yetkisi altında bırakıldı.⁸⁶ O andan itibaren Türkistan Valiliğine giderek Turkestanskiy Kray (Türkistan Bölgesi) denilmeye başladı.

Sonraki yıllar boyunca, yani 1917 yılına kadar, emperyal gücün en yüksek kademelerinde ve Türkistan yönetiminde Türkistan'ın İçişleri Bakanlığına devri konusunda bir tartışma yapılacaktır. Ancak İçişleri Bakanlığı, Türkistan topraklarını yönetme sorumluluğunu üstlenmek için acele etmedi. 1886 tarihli nizamname yönetimin "halk kısmını" korumuştur. Yerel yönetimde yer alacak görevliler yerli halk arasından seçilmeye devam edildi.⁸⁷

1886 tarihli nizamname tasarısına göre bölgede yeni bir organ Türkistan Askeri Valiliği Konseyi kuruldu. Konsey askeri (çoğunlukla) ve sivil yetkililerden oluşuyordu. Konsey, bölgenin yönetimi, arazi vergilendirme şekli ve toprak vergileri ile ilgili konularda

⁸³ Abaşin, S.N., Arapov, D.Yu., Bekmahanova, N.E., Boronin, O.V., Brusina, O.M., Bıkov, A. Yu., ve diğerleri. (2008). *Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiskoy İmperii*. Moskova: Novoye literaturnoye obozreniye, s.105.

⁸⁴ Sadikov, H.D. (1973). *Politiko-administrativnoye ustroystvo Turkestanskogo general-gubernatorstva (1867-1917 gg.)*. Tarih bilimleri adaylığı için hazırlanan tez çalışması. Taşkent. s.36.

⁸⁵ *Proekt vsepoddaneyşego...*s.33.; Abaşin, S.N., Arapov, D.Yu., Bekmahanova, N.E., Boronin, O.V., Brusina, O.M., Bıkov, A.Yu., ve diğerleri. (2008). *Tsentralnaya Aziya v sostave Rossiskoy imperii*. Moskova: Novoye literaturnoye obozreniye, s.106.

⁸⁶ Kerimov, H. (2019). *İdari sistemin oluşumu ve gelişim süreci (1865-1897)*. Doktora tezi. İstanbul üniversitesi, İstanbul. s.107.

⁸⁷ Daha ayrıntılı bilgi için bkz: Kotlyar, P., Vays, M. (1947). *Kak provodilis vıborny v Turkestane*. Taşkent, s.4.

1.1.5. Türkistan'da Şehir Yönetimi

"Russkiy" (Rus) ve "Tuzemniy" (Yerli) olmak üzere iki kısımdan oluşan Türkistan şehirleri özel kontrol altındaydı. Şehirlerin başında, şehir polisinin sorumlusu olan, vergi tahsilatını ve yetkililerin emir ve şartlarının yerine getirilmesini kontrol eden "Gorodniçiy" (şehir yetkilisi, şehir yöneticisi) vardı. 1865 yılı Türkistan Bölgesinin Yönetiminin Geçici Nizamnamesinde, şehrin tuzemniy bölgelerindeki yerli nüfusun yönetimi yerel sakinlerden oluşuyordu: starşii aksakal (büyük aksakal), aksakallar - mahallelerin polis başkanları, rais – gorodniçiy'nin (şehir yöneticisi) yerel nüfus arasından seçilen polis yönetimi yardımcısı ve hakim görevini üstlenen kaziler. Görevliler şehir yöneticisine bağlıydı ve emirleri yerine getiriyorlardı.⁹⁰ Bölgenin yönetim merkezi Taşkent'ti ve 1867 tarihli nizamnameye göre Taşkent'te uyezdniy naçalnik (kaza başkanı) statüsü ile aynı pozisyonda olan şehir müdürü görevi, şehir müdürü yardımcısı ve Şehir Kalem Odası yürürlüğe koyuldu. 1877'de Taşkent'te "Gorodovoye polojeniye", yani şehir yönetimi tüzüğü kabul edildi ve şehir ekonomisi belediye meclisine (Gorodskaya Duma) ve şehir yönetimine aktarılmıştır. Taşkent'teki Gorodovoye Polojeniye tüzüğü'nün etkisi dikkate alındığında, şehrin yerli halktan altı kat daha az nüfusu olan Rus kısmının genel belediye meclisinde 48 milletvekili ve yerli nüfusun sadece 24 kişi tarafından temsil edildiği belirlenmektedir.⁹¹

Bu nedenle, belediye meclisinde tartışılan tüm konulara Rus azınlık tarafından karar veriliyordu. (Türkistan Bölgesini revize eden Senatör Gears bu durumla ilgili şunları yazıyordu "... Duma'da ele alınan tüm konular, görünüşe göre şehrin Asya kısmının dezavantajına çözümlendi".⁹²

⁹⁰ A.g.e., s.97.

⁹¹ Taşkent'in yerel nüfusu 75 bin olmasına rağmen yerli nüfus sadece 24 kişi tarafından temsil edilmiştir., A.g.e., ss.98-99.; Bartold, V.V. (1963). *Soçineniya, T.II, I çast. Obşıye raboti po istorii Sredney Azii. Raboti po istorii Kavkaza i Vostoçnoy Evropi*. Moskova: İzdatelstvo Vostoçnoy literaturı, s.339.

⁹² Girs, F.K. (1883). *Otçet reviziruyuşego po vysoçayşemu povelenyu Turkestanskiy kray taynogo sovetnika F. Girsı*. St. Petersburg, s.113.

Tablo 1. 1867 Yılı Taşkent Şehrinin İdari Kadrosu.⁹³

Taşkent Şehrinin İdari kadrosu	Yıllık maaşları (Ruble)	Görev sınıflandırılması
Şehrin Yöneticisi	2500	VI
Olağanüstü harcamalar, yerlilerin kabulü ve ağırlanması	1500	
Yönetim yardımcısı	1500	VII
Katip	800	X
Tercüman	600	
Kıralık yazman, yiğit, kalem odası giderleri	800	
Şehir doktoru	1500	VIII
İlaçlar	200	
Ebe	500	
Toplam	9900	

1.1.6. Türkistan'da Yargılama Usulü

Türkistan Askeri Valiliğinde Çarlık Rusyası tarafından yeni yargı sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır ve bu bağlamda 1867 tarihli nizamname tasarısına göre, aşağıdaki yargı organları meydana gelmiştir:

1. Kaza mahkemeleri (onlara sulh mahkemesi hakkı tanındı);
2. Geçici askeri mahkemeler;
3. Ceza ve Hukuk Mahkemelerinin bölgesel birimleri (1898'de tasfiye edilmiştir);
4. Sulh hakimleri Kongresi;
5. Halk mahkemeleri.⁹⁴

Rusların dahil olmadığı Şeriat ve Adat'a (Gelenekler) dayalı özel halk mahkemeleri 1865'te kuruldu. 1867 tarihli nizamname tasarısında geleneksel mahkeme işi daha ayrıntılı olarak yer almıştır. Mahkeme ve özerk yönetim etnografik esaslara göre

⁹³ Dobromıslav, A.İ. (1912). *Taşkent v proşlom i nastoyaşem. İstoriçeskiy oçerk*. Taşkent: O. A. Portsev basımevi, s.83.

⁹⁴ Girs, F.K. (1883). *Otçet reviziruyuşego po vysoçayşemu poveleniyu Turkestanskiy kray taynogo sovetnika F. Girs*. St. Petersburg, ss.203-205.

ayrıldı.⁹⁵ Büyük suçlar dışındaki her şey, yani 1000 ruble'yi aşmayan davalar biyeler ve kaziler tarafından değerlendiriliyordu. 1000 ruble'yi aşan davalar ise biy ve kazilerin (kadı) kongrelerinde bakılıyordu. Daha büyük davalar sulh yargıçları (uyezd hakimleri) tarafından değerlendirildi.

Bu mahkemelerin tamamı 1898 yılında kurulan, ve tüm Türkistan için ana mahkemenin haklarına sahip olan Taşkent Mahkeme Meclisine bağlanmıştır. Ayrıca Avrupaî İmparatorluk mahkemelerin her zaman nüfusun ihtiyaçlarını karşılayamadığını belirtmek gerekmektedir. Bu sorunun asıl nedeni hâkimler tarafından yerel dillerin bilinmemesi ve mahkeme işlerinin çevirmenlere bağımlı olması idi. Bu meseleye ilişkin yerli nüfusun arasında bir atasözü bile oluşmuştu: "Mahkemeden ve yargıçtan korkmayın, çevirmenlerden korkun". Bu bağlamda kont K. Palen'in Senato revizyonuna başvuran yerliler, kadıların istisnasız tüm davaları değerlendirmesine ve yargılama faaliyetlerinin herhangi bir parasal miktardan varestede olması talep etmişlerdir.⁹⁶

1.1.7. Türkistan Askeri Valiliği'nin Nüfusu ve Etnik Yapısı

K.P. Kaufman'ın raporuna göre Türkistan Askeri Valiliği halkını Ruslar, Tatarlar, Tacikler, Özbekler, Karakalpaklar, Kıpçaklar, Türkmenler, Sartlar, Kırgızlar, Kurama, Çalokazaklar, Tarançı, Dungan, Moğol-Çin ve Kalmıklar oluşturmaktaydı⁹⁷ ve Harbiye Bakanlığı için İmparatorluk Coğrafya Derneği general-yüzbaşı Makşeev'in topladığı bilgilere göre, 1867 senesinde Türkistan Askeri Valiliği'nin nüfusu 1.059.214 olarak tespit edilmişti.⁹⁸

Bunun yanı sıra 1867 yılında toplanan bilgilere göre Türkistan bölgesinin ana meskun yerleri olarak Taşkent, Semerkant, Hocent, Ura-Tube, Türkistan (Azret), Çimkent, Urgut, Pancikent, Kattı-Kurgan, Biskent, Kostakoz, Verniy, Kopal (Kapal), Sergiopol, Tokmak, Auliye-Ata, Kazalı ve Merke şehirleri bilinmiştir.⁹⁹

⁹⁵ Halk mahkemeleri göçebeler için *biyeler*, yerleşik nüfus için *kaziler* mahkemelerinden oluşuyordu. Hem biyeler hem kaziler yerleşik nüfus tarafından seçilip askeri vali tarafından onaylanıyordu ve göreve getiriliyordu. Abaşin, S.N., Arapov, D.Yu., Bekmahanova, N.E., Boronin, O.V., Brusina, O.M., Bıkov, A.Yu., ve diğerleri. (2008). *Tsentralnaya Aziya v Rossiskoy imperii*. Moskova: Novoye literaturnoye obozreniye, ss.99-100.

⁹⁶ *Hokandskii listok*. 21 Mart 1909, №64.

⁹⁷ *Proekt vsepoddaneyşego otçeta general adyutanta K.P. fon-Kaufmana...*,s.20.

⁹⁸ A.g.e., s.16.

⁹⁹ *Turkestanskiye Vedomosti*, 23 Eylül 1870, №11.

Tablo 2. 1867 Yılı Türkistan Bölgesinin Belli Başlı Meskun Yerleri ve Nüfus Sayısı.

Taşkent	76,092
Semerkant	30,000
Hocent	17,000
Ura-Tube	9885
Türkistan	4725
Çimkent	2610
Urgut	5010
Pancikent	2500
Kattı-Kurgan	4425
Biskent	5675
Kastaköz	3963
Verniy	10,000
Kopal	3476
Segiopol	981
Tokmak	1507
Auliye-Ata	1640
Kazalı	1070
Merke	170

Türkistan Askeri Valiliği'nin kuruluşunda yerleşik halk yaklaşık 147.000 (%14) iken 1879 yılında bu sayı 1.470.000'e (%47) yükselmiştir. Göçebe ile yarı yerleşik halk ise 1867 senesinde 888.000 (%84) kişiyi oluşturmuşken, 1879 senesinde genel nüfus oranının %51'ini yani 1.615.000 kişiyi oluşturmuş. 1867'de bölgedeki Rus nüfusu yaklaşık 24.000 kişi idi, 1879'da bu sayı 65.000'e (%2) yükselmiştir.¹⁰⁰

Tablo 3. 1867-1879 Yıllar Arasında Türkistan Askeri Valiliği'nin Nüfus Sayısı.

Yıllar	Nüfus	Yıllar	Nüfus
1867	1.060.000	1874	2.030.000
1868	1.380.000	1875	2.240.000
1869	1.530.000	1876	2.840.000
1870	1.600.000	1877	2.950.000
1871	1.750.000	1878	3.110.000
1872	1.780.000	1879	3.150.000

¹⁰⁰ Proket vsepoddaneyşego otçeta general adyutanta K.P. fon-Kaufmana..., s.20.

1873	1.980.000		

Türkistan Askeri Valiliği nüfusunda 1867-1879 yılları arasında kademeli artış görülmektedir. Yeni bölgelerin katılımı yani toprakların genişlemesi, diğer bölgelerden halkların göçü ve doğal çoğalma ile Türkistan Askeri Valiliği'nin nüfusu 1879'da yaklaşık 3.150.000'e ulaşmıştır.¹⁰¹

1897 yılında Rus İmparatorluğunda yapılan sayıma göre Türkistan Askeri Valiliği'nin nüfusu 5.280.983 olarak belirlenmiştir.¹⁰² 1909'a gelindiğinde bölge nüfusu, Rusya'nın diğer illerinden göçler de dahil olmak üzere arttı ve 6.480.400 kişiye ulaştı.

Tablo 4. Türkistan Askeri Valiliği'ne Bağlı Vilayetlerin 1897 ve 1909 Yıllarına Göre Toprak ve Nüfus Dağılımı.¹⁰³

Türkistan Askeri Valiliği Vilayetleri	Kapsadığı alan (km ²)	1897 nüfus sayımı	1 Ocak 1909 nüfus sayımı	km ² başına düşen kişi sayısı
Semireçensk (Yedisu)	335.220	987.863	1.158.900	3.5
Sır Darya	429.890	1.478.398	1.837.200	4.1
Fergana	125.470	1.572.214	1.900.200	15.0
Semerkant	76.940	860.021	1.154.800	19.0
Zakapsiiskaya (Hazar Ötesi)	525.540	382.487	429.300	0.8
Toplam	1.493.090	5.280.983	6.480.400	4.3

Yukarıdaki beş vilayetin yanı sıra Türkistan Askeri Valiliği'ne bağlı Buhara ve Hive Hanlıklarının 1 Ocak 1909 tarihinde yapılan nüfus sayımına göre Buhara hanlığının nüfusu 2.500.000 iken, Hive Hanlığında nüfus 550.000 civarındadır. Böylece Türkistan Askeri Valiliği'nin hanlıklar dahil toplam nüfusu 9,5 milyon olarak belirlenmiştir.¹⁰⁴

¹⁰¹ A.g.e.,s.17.

¹⁰² İzdaniye pereselenskogo upravleniya glavnogo upravleniya zemleustroistva i zemledeleya. (1914). *Aziyatskaya Rossiya. T1*. St. Petersburg: A.F. Marks basımevi, ss.91-92.

¹⁰³ Masalskiy, V.İ. (1913). *Rossiya polnoye geografiçeskoye oteçestvo...*, St. Petersburg: A.F. Devriyen basımevi, s.345.

¹⁰⁴ A.g.e., s.348.

Tablo 5. 1 Ocak 1909 Tarihine Göre Türkistan Askeri Valiliği'ne Bağlı Semireçensk, Sır Darya, Fergana, Semerkant, Hazar Ötesi vilayetleri ile Buhara ve Hive Hanlıklarının Kapsadığı Alan ve Nüfus Sayısı.

	Kapsadığı alan	1 Ocak 1909 nüfus sayımı	Km ² başına düşen kişi sayısı
Beş vilayet	1.493.090	6.480.400	4.3
Buhara Hanlığı	178.750	2.500.000	14.0
Hive Hanlığı	59.250	550.000	9.2
Toplam Türkistan'da	1.731.090	9.530.400	5.5

1.2. TURKESTANSKIYE VEDOMOSTİ GAZETESİ

1.2.1. Gazetenin Çıkış Tarihi

Çarlık yönetimi işgal ettiği bölgelerde idarenin sorunsuz devam etmesi ve asimilasyon politikasını başarılı bir şekilde sürdürmek için yerel sakinlerin etnografi, iç sosyo-politik, ekonomik yaşamı ile ilgileniyordu. 19. yüzyılın 60'lı yıllarının sonunda, Türkistan yönetimi, yeni edinilmiş Orta Asya toprakları ve Hokand Hanlığı toprakları ve en önemlisi gizemli Pamir-Altay - Fergana Vadisi'nin topraklarının araştırılması için doğa bilimleri, antropoloji ve etnografya sevenler topluluğuna bir öneride bulundu. Toplum Konseyi tarafından Orta Asya'daki bilimsel çalışma ve keşifler için Aleksey Pavloviç Fedçenko görevlendirildi. A.P. Fedçenko eşi Olga Aleksandrovna Armfeld ile birlikte Orta Asya'da seyahat ederek (1868-1871), bölgenin flora, fauna, coğrafya ve etnografisi hakkında materyal topladı.¹⁰⁵

1870-1871 yıllarında, A.P. Fedçenko Taşkent'te Türkistan Şubesinin Doğa bilimleri ve antropoloji derneğini kurdu.¹⁰⁶ Böylece bu bölgeyi kapsamlı bir şekilde incelemek için, - Rusya'dan araştırmacılar ve yerel bilim temsilciler arasından bir dizi bilim adamı ortak faaliyette bulundular. Bu bilimsel eserleri ve fikirleri birleştirmek için K.P. Kaufman, ünlü istatistikçi S.A. İdarov'un resmi bir yayın organı düzenlemekle ilgili önerisini

¹⁰⁵ Senkovskaya, N.F. (2009). A.P. Fedçenko– vydayuşisya issledovatel gor Sredney Azii. *Vestnik Moskovskogo universiteta*, 5/3, s.80-81

¹⁰⁶ A.g.e., s.81.

destekledi.¹⁰⁷ Hedef, vilayet yönetiminde etkiyi arttırmak, emir ve talimatları duyurmak, elde edilen verileri ilgililer ve toplumla hızlı bir şekilde paylaşmaktı. Böylece elde edilenler veriler, bilgiler, raporlar ve yapılanlar bir bülten aracılığı ile derli toplu olarak idari yetkililer ve kamu oyu ile paylaşılacak, önemli işler yapılmakta olduğu da duyurulmuş olacaktı.

Gazete yayınlanmadan önce Türkistan Askeri Valisi K.P. Kaufman bölgedeki Rus nüfus miktarını öğrenmek amacıyla Türkistan Askeri Valiliğine bağlı vilayet valilerinden istatistik raporlar istedi. Gazete Rus halkına hitap edecek bir basın organı olduğu için bölgede yaşayan Rus nüfusunun tespit edilmesi gerekiyordu.

Yedisu vilayetinin askeri valisi 5 Şubat 1869'da 899 Nolu raporunda Yedisu Vilayetinin nüfus yapısını şu şekilde ortaya koydu: "Yedisu vilayetinde beş kasaba, altı büyük Rus-Kazak köyü, sekiz küçük köy, üç garnizon olmak üzere toplam 22 Rus yerleşim yeri bulunmaktadır. Vilayette içlerinde kadınlarında bulunduğu 47 din adamı, 82 asilzade, 325 tüccar, 1411 küçük burjuva, 404 köylü, alt tabakaya mensup 123 kişi, 14817 (kadınlar da dahil) Rus Kazak'ı çeşitli tabakalardan 452 kişi, 44.9927 Kırgız, 665 Tatar, 1305 Sart ve 12.878 Çinli göçmenden oluşan, toplam 482.437 kişi yaşamaktadır".

Bu raporda belirtildiğine göre Rus köylüleri bu vilayete 1868'de yerleşmeye başlamıştı. Hatta ilerleyen dönemlerde hazineye göçmenlere yardım parası verilmemesine rağmen bu topraklarda yerleşmek isteyen tüccar, küçük burjuva ve köylülerin sayısı 1868'de 3039'u buldu. Bunlardan 1175'i Yedisu'ya yerleşti. Bu raporlar bölgede yayınlanacak Rusça bir gazete için yeterli nüfus potansiyelinin olduğunu göstermekteydi.¹⁰⁸

18 Ekim 1869'da Askeri Vali K.P. Kaufman tarafından Savunma Bakanı D.A. Milyutin'e 1870 yılında gazetenin yayımlanmasına karar verdiğine dair bir rapor yazıldı. Askeri Vali, gazetenin vilayet yetkililerinin emirlerini duyurmak ve "Avrupa Rusyası'nın idari merkezlerinden uzaklığı ve coğrafi, tarihi, arkeolojik ve diğer az bilinen durumu nedeniyle Türkistan bölgesi ile ilgili haberleri yaymak" için en kısa zamanda hizmet edeceğine inanıyordu. Gazetenin Askeri Vali tarafından atanan sorumlu editöre emanet edilmesi gerekiyordu. Gazete sayıları ayda en az iki kez yayınlanmış olacaktı. Ayrıca

¹⁰⁷Ejegodnik Turkestanskogo kraya. (1872). *Odelnoye mneniye çlena Turkestanskogo Statistiçeskogo komiteta S.A. İdarova. Materiyalı dlya statistiki Turkestanskogo kraya*. Vypusk I., St. Petersburg, s.229.; *Turkestanskiye Vedomosti*. 4 Mayıs 1913, №97. "Perviy Turkestanskiy General-Gubernator Kosntantin Petroviç Kaufman", s.2.

¹⁰⁸Egamberdiyev, M. (2002). *Türkistanskiye Vedomosti Gazetesine Göre Türkistan'da Ruslaştırma Siyaseti*. Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara. s.17.

gönderilen raporun yanında Askeri Valinin önderliğinde, Çarlık İçişleri Bakanlığı yetkilileri tarafından hazırlanan *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin programı da mevcuttu. Gazete resmi ve gayri resmi bölümlerden oluşacaktı.¹⁰⁹

Gazetenin resmi bölümünde, Türkistan Askeri Valiliği ile ilgili tüm hükümet önlemleri, Askeri Vali tarafından gelen emir ve kararları, bölge ve vilayet hükümet karargahlarının ilanlarını duyurmak, Türkistan bölgesinin askeri, mali, siyasi ve sosyal durumu ile ilgili bilgileri yayımlamak amaçlanmıştır. Buna ek olarak, askeri operasyonlar, büyük çapta askeri kuvvet kaydırılmaları, bayındırlık işleri, madencilik, basım çalışmalarının gözden geçirilmesi, hükümet sözleşmeleri vb bu bölümde yer alacaktır.

Gayri resmi bölümü ise Türkistan Bölgesi'nin tarihi, coğrafyası, etnografisi ve istatistikleri ile ilgili bilimsel makaleleri ve notları içerecekti: Asya'daki dağ kütlelerinin jeolojik yapısı, yerel flora ve fauna, Türkistan Bölgesi'nin yerleşik ve göçebe halklarının etnografik özellikleri, Türkistan Bölgesi nüfusunun ticaret ve sanayi faaliyeti hakkında notlar, yöresel masal ve inançlar, Rusya ve Türkistan arasındaki ticaret verileri, meteorolojik gözlemler, Turkistan Bölgesindeki şehirler ve oradaki kamusal yaşam, Türkistan bölgesi ve Orta Asya ülkeleri ile ilgili yayınlanmış kitaplar, haritalar ve planlar hakkında bibliyografik bilgileri içerecektir.¹¹⁰

6 Kasım 1869 tarihli Türkistan Askeri Valiliği Askeri halk idaresinin 75 nolu emriyle *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesi kuruldu. Gazetenin organizasyonu ve yayınlanacak basımevini gerekli hale getirmek çok fazla emeği ve zamanı gerektiriyordu. Bunların sorumlusu, gazetenin ilk editörü, Piyade Albay N.A. Mayev ve yardımcısı, müşavir A.K. Lazarev idi. Onlar gazete malzemeleri satın almak ve gerekli pratik becerileri kazanmak için Saint-Peterburg'a gönderildiler.¹¹¹

Bu hazırlık çalışmalarının tamamlanması neredeyse bir yıla yakın sürdü. Mart 1870'te N.A. Mayev ve A.K. Lazarev Saint-Peterburg'dan Taşkent'e döndüler ve N.A. Mayev *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin çıkış ilanını yayınladı. Buna göre gazete Türkistan Askeri Valisinin yayınladığı kararname gereğince 1 Mart 1870 yılından itibaren Taşkent

¹⁰⁹ Rijenko, M.R. (1986). Gazeta Turkestanskiye Vedomosti. *Voprosi istorii, №10*, s.1.

¹¹⁰ Kartayeva, T. (2007). Komentarii k gazete TurkestanskiyeVedomosti (1870-1917). *Turkestanskiye Vedomosti – etnografyalık angimeler. 2.basım. Kazak etnografyasının kitaphanası 44 tom.* (s.288.). Astana: Altın kitap Yay.

¹¹¹ A.g.e. s.283.; Sundetbayeva, S. (winter 2018). The Newspaper “Turkestanskie Vedomosti” and The Beginning of The Development of The History of The Press in Central Asia. *Bilig, №84*, s.3.

şehrinde haftalık olarak çıkacak ve Türkistan Askeri Valiliği'nin yayın organı olacaktır.¹¹²

28 Nisan (10 Mayıs) 1870 tarihinde, Türkistan Askeri Bölge karargahına bağlı Taşkent matbaasında basılan resmi *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin ilk sayısı yayımlandı. Kaufman'ın emriyle, gazetenin bir kopyası D.A. Milyutin'e gönderildi. 5 Haziran 1870'te Kaufman'a bir cevap mektubunda Askeri Valiye teşekkür edip Türkistan'da bir gazete yayınlamanın koşulsuz yararlılığından söz etti. "Bu bölgenin az tanınmışlığı, doğanın zengin çeşitliliği, endüstrinin başlangıç gelişimi, Orta Asya nüfusunun yaşamı ... tüm bunlar araştırma için zengin ve ilginç bir malzeme temsil etmektedir "- diyerek gazetenin perspektifini değerlendirdi.¹¹³ Gazete, o dönemde yayınlanan vilayet ve bölgesel gazetelerden önemli ölçüde farklıydı. Türkistan'da gazete Askeri Vali'nin emriyle askeri yetkililer tarafından düzenlendi ve yürütüldü. Gazetenin yayınlamasında hükümet çok özel hedefler peşinde koştu. Basının, her şeyden önce, yerel politikalarını yürütmek ve yaymak için Türkistan Askeri Valiliği yetkililerine, yerel nüfusun Ruslaştırılması ve aynı zamanda bölgenin ekonomik ve politik gelişimi tarafından ihtiyaç duyulan okuryazarlık ve eğitimin yaygınlaştırılması için gerekliydi.¹¹⁴

Böylece Türkistan'daki matbuat 19. yüzyılın ikinci yarısında Rus devletinin en önemli görevlerini çözenin bir yolu, ideolojik, sınıf ve siyasi mücadelenin yeni ve güçlü silahı olarak ortaya çıktı. Gazetenin ortaya çıkışı Rus İmparatorluğu'nun sömürge politikasının unsurlarından biriydi. Askeri Vali ve Çarlık hükümetinin yetkilileri her şeyden önce, Orta Asya'nın derinliklerine geniş ve kolay erişilebilir bir yol açmayı hedefledi. Başka bir deyişle, işgal altındaki toprakların sömürge gelişimini olabildiğince kolaylaştırmak ve "Herkes, muazzam işlerin aşamalı olarak nasıl yapıldığını izleme fırsatı sunmaktı - İslam ve Asya despotizminin boyunduruğu altında olan bir ülkede sivil düzen, medeniyet ve tam ulusal güvenliği tesis etmekte."¹¹⁵

¹¹² Egamberdiyev, M. (2002). *Türkistanskiye Vedomosti Gazetesine Göre Türkistan'da Ruslaştırma Siyaseti*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara. s.18.

¹¹³ Rijkeno, M.R. (1986). Gazeta Turkestanskiye Vedomosti. *Voprosi istorii, №10*, s.1.

¹¹⁴ Makarov, İ.V. (Nisan 2019). "Bolşaya igra" v 1880-1890 gg. v otrajenii gazetı "Turkestanskiye Vedomosti". *Sbornik materialov XV Vserossiskoy nauçnoy konferentsii studentov, magistrantov, aspirantov i molodih uçenih*. Tomsk, vıpusk 15, s.31.

¹¹⁵ Kartayeva, T. (2007). Komentarii k gazete Turkestanskiye Vedomosti (1870-1917). *Turkestanskiye Vedomosti – etnografıyalık angimeler. 2 .basım. Kazak etnografyasının kitaphanası 44 tom. (s.285.)*. Astana: Altın kitap Yay.

Kaufman, gazetenin bu sorunu çözmede ona ne kadar büyük bir yardım sağlayabileceğini anlamıştı. Bilfiil beş yıl boyunca gazetenin baş editörü kendisi idi. Gazetenin resmi ve gayri resmi bölümlerinde yer alacak olan emir ve kararlar, bilimsel makale, haber, ilan, notları bizzat kendisi inceleyerek basılmasına karar veriyordu diyebiliriz. 1874 yılına gelindiğinde Kaufman, gazetenin o dönem editörü olan N.A. Mayev'a kendisine gazeteye koymak üzere seçilen en önemli malzemelere dair rapor vermesine izin verdi. Bu raporlar her hafta Cuma günleri yani yeni sayının yayınlanmasından 4 gün önce, akşam saat 8'de gerçekleşiyordu. Bazen de bu konuşmalar gece yarısına kadar sürebilirdi.¹¹⁶

1.2.2. Gazetenin Editörleri

Yukarıda bahsettiğimiz gibi gazetenin ilk beş yılında editörlük görevini fiilen K.P. Kaufman üstlendi. 1869 yılı Kasım ayında gazetenin ilk resmi editörü olarak Piyade Albay N. A. Mayev atandı. Kendisi önceleri "Halk Eğitim Bakanlığı Dergisi", "Halk Okuması", "Askerler için Okuma" dergilerinde çalışmıştı. Mayev, emekli oluncaya kadar, yani 1892'ye kadar editörlük görevinde kaldı. Ayrıca, Mayev'in Taşkent Halk Kütüphanesi ve Yerel Kültür Müzesi'nin, 1890'da Taşkent Tarım Fuarı'nın ve 1891'de Moskova'daki Orta Asya Sergisinin organizatörü olduğu bilinmektedir.¹¹⁷

Daha sonra Mayev'in yerini, *Turkestanskiye Vedomosti* yazı kurulundan A. P. Romanoviç aldı. 1892'den 1899'a kadar gazetede çalışarak öncekilerin geleneklerini devam ettirdi. Ancak, Romanoviç gazeteye yeni yazarlar çekerek daha canlı bir karakter kazandırmaya çalıştı. Onun altında abone çevresi genişledi, tiraj arttı. Mayev gibi, Taşkent Halk Kütüphanesi ve Yerel Kültür Müzesi'nin fonlar sayesinde sık sık Orta Asya'nın çeşitli bölgelerine seyahat etti. Romanoviç *Turkestanskiye Vedomosti*'de sadece editör değil, aynı zamanda birçok makalenin de yazarıydı.

Romanoviç'in 1899'da vefatından sonra, gazete editörlüğü görevine Mayıs 1901'e kadar Piyade Subayı S. A. Geppener geldi. 1901'de ise N. G. Mallitskiy *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin editörü olarak atandı. İlk kez, gazetenin editörü bir subay değil,

¹¹⁶ Dobromislov, A.İ. (1910). *Taşkentskaya pressa//Srednyaya Aziya*. Taşkent: Ejemesyaçnoye literaturno-istoričeskoye izdaniye, kniga III, ss.146-148.; *Turkestanskiye Vedomosti*. 4 Mayıs 1913, №97. "Perviy Turkestanskiy General-Gubernator Konstantin Petroviç Kaufman", s.2.

¹¹⁷ Kudinova, O.M. (1979). *Uçeny i jurnalist – voprosiy jurnalistiki*. Sb. Nauçnih trudov Taşkentskogo universiteta, №572. ss.54-59.

aynı zamanda beşeri bilimler alanında bir eğitim almış olan Eğitim Bakanlığı'nın bir çalışanıydı.¹¹⁸

Mallitskiy'den sonra editörlük görevleri geçici olarak E.K. Mihailovskiy ve I.N. Filippov tarafından yerine getirildi ve 1909'da M.V. Levin gazetesinin yeni editörü olarak atandı. Levin'in editör olarak görev süresi boyunca (1909–1914), gazetesinin niteliği biraz değişti: ilanlar ve reklamcılık bölümü daha çok yer almaya başladı ve bu *Turkestanskiye Vedomosti*'ye ticari bir yayın görünümünü vermesine rağmen Türkistan'ın tarihi ve diğer konulara dair makaleler de yayımlanıyordu.

1914-1917 yılları arasında *Turkestanskiye Vedomosti* müşavir A.E. Skvortsov tarafından yürütüldü. Skvortsov gazetede önemli değişiklikler yapmadı ve 18 Mart 1917'de Türkistan Bölge Valisi'nin emriyle editör görevinden alındı. Mart'tan Aralık 1917'ye kadar, gazetede beş kez editör değiştirildi: №1 1917 - V. P. Nalivkin, №87 - A.L. Lipovskiy, №162 - V. S. Elpatievskiy, № 209 - I. E. Belkov, №235 - V. L. Podpalov. Sonunda, Aralık ayında, F.I. Kolesov editör olarak görevlendirildi.¹¹⁹

1.2.3. Gazetenin Baskısı

İlk başta gazetesinin tirajı küçüktü, 300 kopyayı geçmedi (1870'te sadece 17 sayı yayımlandı), ancak 1899'da 1050'ye ulaştı.¹²⁰ 1909 yılında gazetesinin tirajı 3000'i bulmuştu. Son sayısı 15 Aralık 1917 tarihinde yayımlanan ve 47 yıl boyunca yayım hayatını sürdüren gazetesinin toplam 6406 sayısı çıkmıştır.¹²¹

Abone sayısındaki artış doğal olarak gazetesinin hazineye giden gelirlerini artırdı. 1871'de gazete haftada bir kere yani Salı günleri, 1893'te haftada iki kez, Pazar ve Perşembe günleri; 3 Temmuz 1907'den sonra da günlük olarak yayınlanmaya başladı. 1870-1873 yılları arasında, *Turkestanskiye Vedomosti* askeri bölge karargahının matbaasında basıldı (gazete kağıdı ve tipografik yazı tipleri Saint-Peterburg'dan getirildi). 1873-1881

¹¹⁸ Ernazarov, T.E., Akbarov, A.İ. (1976). *İstoriya peçati Turkestana (1870-1925)*. Taşkent: Ukutuvçi, ss.14-17; Kudinova, O.M. (1982). *Turkestanskiye Vedomosti. Pervaya peçatnaya gazeta na territorii Sredney Azii i Kazahstana*. Master tezi, Taşkent. s.92.

¹¹⁹ Avşarova, M.P. (1960). *Russkaya Periodičeskaya Peçat v Turkestane (1870-1917)*. Taşkent: Gosudarstvennoye izdatelstvo Uzbekskoy SSR, ss.65-66.

¹²⁰ Şadmanova, S.B. (2009). Arhivniye dokumenti – vajny istočnik izučeniya istorii periodičeskoy peçati Turkestana. Po materialam tsentralnogo gosudarstvennogo arhiva Respubliki Uzbekistan. *Vestnik arhivista, №3(107)*, s.25.

¹²¹ Kartayeva, T. (2007). Kommentarii k gazete Turkestanskiye Vedomosti (1870-1917). *Turkestanskiye Vedomosti – etnografiyalik angimeler. 2.basım. Kazak etnografiyasının kitaphanası 44 tom.(s.285.)* Astana: Altın kitap Yay.

yıllarında Askeri Halk İdaresinin matbaasında, 1881-1899'da - çeşitli özel matbaalarda ve daha sonra yayın hayatının sonuna kadar - Askeri Valinin Kalem odasına bağlı matbaada basıldı.¹²²

Editörün raporuna göre, gazetenin masrafları için Baş Levazım Müdürlüğü tarafından para ayrıldı. Aynı zamanda editör Askeri Valiye yayınlama masrafları hakkında bir rapor hazırlıyordu.¹²³

Başlangıçta gazeteye, 12.000 ruble (o dönemin para birimlerinde) hükümet tarafından yayınlanmak üzere tahsis edildi, bunun 2.500 ruble editör maaşı ve 1.500 ruble editör yardımcısına maaş verilmekteydi.¹²⁴ Gazetenin bir senelik fiyatı 7 ruble, yerel dillerde yayınlanan gazetenin fiyatı ise 2 rubleydi.

1.2.4. Gazete Bölümleri ve Yayınlanan Haberler

Gazetede Türkistan Askeri Valisinin eğitim, askeri bölümü için verilen emirleri dışında Valilik sınırları içinde meydana gelen her türlü olaylar da okuyuculara duyuruluyordu. Bunun yanı sıra gazete, "Izvestia i zametki" (Haberler ve Notlar), "İnostrannıye izvestiya"(Dış Haberler), "Mestniye İzvestiya" (Yerel haberler), "Fellyeton" (Yermeli Fıkra), "Torgovoye obozrenie" (Ticaret incelemesi), "Meteorologičeskiye nablyudeniya" (Meteorolojik gözlemler), "Obyavleniya" (İlanlar) başlıklı bölümlerinden oluşmaktaydı. Bunlara ek olarak, Rusya ve diğer ülkelerin periyodik basını hakkında kısa bir genel bakış sunmaktaydı. Örneğin, *Kaspi, Odessa, Saint-Peterburgskiye Vedomosti, Orenburgskaya Gazeta, Times Pioneer mail*, ve diğer gazetelerin genel özetini veriyordu. Üstelik *Novoye Vremya, Golos, Birjeviye Vedomosti* gibi Rusya İmparatorluğunun gazetelerinden de önemli makaleleri kendi sayfalarında yeniden basıyordu.

Yaklaşık yarım asırlık varlığı boyunca gazete, okuyucularını sadece Orta Asya'da değil, aynı zamanda Türkistanla bitişik sınırı olan bölgelerde gerçekleşen olaylardan haberdar etmeyi; bilim ve kültür alanındaki başarılarla tanıştırmayı amaçlamıştır. Gazete dünyanın gündeminde olan siyasi olaylar, geziler, ülke tanıtımı, yeni icatlar gibi haberlere de çok

¹²² Dobromislov, A.İ. (1912). *Taşkent v proşlom i nastoyaşem*. Taşkent: A.O. Portsev basımevi, s.286.

¹²³ Kartayeva, T. (2007). Komentarii k gazete Turkestanskiye Vedomosti (1870-1917). *Turkestanskiye Vedomosti – etnografyalık angimeler. 2.basım. Kazak etnografyasının kitaphanası 44 tom.* (s.286). Astana: Altın Kitap Yay.

¹²⁴ Şadmanova, S.B. (2009). Arhivniye dokumentı – vajniy istočnik izuçeniya istorii periodičeskoj pečatı Turkestana. Po materyalam Tsentralnogo gosudarstvennogo arhiva Respubliki Uzbekistan. *Vestnik Arhivista, №3(107)*. s.23.

önem veriyordu. *Turkestanskiye Vedomosti*'nin yurtdışında kendi muhabirleri yoktu, ancak yerli ve yabancı gazetelerden gelen haberleri yeniden basmanın yanı sıra, Rus askeri ataşelerinin Avrupa ve Asya'daki karargahlarında bulunan bilgileri sıklıkla kullandılar. Gazeteye Evliya Ata, Kaşgar, Verniy, Semerkant, Buhara, Bişkek'in yanı sıra Saint-Peterburg, Moskova, Paris, Londra, Belgrad, Roma'dan haberler geliyordu. Örneğin özellikle İngiltere'nin Hindistan'daki sömürge politikası, İngiltere'nin Orta Asya ile ticari ilişkilerine dair yazılara sayfalarında yer vermektedir. 1878-1880 yılları arasındaki ikinci Anglo-Afgan savaşının olayları gazetede ayrıntılı olarak ele alınmış, Türkiye, İran, Çin ve Doğu'nun diğer ülkelerindeki siyasi vakalarla ilgili bilgiler sayfalarında düzenli olarak yayınlanmıştır.

Turkestanskiye Vedomosti'nin hemen hemen her sayısında bölgenin tarihi, etnografyası ile ilgili makaleler de yayınlanıyordu. Gazete, jeolog ve coğrafyacı I.V. Muşketov, zoolog ve gezgin N.A. Severtsov, Orta Asya araştırmacısı A.P. Fedçenko ve diğer bilim insanlarının eserlerini kendi sayfalarında yayınladı. 1894'te, en büyük Rus oryantalistlerinden V.V. Bartold'un makalesi ilk kez *Turkestanskiye Vedomosti*'de tefrika etti. Gazetenin üç sayısında, Doğal Tarih, Antropoloji ve Etnografya Derneği'nin Türkistan şubesinin toplantısında yapılan "Türkistan'da Arkeolojik Araştırma Konusu" bildirisi yayımlandı. Makalede, M.Ö II. yüzyıldan itibaren XV. yüzyıla kadar dönemi kapsayan Orta Asya tarihi ile ilgili kaynakların bir incelemesine yer verilmektedir. Ayrıca, yerel arkeolojinin gelişme perspektiflerinden de bahsedilmektedir.¹²⁵ Aynı yıl Bartold gazete sayfasında 13. yüzyıl Türkistan'ı ile ilgili makale yayınladı.¹²⁶

Gazetede aynı zamanda doktorlar, öğretmenler, topograflar, mühendisler, ziraat mühendisleri, gözlemciler tarafından yazılan makaleleri de neşrediliyordu. 1895 yılına doğru gazeteye rastgele ve devamlı olarak makalelerini bastıran yazarlar sayısı 290'a ulaştı.¹²⁷

"Haberler ve Notlar" bölümünde yayınlanan haber ve makaleler, Orta Asya halklarının maddi kültürünün tarihi hakkında değerli bilgiler içermektedir. Örneğin, "Kirgiziy. Etnografiçeskiy Oçerk" adlı makale Kazak halkının geleneksel, maddi ve manevi kültürü

¹²⁵ *Turkestanskiye Vedomosti*. 27 Ocak 1894. №7. s.32., "K voprosu ob arheologiçeskih issledovanii v Turkistane".

¹²⁶ *Turkestanskiye Vedomosti*. 16 Haziran 1894. №43. s.160; 19 Haziran 1894. №44. s.164. "Turksitanskii kray v XVII veke".

¹²⁷ Kartayeva, T. (2007). Komentarii k gazete *Turkestanskiye Vedomosti* (1870-1917). *Turkestanskiye Vedomosti – etnografiyalık angimeler. 2.basım. Kazak etnografyasının kitaphanası 44 tom. (s.292.)*, Astana: Altın kitap Yay.

hakkında bilgileri sunmaktadır.¹²⁸ Ayrıca bu bölümde arkeolojik buluntular, tarihi eserlerin keşifleri, çeşitli derneklerin düzenlediği toplantılar hakkında bilgiler yer almaktadır.

Gazete, bölgedeki sanayinin gelişmesine büyük önem verdi. Gazete düzenli olarak Rus devletinin bölgedeki ekonomik politikasının ana hedeflerinden biri olan Türkistan'da pamuk ve pirinç çeşitlerinin iyileştirilmesi, arıcılığın geliştirilmesi, tütün yetiştiriciliği konusunda makaleler yayınladı. Mesela, gazetede 1871 yılında yayımlanan "1869 yılı boyunca Türkistan'da yapılan jeolojik araştırmaların kısa bir özeti" adlı makalede şu ifadeler geçmekteydi: "Çungaria'nın işgali sırasında, Altay'dan Tiyen-Şan'a kadar ve daha sonra Hokand ve Buhara'nın bir kısmını yani Almatı'dan Katta Kurgan'a kadar bu geniş bölgeyi işgal ettikten sonra doğan ilk düşünce, Türkistan'ın önemli doğal zenginliğini Rusya'nın yararına kullanma olasılığı hakkındaydı. Bölgenin birçok doğal zenginlikleri arasında yerel girişimcilerin dikkatini çeken ilk şey ipek ve pamuktu. Bu ürünlerin her ikisi de şüphesiz fabrikalarımızın ihtiyaç duyduğu ürünlerdir ve bu nedenle acilen işletilmesi için faydalı olduğu kabul edilen ürünler arasında ilk sırada gelmeleri şaşırtıcı değildir."¹²⁹

Ayrıca, Türkistan Bölgesinde ipekböcekçiliğın geliştirilmesi ve iyileştirilmesine yönelik önlemler hakkında notlar yer almaktaydı. Notta Taşkent ve Semerkant'ta ipekböcekçiliği ve ipek sarma okulunun kurulması gerektiğinden ve bu okula herkesin ücretsiz olarak kabul edilmesinden bahsedilmekteydi. Buna ek olarak okulda ipek sarma makinelerinin bulunduğu bir depo düzenlemek, Taşkent'te her yıl ipek sergisini organize etmek gibi faaliyetlerin yapılması fikirleri de yazılmaktaydı.

Gazete Torgovoye Obozreniye başlığı altında genellikle bir ticaret incelemesini yayınlıyordu. Örneğın, bölgedeki pamuk, ipek, şeker ve çayın satışı ile ilgili önemli gelişmeleri sunuyordu.

Ayrıca, Türkistan Askeri Valiliğinin nüfus yapısı, göçebe ve yerleşik halkların kültürü, evleri, yemekleri, gelenekleri, inançları, halk hikayeleri, din, aile ve evlilik ilişkileri, etnografik özellikleri gibi konular gazete sayfalarında incelenmekteydi. Toplamda,

¹²⁸ *Turkestan'skiye Vedomosti*. 10 Ocak 1872. №2, "Kirgiziy. Etnografiçeskiy Oçerk", s.6.

¹²⁹ *Turkestan'skiye Vedomosti*. 14 Ocak 1871. №1, "Kratkii oçerk geologiçeskih iziskanii proizvedennih v Turkestan'skom kraye v teçenii 1869 goda. O merah dlya razvitiya i uluçşeniya şelkomotaniya v Turkestan'skom kraye."

Turkestankiye Vedomosti'nin varlığı sırasında, bölgenin tarihi, coğrafyası ve etnografyasını incelemek için bir kaynak olan 700'den fazla materyal yayınlandı.¹³⁰

37 yıl boyunca istikrarlı bir şekilde tek bir yol izleyen ve varlığının hedefini her bakımdan Türkistan bölgesini incelemek olarak belirleyen gazete, 1909'un ikinci yarısından itibaren hem dış görünüşünü hem de içeriğini değiştirerek sayfalarında tüccarların reklamları, şiirler, hikayeler, uzun şiirler, fıkralar yayınlamaya başladı. Rusya'nın iç yaşamına ilişkin siyasi ve sosyal konulara, ancak Türkistan'la bağlantılı olduğu ölçüde değinildi.¹³¹

XIX.yüzyılın son çeyreği, şiddetli sınıf çatışmaları dönemi olarak kabul edilir. XX.yüzyılın başında Türkistan bölgesinde ilk Rus devrimi sırasında birçok kitleler arasında çatışma yaşandı. Özellikle 1916'da halkın ulusal kurtuluş hareketi, Alaş partisinin kurulması ve düzenlenen kongreler Türkistan'da yer alan önemli olaylardır. Ancak *Turkestankiye Vedomosti*, bunlardan ve diğer pek çok çatışma gerçeğinden kaçınmaya ve bunları ön plana çıkarmamaya çalıştı.¹³²

Şubat Devrimi'nden¹³³ sonra 17 Nisan 1917 tarihinden itibaren *Turkestankiye Vedomosti*, Taşkent Yürütme Konseyi Komitesi'nin basılı organıydı ve 25 Nisan 1917'den Taşkent Geçici Hükümet Komitesi'nin basılı organı olmaya başladı. 1 Kasım 1917 tarihinde Taşkent'teki silahlı ayaklanmanın bastırılmasından ve orada Sovyet iktidarının kurulmasından sonra, gazete Sovyetlerin bölgesel Yürütme Kurulu Komitesinin organı haline geldi ve Türkistan Bölgesi Halk Komiserleri Konseyi'nin kurulmasından sonra basılı organı oldu. 8 Kasım 1917'de, halka bir Bolşevik organı

¹³⁰ Betger, E.K. (1927). *Rospis statyam i zametkam po arheologii i istorii Sredney Azii, pomeşannim v gazete "Turkestankiye Vedomosti" za vremya ee suşestvovaniya*. V kn.: V.V. Bartoldu Turkestanskiyedruzya, uçeniki i poçitateli. Taşkent: Tipo-litografiya №2 Kaziza, s.515.

¹³¹ *Turkestankiye Vedomosti*, 28 Nisan (10 Mayıs). №30

¹³² Sundetbayeva, S. (winter 2018). The Newspaper "Turkestanские Vedomosti" and The Beginning of The Development of The History of The Press in Central Asia. *Bilig*, №84, s.7.

¹³³ Rusya'da 1917 Şubat Devrimi (Sovyet tarih yazımında - Şubat burjuva-demokratik devrimi veya Şubat devrimi, Batı'da Mart Devrimi adı da sıkça kullanılıyor) - Petrograd işçilerinin ve asker garnizonunun devasa hükümet karşıtı gösterileri, Rus monarşisinin devrilmesine ve Rusya'daki tüm yasama ve yürütme gücünü kendi elinde toplayan Geçici Hükümetin kurulmasına yol açan bir devrimci hareketidir. Ancak burjuva Geçici Hükümetin yanında başka bir iktidar - İşçi ve Asker Vekilleri Sovyeti vardı. Böylece, Şubat Devrimi sonrasında ülkeyi yönetmek için iki önemli iktidar odağı meydana geldi. Devrimci olaylar, Şubat sonundan 1917 Mart başına kadar olan dönemi kapsıyordu. (*Istoriya Kazahskoy SSR*. (1943). Abdihalikova, M., Pankratova, A. (Ed.), Alma-Ata: KazOGİZ, s.400; bkz: Çalışkan, U. (2018). 27 Şubat Devrimi Sonrasında Geçici Hükümetin Kuruluşu ve Yönetim Problemi. *Türkiyat Mecmuası*, 28/1, ss.1-20.) Ayrıca bkz: Devrimciler, 23 Şubat 1917'de Petrograd'da, Çar II. Nikola (1894–1917)'yi bir darbe sonucu tahttan indirmeleriyle Rusya'da İhtilal devrini başlattılar. İhtilali en fazla destekleyen gruplar, Çarlık Rusyası yönetimi altında ezilen işçi ve köylü sınıfı oldu. Şubat İhtilali'nden yaklaşık bir hafta sonra ihtilalciler, idari kadroda birtakım değişiklikler yaptılar ve farklı siyasi görüşlere sahip kişilerden oluşan Geçici Hükümet'i kurdular. Köseoğlu, T. (2018). Türkistan Milli-siyasi Hareket Tarihi'nde İlk Adım: Türkistan (Hokand) Muhtariyeti (1917-1918). Koç, Y., Cengiz, M. (Ed.). *100. Yılında Sovyet İhtilali ve Türk Dünyası*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları. Ankara: Bizim Büro Matbaa, s.112.

olarak bilinen ve büyük popülerlik kazanmış olan Türkistan Bölgesi Halk Komiserleri Konseyi'nin basılı bir organı *Naşa Gazeta* gazetesinin yayınlanması devam ettiğinden, *Turkestanskiye Vedomosti*'ye olan ihtiyaç ortadan kalktı. Gazetenin yayınlanması 15 Aralık 1917 tarihli Türkistan Bölgesi Halk Komiserleri Konseyi'nin emriyle durduruldu.¹³⁴

1.3. Türkistan'da Neşredilen Gazeteler ve *Turkestanskiye Vedomosti* Gazetesi

XVII. yüzyıldan beri Rusya, İngiltere, Hollanda, Danimarka, İspanya, Fransa, Çin ve diğer ülkelerle diplomatik ilişkiler kurarak uluslararası arenaya çıkmıştır. Bu bağlamda yabancı topraklardan elde edilen bilgiler Rus diplomasisi için büyük önem taşımaktadır. Böylelikle *Kuranti*, *Vesti* ve *Vestoviye Pisma* gibi farklı isimleri taşıyan el yazısıyla yazılmış ilk gazeteler ortaya çıkıyor. XVII. yüzyılın başlarında ise düzenli yabancı bilgi ihtiyacı önemli ölçüde artmıştı. 1600 yılında uzun metin sütunlarıyla el yazısıyla yazılmış ve yapıştırılmış kağıtlar olarak "*Vesti*" - "*Kuranti*" isimli gazeteler oluşturulmuş ve basılmaya başlamıştır. Bu el yazısıyla yazılmış gazeteler, hükümdar ve çevresi için tasarlanmış olup 1701 yılına kadar yayınlanmıştır.¹³⁵

Rusçada, gazeteleri belirtmek için, Hollandalı gazetelerin isimlerinden alınan özel "*Kuranti*" adı altında basılan gazete sayfalarında dış haberler, askeri ve siyasi haberler, saray civarı ve diplomatik haberler yer almıştır. Rus diplomatik departmanı geniş bir malzeme yığından en gerekli ve dikkat çekici bilgileri seçerek Avrupa basınındaki yayınların geniş özetini düzenlemiştir. 1640'lı yıllara gelindiğinde durum yavaş yavaş değişmeye başladı. O dönemde çeşitli yollarla Moskova'ya getirilen Avrupa gazetelerinin sayısı önemli ölçüde arttı.¹³⁶

15 Aralık 1702'de ise I. Petro Rusya'da ve yurtdışında meydana gelen olayları "dünyaya" bildirmek amacıyla ilk basılı gazete olan "*Vedomosti*"'nin ülkede çıkmaya başladığına

¹³⁴ Dementyeva, A.G., Zapodova, A.V., Çerepahova, M.S. (1959). *Russkaya periodičeskaya pečat (1702—1894): Spravočnik*. Moskova: Gos. İzd-vo. Lit., s.533.; Ayrıca bkz: Gazete, Sovyetler Birliği'nin kurulmasının ardından siyasi zulüm ve ekonomik baskıdan dolayı 15 Aralık 1917'de yayını durdurdu. 48 yıllık kesintisiz hizmet eden gazetenin 6406 sayısı yayınlandı. Kartayeva, T. (2001). *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin (1870-1917) kazaktarga katıstı tarihi-etnografyalık derektiği. Almatı, s.13.

¹³⁵ Konovçenko, S.V. (2008). *Ob evolyutsii pečatnogo slova v Rossii. İzvestiya Vuzov Severo-Kavkazskiy region. Obşestvenniye nauki*, №8., s.91.

¹³⁶ Şamin, S.M. (2011). *Kuranti v XVII stoletiya. Evropeiskaya pressa v Rossii i voznikoveniye russkoy periodičeskoy pečati*. Moskova – St. Petersburg: Alyans-Arheo Yay., ss.3-4.

dair bir kararname çıkardı.¹³⁷ İlk devlet matbaasında basılan *Vedomosti* gazetesi ticari olmayan içeriğiyle Avrupa gazetelerinden çok farklıydı. *Vedomosti* çarın emirlerini halka duyurmak ve onları açıklama görevini gördü. Bunların yanı sıra zamanın teknik yeniliklerini, hükümet kararlamelerini ve diğer Avrupa gazetelerinden gelen bilgileri yayınladı. "*Vedomosti*" gazetesinin kalıcı bir adı yoktu. Gazetenin sayıları "*Vedomosti Moskovskogo gosudarstva*", "*Vedomosti Moskovskiyeye*", "*Rossiiskiyeye vedomosti*" gibi farklı başlıklar altında basılıyordu.¹³⁸ 1728'de gazete Bilimler Akademisi tarafından yayınlanmaya başladı ve gazete 1914'e kadar kalıcı olarak "*Sankt-Petersburgskiyeye Vedomosti*" adıyla çıktı.

XVIII. yüzyılın ortalarında ilk girişimcilerin öncülüğünde özel yayınlar çıkmaya başladı. Aynı dönemlerde, edebi bir üslup kisvesi altında toplumsal sorunları tanımlayan hiciv yayınları ortaya çıktı. XVIII. yüzyılın sonu, I. Aleksandr'ın yönettiği dönemdi ve hükümdarlığı döneminde yıllık ve dergi sayısı önemli ölçüde arttı. Muhalefet ve liberal yayınlar üstünlük kazanırken soylu entelijansiyanın dergileri sayı açısından geride kalyordu. Bu durumda ülkede hem süreli hem de süreli olmayan dergi ve gazeteler yayınlayan, benzer düşünenlerin toplandığı edebiyat toplulukları aktif olarak gelişmeye başladı. Zamanla bu, basılı medyanın net bir şekilde bölünmesine yol açtı. İlk olarak, liberal eğitim yayın grupları oluşturuldu. İkincisi, demokratik dergilerin yanı sıra muhafazakar - monarşist dergiler de okuyucu kitlesini buldular.¹³⁹

XIX. yüzyılda Türkistan'da Rus işgallerinin hız kazandığı bir dönem olup Rusya'da yürütülen reformlarla aynı zamana denk geldi. Rus hükümeti, sömürgeleştirme sürecine sistematik ve maksatlı bir karakter kazandırmak için, yeni topraklarda, Rus sistemine yakın ve metropolün çıkarlarını olabildiğince karşılayan bir idari yönetim oluşturmaya karar verdi. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Rus sermayesi Türkistan'a aktif olarak girmeye başladı. Çarlık Rusyası asimilasyon politikasını daha başarılı bir şekilde sürdürmek için yerel halkın iç sosyo-politik ve ekonomik yaşamları, etnografyası, bölgenin yeraltı zenginlikleri ile ilgileniyordu. Çarlık Rusyası çıkarlarını ifade etmek için basına ihtiyaç duymuştur. Böylelikle yukarıda da belirttiğimiz gibi Türkistan'daki

¹³⁷ Konovçenko, S.V. (2008). Ob evolyutsii pečatnogo slova v Rossii. *İzvestiya Vuzov Severo-Kavkazskiy region. Obşestvenniye nauki*, №8., s.95.

¹³⁸ Zapadova, A.V. (1973). *İstoriya russkoy jurnalistiki XVIII-XIX vekov*. Moskova: Vısşaya şkola Yay., s.14.

¹³⁹ İstoriya jurnalistiki Rosii. 20 Şubat 2021 tarihinde https://spravochnick.ru/zhurnalistika/istoriya_zhurnalistiki_rossii/ adresinden erişilmiştir.

matbuat 19. yüzyılın ikinci yarısında Rus devletinin amaçlarını yerine getirmede önemli araçlardan birisi olarak ortaya çıktı. Bu bağlamda Taşkent şehri Orta Asya'nın doğası ve nüfusunun bilimsel araştırılması için en büyük merkezlerden biri haline geldi. 19. yüzyılın ikinci yarısında burada bilimsel topluluklar, kütüphane, matbaa ortaya çıktı, gazeteler ve kitaplar yayınlanmaya başladı, bilimsel keşifler düzenleyen yerel araştırma kadroları oluşturuldu.¹⁴⁰

Türkistan Bölgesi'nin ilk matbaası ise Taşkent'te 1868 yılında askeri bölge karargahında açıldı ve Türkistan Bölgesi'nde tipografik yollarla yayınlanan ilk kitap, "Çu ve Narın Zirveleri Yakınındaki Dağlık Bir Ülkeyle ve Çin Türkistan'ına Giden Yollarla İlgili Notlar" adını taşımaktaydı. Toplamda, 1868'den beri 1917'ye kadar Türkistan Askeri Valiliği şehirlerinde 74 basım evi çalıştı. 1912 yıllarına doğru Türkistan'da doksan beş basım makinesiyle donatılmış otuz basımevi ve matbaa vardı.

İçlerinde yaklaşık bin matbaa makinesi vardı. Yıllık üretkenlikleri 81,2 milyon gazete, dergi, kitap, broşür, antetli kağıt, poster ve diğer basılı malzemeyi oluşturuyordu. Bu bağlamda 1870 – 1917 yılları arasında Türkistan'da Rusça ve yerel dillerde farklı süreli yayınlar neşredilmeye başlandı.¹⁴¹ Böylelikle *Turkestanskiye Vedomosti* Türksitan topraklarındaki ilk gazete olmakla beraber aynı zamanda Türkistan'da süreli yayınların oluşumuna ve gelişmesine zemin hazırladı. Yayınlanan gazeteler farklı farklı kalitede ve türlerde basılmıştı. Kimisi sadece ilan ve duyuru aracı olurken kimisi farklı partilerin propagandasını yaymak, edebi eserleri halka tanıtmak için kullanıldı.

1960 yılında M.P. Avşarova tarafından hazırlanan *Russkaya Periodičeskaya Peçat v Turkestane (1870-1917)* adlı bibliyografik çalışma Türkistan'da basılan Rusça süreli yayınlar hakkında bilgi vermektedir. Kaynak kitap üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm gazeteleri, ikinci bölüm dergi, yıllıklar ve diğer süreli yayınları, üçüncü bölüm ise tasdik edilmeyen gazete, dergileri kapsamaktadır. Birinci bölümde *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin yanı sıra Türkistan'ın farklı vilayetlerinde basılan 85 gazete hakkında malumat sunulmaktadır. İkinci bölümünde ise gösterilen toplam dergi, yıllık, adres

¹⁴⁰ Masanov, E.A. (2007). İzüçeniye yujnıñ kazahov i deyatelnost Turkestanskiñ uçeniñ i krayevedov. Trudı Turkestanskiñ uçeniñ i krayevedov. *Turkestanskiye Vedomosti – etnografiyalık angimeler. 2.basım. Kazak etnografiyasının kitaphanası 44 tom.* Astana: Altın Kitap Yay, s.274.

¹⁴¹ Mulloyev, Ş.B. (2009). *İstoriya Tadjikskoy Jurnalistik: uçebno-metodiçeskoye posobiye dlya studentov otdeleniya jurnalistikı.* Duşanbe, ss.8-11.

rehberi ve başka da süreli yayınların sayısı 82'yi oluşturmaktadır. Üçüncü bölümde tasdik edilmeyen 19 gazete ve 4 dergi ile ilgili bilgiler verilmektedir.

Aşağıda Türkistan'da yayımlanan gazete ve dergilerin yayın yılı ve nitelikleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Tablo 6. Türkistan'da Yayımlanan Gazete ve Dergiler.¹⁴²

Gazete ismi	Kuruluş tarihi	Gazete türü ve siyasi görüşü	Son yayın tarihi
Ashabad	1899 yılında günlük gazete olarak yayına başladı.	Hazar Ötesi bölgesinin durumunu, yaşamını aydınlatmanın yanı sıra siyaset, ticaret, yerel endüstriye dair haberler yayımlanıyordu. 1905-1907 devrimin yükseliş yıllarında gazetenin yönü değişti ve daha demokratik hale geldi. Hatta Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisinin Ashabad örgütünün propagandasını yapmak için de kullanıldı. Ayrıca gazete sayfalarında işçi sınıfının fabrika ve demiryollarındaki ayaklanmaları ile ilgili haberler çıkıyordu.	Gazete aralıklarla yayımlandı ve 1918 senesinde yayına son verildi.
Ashabadskiy Vestnik	1905. Aşkabat 1905 senesinde haftada 3 gün basılıyordu, 1906 senesinden itibaren günlük gazete olmaya başladı.	Profesör A.G. Solovyev'e göre gazete bir grup gerici subay tarafından Aralık 1905'te yayımlandı ve monarşik bir karaktere sahipti.	1906 senesi
Ashabadskiy Listok	1915. Aşkabat Günlük gazete	Sosyal, edebi ve ekonomik gazete. Toplam 46 sayısı çıktı	1915 senesi
Vestnik Turkestanskoy selskohozyaystvennoy i nauçnoy vıstavki	1909. Taşkent. Gazete Türkistan Tarım Toplumunun 25.yıldönümü dolayısıyla kuruldu.	Gazete serginin açılışında yayımlandı ve çok sayıda illüstrasyon, Türkistan bölgesi eylemcilerinin, tarım, pamuk yetiştiriciliği, bahçe tarımı piyonerlerinin portrelerini ve ayrı sergi pavyonlarının fotoğraflarını içeriyordu.	1909 senesi
Veçernyaya gazeta Zakaspiyskoye obozrenie.	1904. Aşkabat Günlük gazete	Gazete düzensiz olarak 1 Şubat – 1 Mayıs tarihleri arasında çıkıyordu ve <i>Zakaspiyskoye obozreniye</i> 'nin sabah sayılarının devamıydı. Yani akşam baskısı idi.	1904 senesi
Veçernyaya Zarya	1908. Taşkent Günlük gazete.	Her keseye elverişli ve sosyo-edebi gazete. Gazetenin toplam 17 sayısı çıktı.	1908 senesi

¹⁴² Avşarova, M.P. (1960). *Russkaya periodičeskaya pečat v Turkestane (1870-1917)*. Taşkent: Gosudarstvennoye izdatelstvo Uzbekskoy SSR, ss.13-79.

Voennaya gazeta	1906. Aşkabat. İlk başta haftada 4 gün çıkıyordu, 34.sayıdan sonra hafatada 2 gün yayımlanmaya başladı.	Ek olarak resimli gazetesi vardı. Toplam 68 sayısı çıktı.	1906 senesi
Vpered	1906. Taşkent Günlük gazete	Siyasal, sosyal ve edebi gazete. Bir süre için kapatılan <i>Ruskiy Turkestan</i> gazetesinin yerine basılıyordu.	1906 senesi
Gavrilovskiy listok.	1914. Gavrilovkoye köyü Semireçenskoye bölgesi	Gazete teksir makinesinde çoğaltılıyordu.	1914 senesi
Gazeta 1914 god	1916. Günlük gazete. Hokand.	Gazete hiçbir partiyemensup değildi. Buna rağmen monarşist-şovenizm nitelikteydi. ¹⁴³ Gazete sayfalarında devamlı olarak yer alan bölümleri vardı: yerel ve bölgesel haberler, Rusya boyunca, savaş etrafında, tiyatro ve müzik, yermeli fıkra ve yurt dışından mesajlar.	1917 senesi
Golos Narodnoy Svoboy	1907. Semerkant Günlük gazete	Sosyo-ekonomik, siyasal ve edebi gazete.	1907 senesi
Golos Ferganiy	1910. Hokand. Günlük gazete	Siyasal gazete. Toplam 107 sayısı neşredildi.	1911 senesi
Ejenedelnaya a illustrirovannaya voennaya gazeta	1906. Aşkabat. Günlük gazete	Ücretsiz olarak Türkistan askeri bölgesinin askeri birliklerine ve ekstra bir ücret karşılığında <i>Zakaspiyskoe obozreniye</i> gazetesinin abonelerine gönderiliyordu.	1906 senesi
Za narod	1909. Yayın yeri belli değil.	Askeri illegal gazete. Sadece 2 sayısı yayımlandı. Türkistan örgütü devrimci sosyalistler partisinin matbaasında basıldı.	1909 senesi
Zakaspiisko ye obozrenie	1895. Aşkabat. 1895-1896 yılları arasında haftada 3 gün çıkıyordu. 1897'den itibaren günlük gazete haline geldi.	Siyasal, sosyal, sınai-ticari ve edebi gazete. Gazete kendi basımevinde basılıyordu ve yerel yönetimin emirleri, askeri birimin emirleri, ekonomik ve kültürel konularda makaleler, kurgu eserler, Rusya'da ve yurtdışındaki ve yerel olaylar hakkında bilgi yayımlanıyordu. 1907 abonelik duyurusunda şunlar yazılıyordu: "Partiye veya derneklere bağlı kalmadan, orta düzeyde ilerici görüşlere sahip olmalıyız."	1913 senesi
Zarya Turkestana	1914. Semerkant. Günlük gazete	Sosyal, edebi ve siyasal gazete. Gazetenin toplam 30 sayısı çıktı.	1915 senesi
Zemlya i volya	1906. Hokand	İllegal gazete. Sosyalistler-devrimciler partisinin Hokand grubunun organı. Gazetenin toplam 7 sayısı çıktı.	1906 senesi

¹⁴³ Eserin yazarı gazetenin niteliğini kitabında monarşiçesko-şovenistiçeskiy (monarşist-şoven) olarak belirtmiştir. Avşarova, M.P. (1960). *Russkaya periodičeskaya pečat v Turkestane (1870-1917)*. Taşkent: Gosudarstvennoye izdatelstvo Uzbekskoy SSR, s.21.

Zeravşan	1906. Semerkant. Günlük gazete	Gazete bir süre için kapatılan <i>Samarkand</i> gazetesinin yerine çıkıyordu. Toplam 6 sayı çıktı.	1906 senesi
İzvestiya Zakaspiiskih obşestv potrebiteley i velosipedisto v.	1897. Aşkabat. Haftalık gazete	Gazete hükümet emirleri, idari departman, tüketici toplumunda, bisikletçiler toplumunda, bölgede, her yerden, yermeli fıkra ve duyurular adlı bölümlerden oluşuyordu.	1898 senesi
Hokandskiy listok	1908. Hokand. Günlük gazete	Siyasal, edebi, sosyal ve hiçbir partiye mensup olmayan gazete. Mali zorluklardan dolayı kapatıldı.	1909 senesi
Kopalskiy listok	1915. Kopal (Semireçensk bölgesi)		1915 senesi
Listok	1913. Hokand		1913 senesi
Listok obyavleniy i telegramm	1906. Aşkabat Günlük gazete	Gazete bir süreliğine kapatılan <i>Ashabad</i> gazetesinin yerine çıkıyordu.	1906 senesi
Listok obyavleniy, telegramm i mestnoy hroniki	1912. Hokand. Günlük gazete	Sosyal, siyasal ve edebi gazete.	1913 senesi
Listok s telegramma mi i obyavleniya mi	1904. Semerkant	Gazete, Rus-Japon Savaşı'nın başlangıcından itibaren neşredilmeye başladı.	1904 senesi
Listok telegramm	1916. Skobelev 1916 yılında – haftada 4 gün, 1917 yılında – haftada 3 gün çıkıyordu.	<i>Listok</i> 'un iç ve dış telgraf ve duyuru bölümleri vardı. Numaralandırma yapılmadan yayımlanıyordu.	1917 senesi
Mig	1914. Taşkent Haftada 2 gün yayımlanıyordu.	Sosyal ve edebi gazete. Toplam 2 sayı çıktı.	1914 senesi
Molot	1907. Taşkent	İllegal gazete. Taşkent komitesi Sosyalist-devrimciler partisinin organı. Gazete, askeri, demiryolu, parti, kooperatif yaşamdan yerel haberleri ve Aşkabat, Andican, Hokand'dan gelen haberleri yayımlıyordu.	1908 senesi
Na rubeje	1907. Taşkent Günlük gazete	Siyasal, sosyal ve edebi gazete. Gazete mali kaynak eksikliğinden ötürü kapatıldı. Gazete anayasal demokratik yöne bağlı kaldı. Gazetede yer alan çok sayıda bölüm arasında, fabrikalardaki işçilerin çalışma koşullarındaki değişiklikler, demiryolu atölyeleri ve zanaat kooperatiflerinin yanı sıra sendikaların çalışmaları hakkındaki bilgilerin yerleştirildiği bir emekçi haberler altında bölüm düzenli olarak yayımlanıyordu.	1911 senesi

Novaya Fergana	1906. Noviy Margelan. Haftada 3 gün çıkıyordu	Gazete, <i>Fergana</i> gazetesinin yasaklanması sırasında yayınlandı. Gazetenin toplam 16 sayısı çıktı ve sayfalarında sadece telgraflar ve duyurular yer alıyordu.	1906 senesi
Noviy Put	1906. Taşkent. Günlük gazete	Sosyo-politik ve ekonomik gazete. Gazete Menşevik bir karaktere sahipti. 10 Temmuz yönetim emriyle kapatıldı. Gazetenin toplam 8 sayısı basıldı.	1906 senesi
Noviy Samarkand	1906. Semerkant. Haftalık gazete	Sosyo-ekonomik ve edebi gazete. Gazete bir süreliğine kapatılan <i>Samarkand</i> gazetesinin yerine çıkıyordu. Toplam 33 sayısı mevcuttur.	1906 senesi
Noviy Samarkand	1913. Semerkant. Rusçanın yanı sıra Özbek ve Tacik dilinde çıkıyordu		1913 senesi
Obstrel	1907. Verniy	İllegal gazete. Semireçensk devrimci sosyalistler grubunun organıydı ve sadece 3 sayısı yayımlandı.	1907 senesi
Okraina	1890. Semerkant - Taşkent. 1890 yılında günlük gazete, 1891'de haftada 3 gün, 1894'te haftada 2 gün, 1897'de haftada 3 gün çıkıyordu.	Siyasal, sosyal ve edebi gazete. Başlangıçta, Orta Asya'daki tek özel basındı ve burjuva bir karakter taşıyordu. Daha sonra basımevi Taşkent'e aktarıldı ve orada yayınlanmaya başladı. Gazete bölgenin coğrafyası, tarihi, ekonomisi, halk eğitimi hakkında bilgiler içeren makaleler yayınlıyordu. Ek olarak kurgu eserler de gazetede yer alıyordu.	1898 senesi
Pravda		<i>Soldatskiy listok Pravda</i> gazetesine bakınız	
Publikatsii po Semireçensk oy oblasti	1870. Verniy Haftalık gazete	Gazete 18 Temmuz 1870 yılında neşredilmeye başladı. 1884 yılından itibaren <i>Semireçenskiye oblastniye vedomosti</i> adı altında çıkmaya başladı.	1893 senesi
Posledniye izvestiya s teatra voennih deistvii	1914. Taşkent Günlük gazete. Günde 2 defa çıkıyordu		1914 senesi
Rabotnik	1906. Taşkent	Gazete kapatılan <i>Noviy Put</i> gazetesinin yerine çıkıyordu ve toplam 3 sayısı yayımlandı.	1906 senesi
Raboçii	1905. Taşkent	İllegal gazete. Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi Taşkent Grubu Organı idi ve sadece 2 sayısı mevcuttur.	1905 senesi

Raboçii listok "Molot"	1906. Kızıl Arvat	İllegal gazete. Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi Kızıl Arvat Grubu Organı idi ve sadece 5 sayısı mevcuttur.	1906 senesi
Russkaya Okraina	1905. Semerkant Günlük gazete	Sosyo-politik ve edebi gazete. Gazete, uygun bir matbaanın bulunmaması nedeniyle küçük bir formatta ve küçük bir hacimde çıkıyordu.	1908 senesi
Russkiy Samarkand	1906. Semerkant Günlük gazete	Sosyo-ekonomik ve edebi gazete. Bir süreliğine kapatılan <i>Samarkand</i> gazetesinin yerine çıkıyordu.	1906 senesi
Russkiy Turkestan	1898. Taşkent 1898-1900 haftada 3 gün, 1902'den itibaren her gün çıkıyordu.	Gazete burjuvazi karakterdeydi ve Taşkent'teki ikinci özel basındı. Gazete, bölgeye yönelik makaleleri, Türkistan ve Semireçye kentlerinin incelenmesine yönelik yazışmaları, yerel haberleri, tiyatro ve müzik incelemeleri ve yermeli fıkralar yayınladı. 1905 yılından itibaren gazetenin muharriri bolşevik İ.V. Morozov oldu. O zamandan beri, gazetenin yönü önemli ölçüde değişti. Gazete Bolşeviklerin önderliğinde yayınlanan yasal bir gazete haline geldi. Çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve ücretlerin artırılması konuları dikkate alındı, parti hayatından materyaller basıldı, çarpışmalar ve mitingler hakkında bilgi verildi. Gazete defalarca kapatıldı ve aralıklı olarak çıktı. Editörler para cezasına çarptırıldı ve idari cezalara tabi tutuldu.	1907 senesi
Russkiy Turkestan	1911. Taşkent Günlük gazete	<i>Na rubeje</i> gazetesinin yerine çıkıyordu ve gazetenin numaralandırmasını devam etti. Gazete, editör P.I. Şeykovski'ye "Hükümete karşı düşmanca bir tutum uyandırmak için" gazetesinde yayınlanan bir dizi makale için verilen para cezaları nedeniyle kapatıldı.	1911 senesi
Samarkand	1894. Semerkant Gazete haftada 3 gün çıkıyordu	Gazete sayfalarında ilan ve telgraflar yayımlanıyordu.	1897 senesi
Samarkand	1904. İlk başta gazete haftada 4 gün çıkıyordu. Sonra günlük gazete haline geldi.	Sosyo-ekonomik ve edebi gazete. Devrimci yükseliş yıllarında, yayın Bolşevikler tarafından propaganda için ustalıkla kullanıldı ve gazete aslında Bolşeviklerin yasal organı oldu. Gazete işçi ve askerlerin miting ve grevleri hakkında yazdı. Ayrıca 1904-1907 yılları arasında gazete Türkistan'ı araştırmaya çok zaman ayırdı.	1907 senesi
Samarkand	1913. Haftada 2 gün yayımlanıyordu, sonra günlük gazete haline geldi. Semerkant	Gazete Rusçanın yanı sıra Özbek ve Tacik dillerine de neşrediliyordu. Gazetenin amacı Türkistan Müslümanlarına tüm Avrupa ve Rus kültürünü tanıtmak ve ilgisini çekmek.	1913 senesi

Samarkandskiy listok obyavleniy	1914. Semerkant Haftada 2-3 gün çıkıyordu.	Gazete sayfalarında ilanları yayımlıyordu.	1914 senesi
Samarkandskiy listok telegrammi obyavleniy	1898. Haftada 3 gün çıkıyordu	Gazete sayfalarında telgraf ve ilanları yayımlıyordu. Toplam 103 sayı basıldı.	1899 senesi
Samarkandskiy telegraf	1916. Semerkant Günlük gazete.	Gazetenin toplam 73 sayısı mevcuttur. Matbaada dizgici yetersiz olduğundan dolayı kapatıldı.	1916 senesi
Samarkandskiy Utro	1909. Semerkant Günlük gazete	Gazete sadece iki hafta 1-13 Haziran tarihleri arasında çalışabildi. Abone sayısının az olduğundan dolayı kapandı.	1909 senesi
Semireçenskaya jizn	1916. Verniy Günlük gazete	Gazete hiçbir partiye mensup değildi. Siyasal, sosyal ve edebi gazete idi. Toplam 109 sayı basıldı.	1917 senesi
Semireçenskaya oblastniye vedomosti	1884. Günlük gazete. 1898-1909 tarihleri arasında haftada 2 gün, 1910 tarihinden itibaren resmi olmayan kısmı her gün çıkıyordu. Verniy.	Gazete programı coğrafi, topografik, tarihi, arkeolojik makaleleri içeriyordu. Ayrıca gazetenin sayfalarında vilayette yer alan olağanüstü olaylar ve vakalar hakkında bilgi yayınlanıyordu.	1897 senesi
Soldat	1906. Aşkabat.	İllegal gazete. RSDİP Türkistan Birliği Orta Asya askeri teşkilatı organı. Gazete sayısı bilinmiyor.	1906 senesi
Soldatskiy listok "Pravda"	1906. Taşkent.	İllegal gazete. RSDİP Taşkent grubunun askeri devrimci örgütü organı. Toplam 6 sayı yayınlandı.	1906 senesi
Sredneaziya skaya jizn	1905. Taşkent Günlük gazete	Sosyo-politik, ekonomik ve edebi gazete. Gazete, ulusal ekonomi ve eğitim üzerine materyaller yayınladı ve Türkistan Bölgesi'nin şehirlerinin yaşamını da tanıttı. Anayasal demokratik ve diğer burjuva partilerin faaliyetlerine önemli ölçüde etki edildi.	1908 senesi
Sredneazitskiy kuryer	1905. Aşkabat	Gazetenin açık bir siyasi görüşü ve yönü yoktu. 1905 yılında gazete editörünün tutuklandığından dolayı gazete kapatıldı.	1905 senesi
Srednyaya Aziya	1906. Aşkabat	Sosyalist-Devrimci yöndeki gazete.	1906 senesi

Taşkentskiy golos	1909. Taşkent Günlük gazete	Gazetenin toplam 49 sayısı çıktı. Gazetenin ismi ile ilgili hiç bağlantısı yok, gazete sayfalarında Taşkent'e dair makale, haberler yayımlanmıyordu.	1910 senesi
Taşkentskiy kuryer	1906. Taşkent Günlük gazete	Siyasal, sosyal ve edebi gazete.	1908 senesi
Taşkentskiy listok telegramm i obyavleniy	1893. Taşkent Günlük gazete	Gazete sayfalarında sadece ilan ve telgraflar yayımlanıyordu ve toplam 184 sayısı mevcuttur.	1893 senesi
Taşkentskiy listok telegramm i obyavleniy	1905. Taşkent Günlük gazete	Gazetede ilan ve telegraflar yayımlanıyordu. 1905 yılında 192 sayı, 1906 yılında ise 91 sayı basıldı.	1906 senesi
Taşkentskiy Raboçiy	1913. Taşkent	Gazete Taşkent grubu Sosyalist-devrimciler partisinin organı olmasının yanı sıra Bolşevikler'in taleplerini doğrudan işçilere yönelttiğini ilan etti. Gazetenin sadece 1 tane sayısı yayımlandı.	1913 senesi
Taşkentskoy e utro	1909. Pazartesi ve resmi tatil günleri yayımlanıyordu. Taşkent	Gazete aşağıdaki bölümleri içeriyordu: kendi kendine Sart dili dersleri, kendi kendine Esperanto dersleri, Türkistan bölgesinin devlet adamlarının portreleri ve biyografileri, satranç, danışma departmanı.	1910 senesi
Telegraf russko-aziyatskogo posrednika	1913. Semerkant Günlük gazete	Toplam 37 sayı yayımlandı. Gazetenin ilk sayısı 2 Mayıs 1913 senesinde, son sayısı ise 13 Temmuz tarihinde çıktı.	1913 senesi
Turkestan	1906. Taşkent Günlük gazete	Sosyo-ekonomik ve edebi gazete. Gazete bir süreliğine kapatılan <i>Russkiy Turkestan</i> gazetesinin yerine çıkıyordu ve 30.-32. sayılarından başlayarak sadece ilan ve telgrafları yayımlıyordu. Gazetenin toplam 32 sayısı mevcuttur.	1906 senesi
Turkestan	1912. Taşkent 1912-1916 tarihleri arasında günlük, 1917 yılından itibaren haftada 1 gün yayımlanıyordu	Sınai-ticari, sosyo-politik ve edebi gazete. İlimli liberal siyasi düşünce sahibi idi.	1917 senesi

Turkestansk aya voennaya gazeta	1906. Taşkent 1906 yılında haftada 2 gün, 1907 yılından itibaren haftada 3 gün yayınlanıyordu.	Gazetenin ana görevi, birliklerde devrimci propagandaya karşı mücadele etmek. Gazete, kendi sayfalarında herhangi bir siyasi partinin ve birliğin propaganda amaçlı programlarının yayımlanmasına izin vermemle kalmadı, aynı zamanda ordunun siyasi mücadelede mutlak tarafsızlığı ilkesini sıkı bir şekilde destekliyordu. Gazete orduya güncel olaylar ve devletin iç hayatı hakkında bilgi vermeye çalıştı.	1915 senesi
Turkestansk aya jizn	1908. Taşkent Günlük gazete	Sosyal, edebi, siyasal ve hiçbir partiye mensup olmayan gazete. Gazete bölge idaresi tarafından kapatıldı. Toplam 4 sayısı mevcuttur.	1908 senesi
Turkestansk aya poçta	1913. Taşkent Günlük gazete	Gazetenin toplam 69 sayısı çıktı. Gazete mali kaynak eksikliğinden ötürü kapatıldı.	1913 senesi
Turkestansk aya torgovo-promişlenna ya gazeta	1908. Taşkent	Gazete, Türkistan'ın ticareti ve endüstrisi için önemli değere sahip konuları ele aldı. Gazetenin toplam 23 sayısı yayımlandı.	1908 senesi
Turkestansk aya tuzemnaya gazeta	1870. Taşkent	1870 yılında gazete, <i>Turkestanskaya gazeta</i> adı altında <i>Turkestanskiye Vedomosti</i> gazetesine ek olarak yayınlandı. 1871'de ayda 4 kez çıkıyordu: Özbekçede 2 ve Kırgızcada 2 kez. 30 Ocak 1883'ten itibaren gazete bağımsız bir yayın haline geldi ve haftalık olarak Özbek dilinde yayınlandı. Gazete 1895'ten 1901'e kadar, Özbek dilinde basılan metinleri Rusçaya çeviriyordu. 1887'den beri <i>Turkestanskaya tuzemnaya gazeta</i> ismiyle neşredilmeye başladı.	1916 senesi
Turkestanski ye Vedomosti	1870. Taşkent 1871'den beri gazete haftada bir gün, 1893'ten beri haftada iki gün; 1907'den beri günlük gazete haline geldi.	Resmi yayın. Gazete kendi sayfalarında bölgedeki hükümet ve idari emirleri yayınlamaktadır, Türkistan'ın araştırılmasında geniş bir çalışmaya katkıda bulunmak için oluşturuldu.	1917 senesi

Turkestanski y golos	1916. Andican. Günlük gazete	Gazetenin görevi, Türkistan Bölgesi'nin kültürel ve ekonomik çıkarlarına hizmet etmek ve yerel nüfusun geniş girişiminin gelişmesine katkıda bulunmaktır. Gazetenin yayın hayatı boyunca toplam 74 sayı çıktı.	1917 senesi
Turkestanski y Kara-Kurt. 2.baskı	1913. Taşkent. Haftada 1-2 gün çıkıyordu.	Mizah gazetesi. Gazete Kara-Kurt dergisinin 2.baskısı olarak yayınlanıyordu.	1913 senesi
Turkestanski y kray	1916. Hokand Günlük gazete	Sosyal, siyasal, edebi ve ekonomik gazete. Matbaa alışanlarının yetersizliği nedeniyle gazete geçici olarak çalışmalarına durdurdu. Gazete 16 Ekim 1916'dan itibaren yeniden çıkmaya başladı. Son 66. sayısı 13 Kasım'da yayınlandı.	1916 senesi
Turkestanski y kuryer	1908. Taşkent Günlük gazete	Toplumsal, siyasal ve edebi gazetedir. Gazete bir burjuva akımını izledi. Sayfalarında Rusya ve yurtdişindeki olaylara yer verildi, Türkistan bölgesi hakkında materyaller de yayınlandı.	1917 senesi
Turkestanski y ponedelnik	1912.Taşkent Pazartesi günleri çıkıyordu.	Gazetenin toplam 34 sayısı çıktı.	1913 senesi
Turkestansk oye slovo	1917. Andican Günlük gazete	Gazete, 24 Ocak - 21 şubat tarihleri arasında <i>Turkestanskiy Golos</i> gazetesinin askıya alınması sırasında yayınlandı.	1917 senesi

Fergana	1906. Noviy Margelan Haftada 3 gün çıkıyordu	Sosyo-politik ve ekonomik gazete. 13 Ağustos 1906'dan itibaren gazete yeni Fergana adı altında yayınlanmaya başladı. 20 Eylül 1906'da Fergana bölgesinin askeri valisi, zararlı yönleri nedeniyle <i>Novaya Fergana</i> gazetesinin yayınına son verdi.	1906 senesi
Ferganskaya jizn	1915. Hokand Günlük gazete	Sosyal, siyasal, edebi ve ekonomik gazete.	1916 senesi
Ferganskiye oblastniye vedomosti	1907. Skobelev. 1907-1915 tarihleri arasında günlük gazete, 1916'da haftada 2 gün, 1917'de haftada 3 gün çıkıyordu.		1917 senesi
Ferganskiye otkliki	1913. Hokand Günlük gazete	Gazete <i>Listok obyavleniy, telegramm i mestnoy hroniki</i> gazetesinin devamı idi.	1914 senesi
Ferganskiy listok	1913. Hokand	Gazete 1 Ocak 1913'te yayınlanmaya başladı. 9 Ocak 1913'te mali kaynak eksikliği ve okuyucular tarafından ilgi olmadığından dolayı kapatıldı.	1913 senesi
Ferganskoye eho	1914. Hokand	Sosyo-politik, edebi, rus-tuzem gazetesi. Gazete haftada 3 gün Rusça'da ve Özbekçe'de çıkıyordu.	1914 senesi

Yukarıda tabloda görüldüğü üzere Türkistan'da basılan Rusça süreli yayınların arasında hem resmi hem gayresmi gazeteler vardı. Adı geçen gazetelerin siyasi görüşleri, ele aldığı konuları, amaçları da farklıydı. Özellikle 1900 yılından itibaren çeşitli örgütler tarafından basılan gazetelerin ortaya çıktığını görmekteyiz.

Bölgede devrimci bir yükseliş temelinde, ilk sosyal demokrat çevreler ve gruplar ortaya çıkmaya başladı. Kural olarak, bu devrimci örgütler, devrimci faaliyet için bölgeye sürülen Rus Sosyal Demokratlarının önderliğinde ve doğrudan katılımıyla oluşturuldu. Bölgedeki ilk sosyal demokratik çevreler ve gruplar 1901-1904'te Taşkent, Aşkabat, Semerkant ve Kızıl-Arvat demiryolu işçileri arasında gelişti. Mart 1905'te Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nden bağımsız bir Taşkent grubu oluşturuldu. Bu dönemde Marksist

edebiyatın ve Türkistan'da yaygın olarak kullanılan Leninist *İskra*¹⁴⁴ gazetesinin doğrudan etkisi altında Türkistan'da devrimci yasadışı bir basın, gizli basımevleri oluşturulmaya başladı.¹⁴⁵ Yasadışı yani gayriresmi gazeteler kendi sayfalarında işçileri ve askerleri savaşıma, fabrikalarda, demiryollarında ve tren istasyonlarında toplu mitingler yapmaya çağıran metinleri yayınlıyordu. Daha sonra Ekim 1905'te yapılan genel bir siyasi grev sonucu Bolşeviklere yasal yani resmi gazeteleri yayınlamasına fırsat sundu, artık Bolşevik örgütler eskisi gibi gayriresmi değil resmi gazeteleri çıkarmaya başladılar. Bazı Bolşevikler devrimden önce de yayınlanan yasal gazetelerin editörü görevini üstlendiler ve gazetenin siyasi görüşünü, yönünü değiştirdiler. Örneğin *Russkiy Turkestan, Samarkand* gazeteleri Aralık 1905 yılında Bolşeviklerin ellerine geçiyor ve gazete içerikleri önemli ölçüde değişiyordu. Gazete sayfalarında işçilerin durumu, mitingler, çeşitli partiler hakkında bilgiler yer almaya başlıyordu. Fakat bu gazetelerin yayın hayatı çok kısa oldu. Gazeteler propaganda ve devrimci karakter taşıdıkları için kapatılmaya başladılar. Buna rağmen gazeteler adlarını değiştirerek yeniden çıkıyorlardı. Fakat genel gidişat, bölgede yayınlanan gazetelerin geçici ya da tamamen kapatılması şeklindeydi. Bazıları mali zorluluktan dolayı kapatılsa da bazıları da basımevlerinin, orada çalışan dizgicilerin yeterli olmaması sebebiyle yayın hayatlarına son veriyorlardı. *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesini bölgede neşredilen diğer Rusça gazetelerle karşılaştırmak ya da ne kadar etkili olduğunu belirlemek için gazetelerin kesin abone sayısına ulaşmak mümkün olmadı. Fakat tabloda gösterildiği gibi, 86 gazetenin yayın hayatına, siyasi görüşlerine, kapanış nedenlerine bakarsak *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin farklı olduğunu görebiliriz. *Turkestanskiye Vedomosti* 47 yıl boyunca mali zorluklara rağmen, Türkistan'ın sosyo-ekonomik, politik ve kültürel yaşamının önemli bir kapsama kaynağı olarak hizmet vermeye, çeşitli konularda oldukça ciddi, genellikle bilimsel makaleler yayınlamaya devam etti. 30 yıldır takip ettiği yönünü değiştirmede. Gazete sayfalarında seçkin bilim insanlarının makaleleri yayınlandı. *Turkestanskiye Vedomosti* Türkistan'daki ilk gazete olmakla birlikte yerel dillerde de basının oluşmasına da katkıda bulundu ve gazete bir araştırmacı ve uzmanlar platformuydu.

¹⁴⁴ İskra – 1900 yılında V.İ. Lenin tarafından kurulan devrim niteliğinde illegal bir gazetedir. Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin ideolojik ve örgütsel birliğini hazırlayan ve partinin resmi gazete olarak çıkardıkları siyasi gazete. *Bolşaya Rossiskaya entsiklopediya*. (2008). T.11, Moskova. Erişim tarihi: 08.02.2021, <https://bigenc.ru/vocabulary>.

¹⁴⁵ Pavlodarskii Gosudarstvennyy universitet imeni S. Toraiğırova. (2012). *İstoriya Kazahskoy jurnalistiki*. Pavlodar, ss.4-6.

Türkistan bölgesi ile ilgilenen araştırmacılar, *Turkestanskiye Vedomosti* sayfalarında bölgede hüküm süren yaşamın tüm yönlerini kapsayan çok sayıda malzeme bulacaktır. Gazete, Orta Asya'nın incelenmesi için bir kaynak olarak büyük önem taşımaktadır. Akademisyen V.V. Bartold şöyle yazmıştı: “*Bir süredir Türkistan Askeri Valiliği'nin oluşumu bölgede canlı bir bilimsel etkinliğe neden oldu. Çalışmanın temel amacı bölgeyi coğrafi, doğal-tarihsel ve istatistiksel açıdan incelemektir, ancak nüfusun yaşamını ve geçmişini incelemek için de önlemler alındı. Bölgenin çalışmasıyla ilgili önemli sayıda makale resmi TV sayfalarında yayınlandı.*”¹⁴⁶

---

¹⁴⁶ V.V. Bartold. (1925). *İstoriya izuçeniya Vostoka v Evrope i Rossii*. Leningrad: Leningradskiy institut jivih vostočnih yazıkov, s.262.

2. BÖLÜM: TURKESTANSKIYE VEDOMOSTI'YE GÖRE TÜRKİSTAN'DA POSTA TEŞKİLATI

2.1. TURKESTANSKIYE VEDOMOSTI GAZETESİNE GÖRE TÜRKİSTAN'DA POSTA HİZMETLERİ

XIX. yüzyılın sonunda tüm Orta Asya topraklarında, yalnızca bir tane, en eski iletişim türü - posta iletişimi - en basit şekliyle işletilmiştir. Türkistan'da önceleri, posta hizmetleri, devletin yaya mektubu taşıyıcıları veya "çopar" ya da "elçi" denilen atlı ulaklar ve elçiler tarafından yerine getiriliyordu. Sıradan halk posta hizmetlerinden faydalanmıyorlardı. Zira bu tür iletişim devlet iktidarının temsilcileri, büyük hanlar ve ticaret zadeganı tarafından kullanılıyordu.

Halk tarafından gelen haberlerin çoğu, ezberlenen ve kitlesel toplanma yerleri olan kahvehanelerde, pazar meydanlarında ve camilerde "ağızdan ağıza" aktarılan sözlü haberlerin iletilmesiyle gerçekleştirilmişti. Özel iletişim işletmeleri, posta kutuları yoktu, çünkü yazılı yazışmaların hacmi ve hizmet verilen dar bir müşteri çevresi çok sınırlıydı. Posta alışverişi esas olarak hükümet yazışmalarından oluşmaktaydı.

İletişim olanaklarının gelişimi, bölgenin gelişmiş devletlerden tecrit edilmişliği, iç savaşlar, teknolojinin düşük düzeyde gelişmiş olması, nüfusun önemli bir kısmının okuma-yazma bilmemesi gibi faktörlere bağlı olarak oldukça geleneksel ve durağan seyretilmişti. Fakat XIX. yüzyılın ikinci yarısında Orta Asya'daki siyasi durum önemli ölçüde değişmeye başladı. Zira Çarlık Rusyası Türkistan'ın içlerine ilerlemeye devam ederek Türkistan'da aktif bir politika izlemeye başladı. Rus askerleri tarafından 1864-1868 seneleri arasında Evliya Ata, Çimkent, Taşkent, Türkistan, Semerkant gibi büyük şehirler aşama aşama ele geçirilmiş ve yeni idari yapılar kurulmaya başlamıştı. Türkistan topraklarında kurulan Rus idaresi kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve merkezi hükümet ile olan bağlantısını kuvvetlendirmek üzere haberleşme ve ulaşım yollarını kurmaya ihtiyaç duymaktaydı. Çarlık hükümetinin de bu konuda özel düşünceleri vardı. İletişim araçlarının, yeni bölgenin hızla "gelişmesine", yeni kurulan düzenin güçlenmesine, Türkistan ticaretinin gelişmesine, burada satış ve tüketim için yeni bir pazarın oluşmasına

katkıda bulunacağı düşünülmekteydi. Orta Asya hanlıklarında posta yolu, posta hizmeti ve telgraf gibi gelişmiş haberleşme türleri mevcut olmadığından 1864 yılında Evliya Ata ve Çimkent'in işgalinin ardından Çernyaev, Verniy şehri ile ikincisi arasında bir posta kurye sistemi düzenlemiştir. Böylelikle bölgedeki ilk posta yolu ile posta hizmetinin temeli General Çernyaev tarafından atılmış oldu. Ancak 1865 yılında, bu işe tahsis edilen parasal ödeneklerin yetersizliği nedeniyle aşağıda belirtilen gerekçelere dayanarak Hazineden alacakları ücretle yol boyunca göçebelik eden Kırgızlar için posta kuryesi doğal bir yükümlülük haline geldi.

Çimkent ile Verniy şehirleri arasından iletişimi sağlayacak olan Kırgız posta kuryeleri aracılığı ile kurulan iletişim sisteminin temel özellikleri şunlardır:

- 1) İstasyonun bakımı görevini, yakınlarında yaşayan bir uruğun Biy'i üstlenmiştir, yani istasyonda üç çift at ve üç arabacı bulundurmak/tedarik etmek, bir istasyon yeri inşa etmek ve onu ışıklandırmak, ısıtmak ve düzenli tutmak gibi sorumlulukları olacaktır.
- 2) Her istasyon için hazineden üç yerli at, araba ve koşum takımı ücretsiz olarak verilmiştir, ikincisinin onarımı da hazine parasıyla yerine getirilecektir.¹⁴⁷
- 3) İstasyonların bakımı için bir ücret olarak, Biy ve onun uruğu çift başına 120 ruble veya istasyon başına yılda 360 ruble alacaktır.
- 4) Ek olarak, tüm yolcular kilometre başına 1½ kopeyk ve bir at tutarında *progonnaya*¹⁴⁸ ücreti ödemek zorunda olacaklardı. Posta ücreti yoldan geçenler tarafından, postacıların güvenliği için korunmasını sağlamak amacıyla komutanın yönetimine/karargaha yatırılacaktır.

Türkistan'da kurulan bu geleneksel unsurlara dayalı ama modern nitelikli ilk posta sistemi önemli bir adım teşkil etti. Tüm güzergahın sadece 5 istasyonu özel şahıslara, geri kalanı da Kırgızlara verilmişti. Aynı temelde ve kurallarda 1866'da, daha önce Orsk ile posta bağlantısı olan Çimkent'ten 1 No'lu Fort'a (Kazalinsk) giden posta yolu da, Devlet Hazinesinin finansmanı ile yapılmıştı.

¹⁴⁷ Kaufman, K.P. (1885). *Proekt Vsepoddaneyşego otçeta gen-adiutanta K.P. fon-Kaufmana I po grajdanskomu upravleniyu i ustroistvu v oblastyah Turkestanskogo general gubernatorstva 7 noyabrya 1867 – 25 Marta 1881 g.*, St.Petersburg: Voennaya tipografiya, s.420.

¹⁴⁸ *Progonnaya ücreti* - verst ve at sayısı ile hesaplanan posta yollarında seyahat için ödenmesi gereken ücret. Brokgauz, F.A., Efron, İ.A. (1898). *Entsiklopedičeskiy slovar Brokgauza i Efrona*. T.XXVA. St. Petersburg: Tipo-litografiya İ.A. Efrova, s.345.

Bölgede kurulmaya çalışılan yeni idari ve askeri yönetimin haberleşme ve ulaşım ihtiyaçları için kurulan ilk hattın ardından Taşkent'in işgalinden sonra da iki posta haberleşme hattı meydana getirildi: Taşkent-Çimkent-Evliya Ata-Tokmak-Verniy-Batı Sibiryaya hattı ve Taşkent-Çimkent-Türkistan-Sır Darya-Orenbug hattı.

Toplamda, 1866'da 239 çift at tutulmuştur, her biri 170 ruble 70 kopeyk için ortalama bir ödeme ve 55 posta evinin kurulumu (her biri 75 ruble) ve araba ve koşum takımlarının onarımı için bir ödenekle, posta yolunun bakımının tüm maliyeti 45.472 rubleyi bulmuştu.¹⁴⁹

Ancak kurulan bu yeni sistemde, istasyonlar kısa zaman içerisinde tam bir kargaşaya dönüşmüş, yabani atlar yoldan geçenlerin arabalarını yıkıyor, koşum takımlarını parçalıyorlardı ve Kırgızlar hiç saman hazırlamadığından, atlar tüm yıl boyunca, bazen 15-20 km'lik meralarda otluyorlardı. Yoldan geçenler bazen posta ücretini ödemiyordu ve arabaları geri alınamaz şekilde teslim ediyorlardı. Bunların yanı sıra sözleşmede gösterilen atların sayısı ile istasyonlarda bulunan atların sayısı uyuşmuyordu, atların sayısı yetersiz olduğundan dolayı halsiz düşüyorlardı. Bu türden sorunları sona erdirmek için 1867 yılında istasyonların gözetimini güçlendirmek üzere 35 bekçi atandı (55 istasyon vardı). Bu arada, istasyonlar arasındaki büyük mesafeler ikiye bölünerek ara istasyonlar oluşturulmuş ve 104 çift at eklenmiştir. Yolculara ise kale komutanlarına posta ücretini peşin ödeme mecburiyeti getirilmişti.¹⁵⁰

Posta haberleşmesinin bakımı ve işletilmesi için devlet ödenekleri 92.000 rubleye çıkarılmış, ancak, harcamalardaki bu önemli artış bile işletmeye çok az fayda sağlamamıştır. Çünkü yerel yönetim, mali tahminle belirlenemeyen çeşitli acil ihtiyaçları karşılamak için paranın posta işlerinde çalışanlara ödenmesinde sorunlar yaşanmaktaydı. Dolayısıyla bazen postane sahipleri birkaç ay boyunca hazineden para almıyorlardı.

Kaufman 1867 Kasım ayı başlarında Taşkent'e vardığında bölgenin posta haberleşmesini böyle, düzensiz bir halde bulmuştu. Hemen hemen tüm posta sahiplerinin sözleşmeleri 1 Ocak 1868'de sona ermişti ve zaman yetersizliğinden dolayı, yeni işlemlerin başarısına ve bu zamana kadar yeni sözleşmelerin yapılacağına güven kalmamıştı.

¹⁴⁹ Terentyev, M.A. (1906). *İstoriya Zavoevaniya Sredney Azii*. 3.cilt. St. Petersburg: V.V. Komarov basımevi, s.297.

¹⁵⁰ *Proekt vsepoddaneyşego otçeta...* s.420., Terentyev, M.A. (1906). *İstoriya zavoevaniya Sredney Azii*. 3.cilt. St. Petersburg: V.V. Komarov basımevi, s.298.

Bu nedenle Kaufman, posta görevlilerine, gerekirse her çift için belirli bir ödenekle ve istasyonlardaki at sayısının altıya çıkarılmasıyla 1 yıl daha posta kuryesini işletilmesini emretti. Çimkent ve Taşkent arasında atların sayısını 8 çifte kadar ve her iki ana iletişim hattının kesiştiği belirli şehirlerin ilkinde Orsk-Taşkent yoluna 12 çift ve Taşkent-Semipalatinsk yoluna ise 10 çift çıkarılması talimatını verdi. Bu gerekçelerle düzenlenen posta haberleşmesinin maliyeti 1868'de 117.791 ruble 78 $\frac{1}{3}$ kopeyk'e çıkmıştır.

Kaufman bu önemli konunun koşullarını ve ihtiyaçlarını daha yakından tanıdıktan sonra, yerel iletişimin kademeli olarak iyileştirilmesi ve yolların daha sağlam bir şekilde organize edilmesi için aşağıdaki hususların önemini dile getirdi.

- 1) Gelecek için istasyonları önceki yıllarda olduğu gibi yıllık değil, 6 yıl ve hatta mümkünse 12 yıl süreyle işletmeye vermek.
- 2) Posta işleri için çalışacak olan Kırgız ve Kazaklardan (Slav) teminat talep etmek ve ikinci olarak da istasyonların bakımı için kendileriyle yapılan sözleşmelerin düzgün bir şekilde yerine getirilmesini sağlamak için rehin uygulaması yaparak posta sahiplerine ait olan paranın 1/6'sından $\frac{1}{4}$ kısmına kadarı rehin olarak tutmak. Ayrıca, posta sahiplerine yalnızca posta kuryesinin uygun şekilde sürdürüldüğüne dair posta memurlarının onayı üzerine para verilmelidir.
- 3) Yerel dili iyi bilen okur yazar Kazaklardan (Slav) en az 22 gözetmen yani her 3 istasyon için bir ve ara istasyonlarda en az 45 gözetmen atamak.¹⁵¹
- 4) Posta sahipleri 3 yıl içinde, normal bir plana göre, inşaat için malzeme seçimini engellemeden, ancak posta evlerinin içi için basit mobilya ile sadece sağlam bir çatı, pencere ve kapı gerektirmekle birlikte, daha sonra düzenli bir şekilde hizmet verilebilir posta evleri inşa etmekle yükümlüdür.
- 5) Posta sahiplerini, kanuna göre suçlulardan katı bir ceza ile cezalandırılanların keyfiliklerinden korumak.
- 6) Sözleşmenin imzalanmasında posta sahiplerine yolların posta dairesine aktarılması durumunda tüm posta kurallarına uymaları gerektiğini duyurmak.

¹⁵¹ *Proekt vsepoddaneyşego otçeta...* s.422.

Eski Türkistan bölgesinde posta hareketinin açılmasıyla eş zamanlı olarak basit ve koli yazışmalarının gönderimi başlamıştır. Posta, Taşkent'ten Orsk'a ayda üç kez ve Orsk'tan Taşkent'e dört kez kalkıyordu. Ayrıca posta her gün Verniy ile Taşkent arasında gidip geliyordu.

Orsk'tan Taşkent'e postanın gönderilme görevi, hemen hemen herhangi bir araç gereç ve malzeme sağlanmayan levazımcıya yüklenmiştir ve bu nedenle posta, bavul veya sandıklarda değil, kaba ev bezinden yapılmış çuvallarda gönderiliyordu. O halde, neredeyse 2000 km yol geçildiğinde ve yük hayvanlarının üzerinde olan posta çuvalları, çoğu zaman Taşkent'e, yazışmaları incelemek/ayırmak veya göndermek imkansız olacak şekilde ulaşıyordu.

Aralık 1867'ye gelindiğinde, Taşkent şehrinin komutan karargahında, üzerlerinde herhangi bir dönüşüm izi olmadığı için alıcıları bilinmeyen bir yığın mektup, dergi ve gazete birikmişti. Koli postasına gelince, daha önceki sözleşmelere getirilen kural nedeniyle, bir seferde gönderilen posta miktarının on libre (yarım kilogramlık bir ağırlık ölçü birimi) ile sınırlandırılması ve özel olanlara göre öncelik verilen devlet yazışmalarının önemli akışı nedeniyle, levazımcının kalem odası kolilerle tavana kadar birikmişti.

Taşkent'e varır varmaz, Kaufman, emrindeki subaylardan birinin, posta yolunu incelemek ve düzenlemek, yeni kurulan yönetimlerin görevlilerine yardımcı olmak ve kolilerin kesintisiz ve doğru bir şekilde teslim edilmesi için uygun önlemleri almak üzere Orenburg'a gönderilmesini emretmiştir. Koşulların aciliyeti nedeniyle ve yukarıdaki hedefler göz önüne alındığında, Kaufman, posta atları tamamen kullanılamaz hale geldiğinden, doğal bir zorunluluk biçiminde istasyonlarda birkaç deve ve atın da bulunmasına izin verme ihtiyacı duymuştur. Ayrıca bozkır istasyonlarında binek arabasının birikimini önlemek ve bölgeye atanan memurların yukarıda belirtilen ulaşım araçlarıyla hareket etmeleri için ve Orenburg'da gecikenlerden bir haber gelmemesi durumunda, günde iki araba göndermelerini emretmiştir. Orsk'ta 200 *pud* (16,38 kiloya eşit ağırlık birimi) biriktirilen koliler, 13 deve üzerinde bir kervan ile gönderilmiştir. Orsk levazımcısı alınan yazışmaları paketlemek ve göndermek için posta bavul ve sandıklarını parayla sağlanmıştır.¹⁵²

¹⁵² Terentyev, M.A. (1906). *İstoriya Zavoevaniya Sredney Azii*, 3.cilt. St. Petersburg: V.V. Komarov basımevi, s. 298.

Kaufman, tüm bunlar için bir uyarı şeklinde ve bu tür rahatsızlıkların geleceği için, eski Posta ve Telgraf Bakanlığı'ndan, posta iletişimleri ve tüm yazışmaları Orsko-Kazalinskiy yolundan daha sağlam bir temelde düzenlendiği Omsk, Semipalatinsk ve Vernıy üzerinden göndermesini istemeyi gerekli bulmuştur. Bakanlık tarafından onaylanan bu emir derhal uygulanmıştır ve beklenen sonuçlar da elde edilmiştir. Bununla birlikte, bu önlem, Orenburg idaresi bozkırlarında sakinliğin ve düzenin nihai tesisine ve Orenburg'a bağlı Orsko-Terekliniskiyy yolu uygun biçime getirilene kadar, yalnızca geçici olarak kabul edilebilirdi.

Orsk, Kazalinsk ve Taşkent'e giden yol; Sibiry'a'daki döner kavşaktan (bin beş yüz km'den daha fazla) daha kısa olma avantajına sahiptir. Böylece doğrudan posta yoluyla resmi ve özel seyahat daha hızlı ve çok daha ucuz olacaktır. Ayrıca, Buhara ve Hive'yi Orenburg ile doğrudan iletişimin yokluğunda (ya da Orenburg ile doğrudan temasın olmadığı durumlarda) Rusya'ya bağlayan Kazalinsk şehri, Rus ticari merkezleriyle çok dolambaçlı bir şekilde iletişim kurmak zorunda kalacak ve Kazalinsk'ten Orsk'a yazışma süresini 6 gün yerine 2,5 aya çıkaracaktı.

Sonuç olarak posta yoluyla gönderilen faturalar, vekaletnameler ve diğer ticari belgeler kervanlarla yolda raslaşmıyordu ya da gecikerek hanlıklara ulaşıyordu. Bu da Rusya'nın hanlıklarla gelişen ticaretinde ciddi zararlara neden oluyordu. Kazalinsk'e ise hiçbir taraftan para yazışmaları gönderilemiyordu. Buna örnek olarak Taşkent St. Petersburg'a, İrkutsk'tan 2000 km daha yakın olmasına rağmen hükümet emirlerini iki kat daha geç alıyordu.

Orsk-Taşkent yolundaki bölgeye duyulan tüm bariz ihtiyaca rağmen, iki önemli koşul ilk zamanlarda onu iyileştirme eğiliminde olan her türlü önlemi işe yaramaz hale getirmiştir. Bunlar, posta yolunun Orenburg bozkırlarındaki düzensizlikleri ve Hive Han'ının tebaası sayılan Kırgızlar tarafından yoldan geçenlere yapılan yağmacı saldırılardan korunamaması ve bu yolun bölümlerinin yönetiminin üç ayrı kurum arasında ayrılması ve bağlantının olmaması.

Türkistan Bölgesi'ndeki posta haberleşmesinin tüm zayıflıklarını açığa çıkarmak ve düzenlemek için iyi bir temel atabilmek için, 1868'de Posta Nezareti bünyesinde özel bir komisyon oluşturulmuştur ve aşağıdakilerin yapılması gerektiği kanaatine varılmıştır: 1) Türkistan Askeri Valiliğinde Posta merkezlerinin kurulması, 2) Orsk-Kazalinsk posta

yolunun istasyonunu üç çift atla güçlendirilmesi, 3) posta gönderimi için doğru zaman çizelgesinin hazırlanması, 4) tüm posta yollarının Posta Departmanı yönetiminde olması.

Komisyon tarafından belirtilen gerekçelerle Türkistan bölgesinde geliştirilen kuruluşun projesi, Harbiye bakanı aracılığı ile yasama onayına sunulmuştur. 1869 Haziran'ının 3. gününde alan Danıştay'ın görüşü ile de onaylanan proje, 1 Ocak 1871'den önce öngörülen tedbirleri bir deneme uygulaması şeklinde hayata geçirecekti.

1 Aralık 1869'dan itibaren Kaufman, Taşkent'te Verniy şehrine giden yol boyunca para ve paket yazışmalarının kabulü için bir bölüm açılmasını emretti. 1870 yılının Ağustos ayında ise Kaufman tüm Orsk-Tereklinский yolunun bir kişi tarafından işletilmesine dair İmparatorun onayladığı bir bildiri aldı. Daha sonra Kaufman adı geçen yol boyunca Kazalinsk şehrine kadar basit yazışmaların hareketinin başlatılmasını buyurdu.

Bu önlemlere paralel olarak, Kazalinskiy yolunu doğrudan iyileştirme çalışmaları devam etti. Bu çalışmalar şunlardan oluşuyordu: 1) bir zincirle istasyonlar arasındaki mesafenin ölçülmesi; 2) Kazalinsk ile Terekli istasyonu arasında 5 yeni istasyonun kurulması, 3) Karakum Çölü'nde iletişimi iyileştirmek için önemli bir koşul olan bataklık boyunca yapılan her peregon (iki istasyon arasındaki yolun alanı) için km sayısını 17'den fazla yapmadan eşitlemek; 4) yeni istasyonların sahalarında 8 kuyu yapılması ve 5) 1 Ocak 1872'de yeni sözleşmelerin imzalanması.

Teknisyen ve müteahhit eksikliğinden dolayı posta evlerinin düzenlenme görevi ticaret hukuku bakımından Kazalı ilçe müdürüne yüklenmiştir. Diğer taraftan 5 yeni istasyonun eklenmesiyle posta masrafları 6069 ruble 78 kop. arttı, 15 ev ve 8 kuyunun inşası için de 23.500 ruble tahsis edilmişti. Kumlu ve çöl steplerinde (Karakum) karşılaşılan tüm zorluklara rağmen söz konusu iyileştirmenin yapımı 1873 yılında tamamlanmıştır.¹⁵³ Tüm listelenen başlangıç faaliyetleri yararlı olsa da yeterli önemi görmemiştir. Taşkent-Tereklinский yolundaki düzensizliğin ana nedeni, yine de, posta kuryesinin tatmin edici olmayan seviyede olması idi ve bölgenin İmparatorluğun iç kesimleriyle ilişkilerinin doğrudan sağlam bir şekilde sağlanması, hükümetin Taşkent-Tereklinский iletişiminin uygun şekilde organize etmek için alacağı önlemlere bağlıydı.

¹⁵³ *Proekt vsepoddaneyşego otçeta...* s.424., Terentyev, M.A. (1906). *İstoriya zavoevaniya Sredney Azii*, 3.cilt. St. Petersburg: V.V. Komarov basımevi, s.299.

Bu güzergah sadece hat boyunca rastgele dağılmış, nadir ve zayıf yerleşimlere sahip konar göçerlerin alanlarında uzanmıyordu. Ekonomik kısmı ise ne posta sahiplerinin tek ve zayıf çabalarıyla ne de Kırgızların gayretiyle düzenlenemezdi. Zira onlar için bu çok büyük bir yükü; bu nedenle iyi organize edilmiş bir posta kuryesi yalnızca ya tüm yolların bir kişi tarafından işletilmesi ya da ekonomik kısmının hazine tarafından sağlanması durumunda olabilirdi.

Bu ikinci yöntem, birçok nedenden ötürü Kaufman'a daha çok tercih edilir görünmüştür. İyi organize edilmemiş bir yol işletecek olan kişiye teslim edilse de yola düzen verebilecek çok güçlü bir girişimci gerekmektedir.

Sermayeden, girişimciden ve herhangi bir türden bir sanayi nüfusundan yoksun bir ülkede böylesine büyük bir işletmenin bir elde yoğunlaşması, dahası tüm ekonomik sistem üzerinde muazzam bir etkiye sahip bir tekel yaratacaktır. Böyle bir etkiyi nüfusun yararı veya kötülüğü için kullanmak, tekelin kişisel niteliklerine bağlı olacaktır. Üstelik, kısa vadeli yararlar ve çıkarlar, tekeli mecburen kitleler için elverişsiz bir duruma sokacaktır.

Bilakis yolun bir süre için hazine tarafından düzenlenmesi ve işletilmesi çok önemli avantajlara sahipti. Örneğin, yol hazine tarafından 12 yıllık bir zaman aralığında işletilirse işletme maliyeti düşecek ve karlılık doğal olarak artacaktı. Çünkü harcanacak olan miktara girişimcinin karı, teminat faizi ve son olarak, tamamen yeni bir işte her zaman büyük olan sigorta primi hesaba katılmayacaktı.¹⁵⁴

Dahası, hazine tarafından düzenlenen posta yolu Rus yerleşimler yerlerine bağlanabilir. Yeni düzenlenen posta yolları boyunca Rus yerleşim yerleri oluşturulabilirdi. Rusya, Semireçye'de herhangi bir maddi maliyet olmaksızın bölgenin sömürgeleştirilmesini gerçekleştirebildi, ancak Sır-Darya'da ilk faaliyetler için maddi desteğe ihtiyaç duyulacaktır. Bu bağlamda iki şeyi birleştirebilirler, yani bölgeyi sömürgeleştirme ve posta istasyonlarının inşası.

Posta istasyonları ve yolların inşası için atlara, koşum takımlarına ve arabalara ihtiyaç vardı. Ama sömürgeleştirme için de bunlar gerekliydi. Bu iki amaç doğrultusunda bundan

---

¹⁵⁴ *Proekt vsepoddaneyşego otçeta...* s.426.

yararlanmaya, yani yerleşim yerleri inşa etmeye ve Rusları Türkistan bozkırlarına yerleştirmeye karar verdiler.

Posta yolu yapıldığında Türkistan bozkırlarına Rusların yerleştirilmesi mümkün olacak. Bunun yanı sıra köylere yerleşen Rusların hayvanları varsa onlara iş verilebilecek, ayrıca posta istasyonlarında yamşık (arabacı) olarak da çalışabileceklerdi. Böylelikle köylere yerleşen insanlar bir gelir elde edebilirlerdi.

Yukarıdaki koşulların tümüne, büyük bir tüccarın ellerine teslim edilmeden önce hazineden istasyonların düzenlenmesi için belirleyici bir tercihi gösteren bir tane sebep daha eklenmiştir: Bölgede saygın özel girişimcilerin neredeyse tamamen yokluğu ve bu nedenle açık artırmada rekabete güvenmenin imkansızlığı.

Kaufman tarafından İçişleri Bakanlığı'na iletilen bu varsayımlar, iyi karşılanmamıştır ve bu arada, posta kuryesinin kârlı olmayan biçiminde daha fazla işletilmesi sürdürülemezdi.¹⁵⁵

Bölgeyi imparatorluğun iç kısımlarına şu ya da bu şekilde bağlamak için yukarıda belirtilen en kısa rota esas alınarak, İçişleri Bakanlığı'nın fikrine göre ihalelerin yapılmasına karar verilmiştir ve ardından posta kuryesi, Vernensko-Sergiopolskiy yolundaki posta istasyonlarının kârlı olduğunu daha önce kanıtlamış olan ve bölgedeki yerel Rus tüccarların tek temsilcisi olduğu bilinen Birinci gildiya¹⁵⁶ tüccarı Kuznetsov'a teslim edilmiştir. Özellikle ihalelere göre seçim yapmak gerektiğinde iki seçenek vardı, ya yukarıda bahsedilen Kuznetsov veya herhangi bir güveni hak etmeyen ve hükümete daha az elverişli koşulları teklif eden tüccar Gromov.

Tüccar Kuznetsov ile 29 Eylül 1872'de imzalanan sözleşmeye göre, 1 Ocak 1873'ten 1 Ocak 1885'e kadar 12 yıl süreyle aşağıdaki istasyonlar işleme alınmıştır: 1) Taşkent-Terekliński yolu boyunca 390 çift atın bakımını üstlendiği 61 posta istasyonu (Taşkent ve Çimkent şehrinde 12 çift, Taşkent ve Çimkent arasındaki 6 istasyonun her birinde 8 çift ve kalan 53 istasyonda 6 çift), her bir çift için 850 ruble tutarında bir ödemeyle; ve 2)

¹⁵⁵ *Proekt vsepoddaneyşego otçeta...* s.427.

¹⁵⁶ *Gildiya* - ticaretle uğraşan insanların ana örgütlenme biçimidir ve devrim öncesi Rusya'da tüccarların mülkiyet durumuna göre bölündüğü kategorilerden biridir. *Birinci.gildiyaya* şunlardan oluşur: bankacılar, büyük esnaf ve saflarda çeşitli malların ticaretini yapan soylu tüccarlar, şehir doktorları, eczacılar, şifacılar, kuyumcular,gümüştüçüler, ikon tüccarları, ressamlar vb. *İkinci gildiya* ise, küçük mallar ve her türlü yiyecek malzemesi satanlar, el ustaları, tornacılar, marangozlar, terziler, ayakkabıcılar ve benzerlerinden oluşur. Brokgauz, F.A., Efron, İ.A. (1893). *Entsiklopedičeskiy slovar Brokgauza i Efrona*. T.VIII-A. St. Petersburg: Tipo-litografiya İ.A. Efrova, s.679.

108 çift at ve her bir çift için 650 ruble ücret ile Çimkent-Karabaltinskiy yolunda yer alan 18 istasyon. Bu gerekçelerle hazineden yapılan sözleşme ödemesi 401.700 ruble tutarında belirlenmiştir¹⁵⁷ ve Kuznetsov tarafından 2020 ruble tutarında indirim için yılda 399.680 ruble olarak belirlenmiştir. Her iki hat için posta ücreti sözleşmede gösterilmiştir: Resmî gerekçeleri ile geçenler için bir at ve km için 1.5 kopeyk, ve özel bir ihtiyaçla yoldan geçenlerden 2,5 kopeyk posta ücreti alınacaktı. Posta sahibi, devlet postasının taşımalarını ve estafeta (acil posta) gönderilmesini, devlet posta ücretini ödemedi, masrafları kendisine ait olmak üzere, kabul etmekle yükümlüdür.¹⁵⁸

Yukarıda görüldüğü üzere posta yolları posta hizmetindeki ana bağlantıydı ve kendine ait bir yapısı vardı. Vilayet şehirlerini kazalardan (uyezd) geçerek birbirine bağlayan posta yollarında posta istasyonları kuruluyordu ve bu posta yollarına ilişkin özel düzen yürürlükteydi. Onlar: yılın herhangi bir zamanında yol boyunca hareket etmenin mümkün olması için posta yolu iyi durumda tutmakla yükümlüydü; posta yolları ölçülüyordu; posta yollarında, kat edilen mesafeyi ölçmenin mümkün olduğu özel verst (km) direkleri kuruluyordu.¹⁵⁹

Yoldan geçenlerin (yolcuların) dinlendiği, posta atlarını ve diğer ulaşım araçlarını değiştirdiği ve postacılar arasında postanın değiş tokuş edildiği posta istasyonları posta yolları boyunca yer alıyordu ve posta istasyonlar ağı yolcular için gece kalacak yerlerin ve yemek yeme yerlerini kapsıyordu. Bu nedenle, yamşıklar (arabacılar) aileleri ile istasyonlarda yaşıyor ve aile üyeleri de yolculara hizmet veriyorlardı.

Posta istasyonlarının durumuna ilişkin *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesi sayfalarında Türkistan'ın farklı posta yollarından geçen yolcuların seyahat notları da yayınlanmıştı. Örneğin, 30 Ağustos 1870 tarihli 9.sayısında L.K. tarafından kaleme alınan "Turist notlarından" başlıklı metinde şunlar yer almaktadır:¹⁶⁰

"1 Mayıs'ta Taşkent'ten ayrıldım ve Çinaz'a giden posta yolu boyunca gittim. Taşkent'ten Çinaz'a giden yol beni hoş bir şekilde şaşırttı. Posta istasyonu hariç. Ne geçen yolcular için bir ev ne de yeterli sayıda katlanılabilir atın bulunduğu Taşkent'te, Çinaz'a kadar olan

¹⁵⁷ *Turkestanskiye Vedomosti*, 8 Ağustos 1872. №31. Haberler ve notlar kısmı.

¹⁵⁸ *Proekt vsepoddaneyşego otçeta...* s.428., Terentyev, M.A. (1906). *İstoriya Zavoevaniya Sredney Azii*, 3.cilt. St. Petersburg: V.V. Komarov basımevi, s.300.

¹⁵⁹ Vladinets, N.M., İliçev, L.İ., Levitas, İ.Y., ve diğerleri. (1988). *Bolşoy filatelistişeskiy slovar*. Moskova: Radyo i svyaz, s.237.

¹⁶⁰ *Turkestanskiye Vedomosti*, 30 Ağustos 1870. №9, s.54.

diğer tüm istasyonlar çok dikkatli işletiliyor ve hemen hemen her şey, posta kuryesi de Avrupa Rusyası'nı andırıyor. Posta istasyonlarında, bir yolcunun rahatça dinlenebileceği az çok nezih evler mevcuttur, atlar yeterli sayıda tutulur, iyi gezilir ve yorulmaz, sizi saatte 10-12 verst hızla sürerler. İstasyonlardaki arabacı ya Ruslar ya da Rusça konuşan Tatarlardır ve ayrıca at sürmeyi de biliyorlar. Koşum iyi durumda ve yolda kırılmıyor. Bir de sizi Rusya'yı daha çok andıran çanlar var. Son olarak, kendi arabası olmayanlar için her istasyonda iki Rus arabası ve bir yerli atlı araba var.

Eksik olan tek şey, Orta Asya'da ara sıra yolunuzu kesen sulama arıklarının üzerindeki güçlü köprülerin olmaması ve henüz yol boyunca verst (km) taşları yoktur, ancak bu zaten düşünmeye bile izin verilmeyen bir lüks."

Aynı yılın 20 Kasım tarihinde basılan "Taşkent'ten Verniy'ye seyahat denemeleri" başlığını taşıyan metinde de posta yolları ve yol boyunca yerleşen posta istasyonlarından söz edilmektedir:¹⁶¹

"Çimkent iki yolun kesiştiği yerde bulunmaktadır: Perovsk, Kazalinsk ve Orsk'a; ve Evliya Ata, Verniy, Kopal, Sergiopol ve Sibiryaya'ya kadar. Bu yollardan hangisine daha iyi düzen verildiğine karar vermek zordur. Verniy yolu diğer yollarla karşılaştırıldığında iyi düzenlenmiştir, ancak burada bile yolcular tüccar V.P. Kuznetsov tarafından işletilen istasyonlara gelene kadar acı çekmek zorunda kalıyor.

Ama en azından bu yolda, her adımda vaat edilen hedefe yaklaştığını biliyor, burada Verniy'da iyi atlar, kullanışlı arabalar, tek kelimeyle, Sır Darya ve Orenburg bozkırlarında bir gezginin hayal bile kuramayacağı posta yolu düzenlenmiştir.

Tokmak'tan Verniy'ye giden yolun Kastek boğazından geçtiğini yukarıda söylemiştik; Şimdiye kadar, Aleksandrovskiy sırtının kuzey yamacında uzanan yerleşik alanlar ile Semireçye'nin merkezi - Verniy şehri arasındaki yolun en zor kısmı sonbahar ve kış aylarında, yani Ekim'den Nisan'a kadar oluyor. Kara Bulak ve Kastek istasyonları arasındaki dik bir geçitte kelimenin tam anlamıyla yolcular yoksulluk içinde yaşamak zorunda kalıyorlar. Burada, ayırım gözetmeksizin, tüm taşıma biçimleri kullanıldı:

¹⁶¹ *Turkestanskiye Vedomosti*, 20 Kasım 1870. №14. *Tarantas*, uzun yolculuklarda yol sarsıntısını azaltmak için uzun yollarda kullanılan dört tekerlekli at arabası. 19. yüzyılın ilk yarısında Rusya'da yaygındı. Kural olarak dört yolcu için tasarlanmıştır.

tarantaslar, kızaklar, at sırtında, develerde, hatta posta arabasının önü." (Böylece postayı taşımaya çalıştılar)

1 Haziran 1870 tarihli 3.sayısında ise Taşkent ile Semerkant arasındaki posta yolu ve posta istasyonları hakkında bilgi veren bir metin yayınlanmıştır:¹⁶²

"*Golos* gazetesi, Taşkent'ten gelen haberlere göre, bölgedeki baş yöneticinin, Taşkent-Çinaz arasında Bozkır üzerinden, Cizzak ve Semerkant'a, Zerafşan okruguna merkez ile doğrudan iletişim kurma fırsatı sağlayacak şekilde posta iletişiminin düzenlenmesine özel önem verdiğini bildirdi.

Bahsedilen yol boyunca 10 istasyon düzenlenecektir, her birinde 5 çift at olacak, ardından Taşkent istasyonuna 4 at daha eklenecek. Bu istasyonlar bölge sakinlerine kira için verilirken, ev inşa etme ve duraklarda gece kibitkaları (Kibitka – eski günlerde: kapalı yol arabası, oba.) düzenleme maliyetleri Zerafşan İdaresinin gelirine bağlanıyor.

Taşkent ile Semerkant arasında doğru posta hizmetinin geçen yılın sonunda açıldığını ekleyeceğiz. 270 km'lik alanın tamamı boyunca, yeterli ekip arzına sahip, hizmet verilebilir güçlü atların bulunduğu 10 istasyon vardır. Emekli Albay Jemçujnikov tarafından idame ettirilen bazı istasyonlarda, bir yolcunun öğle yemeği veya kahvaltı satın alabileceği veya sipariş edebileceği büfeler bile var.

1.istasyon Taşkent'ten Niyazbaşı büyük Sart köyü olan Zingatı'dan 3 km uzaklıkta bulunuyor.

2.istasyon Eski Taşkent.

Çinaz'ın iyi bir geleceği var çünkü Taşkent'ten Semerkant'a doğrudan ve rahat bir yol Çinaz'dan geçiyor ve Sır Darya nehri bu nehir boyunca uzanan şehirlerle iletişim sağlıyor. Golodnaya Step'te (Mırzaşöl) 3 istasyon mevcuttur: Kopaney Malek, Murza-Rabat, Ağaçlı. Bu istasyonlar oldukça iyi bir şekilde düzenlenmiştir, her birinde birkaç Kazak vardır, kuyular açılmıştır - sadece maalesef içlerindeki su sağlığa zararlı olmasa da acı ve tuzludur. Kazaklar ve atlar sürekli bu suyu hastalanmadan içiyorlar. Kuyular bozkırda eski günlerde, Ruslar gelmeden önce kazılmış ve sadece Kazaklar tarafından

¹⁶² *Turkestankiye Vedomosti*, 1 Haziran 1870. №3, s.19.

temizlenmiştir. 3.istasyon, Cizzak'a en yakın Agaçlı istasyonudur. İstasyonda tam olarak aynı rezervuar var."

Ayrıca,1876 yılında P.A. Galitskiy tarafından ele alınan ve *Sibir* gazetesinde neşredilen Ot Vernogo do Karakola isimli seyahat notunda da betimlemelere yer verilmiştir:

"Verniy'dan Karakola'ya giden yol, her ne kadar tehlikeleriyle dolu olsa da, henüz yeni yapılan bölgede beklenebilecek rahatsızlıkları vermiyor. İstasyonların tümü kerpiç tuğlalardan yapılmıştır, çatıları kil ve kıyılmış samanla sıvalanmış ve badanalı; iki bölümden oluşurlar; biri mutfak ve arabacıların yerleştiği oda ve diğeri 2 odaya bölünmüştür, biri posta görevlisi için diğeri yoldan geçenler için; odalar düzenli; bazılarında duvarlar duvar kağıdı ile kaplıdır; akşamları mumlar bile verilmektedir. Postacıların çoğu zaten çiftçilikle bile uğraşıyorlar, böylece bir yolcu ucuz bir fiyata bir kase iyi süt, tavuk, ördek vb. alabilir. İstasyonların birinde yumurtayla taze alabalık ısmarladılar ve bana çok lezzetli geldi."¹⁶³

Posta istasyonlarında çalışan arabacılar (yamşık) gece gündüz ayırmaksızın her hava koşulunda devlet ve özel yazışmaları almak ve göndermek, yolcuları taşımak gibi görevleri yerine getirmek zorundaydı.

Posta yolları boyunca yazışmalar da icaba göre farklı şekillerde gönderilmiştir. Onlar, hafif, ağır ve acil (estafeta ismi de mevcuttur) postalar. En hızlısı, hükümet kararnamelerini ve diğer yüksek belgeleri taşıyan estafeta (acil) postaydı. Acil postaları taşıyan kişilerin, posta istasyonunda bile dinlenmek için durmalarına izin verilmemiştir (kural olarak, üç yedek at her zaman hazırды). Acil olana ek olarak, hafif yani sıradan postalar da vardı. Üçüncü tür, postayı yol boyunca taşıyan uzun mesafeli taşımacılıktır. Her postaya göre kendi hızı belirlenmiştir. Acil postaları taşıyanlar saatte 10-12 km mesafeyi geçmesi ve her türlü hava koşulunda günün her saatinde hareket etmesi gerekiyordu. Normal/sıradan posta saatte 6-7 km hızla ilerliyordu.¹⁶⁴ Ve uzun mesafeli mürettebat uygun gördükleri anda yollarına devam ediyordu. Posta yolu boyunca seyahat edebilmek için, "devlet veya özel ihtiyaçlar için" verilen *podorojnaya* belgesinin alınması gerekiyordu ve bunun bedeli *poverstny* parasıyla (kilometre sayısı ile ölçülür veya hesaplanır, yani geçilen mesafe için para) ödeniyordu. Posta istasyonunda verilen atların

¹⁶³ Galitskiy, P.A. (1876). *Ot Vernogo do Karakola (Putevaya zametka)*. Sbornik gazetı Sibir: T.1, St. Petersburg: İzdaniye redaksii gazetı Sibir, ss.295-305.

¹⁶⁴ İz istorii poçtovoy svyazi v Malmijskom uyezde. (Mayıs 2013). Erişim tarihi: 5 Aralık 2020, <https://kraeved.vp43.ru>

sayısı rütbe ve unvana bağlıydı. Bundan istasyon bekçileri sorumluydu ve özel olarak numaralandırılmış defterlere kimin ne zaman, ne sebeple istasyondan geçtiklerini ve kaç at aldıklarını yazıyorlardı.¹⁶⁵

Resim 1. Taşkent-Semerkant Yolundaki Mırza-Rabat Posta İstasyonu.

2.2. POSTA YOLLARI VE POSTA İSTASYONLARININ İŞLETİLMESİ

Yukarıda söz edildiği gibi İmparatorlukla iletişimin sağlanması için Türkistan'da posta yollarının ve posta yolları boyunca uzanan posta istasyonlarını işletmek üzere ihalelerin düzenlenmesine karar verilmişti. Bu posta kuryesinin iyi organize edilmesi için bir önlemdi. İstasyonların özel kişilere verilmesi için yapılması gereken iş işletmenin ticari bir sistemle¹⁶⁶ herkesin katılabileceği ihaleler düzenlemekten ibaretti. İhalelerde, istasyonlar, "... posta, estafeta ve yoldan geçen insanlar için belirlenen posta ücretinin üzerinde ihaleye katılanlara kıyasla her at için daha düşük bir yıllık ücret almayı kabul eden" kişilere verilmiştir.¹⁶⁷ İşletmenin ticari bir faaliyet olması sebebiyle sadece varlıklı

¹⁶⁵ *Podorojnaya, podorojnaya gramota* - Rusya'da ve Rusya İmparatorluğu'nda, yamlardan (daha sonra posta istasyonları) geçerken devlete ait atları almak için 15. - 19. yüzyılın sonlarında kullanılan bir devlet belgesidir. Brokgauz, F.A., Efron, İ.A. (1898). *Entsiklopedičeskiy slovar Brokgauza i Efrona*. T.XXIV. St. Petersburg: Tipolitografiya İ.A. Efrova, s.818.; Dal, V.İ., Boduene-De-Kurtene, İ.A. (1882). *Tolkoviy slovar jivogo velikorusskogo yazıka Vladimira Dalya*. T.3., St. Petersburg: Tipografiya M.O. Volfa, s.549.

¹⁶⁶ Posta istasyonlarının işletilmesinde ticari bir yaklaşımın benimsenmesi ve uygulanması, II. Katerina döneminde kurulmuştur. XIX. yüzyıla geldiğine bu sistem yavaş yavaş İmparatorluğun neredeyse tüm bölgelerini ne yayılmıştır.

¹⁶⁷ *Poçta i telegraf v XIX stoletii. Ministerstvo vnutrennih del. İstoričeskiy oçerk*. Prilojeniyeye II. (1901). St. Petersburg: Tipografiya MVD, s.24.; Ayrıca, istasyonlar en uygun koşulları sunan kişilere veriliyordu: "Gazetemizde önceden de Taşkent'ten Terekli (Orenburg Askeri Valiliği ile sınır) istasyonuna kadar posta yolunun işletilmesi 1 Ocak 1873'ten V.P. Kuznetsov'a devredildiğini bildirmiştik. Şu anda, Terekli'den Orsk şehrine kadar olan yolun geri kalanının, *en uygun koşulları* sunan tüccar Myakinkov'da kalacağını söyleyebiliriz. Orsk'tan Orenburg'a çok kısa bir sürede, tüccar Bezpalov tarafından serbest posta (ücretsiz bir posta) düzenlenecek. Bunların hepsi bir araya gelerek yolculara önemli

kişiler, genelde tüccarlar, ihalelere katılabilirdi, çünkü kurallara göre, yapılan sözleşme bedelinin "istasyonların ihalede kiraya verildiği yıllık ücretin" üçte biri şeklinde bir teminat ile güvence altına alınması gerekiyordu.¹⁶⁸ Posta istasyonları onları işletecek olan insanlara (tüccarlara) genelde 6 veya 12 yıllık bir süre için veriliyordu. Yukarıda bahsedildiği gibi posta istasyonları 6-12 yıllık bir süre için kiralanıyordu ve sonraki 6-12 yıl için de başka bir ihale düzenleniyordu. Posta istasyonlarının eski sahipleri, istasyonları kendilerine verilen süre içinde düzenli bir şekilde tutmuş oluyorsa, yeni yapılan ihalede onlar büyük avantaja sahip oluyordu. Posta istasyonları daha önce düzgün bir biçimde işlettikleri için yeniden kiralama ve işletme işi eski sahiplerine verilebilirdi.

Örneğin, 1 Şubat 1913 tarihli 27.sayıda Hazar Ötesi vilayetindeki posta yolları ihalesi yapılmadan yeni dönemde de mevcut posta sahibinin işletmesine karar verilmiştir.

"Baş posta ve telgraf departmanı, Hazar Ötesi bölgesindeki Tejen-Serahs ve Tohtabazar-Taşkepri posta yollarının pazarlığa girmeden mevcut postacı/posta sahibi I.I. Rudometkin tarafından işletilmesi ve bakımına karar verdi . Mevcut koşullar altında ilk posta yolu 12 yıla verilmektedir (at başına 275 r 50 k yıllık hazineden ek ücret ile). İkinci posta yolu ise hazineden yıllık ödemenin 5647 ruble'den 5100 rubleye düşmesiyle 6 yıla verilmektedir."¹⁶⁹

Bazı durumlarda ise posta yollarını ve posta yollarında bulunan posta istasyonlarını işleten posta sahipleri yeni bir dönem için sözleşmeyi uzatmayı reddediyorlardı. Bundan dolayı posta istasyonlarının yeni dönemde işletilmesi için ihaleler düzenleniyordu.

1 Şubat 1913 tarihinin 27.sayısında yer alan "Fergana'da posta yolu" başlıklı metinde yukarıda söz edilen durum anlatılmaktadır:

---

bir kolaylık getirecek ve her istasyonda ücret ödemeye gerek kalmayacak. Bay Bezplov, Orenburg ve Samara arasındaki posta yolu üzerinde zaten ücretsiz postayı işletiyordu. Artık Verst (km) ve at başına eskisi gibi 2,5 kop. değil, 3 kop. alınmaktadır." *Turkestanskiye Vedomosti*, 10 Ekim 1872. №40.

¹⁶⁸ "Orsk'tan Terekli istasyonuna giden posta yolu, için yapılan açık artırmada ihale tüccar Myakinkov'da kaldı. Tüccar Dyeve ve Nazarov'un da bu işe katıldığını duyduk. Yolun bakımı yılda 150 bin ruble olarak Bay Myakinkov'a verildi. Toplamda, Orsk'tan Terekli'ye kadar olan step alanında mevcut 19 istasyon yerine 25 istasyon yer alacak, böylece bazı çok büyük istasyonlar ikiye bölünecek. Her istasyonda, tüccar Myakinkov, hazineden çift başına 600 ruble ödeme ile 10 çift at tutacak. Her iki istasyondan bir demirci atölyesi/demirhane düzenlenecek ve postacı, sözleşme kapsamında düzgün posta istasyonları inşa etmeyi üstlendi". *Turkestanskiye Vedomosti*, 17 Nisan 1873. №15, s.60.; Burada yer alan duyuruda ihaleye sadece tüccarların katıldığı görülmektedir.

¹⁶⁹ *Turkestanskiye Vedomosti*, 1 Şubat 1913, №27.

"Şu anki posta sahibi Sayın Rudometkin'in işletmesinde Andican-Oş posta yolunun yeni yedi yıllık dönemde de (1 Ağustos 1912'ye kadar) kalmasına dair gazetemizde aktarılan varsayım, sözleşmeyi yeni bir dönem için yenilemeyi reddettiği için gerçekleşmedi.

Posta ve Telgraf Ana Müdürlüğü tarafından alınan diğer kişilerin adı geçen posta yolunun işletilmesini devralma istekleri hakkındaki ifadeleri ışığında, bu ana idare, posta yolunun yeni posta sahibine devredilmesi için alım satım gününü bu yılın 15 Şubatı olarak seçti."

Bunların yanı sıra posta istasyonlarında düzensizlik yer alırsa vilayet idaresi tarafından posta istasyonlarını yeni posta sahibine devretme kararı alınabilirdi. 15 Ağustos 1878 yılı 32.sayısında yayınlanan ihale duyurusu metninde şöyle denilmektedir:

"25 Ağustos'ta, Zarafşan idaresi başkanının kalem odası binasında, Katta Kurgan posta yolunda bulunan posta istasyonlarının 1 Ocak 1881'e kadar işletilmesine ilişkin ihaleler yer alacaktır. Adı geçen posta yolunda karışıklıkların çıkmasına izin veren Kuraminski ilçesinin sakini Mir-Halim Abdullinov'un yerine posta istasyonlarının bir süreliğine başka bir kişiye devredilmesi gerekmektedir.

İhaleler karışık yapılabilir, yani dileyenler ihale günü öğlen 12'ye kadar sözlü pazarlık yapabilir veya mühürlü ilan gönderip sunabilir. Pazarlık hakkına sahip tüm kişiler ihaleye kabul edilecektir."¹⁷⁰

Görüldüğü üzere herhangi bir posta yolu ve posta istasyonuna ilişkin yapılacak olan ihaleler gazete sayfalarının İlanlar kısmında yayınlanarak duyuruluyordu. Duyuruda ihale için uygun olan posta istasyonların ismi, belirlenen istasyonlarda tutulması gereken at, ulakların ve koşum takımının sayısı verilmektedir. Bunların yanı sıra ihalelerin ne zaman, nerede yapılacağına dair bilgi yer almaktadır.

Örneğin, 18 Ekim 1871 yılı 38 nolu sayısının İlanlar kısmında yayınlanan ihale duyurusunda şunlar yer almaktadır:

"Sır Darya Bölge Yönetim Kurulu'ndan Türkistan Askeri Valisi'nin emriyle gelecek 1872 yılının 20 Ocak günü Türkistan Hazine Odası'nda Sır Darya vilayetinin Taşkent-Semerkant yolu hariç posta istasyonlarının 12 yıllık süreyle işletilmeye verilmesi için bir

¹⁷⁰ *Turkestantanskiye Vedomosti*, 15 Ağustos 1878, №32.

ihale yapılacağı duyuruldu. Posta istasyonlarının işletilmesi 1 Temmuz 1872'den 1 Temmuz 1884'e kadar olan süreci kapsamaktadır."

Tablo 7. İhale için Uygun Posta İstasyonların Listesi.¹⁷¹

№	İstasyon ismi	Her istasyon için gerekli olan at sayısı	Km sayısı
	Taşkent şehir istasyonundan Terekli istasyonuna giden yol boyunca.		
1	Taşkent	12	
2	Giş-Kupryuk	8	18,5
3	Ak-Car	8	15
4	Ceri	8	16¼
5	Şaraphanı	8	14
6	Beglerbek	8	21¼
7	Ak-Taş	8	15
8	Çimkent	12	14¾
9	Burcar	6	18½
10	Arıs	6	22¼
11	Bugun	6	24¼
12	Ak-Mullı	6	24
13	Nagay-Kura	6	21½
14	İkan	6	21
15	Türkistan	6	23¾
16	Kos-Mizgil	6	20
17	Sauran	6	24½
18	Taş-Suat	6	24
19	Ak-Kum	6	17½
20	Yanı-Kurgan	6	26
21	Tyumen-Arık	6	21
22	Cak	6	27
23	Meşeuili	6	21¾
24	Culek	6	23
25	Tar-Tugay	6	22
26	Sarı-Çaganak	6	17
27	Cartı-Kum	6	18½
28	Ber-Kazan	6	16½

¹⁷¹ *Turkestanskiye Vedomosti*, 18 Ekim 1871, №38. s.153.

29	Biryubay	6	12½
30	F-Perovski	6	23½
31	Dmitriyevskaya	6	22.3
32	Aman-Taş	6	13½
33	Petrovskaya	6	25
34	Semenovskaya	6	26¼
35	Aleksandrovskaya	6	20½
36	Vladimirska	6	23¾
37	Fedorovskaya	6	24½
38	Viktorovskaya	6	19
39	Fort No 2	6	20
40	Hor-Hut	6	19
41	Kara-Tugay	6	17½
42	İlçibay	6	24¾
43	Ak-Car	6	28
44	Ak-Suat	6	21
45	Mailibaş	6	23¾
46	Boskara	6	22¼
47	Kazalinsk	6	19½
48	Yuniyskaya	6	14
49	Bikbauli	6	16
50	Golovskaya	6	13½
51	Kamışlabaş	6	16¾
52	Andreevskaya	6	17
53	Sopak	6	17
54	Ak-Culpas	6	17
55	Altı-Kuduk	6	16½
56	Nikolayevskaya	6	16
57	Kul-Kuduk	6	16
58	Cungurlyuk-Sor	6	15½
59	Konstantinovskaya	6	16
60	Kara-Kuduk	6	16½
61	Culyus	6	17
	Çimkent şehrinden Semireçensk vilayeti sınırlarına giden yol boyunca		
62	Mankent	6	24
63	Maşat	6	11½

64	Yas-Keçu	6	14
65	Tulkibaş	6	14
66	Çak-Pak	6	14
67	Tersu	6	24
68	Kuyuk	6	18½
69	Promejutoçnaya	6	-
70	Evliya Ata	6	32½
71	Uç-Bulak	6	22
72	Promejutoçnaya	6	-
73	Akır-Tyube	6	38
74	Promejutoçnaya	6	-
75	Kum-Arık	6	36¼
76	Tartı	6	23¾
77	Promejutoçnaya	6	-
78	Merke	6	34
79	Çaldovar	6	22½
	Taşkent-Hocent yolu		
80	Karasu	6	34½
81	İskent	5	18
82	Uralskaya	5	26
83	Cambulak	4	36
84	Murzarabat	4	30
85	Nausskaya	4	25
86	Hocentskaya	4	24
87	Uratyubinskaya	4	

Yukarıda görüldüğü üzere gazetede yayınlanan ilan duyurusunda posta istasyonlarının ismi ve her istasyon için gerekli olan at sayısını içeren bir liste verilmektedir. Bunların yanı sıra ihale duyurusunda her posta istasyonunda bulunması gereken arabacıların ve at koşum takımı sayısı belirlenen listeler de sunulmaktadır.

Mesela, gazetenin 19 Ocak 1913 tarihli 16.sayısında yayınlanan Fergana vilayetinin Andican-Oş yolunda bulunan atlı posta istasyonlarıyla ilgili düzenlemek olan ihale duyurusu şunları içermektedir:¹⁷²

¹⁷² *Turkestanskiye Vedomosti*, 19 Ocak 1913, №16. s.5.

“Fergana Bölge Kurulu, Posta ve Telgraflar Ana Müdürlüğü'nün 17 Aralık 1912 tarihli 72348 sayılı emri ve 11 Ocak 1913 tarihli 5 No'lu Bölgesel idarenin *Jurnalnoye Opredeleñiye Obşego Prisutstviya* (genel iştirak/katılım defteri – iş yeri ya da daire, ofisteki tüm faaliyet, işlemlerin günlük kaydı) tanımına göre 15 Şubat 1913 tarihinde tüm yönetimin katılımıyla gündüz saat 11'de ihale yapılacaktır. Andican-Oş yolunun Andican, Hocevat, Oş atlı posta istasyonlarının 8 Mayıs 1899 tarihinde İçişleri Bakanı tarafından onaylanan ve yukarıda belirtilen genel iştirak/katılım defterine göre tamamlanan posta şartlarına göre yeni 6 yıllık bir süre için işletilmek üzere ihale düzenlenecektir.

Belirlenen istasyonlarda tutulması gereken at, arabacı ve diğer binicilik ekipmanlarının/at koşum takımının tam sayısı aşağıdaki listede gösterilmektedir. Hükümet, hazine için daha faydalı olduğunu düşündüğü ihalelerin sonuçlarını onaylama hakkına sahiptir.

İhale keyfi/serbest bir miktar ile başlayacak ve sözlü olarak ve mühürlü duyurular yoluyla yapılacaktır.

Duyurular ise *Polojeniye o Kazennih podryadah I postavkah, T. 10, Ç. 1. Svod Zakonov*, 1900 tarihli yönetmeliğin 144.maddesinde belirtilen biçimde hazırlanmalıdır.¹⁷³ Ayrıca açıkça ve silintisiz yazılmış, 75 kopeyk damga vergisi ile ödenmiş ve ihale için belirlenen gün saat 11'e kadar Fergana Bölge Kurulu'na sunulması gerekmektedir. Ayrıca, ihaleye katılmak isteyenlerin kimliğine ilişkin belgelerin yanı sıra istasyonda tutulması gereken tüm atların bakımı için yıllık sözleşme ücretinin 1/3'ü tutarında yasallaştırılmış bir rehin (depozito) sunulmalıdır."

¹⁷³ Oluşturulan örnek temelinde mühürlü duyurular şunları içermelidir: 1) teklif edilen yükümlülüğü tam olarak kabul etme anlaşması; 2) miktar (heceyle yazılması); 3) duyuruyu yazan kişinin ikamet ettiği yeri, rütbesi, adı ve soyadı, ayrıca yazıldığı ay ve tarih olması gerekmektedir. *Polojeniye o Kazennih podryadah I postavkah, T. 10, Ç. 1. Svod Zakonov. (1900).*, s.858.

Tablo 8. Andican-Oş Yolu İstasyonlarındaki Arabacıların (yamşık), Arabaların ve Diğer Ekipmanların Sayısının Listesi.¹⁷⁴

İstasyon İsmi	At sayısı	Yamşıkların sayısı	Armyak, gocuk ve şapkaların sayısı	Yaz ve kış araba, çanların sayısı	Hamut, şleya ve postromka sayısı	Dizginler	Duga ve çeressedelnik	Eyer ve postayı ötmek için brezent	Kibitka
Andican	12	5	Yamşıkların sayısına göre	Yamşıkların sayısına göre	Atların sayısına göre	Çift ve üçlük koşum sayısına göre	At arabasının sayısına göre	Posta sahiplerinin takdirine bağlı olarak	3
Hocevat	12	5							3
Oş	6	3							2

Aynı yıl 12 Mart tarihinin 53.sayısında aynı içeriğe sahip ancak Sır Darya vilayeti posta yollarına ilişkin ihale duyurusu yayımlanmıştır. Sır Darya vilayeti hükümeti 24 Nisan 1913 günü öğleden sonra saat 11'de Uç-Bulak – Çaldovarskiy yolunda yer alan Uç-Bulak, Ak-Çulak, Akır-Töbe, Maldıbay, Podgornenskiy, Lugovoy, Munke, Merke ve Çaldovarskiy atlı posta istasyonlarına ilişkin bir ihale yapılacağını açıklamıştır. Adi geçen atlı posta istasyonları işletilmek üzere 6 yıllık bir süre için verilecektir.¹⁷⁵

Uç-bulak-Çaldovarskiy posta yolundaki atlı posta istasyonlarında bulunması gereken arabacıların (yamşık), arabaların ve diğer koşum takımları sayısının listesi aşağıda verilmektedir.

¹⁷⁴ **Armyak** - kaba yünden yapılmış dış, uzun kenarlı kıyafet. Kışın soğuk havalarda giyilir; **Homut** (Türkçesi Hamut) - atları arabaya koşarken boyunlarından geçirilen, üzeri meşin kaplı ağaç halka ya da içi saman, kıtık vb. dolu meşin halka; **Şleya** - At koşumunun parçası, iki ucundan bir hamuta takılan ve atın bögürlerinden ve arkasından geçen kemer şeklindeki bir koşum takımı; **Postromka** - bir at arabası veya benzerinin bir atı veya başka bir hayvanı çektiği iki veya daha fazla kayış, ip ve zincirden biridir; **Duga** – araba okunu hamuta bağlamak için kullanılan, ince, dik kıvrımlı bir ağaç gövdesinden yapılmış bir at koşum takımı parçası; **Çeressedelnik** - eyer boyunca bir araba okundan diğerine giden bir koşum kemeri; **Brezent** – çadır bezi, branda bezi; **Kibitka** – kapalı yol arabası.

¹⁷⁵ *Turkestankiye Vedomosti*, 12 Mart 1913, №53.

Tablo 9. Uç-Bulak – Çaldovarskiy Posta Yolundaki Atlı Posta İstasyonları ve Orada Bulunması Gereken Arabacı, At ve Diğer Koşum Takımlarının Sayısı.

İstasyon ismi	At sayısı	Yamşıklar (Arabacıların sayısı)	Armyak, gocuk ve şapka sayısı	Yaz ve kış araba, çanların sayısı	Hamut, şleya ve postromka sayısı	Dizginler	Duga ve çeressedelnik	Sedyel, brezent	Kibitka
Uç-Bulak	33	13	Yamşıkların sayısına göre	Yamşıkların sayısına göre	Atların sayısına göre	İkili ve üçlü koşum sayısına göre	Arabaların sayısına göre	Posta sahibine göre karar verilecektir.	7
Ak-Çulak	32	13							7
Akır-Töbe	32	13							7
Maldıbay	32	13							7
Podgornoye	32	13							7
Lugovo ye	32	13							7
Mönke	32	13							7
Merke	32	13							7
Çaldov ar	34	14							8

24 Ocak 1884 yılı gazetesinin 4.sayısında “Türkistan Hazine Odasından” başlığı altında basılan ihale duyurusu dikkat çekmektedir. Zira metinde Hokand-Hocent yolunda yer alan posta istasyonlarına bağlı düzenlenecek olan ihale duyurusunda posta istasyonlarında bulunması gereken yamşıkların (arabacı), yazlık ve kışlık araba ve atların sayısına ek olarak posta istasyonlarını işletecek olan posta sahiplerinin yerine getirmesi gereken görevler, posta istasyonların bakımında nelere dikkat edilmesi gerektiğine dair bilgi verilmiştir. Ayrıca, posta istasyonlarında istasyon bekçisi, Rusçayı iyi bilen yerlilerden veya Ruslardan seçilen bir muhtar katiplerin de yer almaları gerekli görülmektedir¹⁷⁶.

¹⁷⁶ *Turkestanskiye Vedomosti*, 24 Ocak 1884, №4. s.16.

Türkistan Hazine Odasından

“Hazine Odası ve Sır Darya bölgesel yönetiminin Taşkent kentindeki Türkistan Hazine Odası binasında, Moskovskiy Prospekt'te Bayan Gorizdro'nun evinde 28 Nisan 1884 tarihinde öğlen 12.00'da ihalelerin yapılacağı açıklandı. Türkistan Askeri Valisi tarafından onaylanan şartlara uygun olarak, Hokand-Hocent yolundaki 6 posta istasyonunu 6 yıl işletilmek üzere verilecektir. Her istasyondaki posta atlarının, yazlık ve kışlık arabaların ve arabacıların sayısını gösteren özel bir sayfa, istisnasız Ruslardan veya Rusçayı iyi bilen yerlilerden bir muhtar¹⁷⁷ olmalıdır. Posta sahibi, istasyonların bakımı için son teslim tarihinden önce atlar için ot yemi hazırlamakla yükümlüdür ve istasyonlarda ot yemi her zaman at sayısına göre mevcut olması gerekmektedir: yazın en az iki aylık orantı ve kışın başlamasıyla birlikte, tahıl yemi yeni çimlere kadar her zaman en az iki ay için yetecek kadar stokta bulunması gereklidir. İstasyon bekçisi bulunmayan istasyonlarda postane sahibi, hem bekçilere hem yazı işleriyle ilgilenen kişiye verilen tüm görevleri ve talimatları yerine getirebilecek katipleri bulundurmamak zorundadır; bunu yapmamak onları yasal sorumluluğa maruz bırakır. Bununla birlikte, kâtiplerin görevleri muhtara da verilebilir, eğer muhtar onları tam olarak yerine getirebilirse.

Posta ve *estafeta*¹⁷⁸ taşınması için ödenecek para yani progonniye, aşağıdaki hesaplama göre aylık olarak yapılmalıdır: 2 at dahil 25 puda kadar olan postalar için; 3 at için 25 puddan 35 puda kadar olan postalar için, 4 at için 35 puddan (16,38 kiloya eşit ağırlık birimi) 45 puda kadar vb. olan postalar için her 10 puda 1 at ekleyerek yapılacaktır.

Posta sahibi, bir buçuk kopeyk ücret aldığı posta ve estafetada olduğu gibi, hükümet ihtiyaçları için geçen yolculardan da aynı miktarda para alır ve özel ihtiyaçları için 1 km ve 1 at başına 2,5 kopeyk ücret alınmaktadır. Yolcuların atları için istasyondan ayrılırken ödeme yapmalıdır.

Yolcuların bagajlarının hem devlet hem de özel ihtiyaçlar için ağırlığı, bagajda artış fark edilen durumlarda mola verdikten sonra yolcuların yola çıkacağı noktalarda ve yolda tartı

¹⁷⁷ “Muhtar”, 16. - 20. yüzyılın başlarında küçük idari-bölgesel birimleri veya topluluk gruplarını yönetmesi için seçilmiş bir yetkili. *Entsikolpediya Oteçestvo*, Erişim: 5 Aralık 2020, <http://history.niv.ru/>

¹⁷⁸ Estafeta – atlı posta, özellikle acil postalara estafeta denilir ve yazışmaları ulaştırmak için ulaklar gönderilmiştir. Brokgauz, F.A., Efron, İ.A. (1904). *Entsiklopedičeskiy slovar Brokgauz i Efrona*. Tom XLI, St. Petersburg: Tipolitografiya İ.A. Efrova, s.78.

doğrulaması yapılarak, her at için 5 pud ile sınırlıdır. Bunun için gerekli tartılar, masrafları posta sorumlusuna ait olmak üzere ilgili yerlerde teslim edilmelidir.

Dönem içinde istasyonun kaldırılması veya bir yerden başka bir yere nakledilmesi veya atların sayısının artırılması ya da azaltılması, başka istasyonların güçlendirilmesi yahut atların istasyondan tamamen çıkarılması durumunda, üzerlerinde ücretsiz postanelerin açılması ya da Demiryolunun inşası vesilesiyle, posta sahibi bunun için herhangi bir tazminat talep etmemelidir. Atları nakletmeyi veya istasyondan tamamen çıkarmayı ve sözleşmede belirtilen fiyattan fazla vermeyi taahhüt eder ve indirilmiş hatta istasyondan çıkarılan atlar için herhangi bir ödeme talep etmeden, sadece mevcut at sayısı için para alır.

Atların kırımı durumunda, mal sahibi, masrafları kendisine ait olmak üzere hayvanları başkalarıyla değiştirmekle yükümlüdür ve belirlenen zamanda onları istasyondan çıkarmakla yükümlüdür. Posta sahibine atların bakımı için ödeme, istasyonların bakımının sona ermiş her ayı için aylık olarak, posta sahibinin kendisi tarafından belirtilen hazineden bölgesel postane sertifikasına göre verilecektir. Sözleşmenin doğru bir şekilde yerine getirilmesini sağlamak için, tüm bölümlerde en ufak bir eksiklik olmaksızın, posta sahibi, sözleşmenin imzalanması sırasında hükümet tarafından onaylanan yıllık sözleşme ücretinin üçte biri için kanuni mevduatları sunmalıdır. Listede gösterilen at sayısının onda biri için rehine, her çift için 570 ruble olarak Taşkent'in onurlu vatandaşı Seid-Azimbayev Muhammed-baev ile imzalanan bir sözleşme fiyatına bir çiftin maliyetini sayarak ihaleye kabul edilecektir.

İstisnasız tüm istasyonlarda posta sahibi aşağıdakilere sahip olmak zorundadır: a) yılın herhangi bir zamanında, istasyon binalarını ısıtmak ve yolculara yemek pişirmek için yerel yakıt rezervi; kış için de gerekli olacak her şeyi önceden hazırlamak ve b) gerekli mutfak, yemek odası ve çay kaplarını yeterli miktarlarda ve semaverleri bulundurmak. Posta sahiplerine istasyonlarda yolculara sert içkileri satmak isterlerse yürürlükteki tüzük uyarınca izin istemek hakkı verilir.

Ihale sözlü olarak ve 1857 yılında basılan Medeni Kanunu'nun 1909. Maddesinin, 10. Cildin 1.bölümünün ekinde 60 kop. armalı kağıtta belirtilen şekilde düzenlenmesi gereken mühürlü duyurularla yapılacaktır. Pazarlık için belirlenen günün saat 12'sine

kadar Hazine odasına teslim edilmeli ve bunlara ihaleye katılmak isteyen kişilerin kimliği ve yukarıda belirtilen yasal rehin ile ilgili belgeler eşlik etmelidir”.

Tablo 10. Hokand-Hocent Yolundaki Posta İstasyonlarının Listesi.

№	İstasyon ismi	İstasyonlar arasındaki mesafe (km)	Atlar	Kışlık ve yazlık araba	Yamşıklar
1	Hokand	11	18	6	6
2	Çuçay	20 ³ / ₄	12	4	4
3	Beş Arık	24	12	4	4
4	Patar	28	12	4	4
5	Karakçıkum	22	22	12	44
6	Kostakoz	18	18	12	44

Ayrıca yukarıda yer alan metne ek olarak gazetenin 12 Şubat 1885 tarihli 6.sayısında “Vilayet İlanları” kısmında basılan ihale duyurusunda da posta istasyonlarını işleten posta sahiplerinin yerine getirmesi gereken görevlerinden söz edilmektedir. Gazetede “Orenburg şehrinde bulunan Torgay Bölgesi Yönetim Kurulu'ndan 21 Şubat 1885 tarihinde Perşembe günü öğlen 12.00'de Torgay bölgesinde Orsko-Kazalinskiy yolu boyunca yer alan aşağıdaki posta istasyonlarının 12 yıllık bir süre için işletilmesine ilişkin ihale düzenleneğine dair bir haber mevcuttur. Adları geçen posta istasyonlarında posta sahipleri tarafından istasyon evlerinin yapılması ve her posta istasyonunda 20 at sağlanması gerekmektedir” denilmektedir.

Orsk'tan: 1) Tokan, 2) Aşibutak, 3) İstemes, 4) Araltube, 5) Tasbutak, 6) Sarı-kamış, 7) Bugatısay, 8) Damdınsk, 9) Baş-Karabutak, 10) Kara-Butak, 11) Aşisantskiy, 12) Çulak-Kayraktinsk, 13) Kumsansk, 14) Kara-Say, 15) Karakuduk, 16) Saralinsk, 17) Terenuzyaksk, 18) Kızık-Yarsk, 19) Buzgumerks, 20) Uralsk (İrgiz şehri), 21) Djalangaç, 22) Aksay, 23) Djalavlinsk ve 24) Terekli. Ayrıca istasyonların işletimini kabul etmek isteyenler, 1909 ve 1910. Maddeleri, yani 1857 Sivil Baskı Kanununun 1. Bölümüne uygun olarak, ihale gününe kadar bizzat pazarlık yapabilir veya rehin belgeleri ile mühürlü ilanı gönderebilecekleri de dile getirilmiştir.¹⁷⁹

¹⁷⁹ *Turkestanskiye Vedomosti*, 12 Şubat 1885, №6.

Bununla beraber ihaleler sadece posta istasyonların işletilmesine ilişkin gerçekleşmiyordu. Ayrıca posta istasyonların yapımı için de ihaleler düzenleniyordu. Devlet tarafından belirlenen fiyatta posta istasyonları inşa etmeyi kabul eden insanlar ihaleye katılıyorlardı. *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin 16 Şubat 1882 tarihli 7.sayısında “Haberler ve notlar” kısmında yer alan ihale duyurusu posta istasyonlarının yapımına ilişkindir:

"Bu yıl 19 Şubat'ta Perovski bölgesi genel müdürlüğünde Perovski bölgesinde yer alacak posta istasyonlarının yapımı için **ihaleler** yapılacaktır: a) İlçibayski – 400 ruble 29 kop.(kopeyk – madeni para), ve b) Cartı Kuleski – 4947 ruble 71 kop. tutarında.

İhale, yukarıda belirtilen tutarlardan öğlen 12'den sonra başlayacak ve sözlü olarak ve 1909.madde Medeni Kanunun X.bölümü 1.baskısında belirtilen biçimde yapılması gereken mühürlü duyurular yoluyla yapılacaktır. Başvurular açıkça ve terkin işlemi yapılmadan yazılmalıdır, 60 kop. damga vergisi ödenerek pazarlık için belirlenen günü saat 12'den önce ilçe hükümetine gönderilmelidir. Ayrıca tüccarların kimlikleri ve % 20'si tutarında teminat ve sözleşme güvenliğine ilişkin belgeler eşlik etmelidir.

Rehinler, ya Kanun tarafından belirlenen değerlerde ya da bu bölgede taşınmazların tam mülkiyet haklarına sahip olduğu ve Bölge Kurulu sertifikası ile belgelendirilmiş olmalıdır. Adları geçen posta yapımının tamamlanması 1 Temmuz 1883'te gerçekleşecektir. Teknik şartlar, maliyet listesi ve planlar Perovsk Bölge bölümünde her gün sabah 9'dan akşam 3'e kadar görülebilir".¹⁸⁰

Orta Asya'nın bozkır ve çöl bölgelerinde, posta develer üzerinde taşınmıştı. Bu hayvanlar posta arabalarına koşuluyordu veya üzerlerinde yük olarak taşınıyordu. Bu bağlamda posta develerinin bakımına ilişkin yapılan ihale duyurularına da gazete sayfalarında rastlanmıştır. Örneğin, *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin 13 Eylül 1883 tarihli 36.sayısında aşağıda verilen ihale duyurusu yayınlanmıştır: “Kazalinsk'ten bize, 25 Ağustos'ta, Kazalinsk üzerinden Orenburg'a giden direkt posta yolunun yolculara ve her türlü yazışmaya açıldığı bilgisi verildi. Eylül ayında Kazalinsk ve Petro-Aleksandrovski arasında posta develerinin bakımı için ihaleler yapılacaktır. Aynı zamanda Kazalinsk ve Orsk arasında doğrudan telgraf iletişimi açılacaktır".¹⁸¹

¹⁸⁰ *Turkestanskiye Vedomosti*, 16 Şubat 1886, №7.

¹⁸¹ *Turkestanskiye Vedomosti*, 13 Eylül 1883, №36. s.143.

Ayrıca, gazetenin aynı sayısının “İdare İlanları” kısmında da posta develerine ilişkin bir ilan duyurusu yer almıştır:

"Türkistan Askeri Valisi, Amu Darya Otdelini (Şubesini) ziyaret ederken, Amu Darya otdeli ile Kazalinsk şehri arasında, postanın ve yolcuların develerle taşınması için bir tekerlekli posta yolu yapılmasını emretti. Amu Darya daire başkanı, Ekselansının Kazalinsk ve Petro Aleksandrovsk şehrinden haftada 2 gün kalkan yolcu ve postaların taşınması emrini yerel şartlara göre yerine getirmek için aşağıdaki noktalara 6 deve ve 3 lauç (Kırgız taşıyıcı) koyulması gerektiğini açıkladı: Petro-Akelsandrovsk istihkamına; Bazar Kala'ya; Tadji-Kazgan'a; Cangeldi'ye; Bamujan-Kazgan'a; Baimurat; Kos-Kuduk; Mirzalı; Don-Kazgan; Darya-Bai; Kuvan-Darya; Kazalinsk.

Ve Amu Darya otdelinin, Kazalinsk ve Perovsk uyezdlерinin Kırgız deve sahiplerini ve daha sonra postaların taşınması için tutulması gereken deve sergisini devralmak isteyen herkesi 15 Eylül'e kadar Petro-Aleksandrovskoye tahkimatı Şube müdürü Kalem odasında gerçekleşecek olan ihaleye/ticari üretime (asıl metinde ticari üretim kelimesi kullanılmıştır) katılmaya davet ediyor".

2.3. YURT İÇİ POSTA ÜCRETLERİ VE POSTA YAZIŞMA TÜRLERİ

Posta İdaresinin 1868 yılında İçişleri Bakanlığı'na bağlanmasının ardından öncelikle posta yazışmalarının gönderiminin hızlanmasına dikkat edilmiştir. Bu amaçla, posta yazışmalarının hafif ve ağır olarak bölünmesiyle birlikte yavaş yavaş başka birçok posta hizmetlerinde çeşitlenmeye de gidilmiştir, posta yolları da genişletilmiştir. Zira başlangıçta böyle bir bölünme sadece İmparatorluğun en önemli şehirleri arasında yapılmıştı.

Hafif¹⁸² ve ağır postanın yayılmasıyla birlikte, acil (ekstra) posta hizmetleri de gelişti. Ayrıca posta departmanının yazışma gönderme usullerini iyileştirmek ve posta hareketinin hızlanması için önemli şehirler arasındaki posta ilişkilerinin sıklığını

---

¹⁸² 12 Ekim 1882 yılından itibaren Taşkent ve Orenburg arasında Kazalinsk ve Irgiz üzerinden hafif postaların hareketi başlar. Bu postalar son derece basit (taahhütlü olmayan) özel ve devlet mektuplarının ve gazetelerin gönderimi için kurulmuştur. Taşkent'ten ayrılmaların, salı ve cumartesi günleri saat 19:00'da yapılması planlanıyor. *Turkestanskiye Vedomosti*, 19 Ekim 1882, №41.

artırmaya yönelik önlemler alınmıştır. Bu bağlamda günlük posta alışverişleri oluşturulmuş ve diğer bazı posta yolları haftada bir yerine iki sefer olmak üzere hareket etmeye başlamıştır.¹⁸³

Böylelikle hem Rusya İmparatorluğunda hem Türkistan topraklarında posta yazışmaları 3 farklı şekilde gönderiliyordu. Bunlar: hafif, ağır ve acil (eksta poçta) postalar. Hafif postalar neredeyse her gün gönderilirken, ağır postalar, ağır paketlerin, kolilerin en yoğun olduğu ana yol üzerinden gönderiliyordu.¹⁸⁴ Acil postalar ise hafif postaların olağan akışının aksine, yalnızca en hızlı iletişime ihtiyaç duyulan yerler arasında gönderiliyordu.¹⁸⁵ Hafif postayla devlet paketleri, resmi olmayan özel mektuplar, kağıt para ve az miktarda altın ve gümüş sikkeler; belgeler ve kıymetli şeyler; 10 libreye kadar olan paketler ve bazen toplam yazışma miktarına bağlı olarak 10 libreden fazla ağırlıkta olan koliler de hafif postayla gönderilebilirdi. Ağır postayla ise ağır devlet balyaları ve kolileri ile özel koliler, önemli miktarlarda altın ve gümüş sikkeleri gönderilirdi. Acil posta ile yalnızca hafif postalar gönderilirdi, yani hükümet paketleri, özel mektuplar, belgeler, banknotlardaki paralar, az miktarlarda gönderildiğinde altın ve gümüş paralar, değerli şeyler.¹⁸⁶

İçine koyulan nesnenin niteliği, boyutu, ağırlığı ve paketleme türünün kriterine göre birkaç posta yazışmalarının türleri de mevcuttur. Buna ilişkin *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin 31 Ocak 1872 tarihli 5.sayısında İçişleri Bakanı'nın posta kısmına ilişkin emirleri yayınlanmıştır:

“İmparatorluk'ta posta işinin en hızlı gelişmesi açısından, 23 Ekim 1870 günü, İmparator emir vermeye emir buyurdu: 1871'den başlayarak 3 yıllık bir süre için İçişleri Bakanına, en yakın takdirine bağlı olarak, posta bölümü için mevcut işlemlerde, kurallarda ve

¹⁸³ 17 Mart 1880 tarihinden beri Rusya'ya günlük posta hizmetleri Sibiryaya üzerinden gönderime açılmıştır. *Turkestanskiye Vedomosti*, 1 Nisan 1880, №14.; 29 Mart 1880 yılından itibaren Taşkent'in Kazalinsk, Perovsk ve Türkistan kentleriyle iletişimi için haftada bir kez posta gönderilmeye başlamıştır. Yani, Cuma günleri Taşkent'ten, cumartesi günleri Çimkent'ten, salı günleri Kazalinsk'ten yazışmalar, mektuplar gönderilmiştir. *Turkestanskiye Vedomosti*, 15 Nisan 1880, №16.; Sır Darya ve Semerkant bölgelerindeki postane müdürü herkese, 25 Ağustos 1883 yılından itibaren Taşkent ile Orenburg arasındaki doğrudan posta iletişiminin Çimkent, Türkistan, Perovsk, Kazalinsk, İrgiz ve Orsk şehirleri üzerinden yeniden sağlandığını ve aynı tarihten itibaren haftada altı kez malum/adı geçen noktalar arasındaki sıradan posta hareketinin başladığını bildirdi. *Turkestanskiye Vedomosti*, 30 Ağustos 1883, №34.

¹⁸⁴ Ayrıca, aynı gazeteler, yazışmaların Sibiryaya ve Türkistan Bölgesi'ne iletilmesini hızlandırmak için posta departmanının, ağır posta ile koli ve para transferini, hafif olanlarla gazete ve mektupları göndermek için ayrı bir ağır ve hafif posta yolu oluşturmayı planladığını bildirmiştir. Bu tür bir göndermeler Sibiryaya yolu için Perm'den ve Türkistan için Samara'dan başlaması gerektiğini de dile getirmişlerdi. *Turkestanskiye Vedomosti*, 22 Ocak 1874, №4. s.16.

¹⁸⁵ *Poçtoviy dorojnik ili opisaniye vseh poçtovih dorog Rossiskoy imperii, tsarstva polskogo i drugih prisoedinennih oblastey v treh çastyah. İzdan ot Poçtovogo Departamenta.* (1829). St. Petersburg: Karl Kray basımevi, s.452.

¹⁸⁶ A.g.e., s.454.

cretlerde/tarifelerde değişiklik yapmasını sağlamak. Bunun yanı sıra posta işinde geçici bir tedbir şeklinde yeni işlemler, kurallar ve ücretler/tarifeleri tesis etmek, böylece İçişleri Bakanı'nın posta bölümü için bu tür düzenlemeleri "Hükümet Habercisi" aracılığıyla kamuoyuna duyurulması tüm yazışmacılar için zorunludur".

1870 tarihli "Hükümetin kanun ve emirlerinin toplanması"nın 95. sayısında yayınlanan bu İmparatorluk emrine dayanarak, İçişleri Bakanı bu yılın 12 Haziranında, 1 Ocak 1872'den itibaren İmparatorlukta yürürlüğe girmesi gereken posta kısmına ilişkin aşağıdaki geçici kararnameleri onayladı.

Posta kısmına ilişkin geçici kararname.

İmparatorluk içinde postayla gönderilen yazışmalar, **basit** ve **sigortalı** olmak üzere ikiye ayrılır.

Basit yazışmalar şunları içerir:

1. Kapalı, basit ve taahhütlü mektuplar.
2. Açık mektuplar.
3. Bandrollü yazışmaları.
4. Fiyatsız koliler/ücret alınmayan.

Sigortalı yazışmalar şunları içerir:

1. Değerli koliler.
2. Parasal/paralı paketler.
3. Değerli paketler.

I. Kapalı mektuplar

Madde 1: Kapalı bir mektup, valfleri yapıştırılmış veya mühürlenmiş özel bir kağıt zarfına koyulmuş, kapatılmış veya yapıştırılmış bir veya daha fazla kağıt tabakasıdır. Genel olarak, kapalı bir mektup, adresi olmasa da, posta ile alınmasına ve gönderilmesine izin verilen herhangi bir tür kapalı yazışma olarak kabul edilmektedir. Başka bir şehirden/kentten gelen ve yerleşik, özel ve devletten gelen kapalı bir mektubun ağırlığı 32 lot (kütle için ölçü birimi) ile sınırlıdır ve mektubun kendisi postayla gönderilmeye uygun olmalıdır.

Basit mektuplar

Madde 2: Basit mektuplar şunlardır: yerleşik olmayan yani imparatorluğun tüm yerlerine gönderilen, ve kentsel yani postanelerin mevcut olduğu yerlere, şehir içinde gönderilen mektuplardır.

Madde 3: A) Başka bir şehre bir mektup göndermek için mektubun ağırlığının her lotu için 10 kopeyk alınır.

B) Yalnızca St.Petersburg, Kronstadt, Oranienbaum, Petergrof, Tsarskoye Selo, Pavlovsk, Gatçina, Strelna ve St.Petersburg uyezdinin (kazasının) tüm yerleri arasında bir mektup göndermek için, mektup ağırlığının ilk 2 lot için 5 kopeyk, bundan sonrakileri için de 5 kopeyk ücretlendirilir.

V) Bir kentsel/şehir içinde mektubunun iletilmesi için, St. Petersburg ve Moskova'da 5 kopeyk ve diğer şehirlerde her mektup için 3 kopeyk olarak ücretlendirilir.

Madde 4: Yabancı bir mektup göndericinin talebi üzerine mektubun ağırlığı için belirlenen ücretin tamamı ödenmeyebilir, ancak yukarıda 3.maddenin b paragrafında belirtilen yerler arasında gönderilen mektubun kesinlikle 5 kopeyk ve Rusya İmparatorluğu'ndaki diğer tüm yerler arasında gönderilen mektuplar için 10 kopeyk ödenmesi gerekmektedir. Devlet kurumlarına hitaben yazılan mektuplar tam olarak ödenmeleri gerekiyor.

Tamamı ödenmemiş bir mektup için, alıcıdan bir buçuk boyutta, yani mektubun ağırlığının her bir ödenmemiş lotu için 15 kopeyk ek bir ağırlık ücreti alınır (3.maddenin b paragrafında belirtilen mektuplar için 7½ kop).

Not: Ücretin tamamı ödenmemiş lot hiç ödenmemiş sayılır.

Madde 5: 3. maddenin b paragrafında belirtilen yerler arasında 5 kopeykten daha az pullu iletilen mektuplar ve İmparatorluğun diğer yerleri arasında 10 kopeykten daha az pullu gönderilen bir mektubun yanı sıra 5 kopeykten daha az pullu bir şehir mektubu (St.Petersburg ve Moskova'da) ve 3 kopeykten daha az pullu mektuplar (diğer şehirlerde) hiç ödenmemiş olarak kabul edilir ve bu nedenle varış yerlerine göndermeye tabi değildir.

Madde 6: Herhangi bir alıcı, mektubun kendisini açmadan, eksik ödenmiş bir mektubu kabul etmeyi reddetme hakkına sahiptir.

Madde 7: Basit mektuplar, postaneler arasında ortak bir hesapla, sicile kaydedilmeden gönderilir.

Madde 8: Basit mektuplar, yerleşik olmayanlar ve şehir/kentsel mektupları için ödeme, mektubun adresinin yan tarafına yapıştırılan posta pulları ile veya mektubu, ürünün ağırlığına karşılık gelen değere göre posta damgalı bir zarfa ekleyerek yapılır.

Taahhütlü mektuplar (Zakaznoye pismo)

Yazışmacıların daha güvenli bir şekilde ulaşımını sağlamak için taahhütlü mektuplar oluşturulmuştur.

Madde 9: Taahhütlü bir mektup, valfieri bir veya daha fazla mum mühür/sıcak mühür veya oblatka¹⁸⁷ ile yapıştırılabilen veya mühürlenebilen bir kağıt kabuğun/zarfin içine alınmalıdır. Zarfa, adresin yan tarafında "taahhütlü" ibaresi yapılmalıdır.

Madde 10: Taahhütlü mektuplar postaneye teslim edilir, deftere kaydedilir ve sicillere ismen yazılan postaneler arasında gönderilir. Taahhütlü mektuplar postanede teslim alınırken yazışmacıya bir makbuz/senet verilir.

Madde 11: Taahhütlü bir mektup için, mektubun ağırlığının lotu başına 10 kopeyk, siparişi için 10 kopeyk ve bir makbuz için 5 kopeyk ücret alınır.

Madde 12: Taahhütlü bir mektup, şehirlerde alıcıların evlerine makbuzla birlikte teslim edilir. Mektubu gönderen taahhütlü mektubunun alıcıya posta ile verilmesini isterse, adresin yan tarafındaki mektubun zarfının üzerine "celp kağıdı ile teslim edilsin" ibaresini yazması gerekir.

Madde 13: Taahhütlü bir mektubun posta ile kaybolması durumunda, gönderen, bu mektubu almak için bir makbuz ibraz etmesi üzerine, Postaneden mektup başına 10 ruble tutarında bir tazminat alma hakkına sahiptir.

Madde 14: Taahhütlü bir mektubun sipariş ve makbuz için ağırlıkça ödeme, adresin yan tarafındaki kabuğa yapıştırılan posta pulları ile veya mektup için ödenmesi gereken posta ücretinin değerine göre posta damgalı bir zarf eklenmesi ile yapılır.

---

¹⁸⁷ Oblatka - Filateli olarak, katlanmış bir mektubu sızdırmaz hale getirmek için, bir tarafına yapışkan bir katman uygulanmış ve diğer tarafına bazı işaretler uygulanmış küçük bir dikdörtgen, kare veya kağıt dairedir (genellikle renkli). Oblatkalar 1690'larda Rusya'da kullanılmaya başlandı, ancak özellikle 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özel mektupları kapatırken yaygın olarak kullanıldılar.

Madde 15: Taahhütlü bir mektup da posta kutusuna bırakılabilir. 9. maddedeki şartlara bağlı olarak ağırlıkla ve sipariş için ödenen bu yazı 10. ve 12. maddelerde belirtilen şekilde iletilir. Ancak kayıp olması durumunda postaneden mektubu gönderene herhangi bir ödeme yapılmayacaktır. Posta kutusundan çıkarılan, ağırlık ücreti ve sipariş için tamamı ödenmemiş veya 9. maddede belirtilen şartlara uyulmadan veya adres ve yazıtlarda düzeltme ve değişikliklerin olduğu mektup basit bir mektup olarak gönderilir.

II. Açık mektuplar

Madde 16: Bu yeni yazışma türü açık şekilde yazışma için oluşturulmuştur. Açık mektup formu 1/4 (? Belli değil, gazetede gözüküyor tam sayısı) yaprak antetli kağıttan oluşur. Formun/antetli kağıdın bir tarafına ayrıntılı varış adresi yazılır ve formun diğer tarafı ise yazmak üzere kullanılır. Mürekkep ve kalemle yazmaya izin verilir; gönderenin mektupta imzası gerekli değildir. Açık mektup formları Postane tarafından üretilir ve diğer formlara/antetli kağıtlara açık mektup gönderilmesine izin verilmez.

Madde 17: Açık mektupları başka yerleşik olmayan yerlere iletmek için 5 kopeyk ücretlendirilir ve açık bir mektubu şehir içinde (şehir postalarının kurulduğu yerde) iletmek için mektup başına 3 kopeyk ödenir. Açık bir mektup, uygun posta pulu ile tam olarak ödenmelidir. Eksik ödenen bir mektup varış yerine gönderilmez.

III. Bandrollü yazışmalar

Madde 18: Aşağıdakiler, bir bandrol altında açıkça iletilmek üzere kabul edilir: a) yazılı postayla gönderilmeye uygun, ancak sıradan bir kopya baskısı ile damgalanmış olanlar hariç, basılı litografi ile basılmış, metal oyulmuş veya başka şekilde mekanik olarak çoğaltılmış öğeler; ve b) satış değeri olmayan mal örnekleri ve numuneleri.

Madde 19: 3 lot ağırlığa kadar olan bu tür yazışmalar için 2 kopeyk ücret alınır; 3 lottan 6 lota kadar dört kopeyk, vb., ücreti kademeli olarak 3 lota kadar her fazla ağırlık için 2 kopeyk arttırılır.

Madde 20: Her bir parçanın ağırlığı 21 lotu geçmemelidir; b) bandrollü gönderi öyle yapılmalıdır/paketlenmeli ki paketin/kolinin altındaki her şeyi denetlenebilmeli; c) el yazısıyla yazılmış hiçbir şeyin gönderilmesine izin verilmez, sadece gönderenin imzalarına ve teslim yeri ve zamanının belirtilmesine ve ayrıca yalnızca mal numuneleri ve örneklerini gönderirken - fabrika ve ticari marka, gönderenin şirketi, numaraları ve

fiyatları – el yazmasıyla gönderilmesine izin verilir; d) alıcının adresi bandrolün üzerinde belirtilmeli ve e) her bandrol/koli postası, gönderinin ağırlığına göre koli üzerine yapıştırılan posta pulları ile tam olarak ödenmelidir, aksi takdirde varış yerine gönderilmez.

IV. Değeri beyan edilmemiş ya da tanımlanmamış koliler ve değerli koliler (değer konulmuş koli ya da değeri gösterilmiş koli)

Koliler için genel kurallar.

Madde 21: Koliler bir kutu, deri, muşamba veya keten bezi içinde zamklanmış/paketlenmiş bir şekilde postaya kabul edilir. Demiryolları hatları üzerinde uzanan postaneler arasında gönderilen 5 libre ağırlığındaki koliler, postaneye kalın kağıtla mühürlenmiş ve bir muşamba veya kalın keten bezi bandrol altında kabul edilir.

Madde 22: Bir kutuda veya bir deri içinde yapılmayan her bir koli çapraz olarak ve güçlü bir sicim ile bir düğüm üzerine bağlanmalıdır; ancak bir kutu içinde veya deriden yapılmış bir koliye sicim ile bandaj yapılması yasaktır. Sicimin uçları mühürleme mumu/sıcak mühür ile mühürlenebilir veya kurşunlayabilir. Gönderici parselin/kolinin üzerine adını ve ikamet ettiği yeri yazmakla yükümlüdür.

Madde 23: Koliler, gönderenin tercihinine bağlı olarak değeri beyan edilmeksizin/bildirilmeden de posta yoluyla gönderilebilir. (Yani isterse değerini söyleyebilir)

Madde 24: Paketlemesi ile birlikte her bir kolinin ağırlığı 3 libre ile sınırlıdır. Fazlası ambalaj hacmi itibariyle sevkiyata elverişli değildir, posta ile kabul edilmemektedir.

Madde 25: Koli paketlenmesinin mukavemeti/dayanıklığı teslim edenin/göndericinin sorumluluğundadır ve postane, eşyaların dayanıksız şekilde paketlenmesinden veya zamklanmasından kaynaklanan koli içerisindeki eşyaların zarar görmesinden sorumlu değildir.

Madde 26: Ağırlığı 5 libreyi geçmeyen ücretsiz ve 10 rubleye kadar olan değerli koliler, başkentlerde, il ve bölge şehirlerinde ve Odessa şehrinde, göndericinin talebi üzerine alıcının evine 15 kopeyk ödeme ile kolinin evde teslim edilmesi üzerine teslim edilir. Bunun için koliye "Teslimatlı" diye yazılması gerekir.

Madde 27: Kolinin iletilmesi için, mesafeye göre libre başına bir ağırlık ücreti alınır:

300 km'e kadar – libre başına 3 kopeyk

400 km - 4 kopeyk

500 km - 5 kopeyk, vb., Ücreti kademeli olarak 100 km'e kadar her mesafe için 1 kopeyk artırıyor. Her bir koli için en düşük ağırlık ücreti, herhangi bir mesafe için 10 kopeyk olarak belirlenmiştir. Postaya koliyi teslim ederken bir makbuz verilir ve bunun için 5 kopeyk ödenir.

Not: Kitap bulunan koliler için en düşük ağırlık ücreti belirlenmez. Ancak bunun için kitapların bulunduğu kolinin postaneye açık bir şekilde teslim edilmesi yani tam olarak kapatılmaması, koli içerisinde yalnızca kitapların bulunmasından emin olunması için gereklidir. Koli üzerinde "kitaplarla" yazısı olması gerekiyor. Bu şartlarda kitap bulunan koliler için tercihli/indirimli kuralı kullanmak istemezse, gönderici bunun için 27. maddede belirtilen miktarda bir ağırlık ücreti öder.

Madde 28: Rusya İmparatorluğu'nun tüm şehirleri arasındaki mesafeleri hesaplamak için tablonun yayınlanmasına kadar, koliler için ağırlık vergisinin alınmasına ilişkin kmlerin hesaplanması mesafelere göre yapılır: a) Kolinin gönderildiği vilayetin merkez ilinden, kolinin tahsis edildiği vilayetin merkez şehrine gönderildiği farklı iller arasında gönderilirken ; b) Vilayette bir şehirden diğerine gönderirken (hareket ve varış yerleri olan kazalarda); ve c) ilçede bir postaneden diğerine gönderirken. Mesafeler, "1871 baskılı yol kitabına" göre hesaplanır.

Madde 29: 69'uncu maddede belirtilen haller dışında koliler teslimatta açılmamaktadır.

Özel kurallar

Madde 30: Sigorta ücreti alınmayan, değeri gösterilmemiş kolinin kaybolması durumunda, Posta Dairesi göndericiye karşı sorumlu tutulamaz.

Madde 31: Değerli bir koli gönderirken, makbuz için ağırlık ücreti ve ödemeye ek olarak 56 ncı maddede belirtilen oranda sigorta ücreti de alınır. Bu nedenle, değerli bir kolinin postanede kaybolması durumunda, PTT, postaneye teslim alındığına dair makbuz ibraz etmesi üzerine, koliyi teslim eden kişiye, kolinin değerine eşit bir miktarda ödeme yapacaktır.

Madde 32: Değerli bir kolide "değerli" yazısı bulunmalı ve kolinin değeri ruble ile kelimelerle belirlenmelidir. Her biri 5.000 rubleden fazla değere sahip koli posta ile kabul edilmez.

V. Prasal/paralı paketler

Madde 33: Para paketleri, İmparatorlukta kredi biletlerinde ve sabit para biriminde (küçük miktarlarda), devlet faiz tahvilleri, Devlet Hazine bonoları, hisse senetleri, tahviller, Hükümet tarafından izin verilen özel şirket ve kurumların hisseleri, kuponlar halinde dolaşan paranın yeniden hesaplanmasıyla birlikte gönderilmek üzere oluşturulmuş paketlerdir. Para paketinde gönderilen para ve yukarıda belirtilen menkul kıymetler zorunlu sigorta bedeli ödenmesine tabidir.

NOT 1. Az miktarda bir madeni para, $9\frac{3}{4}$ kopeyk'e kadar bakır, 1 ruble'ye kadar gümüş ve 21 rubleye kadar altın olarak kabul edilir.

NOT 2. Para paketine değerli eşyanın yanına mektupları (ancak kapatılmamış 1. madde) ve sigorta bedelinin ödenmesine ve envantere girmeye konu olmayan diğer her türlü evrak ile birlikte konulmasına izin verilmez.

Madde 34: Para paketi, içindeki değerlerin yeniden hesaplanması için postaneye açık bir şekilde gönderilir.

Madde 35: Yalnızca tahviller veya bu tür tahviller parayla birlikte bir parasal pakete koyulursa, o zaman paketin göndericisi tarafından Rusça olarak bir envanter listesi hazırlanmalı ve kendisi tarafından imzalanmalı, imzadan sonra türlerinin her biri için gönderilen bu tür tahviller sayısını (sayı belirtmeden) ve parayla değerlerinin belirlenmesi gerekir. Tüm değerlerin toplamı sayılar ve kelimelerle belirtilmelidir. Envanterde hiçbir değişiklik veya düzeltmeye izin verilmez.

NOT: Sadece para koyulursa envanter gerekli değildir.

Madde 36: Paket içinde gönderilen değerli ek, posta alıcısı tarafından kabul edicinin varlığında envantere göre kontrol edilir ve posta damgası envantere eklenir. Daha sonra envanterle birlikte değerler, envantere göre ekin doğrulama belgesine alıcının soyadını yazdığı zarfa konur.

Madde 37: Paralı paketin zarfı, valfleri birbirine yapıştırılabilecek şekilde şekillendirilmelidir. Tüm valfler, gönderici paketinin en az 4 özdeş/aynı mühür mumu

contasıyla birlikte sızdırmaz hale getirilir ve zarfın ortasında, postanenin mührü, valflerin tüm uçlarının sızdırmazlığı sağlanacak şekilde uygulanır. Mühür ölçüleri net ve üzerinde herhangi bir hasar görünmemelidir.

Madde 38:. Paralı paketin zarfı, hacmine ve ağırlığına bağlı olarak sağlam ve kalın kağıt, keten bezi veya muşambadan yapılmalıdır. 1 libre altındaki bir paketin zarfı/sargısı sadece bir kağıttan yapılabilir, 5 libreden daha az olanı keten bezi üzerine yapıştırılan kağıttan, 5 librenin üzerinde - kesinlikle keten bezi veya muşambadan yapılmalıdır. Paketin kılıfı keten bezi veya muşambadan yapılmışsa, posta yoluyla böyle bir değerli eşya kılıfına ilişitirildikten sonra, kabuğun valfleri önce birlikte dikilmeli ve ardından 37. maddeye göre mühürlenmelidir. Ek olarak, böyle bir kılıf, uçları torba kılıfına kapatılmış olarak çapraz olarak ve bir düğüm üzerine bir sicimle bağlanmalıdır.

Madde 39:. Paketin adres tarafında bir "parasal" ibaresi ve paketin içerisindeki değerlerin miktarı ile ilgili bir ibare bulunmalıdır.

Madde 40:. Para paketleri için aşağıdaki posta ücreti alınır: a) ağırlık - lot başına 10 kopeyk; b) 56.maddede belirtilen oranda gönderilen değerle sigorta; ve c) makbuz için - 5 kopeyk.

Madde 41:. Para paketinde az miktarda madeni para gönderilirse, kağıda sıkıca sarılmalı ve kağıtta hareket etmemesi ve torba zarfına zarar vermeyecek şekilde yerleştirilmelidir.

Madde 42:. Posta alıcısı/kabul edici tarafından sayılan büyük miktarlardaki madeni para, teslim edici/başvuru yapan kişi tarafından önce dayanıklı bir keten bezi ve sonra deri içine yerleştirilmelidir. Derinin uçları tek bir yerde toplanır ve o kadar sıkı bir şekilde çekilir ki deri kabuğun alt kısmı mümkün olduğu kadar düz olur ve kıvrımları olmaz ve daha sonra sargının üstündeki deriye sıkıca bağlanır ve derinin üst uçları hizalandığında düğümün en üstüne bir devlet mührü ile kapatılır. Derinin üst kenarları ile birlikte düğümüne özel bir deri bez parçası bağlanır ve teslim ediciler mum mühür uygulanır. Bu bez parçası, düğümün yapıldığı aynı deri parçasından kesilmelidir.

Adres ve yazılar (39. maddeye göre), düğümün alt kısmında, derinin düzgün bir şekilde çekildiği yerde veya bir bez parçası üzerinde, hangisi daha uygunsa oraya yapılır.

Deri düğümde madeni para göndermek için, şu miktarda posta ücreti alınır: a) ağırlık – libre başına, koli oranına göre; b) sigorta - 56. maddede belirtilen tarifeye göre gönderilecek değerden ve c) makbuz için - 5 kopeyk.

Not: Deri düğümlere, madeni para dışında başka bir şey sokulamaz.

Madde 43: Her bir para paketinin ağırlığı sınırlıdır: 38. maddeye göre kılıfta – 20 libreyle, ve bir deri paket içindeki ise 60 libre ile sınırlıdır.

Madde 44: Parasal paketlerde (kredi biletleri ve madeni paralarda) postayla gönderilen paranın değeri ve ayrıca 33.maddede adı geçen tahviller şu şekilde belirlenir: a) paralara - bilet ve madeni para da belirtilen nominal fiyatlarında (yarı emperyal 5 ruble 15 kopeyk) ve b) tahviller - gönderenin talebi üzerine, ancak kağıdın kendisinde belirtilen nominal fiyatından/değerinden daha düşük olmamak üzere ve bu fiyatın iki katından fazla olmamak üzere ve kuponlar da belirlenen değer hesabına dahil edilmelidir.

Madde 45: Bir para paketinin veya içindeki değerlerin bir kısmının postanede kaybolması durumunda, Postane İdaresi, paketi postaneye teslim almak için bir makbuzun ibraz edilmesi üzerine, paketi göndereni kaybedilen miktarla tazmin eder.

VI. Değerli paketler

Madde 46: Yazışmacıların para haricinde her türlü değerli kağıt ve eşyayı gönderebilmeleri için değerli paketler yapılmıştır. Değerli bir paket, içindeki değerlerin yeniden hesaplanması için kapalı veya açık bir şekilde postaya gönderilir.

Madde 47: Değerli paketin zarfının şekli, tüm kapak valflerinin birbirine yapıştırılabileceği şekilde olmalıdır. Postaneye kapalı bir şekilde gönderilen değerli paket, en az 5 aynı mum mühürle mühürlenmelidir. Açık bir şekilde postaya gönderilen değerli bir paket, 37.Maddede para paketleri için belirlenen sırayla mühürlenir. Mühürlerin baskısı net ve hasarsız olmalıdır.

Madde 48: Değerli paketin zarfına ilişkin koşullar, para paketleri ile ilgili 38. maddede belirtilenlerle aynıdır.

Madde 49: Paketin adres tarafında "değerli" yazısı olmalıdır ve paketin rublede değeri kelimelerle belirtilmelidir. Paketin kapalı olarak postaya gönderilmesi durumunda, paketin üzerinde paketi gönderenin soyadı ve ikamet yeri de belirtilmelidir. Ek olarak, kapalı paketin göndericisi paketin mühürlendiği bir mum mührün baskısını kağıtta

sunmalıdır. Aynı kağıt üzerinde, gönderenin adı, soyadı ve ikamet ettiği yer ile bu paketin kime ve nereye gönderildiği belirtilmelidir. Kapalı ambalaj/paket üzerindeki ve belirtilen baskıya sahip kağıt üzerindeki tüm yazılar tek elle, tek el yazısı ve tek renkli mürekkep ile yapılmalıdır.

Madde 50: Her değerli paket, sigorta ücretinin ödenmesine bağlı olarak, içindeki değerlerin bir envanterini içermelidir. Liste Rusça hazırlanmalı ve başvuru sahibi/gönderici tarafından imzalanmalıdır. Paketin içie koyulan şeyin açıklaması ve değeri, sunanın/göndericinin takdirine bağlıdır. Tüm değerli eşyaların maliyeti, rublede sayılar ve kelimelerle (kopeyk olmadan) belirtilmelidir. Envanterde/listede hiçbir değişiklik veya düzeltmeye izin verilmez.

Madde 51: Postaneye açık bir şekilde değerli paket gönderildiğinde, içindeki değerli eşya, kabul edici tarafından göndericinin yanında envanterle birlikte kontrol edilecektir ve envantere posta damgası eklenecektir. Daha sonra, envanter diğer eklerle birlikte, paketin içine koyulan eşyaları kontrol eden kabul edicinin soyadı yazılan zarfa yerleştirilir.

NOT 1: Sigorta bedelinin ödenmesine ve envantere geçirilmesine konu olmayan mektuplar (ancak kapatılmamış, madde 1) ve diğer her türlü kağıt ve nesnelere (nem veya yağ çıkarabilecek sıvılar ve nesnelere hariç) değerli eşyalarla birlikte değerli pakete konulması yasak değildir.

NOT 2: Değerli pakete metal nesnelere konulursa, mümkün olduğunca sıkı bir şekilde kağıda sarılmalı ve her durumda torba zarfına zarar vermeyecek şekilde yerleştirilmelidir.

Madde 52: Açık olarak sunulan her bir pakete, en fazla 15.000 ruble tutarında ve kapalı olarak sunulan pakete ise - 500 ruble'den fazla olmayan değerlerin yerleştirilmesine izin verilir.

Madde 53: Her değerli paketin ağırlığı sınırlıdır: paket kapalı olarak teslim edilirse - 10 libre ve açık olarak teslim edilirse – ağırlığı 20 libre ile sınırlıdır.

Madde 54: Değerli bir paket göndermek için şu kadar posta ücreti alınır: a) ağırlık - lot başına 10 kopeyk; b) sigorta - 56. Maddede belirtilen tarifeye göre; ve c) makbuz için - 5 kopeyk.

Madde 55: a) Değerli bir paketin veya içindeki değerli eşyaların bir kısmının postada kaybolması durumunda, posta departmanı, gönderici paketi teslim ederken aldığı makbuzun ibraz edilmesi üzerine ona kaybedilen değere eşit miktarda ödeme yapar.

B) Postane, kapalı bir şekilde teslim edilen değerli paketin zarfının bütünlüğünden ve mühürlerinden eşit derecede sorumludur. Bu nedenle, bu kadar değerli bir paketin kılıf veya zarf üzerindeki mühürlerin, içindekilerin tamamen veya kısmen çalmayı mümkün kılacak derecede hasar görmesi durumunda, alıcı böyle bir paketi kabul etmeme hakkına sahiptir. Bu durumda, alıcı postaneden ayrılmadan, paketi kabul etmeyi reddetme nedenini açıklayan yazılı bir beyan ve ayrıca mühürlerin yan tarafına zarfın üzerine adını ve soyadını (istenirse rütbesini) yazmakla yükümlüdür. Alıcının açıklayıcı cevabında, posta görevlisi ya alıcının beyanını onaylar ya da itirazını yazar. Mümkün olduğunda, bu dilekçeler tanıkların yazılı ifadeleriyle desteklenmelidir. Daha sonra, böyle bir paket, açıklayıcı bir notla birlikte, gönderene sunulmak üzere paketin gönderildiği posta yerine iletilir.

Gönderen paketi geri almayı reddederse, reddedilme nedenlerini açıklayan bir dilekçe ve paketin içine yerleştirilen her bir eşyanın değerinin belirlenmesi ile belirlenen pakete tam olarak neyin yatırıldığına dair ayrıntılı bir açıklama yazması gerekir. Postane, bu paketi açıklaması, alıcı ve gönderenin dilekçeleriyle/incelemleriyle birlikte posta departmanına sunar. Posta departmanında bu paket, departman yetkililerinin özel huzurunda incelenir ve paketin kendisinden bir eşyanın çalınabilecek kadar hasar gördüğü anlaşılırsa değerli paket açılır ve paketin içindeki eşyalar/nesnelere gönderenin ifadeleri ile kontrol edilir.

Pakette eşyaların/şeylerin tamamını veya bir kısmını bulunmuyorsa, gerekirse, bu konuda derhal bir çalışma yapılır ve tamamlandıktan sonra posta departmanına değerlendirilmek üzere sunulur. Daha sonra, paketteki eşyaların tamamının veya bir kısmının gerçekten çalındığı anlaşılırsa, paketi gönderene postane tarafından paketteki eşyaların tamamı veya eksik kısımda gösterilen değerde bir ödeme yapılacaktır. Paketi incelerken, paketten herhangi bir hırsızlık yapılamayacağı anlaşılırsa, posta makbuzunun ibrazı üzerine paket göndericisine iade edilir; Bu paket için posta ücretleri iade edilmez.

VII. Sigorta ücreti vergisi/tarifesi

Madde 56:. Paralı veya değerli paketlerde, kolilerde gönderilen değerli eşyalar için sigorta bedeli, gönderen tarafından beyan edilen değer veya miktar üzerinden aşağıdaki tutarda alınır:

- A) 1 ruble ile 100 ruble arasında bir değer veya tutar için - ruble başına 1 kopeyk.
- B) 100 rubleden fazla ve 400 rubleye kadar bir değer veya tutardan - her biri ruble başına 0,5 kop., tüm gönderi için 50 kop. ek ücret alınır.
- C) 400 rubleden fazla 1600 rubleye kadar tutar veya değere - ruble başına ¼ kop., ayrıca tüm gönderiler için ek ücret 1 ruble 50 kop.
- D) 1600 rubleden fazla bir değer veya tutar için - ruble başına ¼ kopeyk ve tüm gönderi için 3 ruble 50 kopeyk ek ücret.

NOT. Ruble'nin bir kısmı için sigorta ücreti, tüm ruble üzerinden alınır.

VIII. İmparatorluk içinde yayımlanan süreli yayınların gönderimi üzerine.

7 Ağustos 1869 tarihli En yüksek buyruğa (187 sayılı Pravitesltvennyy Vestnik (Hükümet Habercisi)) göre, süreli yayınların abonelik ve iletim kuralları, halen olduğu gibi posta ücretleri hariç sürdürülmektedir.

Madde 57:. İmparatorluk içinde yayımlanan süreli yayınların gönderimi için, gönderi ile yayım için yazı işleri müdürlüğü veya yayıncı tarafından ilan edilen abonelik bedeli üzerinden bir ücret alınır (bu fiyata bir gazete veya dergi yayınlama ve gönderme masrafları şöyledir: posta, paketleme, büro vb. Dahil).

Ayda bir defadan fazla çıkan yayınlar için - 8, ayda 5 defadan fazla çıkmayan yayınlar için - 12, günde bir defadan fazla olmayan yayınlar için - 16.

Bu durumda, en düşük ödeme miktarı şöyle belirlenir: çıkan yayınlar için: a) ayda bir defadan fazla - yılda 50 kop.; b) ayda en fazla beş kez - yılda 60 kop. ve altı ayda 35 kop; ve c) günde bir defadan fazla olmamak üzere - yılda 1 ruble 20 kopeyk, altı ay için 65 kopeyk, üç ay için 35 kopeyk ve 1 ay için 12 kopeyk.

IX. Yazışmaların gönderimine ilişkin genel kurallar.

Madde 58:. Yakıcı, keskin ve çabuk tutuşan madde ve nesnelere her türlü sarılmamış tütün ürünlerinin posta ile gönderilmesi yasaktır.

Madde 59: Aşağıdakileri koymak yasaktır: a) mektuplara, değerli paketlere ve kolilere - Rusya İmparatorluğu'nda dolaşımda olan parayı (kredi biletleri ve madeni para) ve b) paketlere ve kolilere - kapalı mektupları.

Madde 60: Posta yoluyla büyük miktarda sıvı (yakıcı ve kolay tutuşur maddeler hariç) gönderilmesine yalnızca dikkatlice ve hava geçirmez bir şekilde kapatılmış metal bir kaba yerleştirilmiş, sağlam yapılı bir ahşap kutuya yerleştirilmiş kalın camdan yapılmış kavanozda/şişede izin verilir. Küçük miktarlarda ve diğer eşyalarla birlikte koli içinde taşınmasına izin verilen sıvıların gönderilmesine, her bir kolide ikiden fazla şişe/kavanoz bulunmayacak ve her birinin ağırlığı bir libreyi geçmeyecek şekilde dikkatlice kapatılmış camlarda izin verilmektedir.

Madde 61: Postaneye veya posta ile gönderilen yazışmalarda yakıcı, keskin veya kolay tutuşur madde veya nesnelere bulunduğu tespit edilirse, içerdiği tüm eşyaları ile bu yazışmalar hazine lehine müsadere edilecek ve ayrıca göndermekten suçlu olan kişi, diğer paketler veya koliler ve genel olarak posta yazışmaları ve hazine için bunun neden olabileceği zararları tazmin etmekte yükümlüdür.

Aynı ceza, 60.maddede bu konuda öngörülen kurallara uyulmaksızın posta ile göndermek üzere büyük miktarlarda sıvı ve nem veya yağ çıkarabilecek sıvı ve nesnelere bir torbaya koymaktan suçlu olanlara da uygulanır.

Madde 62: Gönderim için yasak olan maddelerle yazışmalarda belgeler veya diğer kağıt türleri (ambalaj kağıdı hariç) bulunursa, bunlar kime ait ise ona verilir, ancak alıcı kabul etmeyi reddetmezse, yazışmalardaki tüm belgelerin ve kağıtların(ambalaj hariç) ağırlığı başına 1 ruble ücret tahsil edilir.

Madde 63: Koli, doğası gereği nem veya yağ yayan maddeler veya postayla gönderilmesi yasak olmayan sıvı içeren cam içeriyorsa ve bu koli nem veya yağ yayıyor ve bu nedenle diğer yazışmalara zarar veya zarara neden oluyorsa, bu durumda bu tür bir koliyi gönderen kişi alıcının reddetmesi durumunda, ayrıca diğer alıcılardan gelen talep üzerine diğer paketlere veya kolilere uygun olmayan şekilde mühürlenmesinden kaynaklanan zarar veya hasar yer alırsa onu tazmin etmekte yükümlüdür. Diğer posta yazışmalarına zarar veya zarara neden olan bu tür bir paket, neden olunan zarar için ödenmesi gereken cezanın ödenmesinden sonra kime ait ise ona geri teslim edilir.

Madde 64:. Gizli bir paralı posta bulunduğunda, paraya el konulur ve dörtte biri açan kişiye verilir ve geri kalanı hazineye gider.

Madde 65:. Kapalı bir mektubun gizli postalanması için, bu mektubun her bir ağırlığının lotu başına 1 ruble alınır.

Madde 66:. Bir kolinin içinde gönderilmesine izin verilmeyen eşyaların bir koli postasına izinsiz koyulması durumunda, izinsiz eşyanın ağırlığından lot başına 1 ruble alınır.

Madde 67:. Postaneye gönderilen veya posta ile gönderilen yazışmalara her türlü sarılmamış/bandrolsüz tütün ürününün ekleneceği tespit edilirse, bu tür bir gönderim postada geciktirilerek merkez postaneler, vilayet ve bölge postanelerinden yerel özel tüketim departmanlarına verilecektir ve diğer posta kuruluşlarından bölge idarelerine ve postane bu departmanlara nereden, kimden ve kime (bu bilgi mevcutsa) sarılmamış tütün ürünleri gönderildiğini bildirmesi gerekmektedir.

Madde 68:. Posta kararnamesi ile el konulan eşyalar, ilgili kurumlarda açık artırmada satılır.

Madde 69:. Koli, paket ve mektuplar, posta ile kabul veya teslim edildiğinde, posta yetkilisinin talebi üzerine, ancak 60.maddede belirtilen kapatma kurallarına uyulmaması veya yasa dışı bir nesne/eşya içerdiğine dair beyan edilen şüphe durumunda açılır.

Bir paketin, kolinin veya mektubun her açılışı ve içlerinde bulunan eşya/nesne ile ilgili bir rapor düzenlenir. Bunun yanı sıra açılmaya neden olan nedenlerin bir açıklaması da yer alması gerekmektedir. Ayrıca rapor, raporun bir kopyasını alma hakkına sahip olan teslim eden veya alıcı ve posta görevlisi tarafından imzalanır. Paket, koli veya mektubun açıldığı zaman üçüncü şahıslar varsa ve raporda ifade vermek istiyorlarsa, bu tür kanıtların kabul edilmesi gerekir.

Madde 70:. Kanuna göre, özel İmparatorluk emirleri ile ve tüzükleri temelinde, herhangi bir veya belirli türdeki yazışmaların ücretsiz postalanmasına izin verilen devlet kurumları ve şahısların yanı sıra özel kurumlar, kendilerine verilen ağırlık parası ödemediği posta yoluyla yazışma gönderme hakkını yalnızca basit mektuplar, kapalı mektuplar, ücretsiz koliler ve para paketlerinde kullanabilirler.

Maliye Bakanlığı kurumlarına, yani Darphane, Borç Uzlaştırma Komisyonu, Hazine, Devlet Bankası, şubeleri ve bölümleri ve tasarruf bankalarına para ve devlet faizli menkul

kıymetleri değerli paketlerde (ve düğümlerde) kapalı bir şekilde postaneye gönderebilirler.

Kurulan bu tür yazışmalar için kurallara göre, ancak yatırımın değerini sınırlandırmadan ve ağırlık gönderim ücreti ödemedi, paketlerin (ve düğümlerin) adı geçen kurumların mühürleriyle mühürlenmesi ve içine koyulan eşyaya/nesneye tanıklık eden kişilerin imzaları zarfın üzerinde (adresin yanında) listelenmelidir.

Beyan edilen değerden sigorta bedeli ödenen paralı ve değerli paketler ile kolilerin teslim alınmasına ilişkin makbuzlar hiçbir kurum veya kişiye ücretsiz olarak verilmez.

Sigorta ücreti yazışma teslim edilirken nakit olarak ödenir.

Ağırlık parası ödenmeden posta ile gönderilen mektup, paket ve kolilerde yazışmanın hangi kurum veya kişiden gönderildiği adresin yanında belirtilmelidir.

NOT. Devlet kurumlarından ve şahıslardan gelen "belgeli" ibaresinin yapılacağı mektuplar mevcut kurallara göre iletilmektedir.

Madde 71: Posta yönetmeliğinin gerektirdiği adres ve postaya gönderilen yazışmaların üzerindeki yazılar Rusça yapılmalıdır.

Posta kutularından çıkarılan yazışmalarda Rusça yazılmayan adresler bulunuyorsa, bu tür yazışmaların iletilmesi ve teslim edilmesinin doğruluğundan postane sorumlu değildir.

Madde 72: Yazışmaların daha doğru iletilmesi için, diğer şehirlerden gelen yazışmalarda adresler olabildiğince açık ve ayrıntılı, yani şehir ve ili (ayrıca cadde ve ev) belirtilmelidir; yazışma şehre adresli değilse, varış yerini, ili ve mümkünse yazışmanın alıcısına aktarılacağı varış noktasına en yakın postaneyi belirtmelidir.

Madde 73: Posta ücreti tamamen ödenmiş aşağıdaki yazışma türleri posta kutularına bırakılır: bandrollü yazışmalar, taahhütlü mektuplar, açık ve kapalı basit mektuplar ve tamamen ödenmemiş kapalı basit yerleşik olmayan yani başka şehirden/ilden gelen mektuplar.

Madde 74: Devlet kurumlarına (yani yerlere, kişilere değil) gönderilen kapalı basit mektupların tamamı, mektubun ağırlığına göre posta ücreti ile ödenmelidir; yukarıda belirtilen adrese sahip eksik ödenmiş bir mektup posta ile kabul edilmez ve posta kutusuna bırakılan varış yerine gönderilmez.

Madde 75:.. Taahhütlü mektup, paket ve kolilerin üzerinde yer alan adreslerde ve yazıtlarda değişiklik ve düzeltmeler yer alırsa onların posta yoluyla kabulü yasaktır. Postaneye gönderilen ve posta kutularına bırakılan yazışmaların zarflarında, posta mevzuatının izin verdiği adres ve yazılar dışında herhangi bir yazı yapılması yasaktır.

Madde 76:.. Kapalı değerli paket ve kolileri (değeri beyan edilmemiş ve değeri beyan edilmiş) postaya gönderirken, gönderenin soyadının ve ikamet ettiği yerin yazılması onun için zorunludur; diğer yazışmalarda, bu tür bir belirtme, gönderenin takdirine bağlıdır. Göndericinin yazışmadaki adresinin belirlenmesi, alıcıyı bulamama durumunda yazışmayı kendisine iade etme gerekliliği ile aynıdır.

Madde 77:.. Postaneye gönderilen taahhütlü mektuplar, para ve değerli paketler ve koliler, defterlere posta alıcısı tarafından kaydedilir ve bu yazışmaların alınması üzerine, alıcı tarafından imzalanmış, defterden kesilmiş, yazışmanın nerede ve kime adreslendiğini belirten bir makbuz göndericiye verilir. Yazışmanın ne tür olduğu, değerliyse, neye değer verildiği, bunun için ne kadar posta ücreti alındığı ve postaneden hangi tarihte alındığında dair bilgi yazılır.

Madde 78:.. Posta damgalı zarfların fiyatı, zarfın maliyeti için yarım kopeylik bir mektup için belirlenen ağırlık ücretinin eklenmesi ile belirlenir.

Madde 79:.. Postada kaybolan yazışmalar için posta departmanından bir sonraki ödemesine yazışma gönderenlerin hakkı, yazışmaların postaneye sunulduğu tarihten itibaren iki yıl süreyle korunur. Taahhütlü mektupların, paranın ve değerli paketlerin ve kolilerin kaybı ve bunun için bir sonraki ücretin verilmesi hakkında bir açıklama ile, başvuru sahipleri/gönderici posta departmanı veya postanenin bulunduğu, kayıp yazışmanın yapıldığı il posta idaresi ile iletişime geçmelidir; başvururken, bu yazışmanın postası için bir makbuz veya makbuzun bir kopyası eklenmelidir.

Makbuz nüshasının doğruluğu, yerel polis, noter veya postane başkanı tarafından bir damga ile onaylanmalıdır.

Yukarıdaki iki yıllık sürenin sona ermesinden sonra, yazışma kaybı ve postane tarafından ücret verilmesi ile ilgili hiçbir talep kabul edilmeyecektir.

Yazışmanın kaybolmasının gerçekliğine ilişkin bilgilerin toplanması ve bu yazışmanın postane tarafından kabul edilmesine dair verilen gerçek bir makbuzun sunulması üzerine, gönderene bir sonraki ücret derhal verilir.

Gönderen, postaneden gelecek ücretin kendisine değil başka bir kişiye verilmesini isterse, yerleşik kurallara göre onaylanmış özel bir yazılı vekalet vermeli veya posta departmanına veya il posta idaresine ücretin verilmesi talebinde gerçek bir makbuz ibraz etmelidir.

Madde 80:.. Herhangi bir kişi (bir kişi veya kurum) kendisine postaneden gönderilen yazışmaları vekil aracılığıyla almak isterse, bu konu için özel bir bilet almak istediğine dair postaneye yazılı olarak başvurmalıdır.

Biletler, talepte belirtilmesi gereken hem basit hem de sigortalı her türlü yazışmayı bilet sahibi aracılığıyla postaneden almak için düzenlenir.

Alacağı postanede tebligatla tebliğ edilen parasal ve değerli paket ve koliler, alıcının celp ve bu yazışmayı almak için güvendiği bilete yazı yazması halinde bileti ibraz eden kişiye postaneden verilir. Alıcının imzası özel bir tanıklığı gerektirmez.

Biletler, bir cari yıl için Postane tarafından oluşturulan formda düzenlenir.

Yıllık bilet ücreti, başkent, il ve bölge şehirleri ve Odessa kentindeki postanelerden yazışma almak için Odessa'da 1 ruble. 50 k olarak, diğer şehirlerde ve illerde ise her bilet için 1 ruble olarak belirlenir.

NOT 1. Böyle bir bilete sahip olan kişi, kendi adına posta ile bir para veya değerli bir paket veya koli göndermeye yönelik bir celp aldıktan sonra, celp üzerine kendi imzasını atarak, poliste imzasını tasdik etmeye gerek olmaksızın bu yazışmayı postaneden alabilecektir.

NOT 2. St.Petersburg ve Moskova postanelerinde ve Varşova postanesinde, türüne göre ayrı seferlerden yazışmalar düzenlenir ve bu nedenle vekiller aracılığıyla yazışmaları almak için her seferden özel bilet alınması gerekir.

Madde 81:.. Postanelerden taahhütlü mektup, para ve değerli paketler, ücretsiz ve ücretli koliler almak için, posta alındıktan hemen sonra alıcıya bir çağrı (celp kağıdı) gönderilir. Birisi, adına gönderilen yazışmalarla ilgili bir çağrı aldıktan sonra, onu yedi gün içinde

almamış gibi görünüyorsa, bu tür bir alıcıya, makbuz karşılığında şehirlerde düzenlenen ikinci bir çağrı gönderilir.

Eğer celp sahibi yazışmayı teslim edecek olan posta memuru tarafından bilinmiyorsa, o, resmi armalı mühür (mum mühürlü) iliştilmiş yerel polisin bir kimliğini/belgesini veya bu posta memurunun gerçekten de celplerin gönderildiği kişi olduğunu bildiği bir kişiyi celplerde sunmakla yükümlüdür.

Celp kağıdındaki vekaletname de uygun tasdiklere sahip olmalıdır. Devlet dairelerinde çalışanların kimlik kartları ve ellerinin imzaları resmi armalı mühür (mum) iliştilererek müdürleri aracılığıyla yapılabilir.

Postaneden taahhütlü mektup, paralı ve değerli paket ve kolileri teslim alırken alıcıları defterlere imza atmakla yükümlüdür. Okuma yazma bilmeyen alıcılar, okur yazar üçüncü şahısları (postaneden olmayan) kendileri adına imza atmaya davet etmelidir.

Madde 82:.. Eve teslim edilecek taahhütlü mektuplar, değerli (değer konulmuş) ve değeri beyan edilmemiş koliler, yazışmanın kendisine gönderildiğini veya gönderilmiş olduğunu beyan eden kişinin makbuzu karşılığında alıcının dairesinde verilmesi halinde doğru düzenlenmiş sayılır; ya da alıcı tarafından kabul etmesi için kendisine verilmiş ve yazışmanın alınması üzerine makbuzda bir açıklama notu yazılması gerekmektedir.

Madde 83:.. Posta memurunun postaneye teslim aldığı ve dosyalama defterine kaydedilen yazışmalar için kabul ettiği ağırlık ve sigorta ücretleri, yazışmasını geri almak istemesine rağmen göndericiye/teslim edene iade edilmez; bu durumda makbuz kitaptan kesilmeden bırakılır ve bunun için 5 kopeyk alınmaz.

Madde 84:.. Gönderilen yazışmaları varış noktasına gönderilmek üzere henüz gönderilmemiş veya mühürlenmemiş postadan geri almak isteyen biri, yazışmanın bulunduğu postane başkanına, yazışma şeklinin doğru bir tanımını ve üzerinde bulunan adresle birlikte yazılı bir beyan vermelidir.

El yazısı ile başvuru ve yazışmadaki adresin kendisi aynı çıkarsa yazışma açılır ve mektubun üzerindeki el imzası başvurudaki aynısı ile karşılaştırılır. El yazısının aynı olduğu ortaya çıkarsa, yazışma başvurunun kendisindeki imzasıyla başvuru sahibine verilir.

Yazışma bir mum mühür ile mühürlenmişse, başvuru sahibi yazışmanın mühürlendiği mührü sunmalıdır. Başvuranın geri almak istediği yazışmanın kabulü için bir makbuz düzenlenmişse, belirtilen koşullara bakılmaksızın, başvuru sahibi, başvuruya ekli postanede bırakılan bir makbuz ibraz etmelidir.

Bir makbuzun düzenlendiği ve halihazırda varış yerine gönderilmiş olan yazışmalar, başvuru sahibinin talebi üzerine geri alınabilir veya ertelenebilir, ancak varış yerinde 15 günden fazla duramaz. Yazışmaların geri gönderilmesinin maliyeti başvuru sahibinden tahsil edilecektir. Postaneden başvuranın alıkonulma ve yazışmanın iadesine ilişkin hesabına bir telgraf gönderilebilir.

Ancak yazışmanın açılması üzerine başvuru sahibine ait olmadığı ortaya çıkarsa, suçlu tarafın başkasının malını kullanma niyetinde soruşturulması için bu konuda adli makama gönderilmek üzere bir işlem düzenlenir. Açılan yazışmada, zarfın valflerinin yanında, açılış nedenini açıklayan bir tutanak hazırlanır ve posta yerinin mührü ile yeniden basılır ve daha sonra varış yerine gönderilir.

- Madde 85: a) Ağırlık hesaplanırken lot veya libre yarısı, bir lot veya libre olarak alınır.
 B) Koliler için mesafelerin hesabı yapılırken bir kmin parçaları/kısımları hesaptan atılır.
 C) Bir sigorta ücreti tahsil edilirken, bir kop. yarısı için tam bir kopeyk alınır.

Madde 86: Yazışmanın iadesi veya başka bir yere iletilmesi için, gönderenin talebi üzerine, yazışmanın alıcısından bu tür bir yönlendirme için ödenmesi gereken miktarda ağırlık parası alınır. Bu durumda sigorta ücreti ve makbuz ücreti tekrar alınmayacaktır.

Madde 87: Postaneye bozuk para veya mum mühürlerle mühürlenmiş ancak baskısı/damgası olmayan parasal ve değerli paketlerin, kolilerin alınması yasaktır.

Madde 88: Devlet müzayedeleri için duyurular, taahhütlü mektuplar ve değerli paketlerin içinde posta ile gönderilebilir. Bu tür duyuruların gönderilmesi ve adrese ulaştırılması ile ilgili olarak, 1857 tarihli Sv. Zak. (Yasalar kitabı), X.cilt, 1.bölüm, Zak.Grajd. (Medeni yasa) 1910.madde, 1863 tarihli 1,912 ve 1,913.maddelerde yer alan kurallara uymaları gerekmektedir.

Madde 89: Alıcının bulunamaması nedeniyle postane tarafından alıcıların adresleriyle dağıtılmayan yazışmalar, teslim alındığı andan itibaren Sibiryaya ve Kafkasyaya posta bölümlerinde - üç ay ve İmparatorluğun diğer bölgelerinde - iki ay saklanır.

Merkez Postaneler ve Posta bölümlerindeki celp kağıdıyla teslim edilen yazışmaların saklama süresi, ikinci çağrının alıcıya verildiği andan itibaren sayılmaya başlar ve daireler ile istasyonlarda - bu yazışmanın alındığı tarihten itibaren dikkate alınır. "Talep üzerine" etiketli yazışmalar, alındığı tarihten itibaren 4 ay içinde tüm postanelerde saklanır. Yerleşik olmayan ve teslim edilemeyen yazışmalar ilk kabul edildiği postaneye geri gönderilecektir.

Şehir postanelerinin kurulduğu şehirlerdeki yerel yazışmalar Posta Dairesine gönderilir.

NOT. Posta arabalarından/vagonlarından alınan ve alıcısına göre teslim edilmeyen posta ücreti ile tamamı ödenen yazışmalar, belirlenen süreler sona erdikten sonra doğrudan Posta Müdürlüğüne iletilir.

Madde 90:. Alıcının başka bir yerde daimi ikametgah için taşındığına dair haber postane başkanının tarafından olumlu olarak bilindiğinde/onaylandığında, onun adına gelen basit kapalı ve açık mektuplar o diğer yere gönderilir.

Madde 91:. Birisi geçici ayrılma hakkında posta idaresine yazılı bildirimde bulunursa ve kendi adına gelen yazışmaların korunmasını isterse, bu yazışma başvuru sahibinin belirlediği süreye kadar saklanmalı, ancak başvuru tarihinden itibaren 6 aydan fazla olmamalıdır.

Bir kişi, ikamet değişikliği vesilesiyle, yeni ikametgahına kendi adına yazılan yazışmaları göndermesini yazılı olarak isterse, postane tarafından böyle bir talep yerine getirilir ve her türlü yazışma, yani ücretsiz olarak gönderilen basit kapalı ve açık mektuplar haricinde alıcıdan derhal başvuranın ikamet ettiği yere, belirtilen ağırlığını gönderme ücreti ile birlikte gönderilir.

Postane müdürü tarafından bilinmeyen kişilerin yazışmalarının korunması veya gönderilmesi ile ilgili talepleri ve başvuruları, başvuru sahiplerinin imzaları ile usulüne uygun olarak tasdik edilmelidir.

Madde 92:. Varış noktasından gönderilen yere iade edilen yazışmalar postanede üç ay süreyle saklanır. Göndericinin adresinin belirtildiği yazışma, yazışmanın iade postası için ödenmesi gereken ağırlığın kendisinden tahsil edilmesiyle kendisine iade edilir. Yazışma için postanede bir makbuz verilmişse, bu makbuz postaneye iade edilmelidir.

Postaneye teslim edildiğinde tam olarak ödenmemiş basit bir kapalı mektup, yalnızca o mektubun ilk postalanması için ödenmesi gereken ağırlık ücretinin tam olarak ödenmesi durumunda göndericiye geri gönderilir.

Başvuru sahiplerine açık mektup, bandrollü koli ve koliler haricinde teslim edilmeyen yazışmalar 3 ay sonra Posta Dairesine gönderilir. Açık mektup ve bandrollü koliler belirtilen süre dolduktan sonra postanede yakılarak imha edilmektedir. Bu tür yazışmaların sayısı, türü ve imha zamanı hakkında bir tutanak düzenlenir.

Merkez Postaneleri, Vilayet, Bölge veya Odessa Sınır Postanelerinde depolanan koliler, postane müdürü, yardımcısı ve mahalli kontrol kurumu yetkilisi (bunların bulunduğu yerde) huzurunda açılır ve daha sonra kolilerin içinde bulunan eşyalara 94.maddede belirtilen kurallara göre hareket edilir. Diğer postanelerde dağıtılmayan koliler de aynı şekilde açılmaları için üzerlerinde nezaret eden vilayet postanesine gönderilir.

Postanede teslim alınan koli nem veya koku yaymaya başlarsa hemen postane başkanı ve polisin huzurunda açılır. Hasar verilmiş olan kolide zarara neden olan bir nesne bulunursa, koliden çıkarılıp imha edilir, geri kalanı tekrar mühürlenir ve kolide postane ve polis mührü ile mühürlenir. Bütün bunlar hakkında bir rapor düzenlenir.

Madde 93:. Adressiz, ödenmemiş vb. Posta düzenlemesine tabi olmayan yazışmalar, genel bilgi için ilan edildiği tarihten itibaren üç ay süreyle postanelerde depoya bırakılır ve ardından 92. maddede başvuru yerlerinde göndercileri tarafından hazırlanan yazışmaların gönderilmemesine dair belirtilen kurallara göre işlem yapılır.

Madde 94:. 92. maddeye göre postanede koliler açılırken aşağıdaki hususlara dikkat edilir:

Kolide gizli para veya posta ile gönderilmesi yasak olan eşyalar bulunursa, 95.maddenin 1.paragrafında belirtilen şekilde işlem gerçekleşir. Gizlice eklenmiş mektuplar, 95.maddenin 1.paragrafına uygun olarak işlem yapılması için Posta Departmanına gönderilir.

Kolilerden çıkarılan, gizlice yerleştirilmeyen ve koyulması yasak olmayan şeyler, belgeler ve diğer öğeler, 95.maddenin 2.paragrafında mektuplardan ve paketlerden çıkarılan benzer nesnelere ilgili belirtildiği gibi işlem görmelidir. Yalnızca para ve belgeler yerel hazineye gönderilir.

NOT. Özel bir amacı olmayan tüm kolilerden kalan kutular, keten bezi ve diğer eşyalar, kolilerin açıldığı postanenin alt görevlilerine verilir.

Madde 95:. Postaneye gönderilen ama teslim edilemeyen yazışmalar, İçişleri Bakanı tarafından atanan kişilerden oluşan özel bir komisyonda açılır ve şu şekilde ele alınır:

1) Basit ve taahhütlü mektuplarda ve değerli paketlerde para varsa, bu durumda para postane gelirine geçer. Basit mektuplardan çıkarılan değerli eşyalar ve nesnelere müzayededen satılır, kalanı imha edilir. Satıştan elde edilen gelirler, gerekli masrafların dışında posta gelirine dönüştürülür.

2) Taahhütlü mektup ve paketlerden alınan faiz veya diğer tahviller ile para paketlerinden alınan paralar, Posta Dairesinin mevduatı ile depolanmak üzere Genel Hazineye gönderilir. Bir miktar değerdeki şeyler ve nesnelere satılır ve satıştan gelen para aynı şekilde Posta Dairesi mevduatı ile depolanmak üzere eşit olarak Genel Hazine'ye gönderilir. Diğer eşyalar ise yok ediliyorlar.

Mektup ve paketlerde bulunan diğer tüm belgeler, gönderici veya mirasçılarının düzenlenmek üzere yazışmanın gönderildiği ilin İl Kurulu'na, bu tür bir gönderim için ödenmesi gereken posta ücreti tahsilatı ile birlikte gönderilir.

Hazineye saklanmak üzere gönderilen, yazışmalardan çıkarılan paralar ve tahvilleri gönderenler ilk yayın tarihinden itibaren 10 yıl süreyle haklarını saklı tutar, ardından para posta gelirine geçer ve tahviller ise posta hazinesine satılır.

3) Mektup ve üzerindeki zarfları imha edilir.

Madde 96: Herhangi bir nedenle gönderime konu olmayan veya alıcıların geri alınamaması nedeniyle gönderilmeyen yazışmalara ilişkin duyurular postanelerde asılır ve ayrıca il haberlerinin yayınlandığı illerdeki postanelerde bulunan bu yazışmalar gerektiğinde bu haberlerde yayınlanır (St.Petersburg ve Moskova'da "Vedomosti Gorodskoy Politsii"de yayınlanır).

Açılmış taahhütlü mektuplar, paralar ve değerli paketler ve koliler ile bunlarda bulunan ve hazineye tabi olmayan eşyalar hakkında, nereye gönderildiklerinin açıklaması, gerektiğinde yerel il haberlerinde postane tarafından duyurular (St.Petersburg'da "Pravitelstvenny Vestnik").

Bu maddede belirtilen postane ilanları, "Pravitelstvennyy Vestnik" ve Vilayet Gazetesi'nde (İçişleri Bakanlığı Baskıları) ücretsiz olarak yer alır.

Madde 97: Yerleşik olmayan mektupların (açık, kapalı, basit ve taahhütlü) ve adlarına teslim edilen taahhütlü mektuplar, paketler ve koliler hakkındaki çağrılar alıcıların evlerine teslimi ve yerleşik olmayan mektupların (açık, kapalı, basit ve taahhütlü), paketlerin ve kolilerin alıcılarına tebligat yapılmadıysa, her bir yazışma ve çağrı için özel bir 3 ve 2 kopeyk ücreti belirlenir: başkentlerde, il ve bölgesel şehirlerde, Odessa'da ve 1. sınıftaki kaza posta dairelerinde, alıcıların evine yazışma ve celp kağıdı göndermek için 3 kop., bir postaneden onlara yazışmaları teslim etmek için 2 kop, diğer tüm şehirlerde ve sınır postanelerinin, 1.sınıf olmayan Kaza Postanelerinin kurulduğu yerlerde, hem alıcıların evine yazışma ve çağrı göndermek için hem de bir postaneden yazışma teslim etmek için - her biri 2 kop.olarak ücretlendirilir.

NOT 1. Şu tür yazışmalar için 3 ve 2 kop. ücreti alınmaz: 1) askeri birimlerde, Kara ve Deniz Kuvvetleri Müdürlüklerinde ve kurumlarında aktif olarak görev yapan alt askeri rütbelere yönelik, şahsen alıcılara değil, patronlarına verilen yazışmalar; 2) devlet kurumlarının ve pozisyonlarının adına hitaben (yani, yazışmada bu pozisyonu elinde bulunduran kişinin adı ve soyadı veya soyadı belirtilmeksizin yalnızca bir pozisyon belirtildiğinde); ve 3) yazışmanın kapağında/zarfında hangi devlet kurumlarından veya yetkililerden yazışmanın gönderildiği belirtiliyorsa, kendilerine tahsis edilen devlet mührü için devlet kurumlarından ve makamlarından gönderilen yazışmalar.

NOT 2. Alıcı 3 ve 2 kop.ödenmesi gereken herhangi bir yazışma ve celp kağıdını açmadan teslim almayı reddetme hakkına sahiptir.

Madde 98: 26.maddede belirtilen kolilerin eve teslimi için alınan ücret, 80.maddede gösterilen bilet ücreti ve 97.maddede belirtilen yazışma teslimi için 3 ve 2 kopeyk ücreti, ek içerikler için posta memurları, ekonomik ihtiyaçlar için postane araçlarını güçlendirmek ve genel olarak şehirlerde yazışma teslim işlemlerini geliştirmek için posta bölümlerinin lehine gider. Bu ücretlerin giderleri Postanenin iznine tabidir.

Madde 99: Postaneye ve diğer postanelere iletilen kişi ve kurumlardan gelen yazışmalar ile ilgili talep ve başvurular düz kâğıda yazılır ve bu talep ve başvuruların işleme alınmasında damga resmi alınmaz.

Madde 100:. Bu kararnamelerin 1 Ocak 1872 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesi için aşağıdaki maddeler aynı zamanda geçici olarak iptal edilmiş sayılacaktır:

A) 1857'de yayımlanan ve 1863 ile 1868'de devam eden Posta Tüzüğü: 329-331.dahil, 336-344.dahil, 347-354.dahil., 356-365.dahil, 372, 387-389 dahil, 393, 394, 398, 421, 424, 425, 435; 438, 439, 441-447. Maddelerde dahil notlar, ve 461-477.maddeler dahil, ve b) 1860 tarihli Polonya Krallığı posta kararnamelerinin toplanması: 22, 23, 11, 298-300.maddeler dahil, 302, 304-308.dahil, 313, 315, 318, 320, 321, 322, 409, 412-417.dahil, 421, 425-427.dahil, 437, 463-470.dahil, 472, 475-477.dahil, 480, 481, 483, 494, 497, 499-502.dahil, 504, 505, 507-513.dahil, 516, 518, 520, 522-528.dahil, 531-535.dahil, 542-547.dahil, 549-554.dahil, 614, 617, 618, 622 ve 635.maddeler.

Ayrıca, Postane için İçişleri Bakanlığınca 12 Haziran 1871 tarihinde onaylanan posta kısmına ilişkin geçici düzenlemenin 1 Ocak 1872'de yürürlüğe girmesi vesilesiyle şu emilerin yerine getirilmesi talimatı verildi:

- 1) Basit yazışmaların kabulü ve teslimi düzenlendiği posta istasyonlarında, açık ve kapalı basit mektupların ve bandrollü koli postasının kabulü ve teslimi düzenlenmesi ile süreli yayınların teslim edilmesi gerçekleştirilecektir.
- 2) Her türlü yazışmanın kabulü ve tesliminin düzenlendiği posta istasyonlarında, teslim alma gününde bir başvuru sahibinden/göndericiden 1.000 ruble tutarını aşan değerli eşyalar (para paketleri, değerli paketler ve değerli koliler) kabul edilmeyecektir.
- 3) Posta merkezlerinde ve posta istasyonlarında, kapalı değerli paketlerin alımı bir sonraki duyuruya kadar yapılmayacaktır.
- 4) Tren istasyonlarındaki postanelerde, posta treninin hareketinden önce, bu merkezlere adresli açık mektup, kapalı basit mektup ve bandrollü kolilerin kabulü ve teslimi gerçekleştirilecek, süreli yayınların verilmesi ve bazı merkezlerde taahhütlü mektupların kabulü sağlanacaktır.

Tren istasyonlarındaki Postanelere gönderilen taahhütlü mektuplar, paketler ve koliler, teslimi için merkez postanelere ve Posta dairelerine iletilecektir.

Taahhütlü mektupları kabul edecek tren istasyonlarındaki postaneler aşağıdaki şehirlerde bulunmaktadır: 1) Sankt-Peterburg'da (Nikolayevskaya ve Varşova tren istasyonlarında); 2) Moskova'da (Nikolayevskaya, Nijegorodsk, Ryazansk, Kursk ve Smolenks demiryollarındaki istasyonlarda); 3) Brest'te; 4) Varşova'da (Sankt-Peterburg-Varşova,

Varşova-Brest ve Varşova-Viyana tren istasyonlarında); 5) Vilnius; 6) Voronej; 7) Dinaburg (Dinaburg-Vitebsk tren istasyonunda); 8) Kiev; 9) Kozlov (Kozlov-Tombov tren istasyonunda); 10) Kursk (Kursk-Kiev tren istasyonunda); 11) Libav; 12) Nijniy-Novgorod; 13) Oryol (Orlovsk-Vitebsk tren istasyonunda); 14) Odessa; 15) Revel; 16) Riga (Riga-Dinaburg tren istasyonunda); 17) Rostov (Don); 18) Rıbinsk; 19) Saratov; 20) Smolensk (Moskova-Brest tren istasyonunda); 21) Harkov; 22) Tsaritsın;

Taahhütlü mektupların kabulü, posta treninin demiryolunun başlangıç veya bitiş istasyonundan ayrılması için belirlenen zamandan 1.5 saat önce başlayacak ve 20 dakika önce sona erecektir. Yalnızca giden trenlerle gönderilen taahhütlü mektuplar postanelere gönderilebilir.

Tamamen posta ücreti ile ödenmesine rağmen, posta vagonlarında bulunduğu veya postanelerin bulunmadığı tren istasyonlarına asılmış olan posta kutularına bırakılan, "taahhütlü" yazılı mektuplar, taahhütlü değil, basit mektup olarak varış yerlerine gönderilecektir.

- 5) İmparatorluktaki tüm kurumların müdürlükleri ile bu tür istasyonlara gönderilen yazışmaların posta vagonlarından, postanenin bulunmadığı tren istasyonlarında demiryolu hatları üzerindeki istasyon başkanlarına rapor verme anlaşmasına kadar, sadece açık mektuplar, tamamen ödenmiş kapalı basit mektuplar, bandrollü yazışmalar ve süreli yayınlar doğrudan gönderilip teslim edilebilir.

Tamamen ödenmemiş, posta kutularından çıkarılan ve belirlenen istasyonlara adresli yazılan kapalı basit mektuplar, kendilerine en yakın postanelere, oradan da alınan mektuplarla ilgili olarak bu istasyonlara celpeler gönderilecektir.

- 6) Şehir sınırları dışında herhangi bir belirli yerin veya kurumun sakinleri (örneğin, bir çiftlik, köy, malikâne, mıza(eve bitişik toprak parçası, küçük çiftlik. Estonya'da ve onu Finlandiya Körfezi'nin güneyinde sınırlayan bölgelerde.), fabrika cemaati, okul vb.), mutemet bir kişi aracılığıyla postadan basit yazışmalar (sigorta yazışmalarına ve taahhütlü mektuplara ilişkin celp kağıtları, ve bu celp kağıtlarıyla onlar alma, bunun yanı sıra süreli yayınlar) ve arzuları hakkında genel bir hüküm veya karar hazırlarlarsa, kendilerine en yakın postaneden, kendi takdirlerine bağlı olarak, belirli yerlere veya kuruluşlara yönelik yukarıdaki basit yazışmaların tümünü bilet sahibi aracılığıyla almaları için kendilerine bir genel bilet düzenlenmesini isteyebilirler. Bilet artık postaneden hükmü veya kararı veren kişiler adına değil, genel olarak belirli bir yer veya

kuruma yönelik basit yazışmaların alınması için düzenlenecektir. Bileti düzenleyen postaneden alınan bu tür tüm yazışmalar, bu biletin sahibine, teslim edilen yazışmanın miktarı ve türü hakkında bilete uygun bir not eklenerek, herhangi bir engel olmaksızın teslim edilmelidir.

Bu durumda, bir biletin düzenlenmesi için yazılı bir talep, yetkili kişi veya o yerin veya kurumun temsilcisi adına postaneye sunulmalı ve talebin kendisinin, talebin gerçekten belirli alanlarda yaşayan tüm kişilerin rızası ile sunulduğuna dair yerel Emniyet Müdürlüğü veya Köy Belediyesi Kurulu tarafından onaylanması gerekmektedir. Belge uygun şekilde damgalanmalıdır. Belirli bir yer veya kuruma yönelik yazışmaları almak için genel bir bilet almak, orada yaşayan kişilerin, şahsen kendisine gönderilen biletin taşıyıcısı aracılığıyla postaneden özel posta almaları için diledikleri takdirde bireysel bilet almaları için bir engel teşkil edemez.

7) Zemskiy postanelerine¹⁸⁸, bu tür kurumların bulunmadığı uyezdler (kazalara) varış yerine sigorta yazışmaları ve celp üzerine verilen taahhütlü mektuplar, basit yazışmalar, süreli yayınların iletilmesi için devlet postanelerinden teslim alma hakları tanındı. Devlet postanelerinden zemstvo postanesine devredilen yazışmaların doğru şekilde teslim edilmesi sorumluluğu zemstvo dairelerinde olacaktır. Zemskiy postaneleri, devlet postanelerinden yazışma almak için yıllık bilet almaktan muafır, ancak devlet postanesinden verilecek olan her mektup, koli ve celp için posta kısmında geçici düzenlemenin 97. maddesinde belirlenen 2 kopeyk ücretini ödemekle yükümlüdürler. Geçici düzenlemenin 97.maddesinde belirlenen 2 kopeyk ücret, zemskiy postanelerine, yazışma ve celp kağıtlarını teslim ederken alıcılardan alma hakkı tanınmıştır.

8) Açık mektuplar için antetli kağıtlar, 4 antetli kağıt için 1 kopeykte satışa sunulmuştur. 1872'den itibaren posta pulları ve zarf satılan tüm postanelerde satılacak.

1. sınıf Kaza postanelerinin/posta dairelerinin bulunduğu şehirlerin listesi:

Arzamas (Nijegorodsk vilayeti); Balta (Podolsk vilayeti); Barnaul (Tomsk vilayeti); Bahmut (Yekaterinoslavsk vilayeti); Berdiçev (Kiev vilayeti); Berdyansk (Tavriçeskaya vilayeti); Blagoveşensk (Amurskaya oblastı/bölgesi); Bobruysk (Minsk vilayeti); Brest (Grodnenskaya vilayeti); Belgorod (Kurskaya vilayeti); Belostok (Grodnenskaya

¹⁸⁸ Zemskaya poçta - 19. yüzyılın ikinci yarısında Rusya'nın zemstvo idarelerinin çoğu tarafından ilçeler içinde yazışma göndermek ve devlet posta hizmetiyle yazışma alışverişi yapmak için düzenlenen posta hizmetleri.

vilayeti); Verhneudinsk (Zabaykalskaya oblastı/bölgesi); Vladikavkaz (Stavropolskaya vilayeti); Vloçlavsk (Varşavskaya vilayeti); Gluhov (Çernigovskaya vilayeti); Derpt (Liflyandskaya vilayeti); Dinaburg (Vitebskaya vilayeti); Yekaterinburg (Permskaya vilayeti); Yelets (Orlovskaya vilayeti); Yelisavetgrad (Hersonskaya vilayeti); Yeniseysk (Yeniseyskaya vilayeti); Kozlov (Tambovskaya vilayeti); Kremençug (Poltavskaya vilayeti); Kronşadt (S.-Peterburg vilayeti); Kutays (Kutaysskaya vilayeti); Lodz (Petrokovskaya vilayeti); Malmij (Vyatskaya vilayeti); Mariupol (Yekaterinoslavskaya vilayeti); Mogilev (Podolskaya vilayeti); Morşansk (Tambovskaya vilayeti); Nikolayevsk (Doğu Sibirya, Primorskaya oblastı/bölgesi); Nikolayev (Hersonskaya vilayeti); Nejin (Çernigovskaya vilayeti); Pavlovsk (Voronejskaya vilayeti); Rjev (Tverskaya vilayeti); Rovno (Volınskaya vilayeti); Romnıy (Poltavskaya vilayeti); Roslavl (Smolenskaya vilayeti); Rostov (Yekaterinoslavskaya vilayeti); Rıbinsk (Yaroslavlskaya vilayeti); Semipalatinsk (Semipalatinskaya oblastı/bölgesi); Sumıy (Harkovskaya vilayeti); Taganrog (Yekaterinoslavskaya vilayeti); Tyumen (Tobolskaya vilayeti); Uman (Kievskaya vilayeti); Tsarskoye-Selo (S.-Peterburg vilayeti); Şuya (Vladimirskaya vilayeti); Çenstohov (Petrokovskaya vilayeti) ve Yakutsk (Yakutskaya oblastı/bölgesi).

II.

1 Ocak 1872'den itibaren, 12 Temmuz 1871'de İçişleri Bakanlığı tarafından onaylanan ve "*Pravitelstvenny Vestnik*"'in 169. sayısında yayınlanan posta kısmına ilişkin geçici kararnameler yürürlüğe girer. Bu kararlar, yazışmaların kabulü, gönderimi ve teslimi için mevcut posta kurallarını tamamen değiştirdi. Bu nedenle, insanlara posta bölümündeki geçici kararları tanıtmak için özel bir kitap bastırıldı. Bu kitap mektup, paket ve koli zarfları için yaklaşık formların çizimlerini ve bazı maddelerine gerekli açıklamaları ve talimatları da içermektedir. "Posta kısmında geçici kararnameler" kitabının fiyatı kopya başına 5 kopeyk olarak belirlenmiştir. Bu kitaplar İmparatorluğun yazışma alan tüm postanelerinde satılacak. Saint-Peterburg ve Moskova'da bu kitapların satışı, tüm Merkez postanelerin Ekspeditsiyalarında¹⁸⁹, Şehir Postanelerinde ve Şehir Posta bölümlerine yazışmaların teslim alındığı ve teslim edildiği saatlerde yapılacaktır.

III.

Kanunen, en büyük emirlere ve tüzüklerine dayanarak, devlet kurumları ve yetkilileri ile özel kurumlara herhangi bir veya belirli türdeki yazışmaların ücretsiz olarak postayla

¹⁸⁹ Ekspeditsiya Poçtamta - Bir kurum veya kurum şubesinin bir şey göndermek için yapılan bir departmanı.

gönderilmesine izin verilmişti. İçişleri Bakanlığınca onaylanan posta kısmına ilişkin geçici kararnamelere istinaden, söz konusu kurum ve kişiler, 1 Ocak 1872 tarihinden itibaren kendilerine sadece kapalı basit mektuplar, ücretsiz koliler ve para paketleri için ağırlık ücreti ödemededen posta yoluyla yazışma gönderme hakkını saklı tuttular. Maliye Bakanlığı kurumlarına 70. maddede adı geçen geçici kararnamelerden bazıları, posta kısmındaki geçici yönetmeliklerde belirtilen kurallara göre değerli paket ve düğümde para ve devlet faizli tahvilatlar gönderme hakkına sahiptir. Postaneye para ve değerli paketi ağırlığı ödenmeden gönderirken, sigorta ve makbuz ücretleri nakit olarak teslim anında ödenmelidir.

Devlet kurumları ve memurlarından postaneye yapılan diğer yazışmaların kabulü, genel bir temelde yazışma için belirlenen kurallara göre ve gerekli posta ücreti tahsil edilerek gerçekleştirilecektir. Postaneye ücretsiz/bedava (devlet) mektupları ve paketleri kabul ederken, posta görevlileri göndericinin talebi üzerine, sadece bu mektuplar ve paketler devlet kurumları ve yetkililerinden (ancak ağırlık ücreti ödemededen posta yazışması yapma hakkı verilen tüm kurum ve kişilerden değil) teslim edildiğinde tesellüm defteri imzalamalıdır.

Maliye Bakanlığı hazine kurumlarının devlet para ve değerli paketlerini (ve çıkınlarını) kabul ederken, posta memurları, podavatel'skaya kniga'dan¹⁹⁰ kesilmiş bir posta makbuzu alıp almadıklarına bakılmaksızın, haznedarın talebi üzerine, Hazine günlüğünde, böyle bir miktar için bir paketin (veya düğümün) alınması için şöyle bir tarih için böyle bir numara düzenlenip bir posta makbuzunun verildiğine dair imzalı başka bir makbuz yapmakla yükümlüdürler.

Ağırlık ücreti ödenmeden postaneye teslim alınan mektup, paket ve kolilerin kılıfında, adresin yanında, yazışmanın gönderildiği kurum veya kişi belirtilmeli ve yazışmanın kendisi belirtilen kurum veya kişiye tahsis edilmiş bir mühür ile mühürlenmesi gerekmektedir. Bu şartlar yerine getirilmeden yukarıda belirtilen yazışmalar posta ile ücretsiz olarak kabul edilmemelidir.

Posta görevlilerinin, üzerlerine koyulmuş eşyalar hakkında, örneğin belgeler, faizli evraklar, dilekçeler, pasaportlar, davalar vb. gibi kılıfında belirtilmemiş yazılar bulunan mektup, paket ve kolileri postaneye kabul etmeleri yasaktır. "Belgeli" ibaresine istisna

¹⁹⁰ Para ve kolilerin, yazışmaların kaydedildiği defter/dosyalama defteri.

olarak, yalnızca devlet kurumlarından ve daha güvenli bir yol gerektiren resmi görevlilerden gelen resmi mektuplar için izin verilir.¹⁹¹

İçişleri Bakanlığı tarafından 15 Mart 1872 yılında ise yürürlüğe giren yeni posta kurallarına göre posta kolisinin ağırlığı için alınan ücret oranı önemli ölçüde azalmıştır. Yeni kurallara göre posta kolisini gönderirken tahsil edilecek miktar *TV* gazetesinin 15 Mayıs 1872 tarihli 19.sayısının Haberler ve notlar kısmında yayınlanmıştır:

2500'den 2750 km'e kadar (mesafe) bir funt için 26 kop. (funt – libre/ağırlık ölçüleri)

- 2750 – 3000 – 27 kop.
- 3000 – 3250 – 28 kop.
- 3250 – 5500 – 29 kop.

200 km'ye kadar her mesafe için ücreti 1 kop. olup kademeli bir şekilde ücreti arttırılacaktır. Herhangi bir mesafe için gönderilecek olan posta kolisinin en düşük ağırlık ücreti 10 kopeyk'tir. Kargo ile kitap göndermek için avantajlı tarife oluşturulmuştur, yani, 1.500 verst ile 2.500 verst'ten fazla mesafe için funt başına 16 kopeyk tahsil edilecektir;

- 2500 – 5000 – 17 kop.
- 5000 - .... – 20 kop.¹⁹²

Daha sonra gazetenin 22 Mayıs 1872 tarihli 20.sayısının Resmi haberler kısmında İçişleri Bakanı, posta bölümüne geçici emirler ile uygulanan posta kolileri için ağırlık ücretinin iptalini ve bunun sonucunda, 27 ve 29 uncu Maddeleri değiştirmenin yanı sıra, 61'inci maddenin genişletilerek aşağıdaki vergi oranını ve kurallarını belirlenmesini istediğini belirtmiştir.

27.madde. Posta kolisinin gönderilmesi için, aşağıdaki hesaplama göre, her mesafesi için (funt olarak) bir ağırlık ücreti alınacaktır:

a) 2500 verst'tan daha uzak olmayan bir mesafeye posta kolisini gönderirken, aşağıdaki miktar tahsil edilecektir:

300 verst'e kadar her bir libre için 3 kop.'tan

¹⁹¹ *Turkestanskiye Vedomosti*, 31 Ocak 1872, №5.

¹⁹² *Turkestanskiye Vedomosti*, 15 Mayıs 1872, №19.

300 verst'ten çok – 400 verst'e kadar bir mesafe için – 4 kop.

400 verst'ten – 500 verst'e kadar – 5 kop.

Böylece 100 verst'a kadar her mesafe için ücreti 1 kop. olup kademeli bir şekilde ücreti arttırılacaktır.

b) posta kolisi 2500'den fazla verst bir mesafeye gönderilirken tahsil edilecek miktar:

2500 verst'ten 2750 verst'e kadar – 26 kop.

2750 verst'ten – 3000 verst'e kadar – 27 kop.

3000 verst'ten – 3250 verst'e kadar – 28 kop.

3250 verst'ten – 5500 verst'e kadar – 29 kop.

Böylece 200 km'ye kadar her mesafe için ücreti 1 kop. olup kademeli bir şekilde ücreti arttırılacaktır. Herhangi bir mesafe için gönderilecek olan posta kolisinin en düşük ağırlık ücreti 10 kopeyk'tir. Bir posta kolisini gönderirken postanede teslim alma yerinde gönderene makbuz verilecektir, makbuz için 5 kop. ödenmesi gerekmektedir.

Not 1: Kitaplı (basılı ya da litografik) koliler için, ağırlık tahsilatının en düşük boyutu belirlenmez ve bunları 1500'ün üzerinde km'den daha fazla mesafeye gönderirken, ağırlık tahsilatının avantajlı tarifeli bir oranı belirlenir, tam olarak şu mesafelerde:

1500 verst'ten 2500 verst'e kadar bir funt için 16 kop.

2500 verst'ten – 5000 verst'e kadar – 18 kop.

5000 verst'ten - ... – 20 kop.

Not 2: İlk notta belirtilen faydalardan (avantajlı tarifeden) yararlanabilmek için, posta kolisini göndereni, kolide kitap dışında başka hiçbir şeyin bulunmadığından emin olmak için, postayı açık olarak, yani tamamen tamamlanmamış olarak sunmalıdır. Parsel üzerinde bir yazı olmalıdır: "basılı"

29.madde: Teslimatta posta kolileri açılmaz, kitaplı koliler ve 69. maddede* belirtilen durum hariç.

Madde 69: (genişletilmesi): Posta yoluyla gönderilen ve 27 nci maddenin ilk notunda belirtilen miktarda ağırlık ücreti ödenmiş olan bir posta kolisinin açılması üzerine, böyle bir posta kolisinin sadece basılı veya litografik kitapların yanı sıra, diğer nesnelere de

bulunduğu tespit edilirse, içinde bulunan bütün eşyalar müsadere edilecektir. El konulan maddelerin satışından elde edilen gelirin dörtte biri gizli bir yatırımın sahibine verilir ve paranın geri kalanı hazineye gider. Bu emir, bu yılın 1 Mayıs'ından itibaren uygulanmalıdır ve posta dairesi genelgesinin bu tarihten sonra posta kurumları tarafından alınacağı yerlerde ayın ilk gününden itibaren, bu genelgenin yapılması mümkün olduğunda uygulanacaktır.

* Posta görevlisinin talebi üzerine, postayla teslim alındıktan ve posta ile teslim edildikten sonra, sadece 60. maddede belirtilen kapatma kurallarına uymadıklarından şüphelenildiği takdirde, paketler ve mektuplar açılır.¹⁹³

Bunların yanı sıra Türkistan Hazine Odasından yerel madeni paranın ve gelir gider belgelerinin posta yoluyla nasıl gönderilmesi gerektiğinde dair "Türkistan hazine odasına bağlı tüm hazinelerine 10 Ocak 1884 tarih ve 193 sayılı emri" *TV* gazetesinde yayınlanmıştır:

Devlet Hazine Dairesi ile Postane departmanı arasında, yerli madeni paraların (kokan ve tilla), gelir gider belgelerinin posta ile gönderilmesi konusunda müteakip anlaşma neticesinde Hazine Odası, Devlet Hazine Dairesi'nin 15 Kasım 1883 tarihli 20425 sayılı teklifine ve Sır Darya ile Semerkand posta bölümlerinin yöneticisi sayın beyefendinin aynı 25 Kasım 7573 sayılı ve 14 Aralık 8013 sayılı duyurularına dayanarak hazinelere yerel madeni paranın (tilla ve kokan) ve gelir gider belgelerinin posta yoluyla, ilkinin kapalı deri düğümlerde, ikincisinin ise kapalı kıymetli zarfın içinde posta ücreti ödenmeden gönderilmesi gerektiğini belirtti.

Aynı zamanda Andican Hazinesine, Hazine Odasının belirtilen madeni paranın posta ile gönderilmesi ve ağırlık, sigorta ve makbuz parasının postaneye yatırılmasıyla birlikte gelir gider belgelerinin alınması konusundaki 17 Kasım 1882 tarihli 6179 sayılı ve diğer kazalar için (uyezdlere) 17 Mart 1883 tarihli 1627 sayılı teklifleri iptal edilmiştir.

Hazine Odası'nın eklediği üzere, Sır Darya bölgesindeki posta bölümü müdürünün, geçen yıl 14 Aralık tarihli 8013 sayılı geri çağırısına göre, posta bölümündeki geçici düzenlemelerin 25. maddesi gereğince posta dairesi, yazışmaların dayanıksız mühürlenmesinden kaynaklanan herhangi bir zarardan sorumlu değildir. Bu nedenle

¹⁹³ *Turkestanskiye Vedomosti*, 22 Mayıs 1872, №20.

Hazinelere, 10 Haziran 1882 tarihli 4034 sayılı Hazine Dairesi'nin, yol boyunca düğüm kopması durumlarını önlemek için gönderilen paraları paketlemek için deri kullanımına ilişkin genelge emrine tam olarak uymasını teklif etmektedir.¹⁹⁴

2.4. TÜRKİSTAN'DA POSTANELERİN KURULMASI

Yukarıda söz edildiği gibi Türkistan bölgesinde posta hizmetinin gelişmesinde, posta yazışmalarının gönderiminde hatta yolcuların varacağı yere ulaşabilmesinde posta yollarının ve yollarda bulunan posta istasyonlarının önemi büyüktü. 1864 yılında Evliya Ata ve Çimkent'in işgalinin ardından bölgede ilk posta yolu düzenlenmişti ve ilk başta önemli şehirler arasında yeni posta yolları yapılmıştır. Sonraki yıllarda da posta şubeleri de kurulmaya başlamıştır. Bu bağlamda 1871 yılında Saint-Petersburg'da Posta Dairesi tarafından Asya Rusyası ve Sibirya'nın posta haritası basılmıştır. Tez çalışmamızda haritada yer alan Türkistan Askeri Valiliği'nin yanı sıra Bozkır Asker Valiliği (Step ülkesi)¹⁹⁵, Orenburg guberniyası¹⁹⁶, Tomsk guberniyası¹⁹⁷ ve Tobolsk guberniyasında¹⁹⁸ bulunan posta istasyonları, posta şubelerini de sunduk.

¹⁹⁴ *Turkestan'skiye Vedomosti*, 31 Ocak 1884, №5.

¹⁹⁵ Bozkır Askeri Valiliği (Step ülkesi) – Ural, Turgay, Akmola, Semipalatinsk eyaletlerinden oluşan ve günümüz Kazakistan ve Kırgızistan'ın doğusunu kapsayan Askeri Valiliktir.

¹⁹⁶ Orenburg guberniyası – Çelyabinsk, Orenburg, Orsk, Troitsk ve Verhneural'sk olmak üzere 5 kazaya (uyezd) ayrılmıştır. Avrupa Rusyasının güney-doğu kısmında yer alan Rus İmparatorluğu'nun gubernyalarından biridir.

¹⁹⁷ Tomskaya guberniyası – XIX. Yüzyılın sonuna doğru 7 kazadan oluşmuştur: Barnaul, Biysk, Zmeinogorskiy, Kainsk, Kuznetsk, Marinsk ve Tomsk. Merkezi Tomsk idi.

¹⁹⁸ Tobolsk guberniyası – bilgilere göre XIX. Yüzyılda 10 kazaya ayrılmıştır: Berezovskiy, İşim, Kurgan, Surgut, Tarskiy, Tobolskiy, Turginskiy, Tykalinskiy, Tyumen, Yalutorovsk. Merkezi Tobolsk idi.

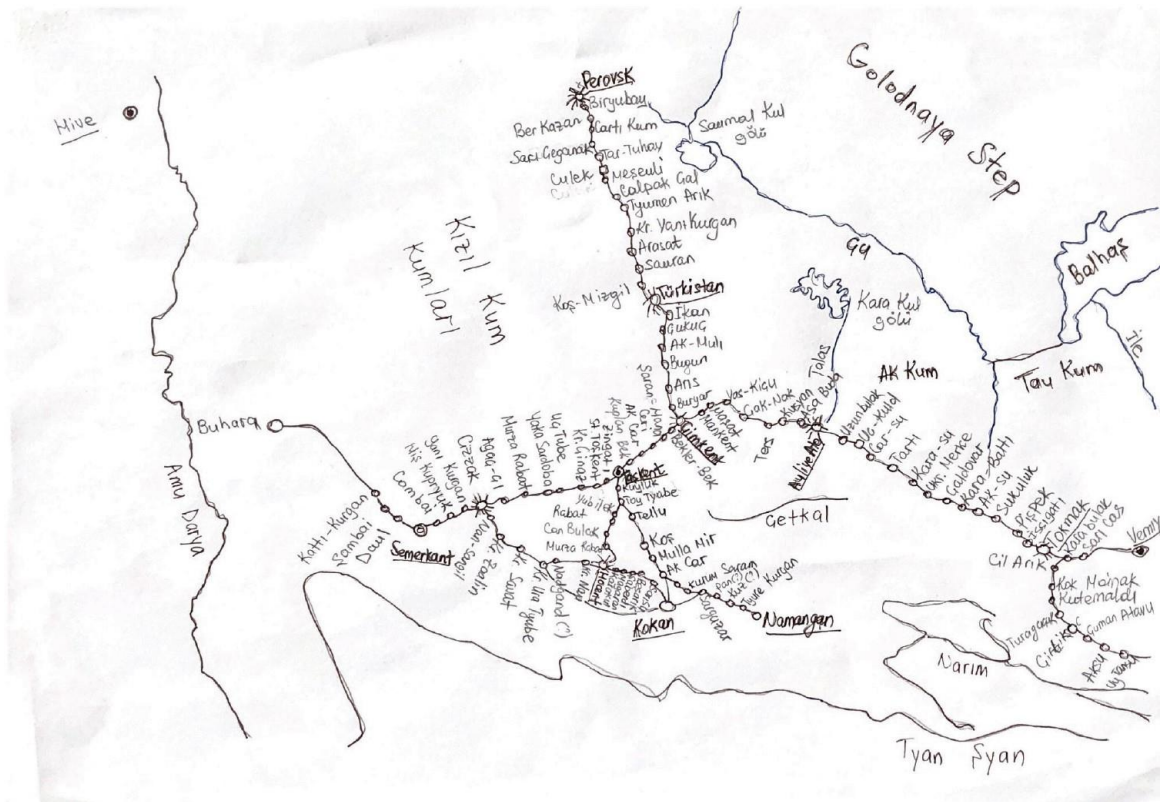
Harita 3. 1871 Yılına Ait Posta Dairesi Tarafından Basılan Asya Rusyası ve Sibirya'nın Posta Haritası. Saint-Petersburg, A. İlyin kartografik Kurumu.¹⁹⁹

Haritada yer alan işaretler ve yazılar:

	Vilayet posta şubeleri
	Kaza posta şubeleri
	Zaştatny gorod - Rusya İmparatorluğu'nda, ilçenin idari merkezi olmayan, ancak sakinleri şehir ayrıcalıklarına sahip olan bir yerleşim türü.
	Posta bölümleri ve ekspeditsiyalar (Bir kurum veya kurum şubesinin bir şey göndermek için yapılan bir departmanı)

¹⁹⁹Asya Rusyası ve Sibirya'nın posta haritası, 1871 senesi. 13 Ocak 2021 tarihinde <http://kartolog.ru/2011/03/pochtovaya-karta-aziatskoj-rossiisibiri-1871-g/> adresinden erişilmiştir.

□	Her türlü posta yazışmalarını kabul eden istasyon
△	Sadece basit yazışmaları kabul eden istasyon
○	Posta yazışmalarını kabul etmeyen posta istasyonu
—	Telgraf
—○	Posta yolu

Harita 4. Semerkant, Sır Darya ve Yedisu Vilayetlerinde Yer Alan Posta Şubeleri, Posta Yolları ve İstasyonları.

Buhara – Semerkant: Kattı-Kurgan, Şambay, Daul. (Semerkant)

Semerkant – Cizzak: Cambai, Hiş – Kupryuk, Yanı – Kurgan.

Cizzak – Taşkent: Ağa-ç, Murza rabat, Yaka Sardoba, Uç tyube, Kr. Çinaz (Çinaz Kalesi), St. Taşkent (Taşkent istasyonu), Zingatı;

Taşkent – Namangan: Kuyluk, Toy tyube, Tellu, Koş, Mulla Mir, Ak Car, Kurum Saram, Sarguzar, Pan (İsim net değil), Kuz (isim net değil), Tyure Kurgan;

Cizzak – Kokan: Nan-Sangil, Kr. Zaalın (Zaalın kalesi), Kr. Savat (Savat kalesi), Kr. Ura Tyube (Ura Tyube kalesi); Nadgand (İsim net değil), Kr. Nau (Nau kalesi), Hocent, Karakul, Magaran, Şaberdı, Beşarık, Sarısu;

Hocent – Taşkent: Murza Rabat, Can Bulak, Rabat, Yubilek, Toy Tyube, Kuyluk;

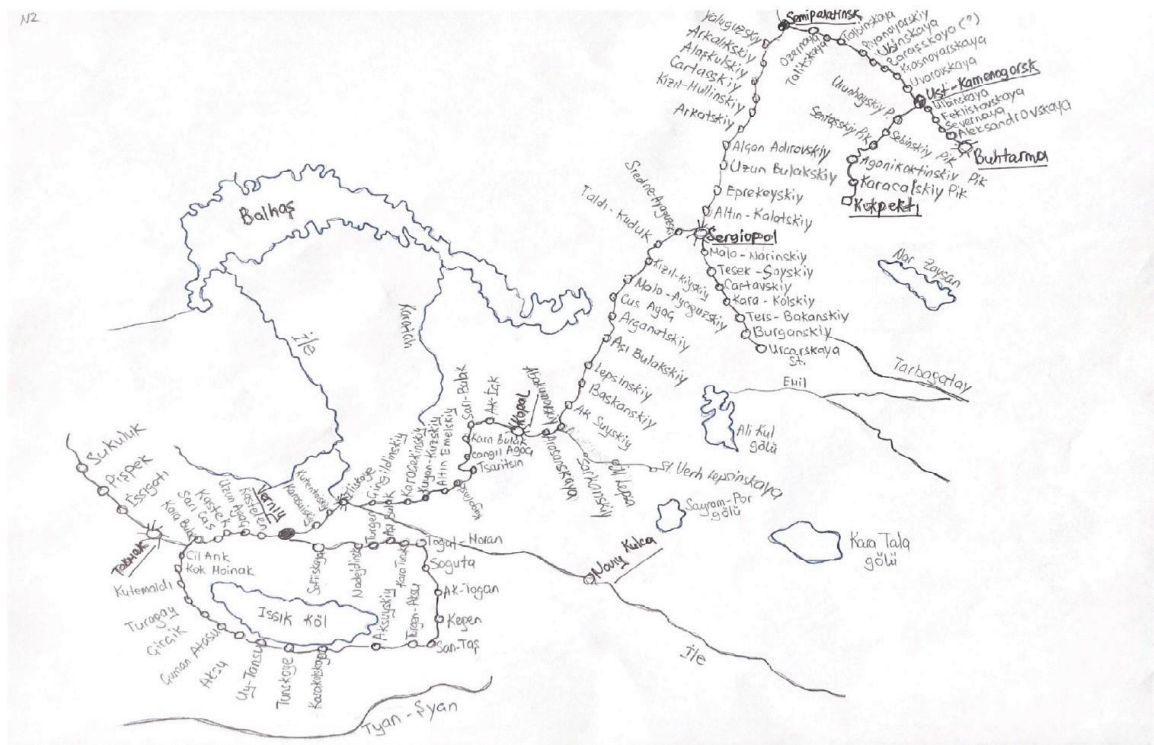
Taşkent – Çimkent: Kuplan Bek, Ak Car, Ceri, Şaran Hana, Bekler bek;

Çimkent – Türkistan: Buryar, Arıs, Bugun, Ak Muli, Çukuç, İkan;

Türkistan – Perovsk: Sauran, Arasat, Kr. Yanı Kurgan (Yanı Kurgan kalesi), Tyumen Arık, Calpak Çal, Meşeuli, Culek, Tar-Tuhay, Sarı Çeganak, Cartı Kum, Ber Kazan, Biryubay;

Çimkent – Evliya Ata: Mankent, Maşat, Yas-Kiçu, Çak-Nak, Ters, Kusyan, Asa Buda;

Auliye-Ata – Tokmak: Uzunbulak, Uç-Kuld, Car-su, Tartı, Kara-su, Ukr. Merke, Çaldovar, Kara-Baltı, Ak-su, Bukuluk, Pişpek, İssıgatı;

Harita 5. Yedisu ve Bozkır Askeri Valiliği'nde Yer Alan Posta Şubeleri, Posta Yolları ve İstasyonları

Tokmak – Verniy: Kara Bulak, Sarı cas, Kastek, Uzun ağaç, Kastelen;

Cil Arık, Kok Moinak, Kutemaldı, Turagay, Çirçik (Çirpik de olabilir, haritada Çirçiks ya da Çirpiks olarak geçmektedir), Çuman Atasu (Çuman Atavu da olabilir), Aksu, Uy-Tansu, Tunsukoye, Karakolskoye, Aksuyskiy, Turgen-Aksu, San-Taş, Kegen, Ak-Togan, Soguta, Togul-Horan, Kara Turuk, Aşı Bulak, Turgen, Nadejdinsk, Sofiiskaya;

Verniy – Kopal: Karasuyskiy, Kutentaitskiy, İliskoye, Çingildinskoye, Karaçekinskiy, Kuyan-Kuzskiy, Altın Emelskiy, Kugalinsk, Tsaritsın, Cangıl Ağaç, Kara Bulak, Sarı Bulak, Ak-İçk; (her ismin yanında P harfi var muhtemelen Pik – tepe nokta, doruk)

Kopal – Sergiopol: Arasanskaya, Abakumovskiy, Ak Suyskiy, Baskanskiy, Lepsinskiy, Aşı Bulakskiy, Arganatskiy, Cus Ağaç, Malo-Ayaguzskiy, Kızıl – Kiyskiy, Taldı – Kuduk, Sredne – Ayaguzskiy;

Arasanskaya, Sarkanskiy, M. Lepsa, St. Verh Lepsinskaya (St.-istasyon);

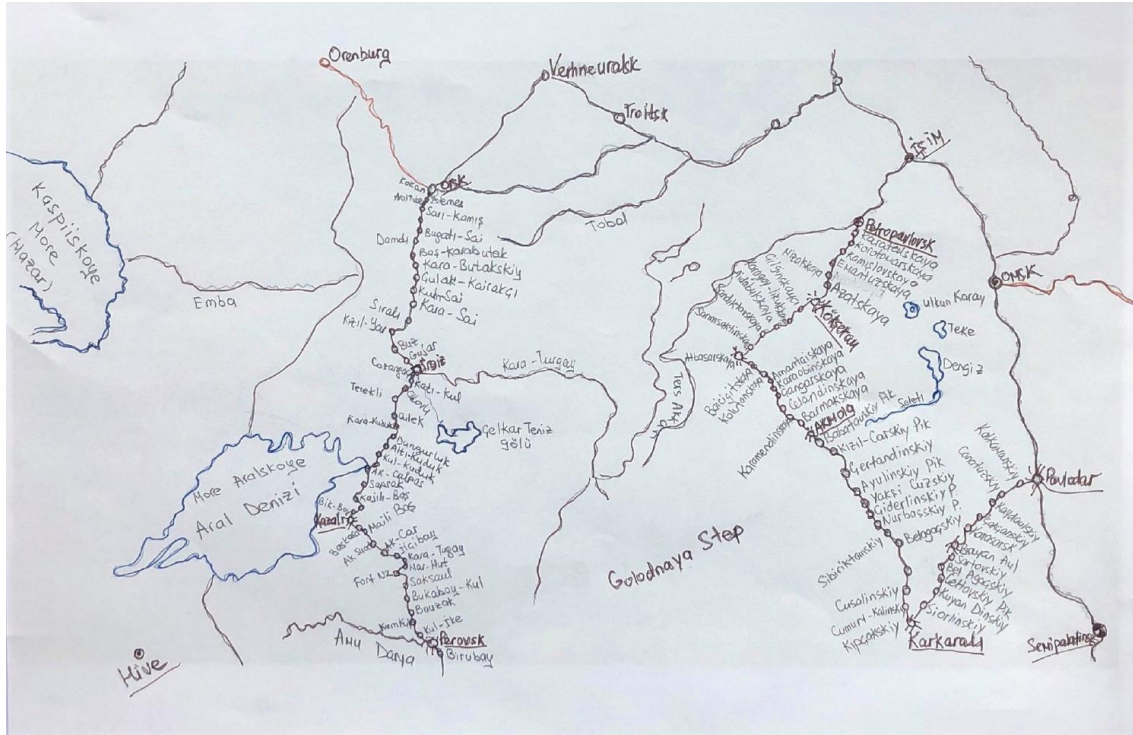
Sergiopol – Semipalatinsk: Altın-Kalatskiy, Eprekeyskiy, Uzun Bulakskiy, Alçan Adirovskiy, Arkatskiy, Kızıl – Mullinskiy, Cartasskiy, Alaşkulskiy, Arkalıkskiy, Yaluguzskiy;

Sergiopol, Malo – Narınskiy, Tesek – Sayskiy (Tesek – Tayskiy de olabilir), Cartavskiy, Karakolskiy, Ters – Bakanskiy, Burganskiy, Urcarskaya St. (istasyon)

Semipalatinsk – Ust-Kamenogorsk: Ozernaya, Talitskaya, Tolbinskaya, Piyanoyarskiy, Ubinskaya, Baraşskaya (haritadan net görülüyor) , Krasnoyarskaya, Uvarovksya;

Ust-Kamenogorsk – Buhtarma: Ulbinskaya, Feklistovskaya, Severnaya, Aleksandrovskaya;

Ust-Kamenogorsk – Kokpekti: Urunhayskiy P., Sebinskiy P., Sentaskiy P., Agonikoktinskiy P.; Karacalskiy Pik;

Harita 6. Sır Darya Vilayeti, Orenburg Guberniyası ve Bozkır Askeri Valiliği'nde Yer Alan Posta Şubeleri, Posta Yolları ve İstasyonları.

Perovsk – Kazalı: Kul-İke, Kumkul, Bauzak, Bukabay-Kul, Saksaul, Fort No. 2, Hor-Hut, Kara-Tugay, İlçibay, Ak-Car, Ak Suat, Maili Baş, Baskara;

Kazalı – İrgiz: Bik-Baulı, Kajılı-Baş, Sapsak, Ak-Culpas, Kul-Kuduk, Altı-Kuduk, Dungurluk, Kara-Kuduk, Culek, Terekli, Calovlu, Katı-Kul, Calangaç;

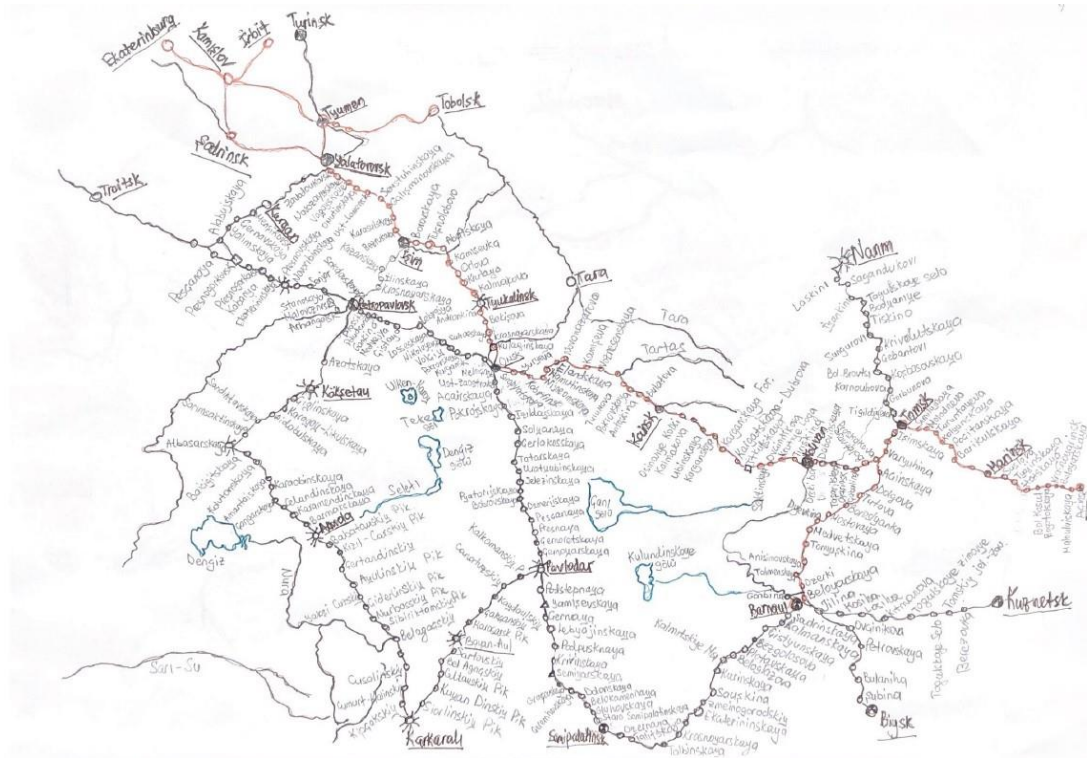
İrgiz – Orsk: Gujar, Buz Gumer, Kızıl Yar, Sıralı, Kara Sai, Kum Sai, Çulak Kairakçı, F. Karabutakskiy, Baş Karabutak, Damdı, Bugatı Sai, Sarı Kamış, Aral Tyube, İstemes, Tokan;

Karkaralı – Akmola: Kıpçakskiy P., Cumurt – Kalinskiy P., Cusalinskiy P., Belagaçskiy P., Sibiriktamskiy P., Nurbayevskiy P., Çiderlinskiy P., Yakşı Cuzskiy P. (İsmi net değil), Ayulinskiy P., Çertandinskiy P., Kızıl-Carskiy P., Babatavskiy P.;

Akmola – Kökşetau: Barmaskaya, Karamendinskaya, Celandinskaya, Çangarskaya, Karaobinskaya, Amantayskaya, Kolutanskaya, Baycigitskaya, Atbasarskaya, Sarımsaktinskaya, Sandıktavskaya, Aidabulskaya, Karagay-Likulskaya, Çiglinskaya;

Kökşetau – Petropavlovsk: Azatskaya, Mizalskaya, Emantuzskaya, Kamışlovskaya, Korotomarskaya, Karatalskaya;

Karkaralı – Pavlodar: Siorlinskiy, Kuyan Dinskiy, Celtavskiy P., Bel Ağaşkiy, Sartovskiy, Bayan Aul, Karasarsk.P.,Çakçanskiy Pik, Kaydaulskiy Pik, Canatuzskiy Pik, Kalkamanskiy Pik;

Harita 7. Bozkır Askeri Valiliği, Tomskaya ve Tobolskaya Guberniyalarında Yer Alan Posta Şubeleri, Posta Yolları ve İstasyonları.

Karkaralı – Akmola: Kıpçakskiy P., Cumurt – Kalinskiy P., Cusalinskiy P., Belagaçskiy P., Sibirihtamskiy P., Nurbayevskiy P., Çiderlinskiy P., Yakşı Cuzskiy P. (İsmi net değil), Ayulinskiy P., Çertandinskiy P., Kızıl-Carskiy P., Babatavskiy P.;

Akmola – Kökşetau: Barmaks kaya, Karamendinskaya, Celandinskaya, Çangarskaya, Karaobinskaya, Amantayskaya, Kolutanskaya, Baycigitskaya, Atbasarskaya, Sarımsaktinskaya, Sandıktavskaya, Aidabulskaya, Karagay-Likulskaya, Çiglinskaya;

Kökşetau – Petropavlovsk: Azatskaya, Mizalskaya, Emantuzskaya, Kamışlovskaya, Korotomarskaya, Karatalskaya;

Petrovalovsk – Kurgan: Arhangelskaya, Malovoznesensk, Stanosaya, Senjarskaya, Novoribinskaya, Presnovskaya, Ekaterininskaya, Kabanya, Presnogorkovsk.red,

Presnogorkovsk. Kr (kale), Peşanaya, Alabujskaya; Presnogorkovsk. Kr, Alabujskaya, Yalımskaya, Çernavskaya, Menşikovskaya;

Kurgan – Tyumen: Belozerskaya, Sladkilog (isim net görünmüyor), Borovlyanskaya, İsetskaya, Başkılskaya, Romanovskaya, Bogandinskaya;

Tyumen – İşim: Bogandinskaya, Romanovskaya, Yalutorovsk, Zavoduhovskaya, Novozaimskaya, Vogayskoye Zim., Omutinskaya, Ust-Lamenskaya, Semstuhinskaya, Galışmanovskaya, Karasulskaya, Bezrukova;

İşim – Tyukalinsk: Borovskaya, Tuşnalobovo, Abatskaya, Kamışevka, Orlova, Krutaya, Kalmakova;

Tyukalinsk – Omsk: Andronkina, Bekişeva, Suhovskaya (Suhoeskaya da olabilir), Krasnoyarskaya, Kulaginskaya (isim net değil);

Omsk – Petropavlovsk: Melniçnaya, Kurganskaya, Pokrovskaya, Volçiy red., Nikolayevskaya, Losseskaya, Lebyajya, Çistaya, Medvejya, Gankina, Poludennaya, Plosskiy red.;

Petropavlovsk – İşim: Sokolovskaya, Krasnoyarskaya, İlinskaya, Kazanskaya, Larihanskaya;

Omsk – Pavlodar: Ust-Zaostrovskaya, Açairskaya, Pokrovskaya, İzıldajskaya, Solyanaya, Çerlakoskaya, Tatarskaya, Urlutyubskaya, Jelezinskaya, Pyatorijskaya, Bobrovskaya, Osmerijskaya, Peşanaya, Presnaya, Çernoretskaya, Çernoyarskaya;

Pavlodar- Semipalatinsk: Podstepnaya, Yamışevskaya, Çernaya, Lebyajinskaya, Podpusknaya, Krivinskaya, Semiyarskaya, Graçevskaya, Çeremhovskaya, Dolonskaya, Belokamennaya, Gluhovskaya, Staro Semipalatinskaya;

Omsk – Kainsk: Sıropyatskaya, Yuryeva, Kobirlinskaya, Nijneomskaya, Hamutinskaya, Elanskaya, Novonazarova, Kamışeva, Voznesenskaya, Gololupova (parantez içerisinde yazılmış ancak isim net değil), Turumova, Pokrovskaya, Antoşkina, Bulatova;

Kainsk – Kolivan: Osinoviye kolki, Kalmakova, Ubinskaya, Karganskaya, Karganskaya For., Kargatskaya-Dubrova, İtkulskaya, Sektinskaya, Ovçinnikova, Krutiye Loga, Tırışkina;

Kolıvan – Tomsk: Orskiy bor, Dubovinskaya, Taşarapskaya, Oyaşinskaya, Çubulinskaya, Bolotnoye, Proskokova, Varyuhina, Ka..skaya (isim net değil);

Tomsk – Narım: Tigildiyeva, Gorbunova, Karnouhova, Koşbasovskaya, Bol. Brovtsı. Yur, Çebantovı, Krivolyutskaya, Sungurovı, Taskını, Bodyaniye Yur., Togulskoye selo, İvankını Yur., Sagandukovı Yur., Laskını Yur.;

Tomsk – Mariinsk: Semilujnaya, Holodneva, Turuntayeva, İşimskaya, Kolyunskaya, Poçitanskaya, Barikulskaya, Podyelniçnaya (isim net değil);

Mariinsk – Açınsk: Suslova, Tyajinskaya, İtatskaya, Bol. Kosul, Bogotolskaya, Krasnoyarinsk, Beloyarskaya;

Tomsk – Barnaul: ..., Varyuhina, Proskokova, Açınskaya, Dolgova, Tutova, Boroslyanka, Mostovaya, Dyevkina, Medvetskaya, Tonyuşkina (Gonyuşkina), Anisimovskaya, Talmenskaya, Ozerki, Gonbina;

Barnaul – Semipalatinsk: Şadrinskaya, Kalmanskaya, Çistynskaya, Bezgolosova, Plotavskaya, Beloglazova, Kalmitskiye Mısı, Kurinskaya, Sauşkina, Zmeinogorodskiy, Ekaterininskaya, ..., Krasnoyarskaya, Tolbinskaya, Talitskaya, Ozernaya;

Barnaul – Kuznetsk: Beloyarskaya, Jilina, Kosiha, Losiha, Kıtmanova, Togulskoye selo, Togulskoye zimovye, Tomskiy jeleznıy zavod, Berezovka;

Barnaul – Biysk: Gonbina, Beloyarskaya, Jilina, Ovçinnikova, Petrovskaya, Taroyuzovskaya, Bulaniha, Şubina;

İşbu çalışmamızda genel olarak Türkistan Askeri Valiliği'nin yanı sıra yukarıda da bahsettiğimiz gibi Bozkır Askeri Valiliği, Orenburg guberniyası, Tomsk ve Tobol guberniyalarında 1871 yılında yer alan posta şubeleri, yapılan posta yolları ve istasyonları sunmaya çalıştık. Haritada belirtilen işaretlere göre vilayet, kaza posta şubeleri, posta bölümleri ve ekspeditsiyalar, basit ve her türlü posta yazışmalarını kabul eden istasyonlar şu şekilde idi:

Vilayet ve bölge posta şubeleri: Hive, Taşkent, Vernıy, Omsk, Tomsk;

Kaza ve okrug posta şubeleri: Semipalatinsk, Ust-Kamenogorsk, Petropavlovsk, İşim, Kurgan, Yalutorovsk, Tyumen, Turinsk, Kainsk, Kolıvan, Marinsk, Açınsk, Biysk, Zimnegorodskoy;

Zaştatny gorod: Buhara, Semerkant, Hokand, Namangan, Orsk;

Posta bölümleri ve ekspeditsiyalar: Cizzak, Hocent, Çimkent, Auliye-Ata, Türkistan, Perovsk, Kazalinsk, Tokmak, Karakolskoye, Ukr. İliskoye, Kopal, Sergiopol, Buhara, Karkaralı, Pavlodar, Bayan Aul, Akmola, Atbasarskaya, Kokşetau, Presnovskaya, Tyukalinsk;

Her türlü posta yazışmalarını kabul eden istasyon: Fort 2.no, İrgiz, F. Karabutakskiy, Pişpek, Çirçik (Çirpik), Çuman Atasu (Çuman Atavu), Çangarskaya, Presnogorskaya, Elandskaya, Voznessenskaya, İtkulskaya, Anisimovskaya, Kokpektı

Basit yazışmaları kabul eden istasyon: Yamışevskaya, Peşçanaya.

Yukarıda ismi geçen posta şubeleri ve istasyonların dışında kalanlar posta yazışmalarının kabulünü gerçekleştirmeyen posta istasyonlardır.

Adı geçen vilayet ve kaza posta şubeleri günümüz Orta Asya haritasında şu şekilde yer almaktadır:

Harita 8. Günümüz Orta Asya (Merkezi Asya) Haritası.

Gördüğü üzere günümüzde Orta Asya (Merkezi Asya) olarak adlandırılan "Türkistan" coğrafyasında Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Tacikistan Cumhuriyetleri ile Çin'e bağlı olan Doğu Türkistan yer almaktadır. Altını çizerek gösterdiğimiz şehirlerde 1870 yılı ve sonlarında posta şubeleri ve istasyonları kurulmuştur. Bazı şehirlerin ismi değişmiştir, bazı XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başında önemli merkez sayılan yerleşimlerin ise haritada belirtilmemiştir. Örneğin, Taraz şehri eskiden Evliya Ata, Almatı – Verniy, Pişpek – Bişkek, Kızılorda – Perovsk isimlerini taşımıştır. Haritada yer alan Khujand ise Hocent. Ayrıca, haritada isimleri geçmeyen yerleşimler arasında Kazalı uyezdi (kaza) şimdiki Kızılorda bölgesinde yer almaktadır. Kopal Almatı bölgesinde, Irgız Aktöbe bölgesinde, Karkaralı Karagandı bölgesinde, Kokpektı ve Sergiopol (şimdi Ayagöz) Doğu Kazakistan bölgelerinde bulunmaktadır.

Bunların yanı sıra Pavlodar, Astana, Semey, Öskemen, Kökşetau, Petropavl, Oral şehirleri XIX. yüzyılda Bozkır Askeri Valiliği (Stepnoye General Gubernatorstvo, Step ülkesi) adı altında birleştirilmişti. Semey bölgesi XX. yüzyılda Zaysan, Karkaralı, Pavlodar, Öskemen (Ust-Kamenogorsk) olarak 5 uyezde (kazaya) ayrılmıştır. Akmola bölgesi ise Akmola (haritada Astana, şimdiki ismi Nur-Sultan), Atbasar, Kökşetau, Omsk ve Petropavl uyezdlerinden (kazalarından) oluşmuştur.

Yukarıda görüldüğü üzere 1871 yılında Posta Dairesi tarafından basılan haritaya dayanarak Türkistan Askeri Valiliği ile birlikte Bozkır Askeri Valiliği, günümüz Rusya Federasyonu topraklarında yer alan Tomsk ve Tobolsk guberniyalarında bulunan posta şubeleri ve istasyonları ile ilgili bilgi verilmeye çalışılmıştır. Sonraki yıllarda da posta yolları ve posta yollarında bulunan atlı posta istasyonlarının sayısı artmaya başlamıştır. 1910 yılına gelindiğine, Türkistan bölgesinin adres rehberinde yayınlanan bilgilere göre Türkistan'daki posta şubeleri, posta yolları ve posta yollarında yer alan atlı posta istasyonları şu şekilde idi:

Kabul-Sai – Çimkent – Evliya Ata – Pişpek – Verniy – Kopal – Sergiopol

(posta ücreti at ve verst başına 3 kop)

Kabul-sai, Uzun-Bulak – 30 verst, Sasık-Sai – 23 verst, Çimkent şehri – 11 (64)., Beliyevodı – 20, Antonovka - 15¼, Kornilovka - 19½, Vannovskoye - 14¾, Vısokoye - 17¼, Kulbastau - 24½, Groznoye – 25, Tasma – 17, Evliya Ata şehri – 24 (177¾)., Uç-Bulak -

24¼, Ak-Çulak – 17, Akır-Tyube - 16½, Mandıbay - 14¼, Podgornoye – 17, Lugovoye - 23½, Mulke - 18¼, Merke – 17, Çaldavar – 26 (173¾), Kara-Baltı - 30½, Belovodskoye – 19, Noto-Troitskoye - 16¾, Pişpek şehri – 23 (89¼), Konstantinovskaya - 17¼, Syugatinskaya - 24¼, Korday – 30, Otar - 38½, Targap - 30½, Sam-Su - 19½, Kazansko-Bogorodskaya – 23, Lyubovinskaya - 27½, Verniy şehri - 28¼ (238¼), Karasuyskaya - 24½, Nikolayevskoye - 22½, İliyskoye - 23½, Çingildinskaya - 23¾, Karaçekinskaya - 34¾, Kuyan-Kuzskaya – 29, Altın-Emalskaya - 28¼ (186¼), Kugaminskaya – 25, Tsarinskaya - 26¼, Calgız-Agaçskaya - 20½, Karabulakskiy Vıselok – 22, Sarıbulakskaya - 21½, Ak-İkçe - 28¼, Kopal şehri – 27 (170½), Arasanskaya – 29, Abakumovskaya – 21 (50), Aksuyskaya - 25½, Baskanskaya - 28½, Romanovskaya - 28½, Kanciga-Bulakskaya - 16½, Aşi-Bulakskaya - 17½, Arganatinskaya - 28½, Ukunın-Kaçskaya - 17½, Cus-Agaç - 14½, Malo-Ayaguzskiy - 29½, Kızıl-Kiyskiy – 26, Taldı-Kudukskiy - 23¾, Sredne-Ayaguzskiy – 29, Sergiopol şehri - 31½ (316¾). Toplam 1466½ verst.

Pişpek – Kutem-Aldı – Prjevalsk (posta ücreti at ve verst başına 3 kop)

Pişpek şehri, Dmitriyevskoye - 23½, Tokmak - 34¾ (58¼), Stary Tokmak – 27, Cil-Arık - 26¼, Kok-Moinak – 23, Novo-Dmitriyevskoye (Kutem-Aldı) – 24 (100¼), Tura-Aıgır - 25¼, Çotkal - 26½, Çulpan-Ata - 27½, Kurumdı - 21½, Sazanovka - 26¾, Uy-Tal - 28¼, Preobryenskoye - 28¼, Prjevalsk şehri – 31 (215). Toplam 373½ verst.

Novo-Dmitriyevskaya – Narın (posta ücreti at ve verst başına 3 kop)

Novo-Dmitriyevskaya, Ort-Tokay – 25, Kumbel-Ata – 31, Sarı-Bulak - 22¼, Kara-Upkurt - 26¾, On-Arça – 26, Narın - 24¼. (155 verst).

Altın-Emelskaya – Horgos (posta ücreti at ve verst başına 3 kop)

Altın-Emelskaya, Başı - 27¾, Aina-Bulak - 25½, Konur-Alenskaya - 20½, Koi-bın – 25, Golubevskaya – 25 (123½), Carkent şehri - 15½, Akkent - 11¾, Horgos – 22 (49¼). Toplam 172¾ verst.

Golubevskaya – Prjevalsk (posta ücreti at ve verst başına 3 kop)

Golubevskaya, İliyskaya - 26¼, Taş-Karasuyskaya - 23¾, Çundjinskaya - 26¼, Podgornaya - 22¼, Temmerlikskaya - 26¾, Kegenskaya – 33 (158½), Karkarinskaya –

26, Taldıbulakskaya – 18, Cergalanskaya - 17½, Cergesskaya – 20, Prjevalsk şehri - 21½ (103). Toplam 261½ verst.

Kegenskaya – Ohotniçiy (posta ücreti at ve verst başına 3 kop)

Kegenskaya, Sercas-Tyute - 35½, Uç Kapkak - 26¾, Ohotniçiy - 24¾ (87).

Abakumovskaya – Lepsinsk (posta ücreti at ve verst başına 3 kop)

Abakumovskaya, Sarkanskaya – 33, Topolnaya - 35½, Lepsinsk – 26 (94½).

Sergiopol – Bahtı (posta ücreti at ve verst başına 3 kop)

Sergiopol, Nijne-Narinskaya – 31, Tesek Tasskaya - 21¼, Caksı-Cartasskaya - 21½, Karakolskaya - 26½, Ters-Bakanskaya - 21¼, Burgonskaya - 27½, Urcarskaya - 21½ (176¾), Barakpay – 22, Hatın-Su – 24, Atagoy - 28½, Bahtı – 27 (101½). Toplam 278¼.

Andican – Oş (posta ücreti at ve verst başına 3 kop)

Andican, Hocevat – 22, Oş şehri - 24¼ (46¼).

Skobelev – Namangan (posta ücreti at ve verst başına 3 kop)

Skobelev, Skobelev - 2½, Starıy Margelan – 12, Yaz-Yavan – 24, Mın-Bulak – 22, Namangan – 15 (75¼).

Çernyaevo – Ura-Tyube (posta ücreti at ve verst başına 3 kop)

Çernyaevo, Urta-Tyube - 35½.

Semerkant – Termez (posta ücreti at ve verst başına 4 kop)

Semerkant, Semerkant – 5, Bagrin – 25, Aman-Kutan - 18½, Kainar - 13½, Şarigauz – 28, Yakka-Saray – 14, Yar-Tepe – 21, Guzar – 32, Gumvalyak – 20, Teşi-Horam - 16½, Saray-Ak-rabat – 28, Derbent - 21½, Sayrob – 16, Çiptyan-Zor - 16½, Lyai-Lyaikan - 11½, Şırabat – 23, Angor – 30, Termez – 24 (364).

Taş-Köprü – Tahta-Bazar (posta ücreti at ve verst başına 4 kop)

Taş-Köprü – 2, Tahta-Bazar - 19½ (22½).

Tecen – Serahs (posta ücreti at ve verst başına 4 kop)

Tecen, Tecen - 1¼, Karıbent - 28½, Pereprava – 31, Kaumut – 35, Serahs - 27¾. (123½).

Aşkabat – Gaudan (posta ücreti at ve verst başına 4 kop)

Aşkabat, Aşkabat - 1½, Kurt-Su - 23¾, Gaudan - 17¼ (42½).

Kızıl-Arvat – Kara-Kala (posta ücreti at ve verst başına 4 kop)

Kızıl-Arvat, Kızıl-Arvat - ¾, Kamışlı – 25, Hocam-Kala – 15, Calil - 30½, Kara-Kala - 16½ (87¾).²⁰⁰

Adı geçen posta yolları, posta şubelerinin yanı sıra yukarıda da belirttiğimiz gibi Türkistan topraklarında uyezd (kaza) ve vilayetlerde postaneler açılmaya başlamıştır. Postaneler ağırlıklı olarak ticaret, sanayi ve önemli bir nüfusa sahip yerlerde kurulmuştur. Kırsal kesimlerde ise neredeyse yoktu, orada atlı posta istasyonlarında yardımcı postaneler oluşturulmuştur. Uyezd ve vilayet postanelerinde posta kutuları görünmeye başlamıştır.²⁰¹ Bazı bölgelerde ise bölge müdürlüklerine yazışmaların taşınmasını sağlayan vilayet postanelerinden bağımsız olarak kendi postalarını düzenlemek zorunda kalmıştır.

İlk 2 Şubat 1868'de Taşkent şehrinde Sır Darya ve Semerkant bölgelerinde tek bir departman halinde birleştirilen postane düzenlenmiştir. Posta dairesi Rus hükümetinin İçişleri Bakanlığı'na bağlı Ana Posta ve Telgraf departmanına bağlıydı. Daha sonra 1868 Haziran'ında Semerkant'ta, Ekim 1868'de ise Kattakurgan'da, Aralık 1868'de Karşi, Kitab ve Şahrısyabz şehirlerinde Taşkent yönetiminin postanesi açılmıştır.²⁰²

Gazetenin 7 Haziran 1871 tarihli 19.sayısının “Haberler ve Notlar” kısmında Türkistan Bölgesi'ndeki posta kısmının yapımına ilişkin olarak, *Moskovskiy Vedomosti*, bu yıl Türkistan'daki yeni postanenin işletilmesi için 67.000 ruble'nin kullanılmasına izin verildiğini ve iki vilayet posta dairesinin (Sır Darya ve Semireçenskaya), 9 uyezd (kaza, Çarlık Rusya'da idari birim) posta dairesinin (Kazalinsk, Çimkent, Cizzak, Evliya Ata, Kopal, Perovsk, Sergiopol, Tokmak ve Hocent'te) ve Çinaz'da postane merkezinin

²⁰⁰ Adres-spravoçnik Turkestanskogo kraya s illustratsiyami, kalendarem na 1910 god, kartoy kraya i obyavleniyami. Taşkent: İzdaniye Sır Darinskogo oblastnogo statističeskogo komiteta, ss.46-48.

²⁰¹ Yazışma, gönderen/alan halkın rahatlığı için, basit yazışmalar almak için Çarcui posta ve telgraf bölümüne kişiselleştirilmiş kutulara sahip bir dolap kurulması planlanıyor. Dolaptaki çekmeceler, yazışma alan kişilerin bölümden verilmiş bir anahtarla doğrudan açarak çekmecelerinden çıkarabilecekleri ve hiçbir durumda başka çekmecelere sığmayacak şekilde düzenlenecektir. Ayrıca, kişiselleştirilmiş posta kutuları, her abonenin her posta dağıtımından sonra yazışmalarını istediği zaman çıkarabilmesinin kolaylığını temsil eder. Kutulara abone olmak isteyenler, yerel ofis başkanına başvuruda bulunabilirler. Yazışma alma hakkı, anahtarın elinde olan herkese aittir. Aboneler, kutuları için başka bir kilit ve anahtar temin etmek için anahtarın kaybolduğunu derhal beyan etmelidir. Ücret, 1 Ocak'tan itibaren hesaplanan yılda 3 ruble'lik bir kutu için belirlenir. *Turkestanskiye Vedomosti*, 14 Kasım 1906, №172. s.1060.

²⁰² İstoriya razvitiya svyazi Uzbekistana. (5 Ağustos 2008). 22 Eylül.2020 tarihinde <http://mytashkent.uz/2008/08/05/istoriya-razvitiya-svyazi-uzbekistana/> adresinden erişilmiştir.

kurulacağını bildirmiştir.²⁰³ 1 Nisan 1872 yılında ise Sır Darya bölgesinin Türkistan kentinde, 15 Nisan Evliya Ata kentinde uyezd (kaza) posta daireleri açılmıştır.²⁰⁴ Bu yılın 1 Temmuz'unda İçişleri Bakanı'nın izniyle Kulca'da bir postane oluşturulmuştur.²⁰⁵

25 Ocak 1872 tarihi 24 sayılı Cizzak kentinin bir ticaret noktası olarak önemsizliği ve Cizzak bölgesinin merkezini Kluçevoy tahkimatından başka bir yere taşımakla ilgili varsayımlar göz önüne alındığında, Cizzak postanesinin bu yıl 1 Şubat'tan itibaren Semerkant kentine ve Semerkant postanesinin Cizzak kentine taşınması hakkında emir yayınlanmıştır.²⁰⁶ Temmuz 1873'te ise Hive'de, 1873'ün sonunda Buhara'da bir postane düzenlenmiştir. Ayrıca, aynı yıl Sır Darya vilayetindeki Merke, Culek ve Fort No.2 atlı posta istasyonlarında her türlü yazışmanın kabul edilip verildiği ve Burcar istasyonunda bir basit yazışma almak ve teslim etmek için geçici bir postane açılmıştır.²⁰⁷ 1 Ağustos 1876 yılında ise Andican'da postane kurulmuştur ve postanede her türlü posta yazışmalarının kabul ve teslimatı gerçekleştirilmeye başlamıştır.²⁰⁸ 1 Mayıs 1880 tarihinde ise Zarafşan Bölgesi, Penjikent şehrinde bir postane açılmıştır. Aynı tarihten itibaren, Çarşamba ve Cumartesi günleri Penjikent'ten Semerkant şehrine, Pazartesi ve Cuma günleri de Semerkant şehrinden posta yazışmalarının gönderileceğine karar verilmiştir.²⁰⁹

Böylelikle postaneler çoğunlukla şehirleri kapsıyordu ve İçişleri Bakanlığının 1901 yılında yayınladığı rapora göre Türkistan bölgesinde, en fazla Semireçensk vilayetinde - 8, en düşük 7 ise Semerkant vilayetinde olmak üzere 46 postane bulunmuştur. Hazar Ötesi bölgesinde ise 20 postane mevcuttu.²¹⁰

1913 yılında ise uzun zamandır acil bir ihtiyaç duyan Aral Denizi'nde, daha sonra Arıs, Karbulak, Atbaş ve Sairan'da postanelerin açılacağı,²¹¹ 15 Mayıs tarihinden itibaren

²⁰³ *Turkestanjskiye Vedomosti*, 7 Haziran 1871. №19.

²⁰⁴ *Turkestanjskiye Vedomosti*, 12 Haziran 1872. №23.

²⁰⁵ *Turkestanjskiye Vedomosti*, 29 Ağustos 1872. №34; Ayrıca, Kulca'da bulunan postane 1882 yılında kapatıldı ve yazışmaları teslim alma işlemlerini gerçekleştiren istasyona dönüştürüldü. *Obzor Semireçenskoy oblasti za 1882 god. Prilojenije k vsepoddaneyşemu otçetu voennogo gubernatora*. (1893). Verniy: Tip. Semireç. Obl. Pravleniya, s.60.

²⁰⁶ *Turkestanjskiye Vedomosti*, 7 Şubat 1872. №6.

²⁰⁷ *Turkestanjskiye Vedomosti*, 24 Nisan 1873. №16, s.64.

²⁰⁸ *Turkestanjskiye Vedomosti*, 31 Ağustos 1876. №34, s.131.

²⁰⁹ *Turkestanjskiye Vedomosti*, 13 Mayıs 1880, №19.

²¹⁰ *Poçta i Telegraf v XIX stoletii. Ministerstvo Vnutrennih Del. İstoriçeskiy Oçerk. Prilojenije II*. (1901). St. Petersburg: Tipografiya MVD, s.22.

²¹¹ *Turkestanjskiye Vedomosti*, 1 Mart 1913. №47, s.140.

Pişpek uyezd, Semireçensk vilayeti İssıgatu'da geçici postane kurulacağına dair haber yayımlanmıştır.²¹²

Bunların yanı sıra bölgede kurulan postanelerin kuralları vardı. Uyezd (kaza) ve vilayet postanelerinde posta yazışmalarını kabul etme ve gönderme saatleri belirlenmişti. Örneğin, gazetede Sır Darya vilayetindeki postane müdürünün, Sır Darya vilayeti postanesindeki yazışmaların toplanması ve teslimi, postanın alınması ve gönderilmesi ve yazışma alıcılara teslim edilmesi hakkında bir haber yayımlanmıştır:

Parasal ve değerli paketler, değerli koliler Rusya ve yurtdışındaki tüm yerlere her gün 08:00 - 14:00 arası kabul edilir ve basit, açık, kapalı, taahhütlü mektuplar, bandrol yazışmaları saat 08:00 - 17:00 arası kabul edilir; ancak aşağıda belirtilmiş günler ve saatler arasında posta ile gönderilir. Özel basit mektuplar, açık ve kapalı mektuplar posta görevlilerine teslim edilmez, ancak gönderici tarafından bölge postanesinde ve girişinde gösterilen posta kutularına bırakılmalıdır; aynı kutularda kutulara sığabilen bandrol yazışmaları, ayrıca gönderenin talebi üzerine taahhütlü mektuplar da bırakılabilir, ancak tüm kayıtlı yazışmalar, posta pulları mektup zarflarına yapıştırılarak veya mühürlü bir zarfa bir mektup iliştilererek ödenmelidir. Parasal ve kıymetli paketler, koliler, postanın düzenlendiği veya gönderildiği saatler haricinde her gün sabah saat 08.00-14.00 arası teslim edilir, Pazar günleri ve tatillerde ise söz konusu yazışmalar sadece 12'den 14:00'e kadar dağıtılmaktadır. Postanede yazışma alan alıcılara ise basit açık, kapalı ve taahhütlü mektuplar, koli postası, gazete ve dergiler her gün 08.00-17.00 saatleri arasında verilmektedir. Acilen kurye ile gönderilen yazışmalar günün veya gecenin herhangi bir saatinde kabul edilir ve derhal gönderilir, acilen kurye ile alınan yazışmalar ise türüne göre derhal eve teslim edilir veya postanede çağrı üzerine, şahsen alıcılara veya vekillerine her zaman verilir.²¹³

Üstelik vilayet, uyezd (kaza) posta bölümlerinde posta yazışmalarını almak için biletler oluşturulmuştu. *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin 20 Mart 1872 tarihli 12.sayısında Posta Departmanından biletlerle ilgili bir haber basılmıştır:

Posta Departmanının dikkatine! Birçok yazışmacıların bu yıl postanelerden yazışma almak için tanıtılan biletlerden memnun olmadığı, çünkü bilet almak için yerleşik

²¹² *Turkestanskiye Vedomosti*, 18 Mayıs 1913, №107.

²¹³ *Turkestanskiye Vedomosti*, 7 Kasım 1872. №44.

prosedür zahmetli olarak kabul edilmesi ve bu tür biletler olmadan posta görevlileri yazışmaları teslim etmiyor. Her şeyden önce, yazışma almak için biletlerin oluşturulmasının bir yenilik olmadığı, bu tür biletlerin bu yıla kadar mevcut olduğu, ancak yalnızca postaneden her 1 ruble 43 kopeyk için bir ödeme ile basit mektuplar alındığı belirtilmelidir. Bu yıldan itibaren ise biletler, postaneden hem basit mektupları hem de diğer her türlü yazışmayı alacak şekilde ayarlandı ve bilet ücreti başkent ve vilayet kentleri ile Odessa şehrinde 1 ruble 50 k, diğer yerlerde bilet başına 1 ruble olarak belirlendi.

Ancak, yazışmalarını her zaman aynı şekilde postaneden alabilen bir alıcı için bilet almak gerekli değildir, yani yazışma yapmaktan sorumlu posta memuru tarafından biliniyorsa, o zaman ona herhangi bir engel olmadan verilebilir. Eğer alıcı posta memuru tarafından bilinmiyorsa, basit yazışmalar almak için alıcının kimliğini kanıtlayan herhangi bir belgeyi sunmak yeterlidir ve sigorta yazışmalarını almak için, polise tebligatın gönderildiği kişinin tam olarak hamilinin kendisi olduğunu posta celplerinde doğrulamak gerekir. Ancak, alıcının yazışmaları almak ve alıcının kimliğini veya imzasını polis tarafından onaylamak için şahsen postaneye gelmeleri zor olduğundan, kolaylık sağlamak için alıcının kendileri veya vekillerinin her türlü yazışmayı almak için biletler belirlenir. Kuşkusuz, posta görevlilerinin ilk görevi yazışmaların kabulü ve gönderilmesinde yazışmacıların memnuniyetini sağlamak, yazışmaların mümkün olan en kısa sürede hedefine ulaşmasını sağlamaya çalışmaktır; ancak, yazışmanın düzenlenmesi konusundaki tüm sorumluluk posta memurlarına ait olduğundan, hem basit hem de sigorta yazışmalarının, adına gönderilen kişi tarafından alınmasına dikkat etmeleri gerektiği açıktır. Bu nedenle, bir posta memuru yazışmayı almak için gelen kişiyi tanımiyorsa ve kimliğinin uygun kanıtını sunmadığından dolayı alıcıya bazen reddettiği için suçlanamaz. Bilet almak bu zorluğu ortadan kaldırır. Bilet, alıcının veya vekilinin kimlik kartı görevini üstlemektedir. Ancak bunun için, özellikle sigorta olmak üzere yazışma düzenlerken hem yazışmacıların hem de posta departmanının çıkarlarını korumak için bilet alırken bazı formaliteler oluşturmak gerekiyordu.

Ruhsat bir yıl için düzenlenir ve bu nedenle çoğu yazışmacılar için bazı formalitelerin tamamlanması sadece yılda bir kez istenecektir. Biletin alıcının kendisine kesilmesi ve el imzasının yazışmayı düzenleyen posta memurunun bilmesi hem alıcı hem de posta idaresi/departmanı için çok önemlidir. Bu nedenle, alıcının bir başvuruda bulunmak veya

bir bilet almak için en az bir kez postanede şahsen görünmesi ve bu sırada biletin üzerine adını imzalaması gerekir. Bu imza, taahhütlü mektupların ve sigorta yazışmalarının teslim edilmesinde gereken bir bilet için özellikle önemlidir, çünkü posta görevlisi, bu tür bir yazışmayı düzenlerken, alıcının biletteki imzasını kendisindeki gizli/güvenli imzasıyla doğrulamalıdır.

Bu durumda, her iki taraf da ilgilenir, yazışmacı ve posta idaresi; bu nedenle her iki tarafın çıkarlarını koruyan bu formalite pek de zor sayılamaz. Alıcıların isimlerini postanede değil, evde imzalamalarına izin vermek, çoğunlukla postane için dezavantajlı olan bazı suistimale yol açabilir. Bu nedenle, özellikle şehir dışında yaşayan alıcılar, sadece bir bilet almak için şahsen görünmesi ve bilet için para kabulü için makbuz verilecek yetkili bir kişiye düzenleme talebinin gönderilmesi yeterlidir. Bilet alındıktan sonra bu makbuz iade edilmelidir. Tek bir basit yazışmanın alınması için bir biletin verilmesi, taahhütlü mektuplar hariç, alıcının postaneye gelmesini gerektirmez.

Bu durumda, alıcının, bir bilet düzenleme talebinde, talebi gönderme talimatını böyle bir kişiye verilmesini (elbette okuma-yazma bilen) ve bilet makbuzunu da o kişiye teslim edilmesini beyan etmesi yeterlidir. Bilet alındıktan sonra alıcı, evindeki uygun yere bilet üzerindeki soyadını imzalamakla yükümlü olacaktır.

Kayıtlı mektuplar hariç bir bilet üzerinde basit yazışmalar alırken, alıcı posta görevlisinin düzenlenen yazışmanın miktarı ve türü hakkında not almasını istemiyorsa, bununla ilgili olarak imzasıyla (biletin 2. sayfasının üst kısmında) bir yazı yazmalıdır ve alıcının böyle bir isteği dikkate alınacaktır.

Postaneden (nakit ve değerli paketler, değerli paketler) vekalet yoluyla sigorta yazışmalarını almak için, alıcı hem celp kağıdında hem de bilet üzerinde imzası ile gizli/güvenli yazılar yazması gerekir. Bu kuralın uygulanması gereklidir, çünkü posta departmanının mali olarak sorumlu olduğu postaneden bir sonraki yazışmanın yanlış verilmesi konusunda alıcılardan asılsız beyanların olasılığından korunması açısından çok önemlidir. Bu yıl her bir kişiye ayrı ayrı bilet verilmesi sistemi kurulmuştur. Tecrübe, bu biletleri yürürlüğe konulmasının pratikliğini kanıtlarsa, önümüzdeki yıllarda birkaç kişinin yazışmalarını postaneden almaları için bir genel bilet satın almalarına izin verilmesi çok muhtemeldir.

Postanelerin biletsiz yazışma teslim etmedikleri yönündeki ifadelere gelince, bazı postanelerde işin yeni olması durumundan posta memurlarının bu biletleri oluşturma amacı konusunu doğru anlamama yahut onlara doğru açıklamamasından dolayı kendilerine alıcılara karşı sert davranmaya müsaade ediyorlardı.

Posta Dairesi'nin bağlı kurumlarına yeni posta kurallarının ve posta memurlarının görevlerinin tüm ayrıntılarını açıklığa kavuşturmak için aldığı önlemlere rağmen, muhtemelen yanlış anlama veya başka bir nedenle yeni posta kurallarının anlamını tam olarak anlamayan memurlar vardı.

Bu nedenle, Bakanlık Postaneye bir genelge göndererek, yine posta memurlarına yazışmacılara karşı görevlerini belirtmiş ve yazışma düzenleme prosedürünü ve postanelerden yazışma almak için bilet oluşturma amacını tüm ayrıntılarıyla açıklamıştır. Aynı zamanda, posta yoluyla yazışma gönderirken ve postadan yazışma alırken, yeni posta kurallarına tam olarak uyulacak mütevazı bir taleple yazışmacılara karşılıklı menfaat sağlanmasını gerekli olduğu vurgulanmaktaydı. Bu yıl yürürlüğe giren posta düzenlemeleri biraz geçicidir. Uygulama yönergeleri, posta makamlarına, tamamen tatmin edici olmayan kuralları kaldırmaları ve yazışmacıların gereksinimlere daha uygun kuralları oluşturmaları için bir rehber işlevi görecektir. Ancak bunun için ilk başta yazışmacıların kendilerinin posta kısmındaki geçici düzenlemelerin tam olarak uygulanmasından çekinmemeleri gerekir.²¹⁴

2.5. POSTANE KADROSU

Bölgede ilk postaneler kurulmaya başlayınca postane görevlilerine ilişkin İmparatorluk tarafından bir emir çıkmıştır. Türkistan Askeri Valiliği'nin yeni postane kadrosunun tanıtımı şu şekildedir:

İmparator, geçen Nisan ayının 28. gününde İçişleri Bakanlığı Valisinin dilekçeme istinaden Danıştay'a sunumu neticesinde bu konseyin görüşüne göre Türkistan Askeri Valiliği'nin yeni postane kadrosunu imparatorluk tarafından onayladı.

Bu arada, Danıştay'ın aynı Yüksek Onaylı görüşü şunları gerektirmektedir:

²¹⁴ *Turkestanskiye Vedomosti*, 20 Mart 1872, №12.

- 1) En yüksek onayın ardından, belirlenen kadro 1 Temmuz 1871'de faaliyete geçecektir.
- 2) Yeni kadro tarafından atanan Türkistan Askeri Valiliği bölgelerindeki postane müdürleri, bu görevlilere 27 Haziran 1867'de İmparatorluk Konseyi tarafından onaylanan Danıştay görüşüne göre iç vilayetlerdeki postane yöneticilerine verildiği gibi aynı hak ve yükümlülüklerin tamamının verilmesi ile doğrudan Posta Departmanına bağlı olmalıdır.
- 3) Türkistan'daki posta memurlarının bu konudaki genel kurallara tabi olarak, hükümetin tanımı gereği hizmete ilişkin tüzükte belirtilen, yerel posta görevlilerini tayin etme, değiştirme ve güvenilmezlikleri veya ihmalleri durumunda görevden alma kararı bölgenin uzaklığı nedeniyle Türkistan Askeri Valisine verilmiştir, ayrıca Askeri Vali her seferinde bu durumla ilişkin boş pozisyonu doldurması için İçişleri Bakanlığına ayrıntılı bir emir bildirmekle yükümlüdür.
- 4) Türkistan'daki posta departmanının memurlarının emekli maaşlarının dereceleri/sınıfları ile ilgili olarak, iç illerdeki uygun gelen posta rütbeleriyle karşılaştırmak.
- 5) Türkistan Askeri Valiliğinde posta hizmetine atanan memurlara, yıllık maaşlarını aşmayan bir ek ücret/ödenek yapmak/ödemek ve bu masrafları Devlet Hazine Bakanlığı tarafından tahsis edilen bir krediye bağlı olarak yerel hizmet yardımlarının maliyetine dahil etmektir.
- 6) Türkistan'daki bir posta kurumunun bakımı için posta kurumunun personelinin hesabına yatırılan yıllık 48,020 Rubleden, posta dairesinin bütçe planlamasına göre şu anda sarf edilen 22,920 rubleyi söz konusu kurumların bakımı için aktarmak/havale yapmak; bu yıl artık yapılmış olan bütçe planlamalarının hesabına tahsis etmek için posta bütçe planlamasına ek kredi sayılacak işbu kalan 25100 rubleyi Devlet Hazine Bakanlığının hesabına her yıl yeni bir harcama yapmak; bu yılın 1 Temmuz hesaplamasına bağlı olan ek miktarın sadece yarısını (12 550 ruble) 1872 yılından itibaren her yıl posta bütçe planlamasına (48020 ruble) eklemek.

Tablo 11. Türkisan Askeri Valiliği Posta Kurumlarının/dairelerinin Kadrosu.

1) Vilayet postaneleri	Gün ve ay	Yıllık maaş			Kategori ve sınıf		
		Bir kişiye		Toplam	Göreve göre	Resmi cekete dikiş için	
		Ücret Maaş	yemekhaneye				
a) Sır Darya vilayeti		Ruble					
Posta bölümü müdürü		1	1000	500	1500	V	V
Müdür yardımcısı, özel posta hizmetleri seferi/ekibi başkanı		1	700	300	1000	VII	VIII
Ekspeditör yardımcısı		1	400	80	480	IX	IX
Ayırıcı/tasnifçi	Üst/baş	2	300		600	XII	
	Yardımcı/ast	2	240		480	XIV	
İdari bölümü ekspeditörü		1	500	300	800	VIII	VIII
Mühasebeci		1	450	150	600	VIII	VIII
Alt/küçük kategori hizmetçilerin alımı için					2000		
Kırtasiye malzemeleri, posta malzemeleri, ısıtma ve aydınlatma için					1800		
Ev kiralamak için					1800		
		9			11060		
b) Semireçenskaya vilayeti							
Posta bölümü müdürü		1	900	400	1300	V	V
Müdür yardımcısı, özel posta hizmetleri seferi/ekibi başkanı		1	600	300	900	VII	VII
Ekspeditör yardımcısı		1	400	80	480	IX	IX
Ayırıcı/tasnifçi	Üst/baş	1	300		300	XII	
	Yardımcı/Ast	2	240		480	XIV	
İdari bölümü ekspeditörü		1	500	300	800	VIII	VIII
Mühasebeci		1	450	150	600	VIII	VIII
Alt/küçük kategori hizmetçilerin alımı için					1700		
Kırtasiye malzemeleri, posta malzemeleri, ısıtma ve aydınlatma için					1200		
Ev kiralamak için					1500		

İki vilayet posta dairesi için sonuçlar	17			20370		
2) Uyezdnoy (Kaza) posta daireleri						
Çimkent, Kazalinsk, Turkestan, Perovsk, Evliya Ata, Tokmak, Sergiopol, Kopal, Cizzak, Hocent						
Posta yöneticisi (Poçtmeister)	1	450	150	600	IX	IX
Kabul edici	1	300		300	X	X
Postacı/dağıtıcıların alımı için				300		
Kırtasiye malzemeleri, posta malzemeleri, ısıtma ve aydınlatma için				300		
Ev kiralamak için				300		
Bir daire için toplam	2			1800		
On tane kaza daireleri için toplam	20			18000		
3) Posta bölümleri						
Çinaz, Karakol, Lepsinsk, Urcar, Samarkand						
Kabul edici	1	360		360	X	X
Postacı/dağıtıcıların alımı için				150		
Kırtasiye malzemeleri, posta malzemeleri, ısıtma ve aydınlatma için				150		
Ev kiralamak için				200		
Bir tane posta bölümü için toplam	1			860		
Beş tane posta bölümü için toplam	5			4300		
4) Posta istasyonları						
Posta istasyonları bekçisi	30	180		5400	XIV	
Türkistan Askeri Valiliği posta bölümleri için toplam	72			48020		

İmzalayan: Devlet Konseyi Başkanı KONSTANTİN.²¹⁵

Ayrıca, Sır Darya ve Semerkant vilayetlerinin postane müdüründen postanelerde çalışan görevlilere bayramlarda tatil verilmesine ilişkin bir haber yayınlanmıştır:

²¹⁵ *Turkestanskiye Vedomosti*, 13 Eylül 1871, №33; *Obzor Semireçenskoj oblasti za 1882 god. Prilojenije k vsepoddaneyşemu otçetu voennogo gubernatora*. (1883). Verniy: Tip. Semireç. Obl. Pravleniya, s.60.

Sayın İçişleri Bakanı, posta görevlilerinin İlahi Ayın'ın kutlandığı özellikle onurlu ve çok ciddi posta hizmetinde bulunan çalışanların, bayramlarda bulunma ve aynı zamanda bu tür tatillerde dinlenme fırsatına sahip olması nedeniyle, izin verdi:

A) Adı geçen günlerde postanelerde her türlü yazışmanın kabulü ve teslimini tamamen iptal etmek: İmparator ve İmparatoriçe isim günlerinde, Yeni Yıl, Epifani gününde, Kutsal Paskalya bayramının birinci ve ikinci günlerinde Hamsin Yortusu ve Noel bayramının ilk gününde.

B) Adı geçen günlerde 2-4 saat postanelerde her türlü yazışmanın alınmasını ve yayımlanmasını sınırlayın: Beşaret, İsa'nın Göğe Yükselişi, İsa'nın başkalaşımı, Merye'min ölümü, İsa'nın Kudüs'e Girişi, Kutsal Paskalya'nın üçüncü gününde, bayramının ikinci gününde ve tüm Pazar günleri.

Bunun yerine getirilmesinde a maddesinde belirtilen günlerde her türlü yazışmanın kabul ve teslimi ile posta pulu, kaşeli zarf ve form, açık mektup satışı istisnasız tüm postanelerde iptal edilir; b maddesinde belirtilen günlerde, yazışmaların kabulü ve teslimi Taşkent postanesinde üç saat, yani saat 11-22 arası, diğer postanelerde Sır Darya ve Fergana vilayetlerinde ve Zerafşan okrugunda 2 saat içinde yapılacaktır ve tam olarak saat 11 ile 1 arasında.

Bu emir, 7 Mayıs'tan itibaren Taşkent Bölge Postanesi tarafından ve Türkistan Bölgesi'ndeki diğer postaneler tarafından kurumlarda bu tür duyuruların yayımlandığı günden itibaren uygulanmak üzere kabul edilecektir. Yazışmaların evinize teslimine gelince, mevcut kurallar yılın tüm günlerinde değişmeden kalır, ancak yukarıda a ve b maddelerinde belirtilen günler hariçtir.

Çoğu durumda, halk bu işlem için son tarihin dolmasından önce yazışmaları göndermek ve almak için postanelere gelir, böylece bu son saate kadar müşterilerin önemli bir kısmı memnuniyetsiz kalır ve bunun sonucunda postaneler bir veya iki saat daha fazla yazışma almaya ve teslim etmeye devam eder. Bu, önceden alınan yazışmaların gönderilmesi için hazırlanmanın diğer sorumluluklarının zararına ve hatta bazen alınan yazışmaların çeşidine göre ayırıştırma ve teslim edilmesini yavaşlatmaktadır.

Bu durumda, belirtilen işlem için belirlenen sürenin keyfi bir şekilde uzatılmasından sonra, postanede daha önce ziyaret eden göndericilerden alınan yazışmaların bir kısmının, postaneyi daha sonra ziyaret eden insanların kusurundan dolayı gönderilmediği için bu

durum açıkça birincisine haksızlık olmaktadır. Yazışmaların kabul ve teslimat işleminin uzatılmasının posta görevlilerini gerekli dinlenme olanaklarından mahrum bıraktığı ve postane işlerinde düzeni ihlal ettiği doğrudur. Bu arada, yazışmaların alınması ve teslim edilmesi için ayrılan süre boyunca halkın postanelere daha tekdüze bir ziyaretiyle, yukarıda belirtilen rahatsızlıklar tamamen ortadan kaldırılabilir.²¹⁶

2.6. POSTA VE TELGRAF İDARESİNİN BİRLEŞMESİ

1868'de, Posta ve Telgraf Bakanlığı İçişleri Bakanlığı ile birleştirilmiştir. Daha sonra 1880'de Posta ve Telgraf Dairesi bu Bakanlıktan ayrılarak, yaklaşık bir yıldır var olan Devlet Bakanı Makov'un başkanlığında bağımsız bir Bakanlık halinde idare olunmuş; bu idare de 1881'de faaliyetlerini sona erdirerek İçişleri Bakanlığı'na katılmıştır. Rusya İmparatorluğundaki posta idaresi tarihindeki bu son dönem, posta departmanının telgraf departmanı ile ortak bir departmana - posta ve telgraf departmanı altında birleşmesiyle devam etmiştir.

Postaneleri telgraf dairelerine bağlamak için ilk girişim, bazı postanelerde telgraf istasyonlarının açılmasıyla birlikte başlamıştır. Böyle bir girişimin neredeyse hiçbir olumlu sonucu olmamıştır, ancak kurumları birleştirme firkinden hiçbir zaman vazgeçmemişlerdi. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bir çalışma, postanenin telgrafla en başarılı bağlantısının, reformun alt kurumlardan değil, her iki dairenin merkezi organlarından başlatıldığı ve daha sonra yerel yönetimlere ve bunlara bağlı kurumlara kadar genişletildiği Almanya'da gerçekleşmiştir.

Bu sistemle ilgili olarak, 1884 yılında Posta ve Telgraf Dairesi, Posta ve Telgraf Genel Müdürlüğü adı altında, İçişleri Bakanına bağlı olarak ancak özel bir yetkiliye - Posta ve Telgraf Departmanları Direktörlere genişletilmiş haklarının verilmesi ile Genel Müdürün yönetiminde tek bir ortak merkezi yönetim olarak birleştirilmiştir.

Yerel idarelerin teşkilatı okrug (bölge) sistemine göre yapılmış ve posta ve telgraf bölgeleri oluşturulmuştur. Okrug (bölge) idareleri, başta buldukları vilayetlerin coğrafi konumu, iletişim yolları ve telgraf hatlarının yeri ve uzunluğu, posta ve telgraf bölümlerinin sayısı ve personel sayılarına göre 2 sınıfa ayrılmıştır. Posta ve telgraf

²¹⁶ *Turkestanskiye Vedomosti*, 10 Mayıs 1883, №18.

okruglarının (bölgelerinin) başına, vilayetlerdeki posta birimi yöneticileri ile telgraf ilçe başkanlarının görevlerini uhdesinde birleştiren müdürler yerleştirilmiştir. Daha sonra, çeşitli okrug yönetimlerinin faaliyetlerini eşitlemek için, iki sınıfa bölünmeleri kaldırılmıştır ve tüm okrug yönetimlerinin bileşimi sağlanmıştır. Ayrıca daha küçük bir alana ve posta ve telgraf bölümleri sayısına sahip 5 okrugun kaldırılmasının mümkün olduğu da görülmüştür.²¹⁷

Yeniden düzenlenmiş posta ve telgraf idaresinin üçüncü kademesini oluşturan yerel kurumların reformu sırasında, İmparatorluğun genel idari yapısıyla herhangi bir bağlantısı olmaksızın, onları kategorilere ayıran bir sistem uygulanmıştır. Önceki dairelerin uyezd ve vilayet daireleri/bölümleri olarak bölünmesi yerine, tüm posta ve telgraf bölümleri 7 sınıfa ayrılmıştır; bunlardan ilk altı sınıftaki kurumlara "Posta-Telgraf Bölümleri" (Poçtovo-telegrafniye kontori) adı verilmiştir ve yedinci sınıfta yer alan en düşük kurumlar faaliyet türlerine bağlı olarak – Posta-Telgraf, Posta ve Telgraf Bölümleri (Poçtovo-telegrafniy, Poçtovoye i telegrafnoye otdeleniye) olarak adlandırılmıştır.

Posta ve telgraf bölümlerinin birleşmesi temelinde, çalışanları da birleştirmek gerekli görünmüştür. Teslim alanlar, ayırıcılar, söküçüler vb. gibi resmi faaliyetlerinin konusunu doğrudan gösteren çeşitli pozisyon başlıklarının korunması, hizmetin birleşmesinin başlangıcı ile uygun olmadığından, önceki tüm adlandırmalar imha edilmiştir. Poçtmeisterler yerine kurum başkanlarına "Müdür", Poçtmeister yardımcıları ise kurumların "Müdür Yardımcıları" olarak adlandırılmıştır. Daha sonra, yerel kurumlardaki diğer tüm çalışanlar, "posta-telgraf memurları" genel adı altında 6 kategoriye ayrılmıştır. Son kategoriye en yüksek ve en düşük olarak maaş belirlenmiştir.²¹⁸

Posta ve telgraf departmanının tüm kurumlarında, görev gönderimi düzeni ve fonların ve devlet mallarının korunması ve saklanması işleminin genel denetimi kurum başkanına verilmiştir ve çok çeşitli faaliyetlere sahip önemli bölümlere, sigorta yazışma

²¹⁷ *Poçta i telegraf v XIX stoletii. Ministerstvo vnutrennih del. İstoriçeskiy oçerk. Prilojeniye II.* (1901). St. Petersburg: Tipografiya MVD, s.8.

²¹⁸ Bu konuyla ilişkin *Turkestanskiye Vedomosti*, 27 Şubat 1913, №46 (s.4.) yayınlanmış olan **Posta ve Telgraf idaresi kadrosunun güçlendirilmesi** başlıklı haber: Türkistan Bölgesi'nde gelişen posta ve telgraf işlemleri karşısında, posta ve telgraf ilçe müdürünün talebi üzerine ilçedeki personel sayısı her geçen yıl artmaktadır. Posta ve telgraf bölgesi başkanı N.S. Danilov, çalışanımıza, geçen yıl yaptığı ek eyaletler için bir sonraki başvurunun tamamen tatmin olduğunu söyledi. Posta ve telgraf memurlarının kadrolarının artırılmasının yanı sıra, posta ve telgraf (uçrejdeniya) kurumlarının bir kısmı en üst seviyeye geçtiler ve böylelikle kadro artışına bakılmaksızın bu kurumların yetkilileri daha yüksek maaş alma hakkını kullanacaklardır.

departmanının doğrudan yönetimi müdür yardımcısına, ve diğer departmanlarda - en yüksek rütbeli posta ve telgraf memurlarına verilmiştir; Bölümlerin geri kalanında, sigorta yazışmalarının kabulü ve teslimi de kurum başkanının sorumluluğu altında idi; taahhütlü ve basit yazışmaların kabulü ve teslimi ile posta pullarının satışı yardımcısına emanet edilmiştir.

1884 yılında başlayan posta ve telgraf departmanının yeniden düzenlenmesi süreci 1888 yılında genel hatlarıyla tamamlanmıştır. İlk varsayımlara göre İmparatorlukta 1005 posta ve telgraf bölümleri yeniden düzenlenecektir. Gerçekte, yeni kurumların açılması nedeniyle bu rakam 1888'de 1422'ye yükselmiştir.²¹⁹

Türkistan topraklarında da posta iletişimi ile birlikte telgraf iletişimi de yavaş yavaş gelişmeye başlamıştır. Haziran 1873'te Türkistan'da ilk uluslararası Taşkent-Orenburg telgraf hattı çalışmaya başlamıştır. 1876'da bölgede, özellikle Semerkant, Noviy Margelan, Katta-Kurgan gibi büyük şehirlerde elektrikli telgraf hizmete girmiştir. Bir süre sonra Buhara ve Hive Hanlığı'nda telgraf hatları yapılmıştır. Böylece uyezd ve vilayet postanelerinde posta yazışmalarının kabul ve teslim edilmesinin yanı sıra telgraf işlemleri de yapılmaya başlamıştır. 1884 yılında İmparatorlukta posta ve telgraf idaresinin birleşimi kararı alındıktan sonra Nisan 1886'da, Türkistan'ın tüm iletişim işletmelerinin bağlı olduğu Türkistan posta-telgraf okrugu/bölgesi yönetimi kurulmuştur. Türkistan post-telgraf bölgesi içerisinde 5 bölgesel iletişim dairesi oluşturulmuş; uyezd (kaza) ve vilayetlerde birleştirilmiş posta-telgraf bölümleri meydana gelmiştir.²²⁰ Hatta XX.yüzyıla geldiğinde Posta ve Telgraf Merkez Müdürlüğü, Türkistan Posta ve Telgraf İl Başkanı N.S. Danilov tarafından Türkistan topraklarındaki birçok posta ve telgraf bölümlerinin kullandıkları binadan daha geniş bir bina kiralmasına izin verilmiştir.²²¹

Bölgede ticaretin önemli ölçüde artmasıyla bazı uyezdler (kaza) önemli ticaret noktasına dönüşmüştür. Bu bağlamda bazı uyezd, volostlarda yaşayan ve ticaretle uğraşan yetkililer kendi uyezd, volostlarında posta-telgraf bölümlerinin açılmasını talep ediyorlardı. Buna

²¹⁹ *Пошта и телеграф в XIX столетии. Министерство внутренних дел. Исторический очерк. Приложения II.* (1901). St. Petersburg: Типография MVD, s.9.

²²⁰ *İstoriya razvitiya svyazi Uzbekistana.* (5 Ağustos 2008). 22 Eylül 2020 tarihinde <http://mytashkent.uz/2008/08/05/istoriya-razvitiya-svyazi-uzbekistana/> adresinden erişilmiştir.

²²¹ *Turkestanskiye Vedomosti*, 2 Mart 1913, №48; Bknz: 1904 yılında Yedisu vilayetinde 19 (*Obzor Semireçenskoy oblasti za 1904 god.*(1905). Verniy: Tipografiya Semireçenskogo oblastnogo pravleniya, s. 48.); Sır Darya vilayetinde 13 (*Obzor Sır Darinskoy oblasti za 1904 god.* (1906). Taşkent: Tipo-lit. V.M. İliyina, s.202); Fergana vilayetinde ise 7 posta-telgraf bölümleri mevcuttu. (*Statistiçeskij obzor v Ferganskoy oblasti za 1904 god.* (1905). Noviy Margelan: Tipografiya Ferganskogo oblastnogo pravleniya, s.82-83).

ilişkin gazetenin 6 Ocak 1907 tarihli 3.sayısında Pişpek başlığı altında bir haber metni yayımlanmıştır:

Yaklaşık 1901 yılında, Pişpek kazasındaki 5 Kırgız nahiyesi ve Prjevalsk uyezdindeki 6 volost, parasal yazışmalar ve telgrafların alınması ve verilmesi ile Kutemaldinskaya'da (şimdi Dmitrievskaya istasyonu) bir posta-telgraf bölümünün açılmasını istiyorlar. Yetkililer, binanın inşaatını ve çalışanların bakım masrafları kendilerine ait olmak üzere başvuranların kabul etmesi şartıyla böyle bir departman açma sözü verdiler. Adı geçen 11 volost, paranın toplanması için görüşmeler yaptı ve görünüşe göre bu konu için para toplandı. Bu para nerede ve ne kadar toplanıyor? Bu soruların cevabı,yazışmaları olan bölümler tarafından verilebilir. Kırgızlar bunu bilmiyor. Kutemaldı'da bir posta ve telgraf bölümü açma sorunu ciddi bir ilgiyi hak ediyor. Yukarıda bahsedilen volostlar, Pişpek ve Prjevalsk'e vergileri ödüyorlar. Bu şehirlere para gönderimi hem riskli hem de kârsız.

Kara-Kırgız kışlaklarında Koçkar, Cumçola ve Issık Göl vadilerindeki dağlık yerleşimlerinde önemli ticaret yapılmaktadır. Bu kışlak merkezinde, Juvan-arık'ın Koçkar Nehri'ne (yukarı Çu) birleştiği noktada, son yıllarda onlarca dükkan ile bir ticaret noktası ortaya çıktı. Buradan Kutemaldı'ya 1,5 km mesafe ve posta ve telgraf bölümünün yakınlığı yeni ortaya çıkan ticaret merkezinin refahına katkıda bulunacaktır. Ayrıca, Kutemaldı'da, Pişpek ve Prjevalski uyezdlerinin Kırgız kongreleri periyodik olarak düzenlenmektedir. Binlerce Kırgız ve onlarca tüccar bu kongrelere geliyor. Kongre her zaman canlı ticaret ile 20 gün sürmektedir. Posta ve telgraf bölümü, bu hazırlıksız fuarda ticari işlerin gelişmesine güçlü bir ivme kazandırabilir. İlkbaharda zagornıy volostlarına 10 bin ruble ile faaliyet gösteren koyun ve at alıcıları geliyor. Issık Göl'de balıkçılık geliyor. Yakın gelecekte Semireçye'den Andican ve Kaşgar'a giden tekerlekli yolların geliştirilmesi tamamlandığında, gölün batı ucundan 5 km uzaklıkta bulunan Dmitrievskaya istasyonu, önemli ticaret yollarının kavşak noktası olacak. Hayat hızla ilerler ve taleplerini dayatır. Kırgız yerleşimlerinin derinliklerine doğru ilerleyen herhangi bir ekstra kültürel aşamalar, bölgenin kültürel değişimlere) işgaline doğru atılmış kesin bir adımdır: İstasyon, kervansaray, posta ve telgraf - bunlar ilk aşamalarıdır. Ve ileride orada dükkanlar, köy, tıp merkezi, okul, idari merkezleri yapılacaktır. Manaplar daha önceden Dmitriyevskaya istasyonunda posta ve telgraf bölümü kurulması için halktan topladığı paralar amaca uygub olarak harcanmadığından İlçe başkanları söz konusu

bölümünün kurulmasını getireceği yüksek faydayı da göz önüne alarak gerekli fonun hazineden karşılanmasını önermişlerdir.²²²

Sonuçta, Türkistan'da 1913 yılında 98 posta-telgraf şubesi vardır. Bu rakama demiryolu istasyonları ve volost yönetimlerinde olan postaneler dahil değildir. Ayrıca 6 yıllık bir süre içinde 50 şube daha açılması planlandığı dile getirilmiştir. Gazetede bu çalışma için de tutarın 50 bin ruble olacağı, en çok masraf da telgraf hatlarının kurulumuna düşeceği tahmin edilmiştir.²²³ 1884 yılı reformu, esas olarak mali sorunlar açısından meydana gelmiştir. Asıl hedefi, nüfusun kültürel ve ekonomik yaşamının başarısını teşvik etmek ve bunları önce dolaylı olarak ve sonra doğrudan devlet gelirlerini artırmak için posta ve telgraf iletişiminin geliştirilmesi değildi. Asıl amacı posta ve telgraf bölümlerinin işletme maliyetini doğrudan azaltmaktı. Öyle ki, sadece işlemlerin geliştirilmesinden elde edilen gelirdeki fazlalık değil, aynı zamanda kurumların bağlantısından kaynaklanan harcamalardaki tüm tasarruflar da Devlet Hazinesinin kaynaklarına gitmesi gerekiyordu.

1884 yılında 3186 postane ve 16303 posta çalışanı ile posta geliri 15.692.136 ruble, posta kurumlarının personelinin bakım/maaş maliyeti 4.464.813 rubleyi bulmuştu. 1900 yılında 4410 postane ve 37525 postane çalışanı ile posta geliri de 29.837.425 rubleye ulaşmıştır. Birleşik posta ve telgraf idaresi personelinin bakımı için yapılan harcamalar yalnızca 15.704.202 rubleye yükselmiştir, yani postanın işletilmesi ve telgraf idaresinin işletilmesi için kabaca iki eşit parçaya bölersek, ilkinin personeli için ödenen miktar sadece 7.852.101 rubleyi oluşturmaktaydı.²²⁴

Reform bu şekilde hazineye muazzam faydalar sağlasa da, posta çalışanlarının maddi konumu çok fazla iyileşmemişti. Bu bağlamda, *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin 19 Ocak 1913 tarihli 16.sayısında Posta-telgraf yetkilisinin sesi başlıklı bir metin basılmıştır:

Basın ve toplum, maaşları modern yaşam koşullarına hiç uymayan posta ve telgraf memurlarının son derece zor mali durumunun iyileştirilmesi gerektiğinden bahsediyor. Hükümet, bu konuda bir tasarımı hazırlıyor ve taslak küçük çalışanlara ek olarak, maaşları artırması öngörülen kişi sayısının yanı sıra nispeten daha iyi durumda olan postane yöneticilerini de içeriyor. Ancak, bölümün bu saflarının sağlanması sadece şartlıdır. İşte

²²² *Turkestanskiye Vedomosti*, 6 Ocak 1907, №3, s.19.

²²³ *Turkestanskiye Vedomosti*, 11 Ocak 1913, №9, s.18.

²²⁴ *Poçta i telegraf v XIX stoletii. Ministerstvo vnutrennih del. İstoriçeskiy oçerok. Prilojeniyeye II.* (1901). Sankt-Peterburg: Tipografiya MVD, s.9.

bu ofislerden birinin başkanı *Utro Rossii* gazetesinde postanelerin başkanlarının mali durumu hakkında yazıyor. Yazar, eyalet postanelerinin acı yaşamlarının üzücü hikayesini anlatıyor. İkincisi, 36 ruble ve 75 kopeyk maaş alıyor, çok önemli ve esasen sorumlu bir görev ve departmanın prestijini korumakla yükümlü olan iyi bilinen bir kamu pozisyonunda bulunuyor. İyi bir form ve görünüm gereklidir. Uzak bir ilde, şirket kıyafetleri ile çalışmak üzere, köyünde sipariş edilecek hiçbir yer yok, onun için şehre seyahat etmek zorundasınız, bu çok pahalı. Postanelerin kadrosu bir müdür ve bir postacı veya bekçiden oluşur. Ve bazen de postanelerde ne postacı ne bekçi vardır. Tüm şube, ailesi tarafından yüklenen ve bir ruble maaşından bir hizmetçi işe alma fırsatına sahip olmayan bir patrandan oluşur. Ve şube başkanları genellikle sobaları ısıtır, odun keser, süpürür ve zeminleri yıkar. Okula giden çocuğu olan postane müdürlerinin durumu daha da kötüdür. Onların eğitim alabileceği okullar da çalıştığı yerde mevcut değildir, çocukları şehre götürmek zorunda kalırlar. Bu da 35 ruble maaş alan çalışanlar için masraftır.

Sonuç olarak yazar, postane müdürlerinin, posta ve telgraf işçilerinin geri kalanı ile eşit derecede yeterli olmadıkları için eşit bir artışı hak ettiğini söylüyor. Bölüm başkanı 35 ruble maaşla kötü yaşıyorsa, 12-15 ruble maaş küçük bir çalışan için daha da kötüdür. Posta ve telgraf işçilerinin maaşını artırmaya ilişkin yasanın yasama kurumları tarafından en kısa zamanda değerlendirilmesini umuyoruz.

L-ski.²²⁵

İmparatorluk kurumlarındaki posta ve telgraf çalışanlarına yapılan maddi destek, posta ve telgraf departmanının özel araçlarıyla sağlanmıştır. Bu fonlar, kurumlardan yazışmaları teslim almak için verilen biletlere, kişisel posta kutularının kullanımına, para, paket ve kolilerin eve teslimine ilişkin posta ücretlerinden oluşmuştur. Ek olarak, posta ve telgraf bölümleri, yazışmaları mühürlemek ve kaplamak için kullanılan malzemeler için de (mühür mumu, kağıt, ipler, vb.) mühür ücreti alınmıştır. Tüm bu ücretler, - malzeme satın alma maliyetlerini karşılamak için - çalışanların günlük yaşamlarını

---

²²⁵ *Turkestanskiye Vedomosti*, 19 Ocak 1913, №16, ss.2-3.

iyileştirmek için, ekonomik ihtiyaçlar için ve genel olarak posta ve telgraf şubelerinin gereksinimleri için, ilgili posta işlemlerinin başlatılmasından dolayı uygulanmıştır.²²⁶

2.7. POSTA-TELGRAF BÖLÜMLERİNDEKİ TASARRUF BANKALARI HAKKINDA

XIX. yüzyılın sonlarına doğru Türkistan bölgesi imparatorluğun ekonomik hayatına katılmaya başlamıştı. Daha önce de belirttiğimiz gibi Türkistan'da demiryolları ve telgraf hatları inşa edilmiş; pamuk ve ipekböceği yetiştiriciliği gelişmiş; ayrıca meta-para ilişkilerinde de önemli bir gelişme sağlanmıştı.²²⁷

Türkistan Askeri Valiliği'nde XIX. yüzyılın 70'li yıllarında Türkistan topraklarında açılmaya başlayan finans kurumları, sanayi ve ticaretin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Bölgedeki ilk finans kurumu - Devlet Bankası, 1874'te Taşkent şehrinde açılmıştır. Ardından Türkistan'ın Taşkent, Aşkabat, Buhara, Semerkant, Hokand; Noviy Margelan gibi büyük şehirlerinde Devlet Bankasının şubeleri açılmaya başlamıştır. Ayrıca Taşkent'te Voljsko-Kamskiy Bank şubeleri de açılmıştır; Russko-Kitaiskiy (Rusya-Çin) Bankası'nın Taşkent, Semerkant, Skobelev, Hokand, Buhara ve Aşkabat'ta şubeleri kurulmuştur; Uluslararası Moskova Bankasının şubesi Buhara ve Hokand'da açılmıştır. Temel olarak, bankalar bölgede pamuk yetiştiriciliğinin gelişmesine hizmet eden kısa vadeli krediler ve küçük krediler vermiştir. Örneğin, 1909'da, halka 16 milyon ruble'den fazla kredi tahsis edilen Fergana bölgesinde 10 banka faaliyet göstermiştir. 1915 yılında Türkistan'da Devlet Bankasının 10 şubesi ve ticari bankaların 40 şubesi açılmıştır. Ticari bankalar arasında esas olarak pamukla ilgili işlemler ile çeşitli ticari ve endüstriyel firmalara, ortaklıklar, sanayi ve demiryolu inşaatlarına yatırım yapan St. Petersburg ve Moskova bankaları önemli rol oynamıştır.²²⁸

²²⁶ Posta ve telgraf departmanının geliri. 1912'de, Türkistan bölgesinin posta-telegraf kurumunda işlemlerden alınan vergi geliri: posta - 1.113.530 ruble ve telgraf ve telefon 930.624 ruble, yani. 1911'e kıyasla önemli ölçüde arttığı görülmüştür. *Turkestanskiye Vedomosti*, 19 Nisan 1913, №84. (s.41. kalemle yazılmış)

²²⁷ Aminov, A.M., Babahodcaev, A.H. (1966). *Ekonomiçeskiye i političeskiye posledstviya prisoedineniya Sredney Azii k Rossii*. Taşkent: Uzbekistan Yay., ss.70-72.

²²⁸ Alimdjanov, B.A. (2016). *Ekonomiçeskaya politika Rossiskoy İmperii v Turkestanskom general-gubernatorstve. (vtoraya polovina XIX-naçalo XX veka)*. Tarih bilimleri adaylığı için hazırlanan tez çalışması. Sankt-Peterburgskiy gosudarstvennyy universitet, İnstitut İstorii. St. Petersburg, s.151.

Türkistan'da ticari bankaların bulunmadığı bölgelerde ise posta tasarruf bankaları oluşturulmuştur. Posta ve telgraf şubeleri bölgenin çoğu yerleşimlerinde mevcut olduğundan dolayı bu tür bankacılık hizmetleri posta ve telgraf şubelerinde yapılmıştır. Posta tasarruf bankaları, halkın birikimlerini ve diğer bankacılık işlemlerini bir postane ağı aracılığıyla kabul eden tasarruf bankalarıdır. Bu bankalar halkın parasını biriktirirler ve gerektiği zaman devlete ve halka borç vermek için kullanırlardı. Posta tasarruf bankalarının yükümlülükleri genellikle devlet tarafından garanti edilmiştir. Devrim öncesi Rusya'da, tasarruf bankaları 1889'dan itibaren posta ve telgraf şubelerinde, 1900'den sonra devlet demiryolları istasyonlarında işlemlerini gerçekleştirmiştir.²²⁹

Tezimizin asıl kaynağını oluşturan *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinde de tasarruf bankalarına ilişkin haberler de yer almıştır. Örneğin, gazetenin 15 Nisan 1907 tarihli 52.sayısında Posta ve Telgraf Ana Müdürlüğü'nün izniyle Pişpek uyezdi Semireçensk vilayetinin Narın tahkimatında yer alan postanede posta ve telgraf devlet tasarruf sandığının açıldığı söylenmiştir.²³⁰ Daha sonra “Yerel Haberler” kısmında bölge nüfusuna tasarruf bankalarını kullanmanın avantajlarından söz eden bir haber daha yayınlamıştır: “Türkistan Posta ve Telgraf İlçe Başkanı, posta ve telgraf bölümlerinde tasarruf bankalarını kullanmanın aşağıdaki avantajları hakkında kamuoyunu bilgilendirmemizi istiyor: Posta ve telgraf tasarruf bankaları, günlük işlemlerin yanı sıra mevduat kabul ve teslimi yapmaktadır ve akşam saatlerinde posta yazışmalarının kabul ve teslimi yapıldığı anda, bu süre kamuya açık bir yere kurumlarda yapılan ilanlarda belirtilir; 2) Tatil günlerinde, tüm tasarruf bankalarının işlem yapmadığı zamanlarda, posta ve telgraf şubeleri posta işlemleri için açıktı; 3) Tüm faaliyet dönemi boyunca posta ve telgraf tasarruf bankalarının mevduat sahipleri, katkılarının bir kısmını yani 25 rubleye kadar küçük operasyonlu kasa masalarında ve büyük operasyonları olan kasalarda ve bu tutarın üzerindeki durumlarda anında alabilirler.²³¹

²²⁹ *Finansovo-ensiklopedičeskiy slovar pod obşey redaktsiey A.G. Gryaznovoy.* (2002). 12 Kasım 2020 tarihinde <http://economics.niv.ru/doc/dictionary/financial-credit/index.htm> adresinden erişilmiştir.

²³⁰ *Turkestanskiye Vedomosti*, 15 Nisan 1907, №52, s.369.

²³¹ *Turkestanskiye Vedomosti*, 16 Mart 1907, №40, s.257.

2.8. POSTA YAZIŞMALARININ DEMİRYOLU İLE TAŞINMASI

Orta Asya'da demiryollarının inşası sorunu, Rusya'nın Orta Asya topraklarını işgalinden önce, yani XIX.yüzyılın 50'li yıllarında gündeme gelmiştir.²³² Rus İmparatorluğu'nun yönetici çevreleri tarafından Türkistan'ın işgalinden sonra, bölgenin maddi zenginliğini metropolün gelişen sanayisinin ihtiyaçlarını karşılamak için kullanmak ve bölgeyi bir hammadde eklentisine dönüştürmek planı hayata geçirilmiştir. Bu görevin yerine getirilmesindeki en temel sorun, Türkistan ile Rusya arasında aktif askeri, siyasi, idari, ticari ve ekonomik bağların sağlanması için gerekli ulaşım altyapısının olmamasıydı. Bu bakımdan demiryolu bağlantısının yapımına büyük önem verilmiştir. Genel olarak, Türkistan'da demiryolunun inşası, Rus İmparatorluğu'nun bölgedeki konumunu ve varlığını güçlendirme ihtiyacı ile belirlenmiştir.²³³

Çarlık Hükümeti, kendi çıkarları için Türkistan'da demir yolu kurmayı amaçlamıştır.²³⁴ Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Türkistan'ı politik ve ekonomik açıdan merkezî idareye bağlamak ve bölge üzerinde kontrolü sağlamlaştırmak,
2. Türkistan bölgesi vasıtasıyla Doğu'ya doğru yayılmak,
3. Rus sermayesinin Türkistan ticaretini kendi eline geçirmesi,
4. Halk üzerindeki vergiyi arttırmak olmuştur.²³⁵

Orta Asya'da demiryolu inşa etme konusundaki²³⁶ ilk düşünce, Kırım Savaşı'ndan kısa süre sonra ortaya çıkmıştır. 1856 yazında Kafkasya valisi Knyaz Baryatinskiy, Rusya'nın su yollarını Orta Asya'nın büyük nehirlerine Ust-Yurt üzerinden Hazar ile Aral arasında

²³² Yakubcanov, N. (2015). İz İstorii jeleznoy dorogi Turkestanskogo kraya. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, №27. s.211.

²³³ Togayeva, A.Z. (2010). *Jelesnaya doroga Taşkent-Orenburg i ee mesto v sotsyalnoi jizni Turkestana*. Doktora tezi otoreferati. Taşkent, s.13.

²³⁴ *Turkestanskiye Vedomosti*, 5 Haziran 1872 tarihli 22. Sayısında Rusya'nın ticari ve politik etkisi hakkında: Yakında 60.000 nüfuslu zengin bir merkez olan ve Hokan ve Buhara'nın bitişiğindeki Orenburg'u Taşkent'e bağlamayacak olan demiryolu inşa edilecektir. Bu demiryolu rayının döşenmesi ve Amu Darya'ya buhar nakliyatının (ya da buharlı gemilere seyrüsefer) kurulması, Rusya'nın Orta Asya'daki politik ve ticari etkisini önemli ölçüde güçlendirmektedir. Birkaç demiryolu hattının yapılmasıyla Rusya, Çin'in ve Bengal'in en kalabalık bölgelerinden Baltık ve Kuzey Denizlerinin kıyılarına kadar olan en kısa yolu kullanmaya başlayacaktır.

²³⁵ Eshenkulova, K. (2007). *Modern Bilimlerin Türkistan'a Girişi (1800-1917)*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ana bilim Dalı, İstanbul. s.197.

²³⁶ Yakubcanov, N. (2015). İz İstorii jeleznoy dorogi Turkestanskogo kraya. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, №27. s.213.

bir demiryolu ile bağlamayı tavsiye etmiştir. Hive seferi yılında, Türkistan Askeri Valisi von-Kaufman, Orenburg'dan Aral Denizi'ne giden demiryolunun, Taşkent ve Semerkant'ı Moskova'ya bağlaması gereken gelecekteki Türkistan demiryolunun ilk bölümü olarak görülen Rus demiryolları ağına dahil edilmesini istemiştir. Orta Asya'yı merkezi Rusya ile bağlama projeleri, Rusya'nın Avrupa kısmında bir demiryolu ağının inşasının başlamasıyla hemen hemen aynı dönemde ortaya çıkmıştır. 1854'ten 1880'e kadar, Orta Asya'ya demiryollarının çeşitli yönlerde, çoğu Orenburg-Taşkent yönünde inşası için 40'ın üzerinde proje sunulmuştur.

Özellikle XIX. yüzyılın 60'lı ve 70'li yıllarında Orta Asya üzerinden demiryollarının inşası imparatorluğun öncelikli görevlerinden biri ve aktüel konusu haline gelmiştir.²³⁷ 1860-1870'lerde Orta Asya ile ticaretin geliştirilmesiyle ilgilenen Rus müteşebbis çevrelerinde (örneğin, Orenburg tüccarları arasında) ve Rus yönetiminin farklı seviyelerinde, Türkistan'a giden bir yol inşa etme konusu aktif olarak tartışılmıştır. Bölgede demiryolu inşaatı söyleminin ana fikri, yolun Orenburg'dan Taşkent'e doğru gitmesi gerektiğiydi. Bunun birkaç nedeni vardı: 1) tarihsel olarak aynı yönde oluşturulmuş kervan ticaret yoludur ve güzergahın ekonomik menfaatini ifade etmektedir; 2) Taşkent'ten Sırdarya boyunca ve Aral'dan Orenburg'a kadar olan bölge düzdü ve yolun tasarımı ve inşası için herhangi bir sorun yaratmayacaktı; 3) Taşkent'in bölgenin idari merkezi ve bölgedeki transit ticaretin ana merkezi olarak önemi büyüktü.²³⁸ Bu bağlamda 1874 yılında Orenburg'da Rus Coğrafya Kurumunun özel bir komisiyonu kurularak Orenburg-Taşkent demiryolu hattının inşasının gerekli olduğunu dile getirmişlerdi.²³⁹

Türkistan Bölgesi'nin ilk Askeri Valisi K. Kaufman, Türkistan'a demiryolu inşasının aktif bir destekçisiydi. Onun talimatı üzerine, İstihkam Birlikleri Tümgeneralı K.S.

²³⁷ *Turkestankiye Vedomosti*, 24 Ocak 1872 tarihli 4.sayısında demiryolu hattının araştırılmasına ilişkin izin istendiği haber edilmişti: Hükümdar İmparator'a Ulaştırma Hattı Bakanlığının genel müdürü tarafından konsey üyesi danışman olan Stefan Baranovskiy'nin verdiği dilekçesine ilişkin rapordan: Stefan Baranovskiy Saratov şehrinden Uralsk, Torgay bölgesinden Türkistan valiliğine, Taşkent şehrinden Amu-Dariya nehrine kadar ve bu hattan Akmolinsk, Semipalatinsk ve Semireçensk bölgelerinden Çin sınırına kadar 11 Kasım 1871 tarihinde demiryolu hattı için araştırma yapmasına izin istemektedir. Ekselansları Baranovski'yi sadece Türkistan valiliğinin ve Çin sınırlarının son noktasına kadar araştırma yapmasına izin vermesini rica ederiz.

²³⁸ Boçkareva, İ.B. (2019). Jeleznodorojnoye stroitelstvo v strategii Rossiskoy İmperii po osvoeniyu Turkestana. *Altayskiy Gosudarstvennyy universitet (Barnaul, Rossiya)*, *İzvestiya AltGU. İstoriçeskiye nauki i arheologiya*, №5 (109). s.34.

²³⁹ Fligin, Yu. (2014). Etot put yavitsya...moguşestvennim sredstvom razvitiya. *Jurnal "Zvezda Vostoka"*, №1, s.88.

Beznosikov, 1873'te saha çalışmaları yapmıştı ve o zaman Orenburg'dan Taşkent'e giden demiryolunun belki de teknik olarak en kanıtlanmış projesini hazırlamıştır.²⁴⁰

K. Kaufman, Rusya Ulaştırma Bakanı K. N. Posiet'e 15 Mart 1874 tarihinde yazdığı mektubunda, Rus İmparatorluğu'nun Türkistan'daki siyasi ve askeri varlığını güçlendirmek için bölgeyi demiryolu ağı üzerinden Rusya ile birleştirmenin acil bir ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. 1876'da ise K. Posiet, ülkenin önde gelen mühendislerine Çelyabinsk-Troitsk-Taşkent hattında araştırma yapma talimatı vermiştir. 1877, 1878, 1879 yıllarında düzenlenen bilim seferleri Rus İmparatorluğu hükümetinin Orta Asya'daki demiryollarının en iyi yönlerini belirleme emriyle, Taşkent-Orenburg yönünde bir demiryolu inşa etmenin gerekli olduğu sonucuna varmıştır. Yani bu yönün uygunluğu 1877, 1878, 1879'da²⁴¹ düzenlenen araştırma seferlerle doğrulanmıştır.²⁴² Ancak daha sonra karar değiştirildi ve ilk çelik hat Taşkent'i Hazar Denizi'nin doğu kıyısına bağlayacaktı.

1880'lerin başından itibaren, Rusya'nın batı sınırlarında demiryollarının inşası ile birlikte Orta Asya'da demiryolu inşaatı yapılmaya başlandı. 1880'de ikinci Ahal-Tekin seferi, Hazar Denizi'nden Kızıl-Arvat'a kadar bir demiryolu inşa edilmesine ihtiyaç duyurmuştur. Nisan 1880'de çalışmaların başarısız bir şekilde tamamlanmasını önlemek için, gelecekteki demiryolu için araştırma çalışmaları başlamıştır. 9 Haziran 1880 yılında Hazar Denizi'nin doğu kıyısından Mihailovski Körfezi'nden susuz ve geçilmez kumlu çöl yoluyla Molla-Kara'ya bir demiryolu inşa etmek için en yüksek emir gelmiştir. Bu 26 km'lik demiryolu kısmı, 25 Ağustos'tan 4 Eylül 1880'e kadar sadece 10 günde tamamlanmıştır. Bu arada, Mayıs-Haziran 1880'de yapılan araştırmaların sonuçları, Molla-Kara'dan Orta Asya çölünün derinliklerine 217 km uzunluğundaki Kızıl-Arvat

²⁴⁰ Boçkareva, İ.B. (2019). *Jeleznodorojnoye stroitelstvo v strategii Rossiskoy İmperii po osvoeniyu Turkestana. Altayskiy Gosudarstvenniy universitet (Barnaul, Rossiya).*, *İzvestiya AltGU. İstoriçeskiye nauki i arheologiya*, №5 (109). s.34.

²⁴¹ *Turkestanskiye Vedomosti*, 11 Mayıs 1879 tarihli 17.sayısında bilimsel araştırmayla ilgili yayınlanmış olan haber şöyledir: bu yıl, Orenburg'u ve dolayısıyla tüm Avrupa Rusyası'nı Semerkant'la ve belki de Amudarya'yla birleştirecek olan demiryolu yönünde araştırmalar devam edecek. Geçen yıl yapılan bir bilimsel araştırma gezisi, Orenburg'dan Sırdariya kıyılarına, yani Kara-Tugay istasyonuna kadar gelecekteki demiryolunun yönünü belirledi. Bu yıl araştırmalar Kara-Tugay'dan Sırdariya kıyısı boyunca yapılacaktır, Kara-Uzık taşkınlarını geçecek ve Türkistan, Çimkent, Taşkent, Çinaz ve Samarkand'a gidilecektir. Ayrıca, Gissar Dağları'ndaki gelecekteki demiryolunun yönünü araştırması ve Amu-Darya'nın Hazret-İmam'dan (Kulyab'a karşı) Petro-Aleksandrovska'ya kadar gemilerin işlemesine elverişlilik derecesini araştırması gerekiyordu. Tüm bu çalışmaların hedefini belirleyen seferin başkanı, üyelerinden birini seferlere gönderme önerisi ile İmparatorluk Rus Coğrafya Derneğine başvuruda bulundu. Aynı zamanda, coğrafya topluluğu, Hazar Denizi'ne akan Amu-Darya'nın eski kanalı olan Uzboy'u keşfetmekle başka bir keşif gezisine katılma teklifini aldı.

²⁴² Togayeva, A.Z. (2010). *Jeleznaya doroga Taşkent-Orenburg i ee mesto v sotsyalnoi jizni Turkestana*. Doktora tezi otoreferatı. Taşkent, s.14.

şehrine kadar bir demiryolu inşa etme olasılığını tamamen doğrulamıştır.²⁴³ 25 Kasım 1880 senesinde inşaatın başlatılmasına izin verilmiştir.²⁴⁴

Bu dönemlerde Türkistan'da demiryollarının inşası gazete ve dergi sayfalarında aktif olarak tartışılmıştır. *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin 5 Haziran 1884 tarihli 22.sayısında N. Emelyanov tarafından ele alınan “Türkistan Bölgesinin Ticaret İstatistikleri için Materyaller” başlıklı metinde Türkistan’ın iç ve dış ticareti, ticaret yolları, demiryolundan söz edilmiştir:

“Ticaretin büyük ölçüde arttığı doğrudur, ancak istenen büyüklükten uzaktır. Bu anormal durumun doğal nedeni, esas olarak bölgeyi sanayimizin merkezlerine bağlayacak iyi ticaret yollarının bulunmamasıdır. Hem basında hem de toplumda birçok kez Orta Asya demiryolunun yapısı hakkında sesler duyuldu, hatta bir zamanlar Kırgız bozkırlarının yolunun mühendislik araştırmaları ve çalışmaları yapıldı, ancak bu görevin muazzamlığından önce ve esas olarak bu girişim için muazzam sermaye harcaması sırasında işler duruldu. Zira bu iş için en az 100 milyon ruble gerekmektedir. Bu rakamı toplamak mümkün olmuyor. Böylece demiryolu sorunu açık kaldı. Bu arada, zaman ilerler ve bununla birlikte bölgenin ticari, endüstriyel ve diğer ilişkilerdeki gelişmesi, yeni ihtiyaçlara ve yeni maliyetlere neden olur ve bu da zamansız bir şekilde azalır.

Türkistan Bölgesi'nin gelişimi, bölgede daha hızlı bir ulaşımın düzenlenmesini düşündürmektedir. Bu da hızlı bir şekilde sermayeye dönmeyi ve işleri hızla değiştirmeyi mümkün kılacaktır. Telgraf ve posta yoluyla iletişim yalnızca idari ve kısmen yalnızca ticari amaçları karşılayabilir. Ticaret hala kervanlarla yapılıyor ve mallar yerliler tarafından çok eski zamanlardan beri bunun için kullanılan develer tarafından ulaştırılmaktadır. Ancak, böyle bir hareket etme ve taşıma yöntemine rağmen, bölge ile

²⁴³ Bununla ilişkin *Turkestanskiye Vedomosti*, 4 Kasım 1880. 44.sayısında “Krasnovodsk” başlığı altında yer alan haber: “burada önemli bir dezavantaj hastane binasından çok uzakta olmayan bir memur kulübü yanında, bir restoranın olmamasıdır. Ancak çok yakında açılacağını söylüyorlar. Kulübün yanı sıra telgraf, postane ve askeri idarenin bulunduğu küçük taş evler var. Arkasında geçilmez ıssız kum bozkırlarının bulunduğu Krasnodar’ın kendisi özel bir politik ilgiyi taşıyor ve ticari faydası yoktur. Şu anda, Bami’ye demiryolu gerçekleştirme projesi uygulanacaksa, yat limanında 12 metre derinliğe sahip güzel bir kapalı halici olan Krasnovodsk, gelecekte Hazar denizinin doğu kıyılarında bulunan Asya toprakları ile ilişkilerinin bir noktası olarak önemli role sahip olacaktır. Demiryoluna gelince, döşeme şimdiden Mikhailovski Körfezi’nden başladı. Şu anda, tualde şu ana kadar 1.200 kişi çalışıyor. İş iki mühendis tarafından denetlenir. Batı Yaka’da işe alınan işçi sayısı artacaktır. Şimdiye kadar Mihailovsk Körfezi’nden 35 km’den Malaya Kora’ya kadar geniş hatlı yol, Malaya Kora’dan Kızılrvat’a kadar 756 km dar hatlı ve atlı yolun yapılmasına karar verildi”.

²⁴⁴ Fursov, V.N., Testov, V.N. (2013). Vozvedeniya i funktsionirovaniye Transkaspiyskoy magistrali v 80-h naçale 90-h gg. XIX veka. *Nauçniye Vedomosti Belgorodskogo gos.universiteta. Seriya: İstoriya. Politologiya. Ekonomika. İnfomatika*. Vıpusk 15 (158), tom 27, s.33.

imparatorluk arasındaki ticaret hacminin yıllık artışı, ticaretin hızlı gelişimi hakkında çok şey söylüyor. Bölgede ticaretin gelişmesinin doğrudan ulaşım araçlarına bağlı olduğu ve yollar ne kadar iyi ve güvenilir olursa ticaret hacmi o kadar fazla olduğu da inkar edilemez. Yük verileri, daha iyi ve daha hızlı bir iletişim yoluna olan ihtiyacı doğrulamaktadır. Bölge dışına çıkan ve içeri giren mallar 2 çeşittir. Bunlar devlet ve özeldir. Bölgenin ulaşım yollarının düzenlenmesi ile devlet ve yolun kendisi şüphesiz yerel üretkenlikten, sanayiden, nüfustan ve ödeme gücünden o kadar çok fayda sağlayacak ve yararlanacaktır ki, güzergahın düzenlenmesi için her türlü rasyonel önlemi ve gerekli maliyetleri muhakkak ödüllendirecek ve ticari ve sınai hacim şu anda olduğundan daha büyük ölçüde canlanacaktır.²⁴⁵

Böylelikle 1881-1886 yıllar arasında Zakaspiiskaya (Hazar Ötesi) demiryolu inşa edilmiştir.²⁴⁶ 1888'de ise adı geçen demiryolunun inşası Semerkant'a²⁴⁷ ve 1894'te Krasnovodsk'a kadar uzanarak tamamlanmıştır.

1898'de, pamuğun ana tedarikçisi olan Fergana Vadisi'ni demiryolu iletişimine bağlayan, Taşkent'e giden bir kolla Semerkant'tan Andican'a bir demiryolu inşa edilmiştir.²⁴⁸ Yolun inşaatı 1899'da tamamlanmıştır ve Hazar Ötesi demiryoluna Sredneaziyatskaya (Orta Asya Demiryolu) adı verilmiştir. Demiryolunun tamamlanmasının ardından ilk yıl 442.900 yolcu ve 23.262.556 pud yük taşınmıştır. On yıl sonra, 1909'da ise bu sayı oldukça artmıştır 2.981.953 kişi ve 69.873.364 pud ağırlığında yük taşınmıştır.²⁴⁹

1890'ların sonunda Rusya'daki demiryolu inşaatı ilerlemiş ve 1896'dan 1900'e kadar 16.204 km demiryolu inşa edilmiştir.²⁵⁰ Bu dönemlerde Taşkent ile Orenburg arasında demiryolu inşa etme konusu yeniden tartışılmaya başlamıştır. 1896-1897 yılları arasında Türkistan Askeri Valisi A.B. Vrevskiy ve diğer bölgesel yönetim başkanları Maliye

²⁴⁵ *Turkestanskiye Vedomosti*, 5 Haziran 1884, №22. s.86.

²⁴⁶ *Turkestanskiye Vedomosti*, 13 Ekim 1881 tarihli 40.sayısında *Russk.İnv (Russkii İnvaid)* gelen telgrafa göre: 1 Eylül'de, Zakaspiyskaya Demiryolları'nın raylarının döşenmesiyle hali hazırda son hedefi olan Kızıl-Arvat istasyonuna getirildiği haber verilmekteydi.

²⁴⁷ Bu bağlamda *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin 16 Şubat 1882 tarihli 7.sayısında yayınlanmış olan haber: "Buhara'dan gelen özel yazılarda, Semerkant demiryolu bölümünün inşaatının başarıyla ilerlediğini söylüyorlar. 7 Şubat'ta, demiryolu zaten Buhara'dan 50 km uzaklıkta idi. Buhara istasyonunun inşası biter bitmez, Buhara postanesinin açılışı ve telgraf departmanı ile bağlantısı takip edilecektir".

²⁴⁸ Boçkareva., İ.B. (2019). *Jeleznodorojnoye stroitelstvo v strategii Rossiskoy İmperii po osvoeniyu Turkestana., Altayskiy Gosudarstvennyy universitet (Barnaul, Rossiya), İzvestiya AltGU. İstoriçeskiye nauki i arheologiya*, №5 (109). s.36.

²⁴⁹ Fligin, Yu. (2014). Etot put yavitsya...moguşestvennim sredstvom razvitiya. *Jurnal "Zvezda Vostoka"*, №1, s.90.

²⁵⁰ Rossiskaya Akademiya Nauk Uralskoye otdeleniye, İnstitut İstorii i Arheologii. (2016). *Aktori rossiykskoy imperskoy modernizatsii (XVIII – naçalo XX verka): regionalnoye izmereniye*. Yekaterinburg: Bank kulturnoy informatsii, s.47.

Bakanı S.Yu. Vitte ve Ulaştırma Bakanı M.I. Hilkov'a Taşkent-Orenburg demiryolunu inşa etme önerisiyle Rus İmparatorluğu'nun çıkarları için önemli olduğunu dile getirerek birkaç kez başvuruda bulunmuşlardı. Ancak, bu girişimler, devlet Trans-Sibirya Demiryolunu ve onun bileşeni olan Çin-Doğu Demiryolunu inşa ettiği için, sınırlı finansman nedeniyle hükümet tarafından olumsuz karşılanmıştır.

Sonunda 4 Nisan 1900 yılında İmparator II. Nikolay, Orenburg - Taşkent yönünde demiryolunun inşa edilmesi teklifini onaylamıştır. Yol inşaatına 1901'de başlanmıştır ve Ocak 1906'da tamamlanmıştır. Ocak 1906'da, Avrupa Rusya'sını Orta Asya'ya bağlayan Orenburg-Taşkent demiryolu faaliyete geçti.²⁵¹ 1906 yılında ise Fergana demiryolu inşa edilmiştir ve 1909'a gelindiğinde, Orta Asya'da 4.452 km işletilen demiryolu hattı döşenmiştir. Aynı yıl Taşkent yolu boyunca 141,5 milyon pud ağırlığında yük ve 1,6 milyon yolcu taşınmıştır. Yolun gayrisafı geliri 19,5 milyon rubleyi oluşturmuştur. 1915'te Buhara demiryolunun inşaatı tamamlanmıştır.²⁵²

Sredneazyatskaya (Orta Asya) ve Orenburg-Taşkent demiryolları, Türkistan'ın hayatında büyük değişikliklere yol açmıştır. Taşkent, Semerkant, Hokand şehirleri arasında yolcu trafiği hızla artmıştır. Bu konu hakkında da *Turkestantskiye Vedomosti* gazetesinin 27 Şubat 1913 tarihinin 45.sayısında bir haber metni yayınlanmıştır:

“Yaklaşık 25 yıl önce, Türkistan Bölgesi'ne ve özellikle iç kısımlarına erişim son derece zordu ve uygar dünyadan binlerce kilometrelik susuz çölle ayrılmış birçok alanı ziyaret etmek düpedüz tehlikeli bir iş gibi görünüyordu. Orta Asya ve Taşkent demiryollarının inşası, Türkistan bölgesinin yaşamında yeni bir dönem oluşturdu ve Türkistan'ı ekonomik olarak önemsiz bir dış mahalleden hızla devlet topraklarının en değerli parçalarından birine dönüştürdü. Fakat bölgenin her yerinde ray hatları mevcut değildir.”²⁵³

Yirminci yüzyılın ilk on yılının sonuna gelindiğinde Semireçye'yi Türkistan ve Avrupa Rusya'nın merkezine ve Semireçye aracılığıyla Türkistan'ı Sibirya'ya bağlama ihtiyacı giderek artmıştır. Böyle bir başka demiryolu hattının inşası, Türkistan Sibirya Demiryolu (Türksib) Birinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre önce başlamıştır. Savaşın patlak

²⁵¹ Boçkareva, İ.B. (2019). Jeleznodorojnoye stroitelstvo v strategii Rossiskoy İmperii po osvoeniyu Turkestana. *Altayskiy Gosudarstvennyy universitet (Barnaul, Rossiya).*, *İzvestiya AltGU. İstoriçeskiye nauki i arheologiya*, №5 (109), s.36.

²⁵² Yakubcanov, N. (2015). İz İstorii jeleznoy dorogi Turkestanskogo kraya. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, №27, ss.222-223.

²⁵³ *Turkestantskiye Vedomosti*, 27 Şubat 1913, №45, s.2.

vermesi onun bitmesine izin vermemiştir ve daha sonra tamamlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce bile, Orta Asya bölgelerinin ana kısmı demiryolu ağıyla bağlanmış bulunuyordu.²⁵⁴

Anlaşıldığı üzere Türkistan'da demiryolların inşası sadece Türkistan'ın farklı bölgelerini birbirine bağlamakla kalmamıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi yolcuların seyahat etmelerini, malların taşınmasını da kolaylaştırmış, ticaretin gelişmesine de önemli katkı sağlamıştır. Ayrıca Türkistan'da demiryolu inşaatı, haberleşmenin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Böylece XIX. yüzyılın sonunda, yeni bir iletişim türü ortaya çıkmıştır: posta yazışmaları demiryolu aracılığıyla taşınması. Demiryolu hatları boyunca ve tren istasyonlarında bölümler açılmaya başlamıştır. Yolcu ve yük trenleriyle birlikte posta yazışmalarının taşınması ve gönderimi için posta trenleri oluşturulmuştur. Hazar Ötesi (daha sonra Sredneaziyatskaya) ve Orenburg-Taşkent demiryolunun açılmasıyla bağlantılı olarak posta yazışmasının akışı da artmıştır. Sürekli artan demiryolu aracılığıyla posta gönderiminin hacmi nedeniyle, 1 Temmuz 1900 yılında Taşkent şehrinde Türkistan posta-telgraf bölgesinin demiryolu posta idaresi organize edilmiştir. Bu idare, Samara'dan Krasnovodsk'a ve Kuşka kalesine ve Andican'a kadar demiryolu bağlantılarını içeriyordu.²⁵⁵

Turkestanskiye Vedomosti gazetesinin sayfalarında da posta trenlerinin gidiş geliş zamanları yayınlanıyordu. Örneğin, 21 Haziran 1888 tarihli 24. sayısında Genelge sirküler başlığı altında posta treninin hareketiyle ilgili bilgi verilmiştir:

Taşkent şehri, 9 Haziran 1888 yıl. №135

“Hazar Ötesi askeri demiryolunun Semerkant bölgesi boyunca trafiği halen açık olduğu için, Türkistan askeri bölgesinden Çarcui kentine, Kafkasya ve Hazar bölgesine ve Hazar askeri demiryolunun tüm istasyonlarına yöneltilen tüm yazışmaların yanı sıra mektuplar, posta paketleri ve gazeteler yukarıda adı geçen yoldan gönderilecektir. Yukarıda belirtilenler bölge birliklerinin komutanının emriyle Merkezi Eyaleti Semerkant ile Çarcui arasında hareket edecek posta trenlerinin tarifelerini sunuyor. Semerkant'tan Çarcui ve Uzun-Ada'ya kadar Çarşamba ve Cumartesi günleri sabah saat 5.30'da posta treni

²⁵⁴ Yakubcanov, N. (2015). İz İstorii jeleznoy dorogi Turkestanskogo kraya. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, №27. s.223.

²⁵⁵ İstoriya razvitiya svyazi Uzbekistana. (5 Ağustos 2008). 22 Eylül 2020 tarihinde <http://mytashkent.uz>. adresinden erişilmiştir.

hareket edecektir. Çarcui'dan Semerkant'a kadar Pazartesi ve Perşembe günleri akşam saat 9.50'de posta treni hareket edecektir.²⁵⁶

Bunların yanı sıra gazetenin 13 Nisan 1907 tarihli 56.sayısında da trenlerin hareket saati ve istasyonlarla ilgili bilgi sunulmuştur:

Tablo 12. Sredneaziyatskaya (Orta Asya) Demiryolu İdaresinden. Krasnovodsk'dan Taşkent'e Kadar Trenlerin Hareket Saatleri ve İstasyonlar.

Karışık tren №11		Posta treni №3		
Hareket saati		Hareket saati		
Peterbug saatine göre	Yerel saate göre	Peterburg saatine göre	Yerel saate göre	
Gündüz	Akşam	Gündüz	Akşam	
4:42	6:13	3:31	5:02	Krasnovodsk
5:59 gece	7:43	2:09 gece	3:53 gece	Kızıl-Arvat
2:40 gündüz	4:32 gündüz	8:54 sabah	10:46 sabah	Aşkabat
4:17 gece	6:23 sabah	7:33 akşam	9:39 akşam	Merv
-	-	3:10 gece	5:23 gece	Çarcuy

Tablo 13. Krasnovodsk'dan Taşkent'e Kadar Trenlerin Hareket Saati.

Posta-yolcu treni №5				
Hareket saati		Hareket saati		
Peterbug saatine göre	Yerel saate göre	Peterburg saatine göre	Yerel saate göre	
Gündüz	Gündüz			
12:49	3:02	-	-	Çarcuy
5:10 gündüz	7:26 akşam	7:03 sabah	9:19 sabah	Kagan
4:00 gece	6:27 sabah	4:38 gündüz	7:05 akşam	Semerkant
12:35 gündüz	3:09 gündüz	11:58 akşam	2:32 gece	Çernyaevo
5:55	8:31	4:40	7:16	Taşkent (varış)

Tablo 14. Çernyaevo'dan Andican'a Kadar Trenlerin Hareket Saati.

Posta-yolcu treni №5-a		Posta treni №3-a		
Hareket saati		Hareket saati		
Gündüz	Gündüz	Gece	Gece	Varış
1:58	4:32	1:12	3:46	Çernyaevo

²⁵⁶ *Turkestanskiye Vedomosti*, 21 Haziran 1888, №24.

5:30 gündüz	8:07 akşam	4:06 gece	6:43 sabah	Hocent
9:55 akşam	12:37 gece	7:58 sabah	10:40 sabah	Hokand
1:26 gece	4:12 gece	11:17 sabah	2:03 gündüz	Margelan
4:30	7:19	2:06	4:55	Andican (varış)
Gece	Sabah	Gündüz	Gündüz	

Tablo 15. Merv'dan Kuşka'ya Kadar Trenin Hareket Saati. Salı ve Cuma Günleri.

Posta-ürün-yolcu treni №3-M

Akşam	Akşam	
8:30	10:36	Merv
3:25 gece	5:34 gece	Sarı-Yazı
9:40	11:47	Kuşka
Sabah	Sabah	

Tablo 16. Taşkent'ten Krasnovodsk'a Kadar Trenlerin Hareket Saati.

Posta treni №4		Karışık tren №3	
Hareket saati		Hareket saati	
Peterbug saatine göre	Yerel saate göre	Peterburg saatine göre	Yerel saate göre
Sabah	Sabah	Sabah	Sabah
8:53	10:24	7:10	8:41
10:08 akşam	11:52 sabah	6:20 akşam	8:04 akşam
3:46 gündüz	5:38 gündüz	10:26 sabah	12:18 gündüz
4:40 gece	6:46 sabah	8:10 akşam	10:16 akşam
-	-	11:04 sabah	1:17 gündüz

Tablo 17. Taşkent'ten Krasnovodsk'a Kadar Trenlerin Hareket Saati.

Posta-yolcu treni №6			
Hareket saati		Hareket saati	
8:42 akşam	10:35 akşam		
4:50 gündüz	7:06 akşam	6:45 sabah	9:01 sabah
8:57 sabah	11:24 sabah	9:33 akşam	12:00 gece
12:30 gece	3:04 gece	12:45 gündüz	3:19 gündüz
6:50	9:26	6:15	8:51
Akşam	Akşam	Sabah	Sabah

Tablo 18. Andican'dan Çernyaevo'ya Kadar Trenlerin Hareket Saati.

Posta treni №4-a		Posta-yolcu treni №6-a	
Hareket saati		Hareket saati	
Akşam	Gece	Sabah	Gündüz
10:33	1:07	10:55	1:29
7:51 akşam	10:28 akşam	8:06 sabah	10:43 sabah
4:00 gündüz	6:42 akşam	4:00 gece	6:42 sabah
12:41 gündüz	3:27 gündüz	12:19 gece	3:05 gece
9:38	12:27	9:00	11:49
Sabah	Gündüz	Akşam	Akşam

Tablo 19. Kuşka'dan Merv'a Kadar Trenlerin Hareket Saati. Çarşamba ve Cumartesi Günleri

Posta-ürün-yolcu treni №4-M

Gece	Gece
3:15	5:21
8:42 akşam	10:51 akşam
3:10	5:17
Gündüz	Gündüz

Ayrıca Buhara kolundan, Kagan'dan №3-b posta treni sabah saat 7:25'te hareket edecek.

Ürün-yolcu trenleri: №11 – gece saat 4:15; №13 – sabah saat 9:35; №15 – gündüz saat 12:40; №17 – gündüz saat 2:40; №19 – gündüz saat 5:35

Buhara'dan №4-b posta treni gündüz saat 3:35'te hareket edecek.

Ürün-yolcu trenleri: №12 – gece saat 5:30; №14 – sabah saat 8:30; №16 – sabah saat 11:30; №18 – gündüz saat 1:30; №20 – akşam saat 6:40.

18 Nisan 1907 tarihli 59.sayısında ise Taşkent demiryolu idaresinden trenlerin hareket saati halka sunulmuştur: Trenler Peterburg saatine göre hareket edecekler.

Tablo 20. Taşkent Demiryolu İdaresi. Trenlerin Hareket Saati ve İstasyonlar.

IV.sınıf/kategori vagonlu 91 nolu tren		I-II-III kategori vagonlu 5 nolu yolcu treni		I-II-III kategori vagonlu 3 nolu posta treni		İstasyonlar
Varış	Kalkış	Varış	Kalkış	Varış	Kalkış	
-	-	8:50 akşam	-	5:00 gece	-	Samara
4:51 gündüz	-	7:05 akşam	7:40 akşam	3:15 gece	3:50 gece	Kinel
8:19 akşam	9:40 akşam	-	7:37 sabah	2:15 gündüz	3:03 gündüz	Orenburg
5:45 gece	7:50 sabah	-	-	6:25 sabah	6:42 sabah	Aktyubinsk (Aktöbe)
5:47 gündüz	8:15 akşam	-	-	8:00 sabah	8:20 sabah	Kazalinsk
2:30 gündüz	4:30 gündüz	-	-	3:20 gündüz	3:45 gündüz	Türkistan
-	1:40 gece	-	-	-	7:20 sabah	Taşkent

Tablo 21. Taşkent Demiryolu İdaresi. Trenlerin Hareket Saati.

I-II-III.kategori vagonlu 4 nolu posta treni		I-II-III.kategori vagonlu 6 nolu yolcu treni		IV.kategori vagonlu 96 nolu tren	
Varış	Kalkış	Varış	Kalkış	Varış	Kalkış
-	7:15 akşam	-	7:20 sabah	-	-
8:40 akşam	9:05 akşam	8:45 sabah	9:10 sabah	-	3:20 gece
8:57 sabah	10:00 sabah	9:20 akşam	-	8:43 akşam	11:25 akşam
5:40 gündüz	6:00 akşam	-	-	11:48 sabah	1:48 gündüz
3:05 gündüz	3:25 gündüz	-	-	2:30 gece	3:40 gece
7:30 sabah	7:50 abah	-	-	9:50 sabah	11:47 sabah
4:30 gündüz	-	-	-	12:05 gece	-

Böylece trenlerin hareket saati *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin sayfalarında tüm halka duyurulmuş oluyordu. Yukarıda görüldüğü üzere posta vagonları, posta ve yolcu, yük trenleri ile gönderilmiştir. Zira bu posta yazışmalarının iletilmesini hızlandırmak için alınan bir önlemdi. Yani posta yazışmalarını yalnızca posta trenleriyle değil aynı zamanda yolcu, hızlı/acil trenlerle birlikte göndermeye başlamıştır. Bu yolcu ve hızlı trenlerle artık yazışmalar posta çantalarında istasyonlarda teslim edildiği demiryolu kondüktörleri aracılığıyla gönderiliyordu. Bu tür her trenle, bir posta arabası gönderilmesine karar

verilmiştir; ancak, treni oluşturan diğer vagonların sayısıyla mümkün olduğu düşünülürse, en fazla iki vagonun bağlanmasına izin verilmiştir. Posta departmanı, yazışmaları postacı eşliğinde değil, bagaj olarak göndermeyi kendisi için daha uygun bulursa, o zaman bir yolcu treninin bagaj vagonuna 5 pud'a (16,38 kiloya eşit ağırlık birimi) kadar olan yazışmalar kabul edilmiştir. Posta vagonunun bagajının ağırlığı yüz pudu geçmeyecekti.²⁵⁷

Posta vagonlarında sadece postaya eşlik eden kişiler ve posta idaresi tarafından işle ilgili olarak gönderilen görevliler seyahat edebilirdi.²⁵⁸ Şunu da belirtmek lazım ki posta ve telgraf departmanı, demiryolu çalışanları aracılığıyla her türlü yazışmanın kabulü ve teslimi için tren istasyonlarını²⁵⁹ kullanmıştır ve böylece bu istasyonlardan basitleştirilmiş yardımcı postaneler kurulmuştur.

Bunların yanı sıra basit yazışmaların teslimini hızlandırmak için de önlemler alınmaya çalışılmıştır. Onların biri posta vagonlarına kutuların yerleştirilmesi. Örneğin, Taşkent demiryolu idaresi ile posta departmanı arasında yapılan anlaşmaya göre, Avrupa ve Asya Rusyasındaki tüm yerlere istisnasız basit yazışmaları mümkün olan en kısa sürede ulaştırmak için, Taşkent-Vyazma direkt yolcu trenlerinin bagaj vagonlarına içine atılan postaları yeniden Taşkent, Orenburg, Samara, Sızran, Penza, Rejsk, Tula, Vyazma'ya göndermek için temizlenecek posta kutuları yerleştirilecekti.²⁶⁰

Demiryolu ile taşınmış posta yazışmalarının özellikle hükümet yazışmalarının kabulüne ilişkin kurallar değişikliğe uğuruyordu. Bu bağlamda gazetede yayınlanmış olan şu haber metni dikkat çekicidir: "Sredneaziatskaya demiryolu hattı idaresi yeni yıldan bu yana, ara istasyonların görevlilerinin posta trenleri aracılığıyla hükümet yazışmaları kabul etmeme emrinin olduğunu dile getirmişler. Daha önce, posta memurları, yazışmaları kabul ederek, ya dağıtım defterine imza atıyorlardı ya da oraya bir damga koyuyorlardı, ancak şimdi

²⁵⁷ *Пошта и телеграф в XIX столетии. Министерство внутренних дел. Исторический очерк. Приложения II.* (1901). St. Petersburg: Типография МВД. ss.52-53.

²⁵⁸ Bu konuyla ilişkin *Turkestanskiye Vedomosti*, 20 Mart 1913 tarihli 63.sayısının "Yerel haberler" kısmında yer alan haberde, "Hokand-Namangan yolu üzerinde postaların taşınması başlığı ile İçişleri Bakanlığı, yeni inşa edilen Odessa-Bahmaç demiryolu hatları boyunca postaların taşınmasının organizasyonu için Bakanlar Kurulu'nun onayına sunulduğu yer alıyordu. Aynı şekilde "Posta yazışmaları Tyumen-Omsk, Şepelevka-Kamenets-Podolsk-Hokand-Namangan istasyonlarında uygun şekilde uyarlanmış vagonlarda ve seyahat görevlileri eşliğinde taşınacağı" heberi veriliyordu.

²⁵⁹ Ayrıca tren istasyonlarında posta işlemleri yapılmıştır. Örneğin, Kazalinsk-Taşkent tren istasyonunda posta işlemleri yapıldığında dair haber *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin 1 Mart 1913 tarihli 47.sayısında yayınlanmıştır (s.140.); Semireçensk demiryolu idaresinin Taşkent demiryolunun Arıs istasyonunda, basit ve özel posta işlemlerinin açık olduğunu bildiren haber metni de *Turkestanskiye Vedomosti*, 20 Haziran 1913, 133 sayısında yer almıştır. (s.191.)

²⁶⁰ *Turkestanskiye Vedomosti*, 15 Nisan 1913, №76, s.5.

hükümet yazışmalarını doğrudan posta kutusuna ya da vagonlara bırakılmasını teklif ediyorlar. Bu yeniliğin aşağıdaki önemli dezavantajları olduğunu söylemek lazım: birincisi resmi yazışmaları teslim eden kişinin elinde yazışmayı teslim ettiğine dair belge olmayacaktır, ve bu arada, genellikle önemli ve değerli belgeler gönderilir ve ikincisi, hükümet paketleri bazen posta arabalarında ve kutulara sığmayacak boyuttadır".²⁶¹

Postaların demiryolu ile taşınmasında, özellikle posta hizmetinin bu bölümü için posta departmanında yeni görevlerin oluşturulmasını gerektirmiştir, yani - posta vagonlarında ve posta bölümlerinde postayı, seyahat eden postacıları eşlik edecek olan seyahat görevlileri/memurları. Postanenin bu rütbeleri, birkaç yardımcıyla birlikte Yönetici tarafından, postaların demiryolu ile taşınması için özel bir idare oluşturmuştur. Postanın demiryolu ile taşınması 1891'de yeniden düzenlemeye maruz kalmıştır. Posta ve telgraf bölgelerinden ayrı ve bağımsız bir idare teşkilatını sürdürmüş, bu idarenin yapısında hizmetin yeni şart ve ihtiyaçlarından kaynaklanan bazı değişiklikler yapılmıştır. İmparatorluğun tüm demiryolları, aralarında posta alışverişi, coğrafi konum ve diğer nedenlerle var olan bağlantılara uygun olarak, demiryolu ile posta taşıma Daireleri adı verilen 8 bölüme ayrılmıştır. Her departmanın yönetimi, departman bölgesindeki tren istasyonlarında bulunan her postanenin ve aynı departmanda bulunan seyahat memur ve postacıların bağlı olduğu Başkan/Müdüre verilmiştir. Postaların taşınması için alanların daha doğru bir şekilde dağıtılmasıyla birlikte, daire başkanlarının faaliyet yelpazesi ve resmi hakları önemli ölçüde genişletilmiş ve postaların demiryolu ile taşınması yönetiminde görevlilerin maaşları artırılmıştır.²⁶²

2.9. POSTA YOLLARINDA VE POSTA İSTASYONLARINDA MEYDANA GELEN SORUNLARIN TURKESTANSKIYE VEDOMOSTİ GAZETESİNE YANSIMALARI

Turkestanskiye Vedomosti gazetesinin sayfalarında Türkistan topraklarında meydana gelen her türlü olaylar, haberler okuyuculara duyuruluyordu. Özellikle Türkistan Askeri Valiliğinde yaşanan olayların arasında posta istasyonlarında tutulan posta atlarının

²⁶¹ *Turkestanskiye Vedomosti*, 14 Ocak 1907, №7, s.42.

²⁶² *Poçta i telegraf v XIX stoletii. Ministerstvo vnutrennih del. İstoriçeskiy oçerk. Prilojeniye II.* (1901). St. Petersburg: Tipografiya MVD, ss.57-59.

çalınması hakkında haberler sık sık yayınlanıyordu. Yukarıda söz edildiği gibi Türkistan Askeri Valiliği ile merkezi hükümet arasında iletişimin sağlanması için öncelikle posta yolları düzenlenmişti. Daha sonra posta yolları boyunca birbirinden yaklaşık 20-30 km uzaklıkta olan posta istasyonları yapılmıştır. Posta istasyonları geçmişten beri, yolcuların dinlendiği, posta atlarını ve diğer ulaşım araçlarını değiştirdiği ve postacılar arasında posta alışverişinin yapıldığı bir yerdi. Her posta istasyonunda Posta İdaresi tarafından belirlenen sayıda posta atları tutuluyordu. Posta troika²⁶³ ile ulaştırılıyordu ve silahlı bekçiler de eşlik ediyorlardı. Posta yolları boyunca postanın güvenliğini iki silahlı postacı ile on Kazak (Rus) sağlıyordu. Hemen hemen her posta istasyonunda özel olarak Kazaklar tutulmuştu.

Posta yollarında ve posta istasyonlarında güvenlik sağlansa bile soyguncular tarafından bölgede posta atlarının çalınması gibi durumlar meydana geliyordu. Posta atlarının çalınmasına ilişkin “Kırgız çetelerinin soyguncuları başlıklı” haber *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin 7 Aralık 1870 tarihli 15.sayısında yayınlanmıştır:

“4-5 Ekim gecesi Kazalinskiy ilçesinin Kul Kuduk istasyonundan (Kara Kum bozkırında), Kazaklar istasyonuna ait 17 posta atı ve 8 Kazak atı Kırgız soyguncuları tarafından çalındı. Takip sırasında yaşanan kovalamacaya rağmen, soygunculara erişilemedi. Aynı gün akşam 4. Nolu aul Jangar volostu Kazalinsk uyezdirinin aksakalı, aul başı Jentu-Kubekov, Ural Kazağı No.1 yüz komutanına köylerinden Kuzdı bölgesine Hive Kırgızlarının soyguncuları tarafından 200'den fazla atın çalındığını bildirdi. Bu açıklamanın bir sonucu olarak, soyguncuları takip etmek için Djungurluk-sor istasyonundan (Kara Kum bozkırında) horunjiy²⁶⁴ Solodovnikov ile 23 Kazak ve 1 çavuş gönderildi. Kazaklar, soyguncuların sığındığı Malıye Barsuki yönünde ilerlediler ve beşinde şafak vakti, Asek-Kuduk yolunun yakınındaki posta yolundan 80 mil uzakta soyguncular yakalandı, onların sayıları 30 civarında idi. Hive soyguncuları tarafından kaçırılan atlar Kazaklar (214 at) tarafından geri alındı, ayrıca Kul Kuduk istasyonundan 21 Kırgız posta atı ve 2 Kazak atının yanı sıra ve soygunculara ait olan 8 at geri alındı”.²⁶⁵

²⁶³ Rus troykası, 18. yüzyıldan beri bir tür at arabası olarak biliniyor. Troyka yüksek hız ve dayanıklılık, yüksek taşıma kapasitesi ve iyi arazi yeteneği gibi avantajları nedeniyle giderek yaygınlaşmıştı. 18. yüzyılın sonu - 19. yüzyılın başlarında ise kurye ve postanın yanı sıra yolcuların taşınması için resmi olarak kullanılmıştır.

²⁶⁴ Horunjiy, aynı zamanda horunjiy - rütbe, askeri pozisyon.

²⁶⁵ *Turkestanskiye Vedomosti*, 7 Aralık 1870, № 15, s.93.

Ayrıca, 1 Ağustos'u 2 Ağustos'a bağlayan gece Taşkent'ten 30 km uzaklıkta olan Kara-Su istasyonuna 30 Sart ve Kırgız'dan oluşan bir grup soyguncu İstasyona saldırmıştır. İstasyon evi yakılmış ve 8 posta atı çalınmıştır.²⁶⁶ 1878 yılında yayınlanmış olan haberde ise posta atını çalan soyguncuların isimleri belliydi: 19 Kasım'da Çimkent eyaleti Sarı-Kul bölgesinin Kırgız'ı Rısalı Taganasov, Han-Kurgan bölgesinden Aitpay ve Auliye-Ata eyaleti Djanisov bölgesinin Kırgız'ı Çinasım Djaikandarov Aktaş istasyonuna geri dönen faytoncu Vasili Snegirov'a saldırdılar ve onu döverek bir posta atını çaldılar.²⁶⁷

Posta istasyonlarına veya postacılara saldırı yapan ve posta atlarını çalan soyguncuların tutuklanmadığı durumda, bölge yönetimi onları arananlar listesine ekliyordu ve gazete sayfalarında bu durumla ilgili duyuru yapıyordu. Örneğin, gazetenin 29 Ocak 1885 tarihli 4.sayısında Sır Darya bölgesi yönetimi tarafından bir duyuru yayınlanmıştır: Çimkent bölgesinin hakimi 3 Nisan 1884 tarihinde Çimkent posta istasyonundan iki posta atının çalınması durumuyla ilgili olarak aşağıda adı geçen Kırgızları aramaktadır: 1) Auliye-Ata eyaleti Almazinski bölgesinden Djuman Çurmanov ve 2) Kuraminski eyaleti Şaraphanski bölgesinden Kabılbek (karakçi-soyguncu) (soyadı belli değil). İkamet ettiği yerde, Çurmanov ve Kabyıbek bulunduğu durumda onları Çimkent'e götürerek bölge hakime teslim etmeleri iyi olacaktır".²⁶⁸

Sık sık meydana gelen bu tür saldırılara son vermek ve önlemek amaçlı Türkistan Askeri Valisi tarafından bu durumla ilgili olarak bölgesel yönetimlerin dikkatine bir emir verilmiştir: Türkistan Askeri Valisi, Kırgızların posta yollarından geçenlere ve postaneye refakat edenlere yönelik tekrar eden saldırı düşüncesinden dolayı 12 Eylül 3192 sayılı önerisiyle bu tür saldırıları ve soygunları durdurmak, posta yolunun yakınındaki volostlardan nöbetçileri ve devriye görevlileri kurmak ve onları trenleri korumak ve hırsızları yakalamakla görevlendirmeye izin verdi. Bundan bağımsız olarak, bir soygunun gerçekleştirildiği durumda volost yöneticileri ile aul aksakalları derhal görevden alınmalı ve mallarına el koymalıdır.²⁶⁹

Posta yollarında yer alan diğer bir sorun da kötü hava koşullarından kaynaklanıyordu. Bölgedeki posta yolları kış, ilkbahar ve sonbahar aylarında çamur deryasına dönüyordu.

²⁶⁶ *Turkestankiye Vedomosti*, 20 Eylül 1871. №34.

²⁶⁷ *Turkestankiye Vedomosti*, 31 Ocak 1878. №5.

²⁶⁸ *Turkestankiye Vedomosti*, 29 Ocak 1885, №4.

²⁶⁹ *Turkestankiye Vedomosti*, 2 Ocak 1874. №1.

Bu durum da hem yolcuların geçmesinde hem posta yazışmalarının, yüklerin taşınmasında büyük zorluklar yaratıyordu. Meydana gelen bu tür sorunlara bölge yönetimi de çözüm bulmaya çalışıyordu. *Turkestanskiye Vedomosti* Gazetesi kendi sayfalarında posta yollarında yaşanan durumlarla ilgili haberler yayımlayarak okuyucuları haberdar ediyordu. Mesela, 6 Kasım 1884 tarihli 44.sayısının “Haberler ve notlar” kısmında şu haber yer almıştır: “Taşkent ve Çinaz arasındaki posta yolu, yazın tozuyla, kışın, ilkbahar ve sonbaharda ise geçilemez çamuruyla ünlüydü. Bu durumun Taşkent ile Semerkant arasındaki yoğun posta ve ticaret trafiğini ne kadar engellediğini herkes kolayca anlayacaktır. Şu anda, eski Taşkent istasyonu ile Çinaz arasında bir şose yapımına başlandı.²⁷⁰

Gazetenin 27 Nisan 1907 yılında ise “Bölge boyunca” başlığı altında şu haber metni yayınlanmıştır: “Geçen gün Semireçye'den gelenler, kış ve ilkbaharda yolların çamurdan geçmez olduğundan ve çok sayıda yolcu geçmesinden dolayı, Evliya Ata'dan Kabil Saitren istasyonuna giden posta atlarının o kadar yorulduğunu ve o kadar korkunç bir durumda olduğunu, hem postayı hem de yolcu taşımayı tamamen reddettiklerini bildirdiler. Ve yakınlarda, sadece yolcular için kiralanan atları posta için bile postane sahipleri kiralamak zorunda kalıyorlar. Özellikle zor olanı, Belye Vodı ve Antonovka istasyonları arasında bulunan Kışlak Mankent'ten geçen bölümdür. Orada bir kaldırım inşa etmeye başlamışlardı, ancak bir nedenden dolayı onu bitiremediler. Bu yol boyunca sürüşü olumlu bir şekilde düzene sokmak için, her istasyonda yalnızca posta atlarını en az bir veya iki çift artırmak gerekir.²⁷¹ Yine 1913 yılında kötü hava nedeniyle, Vernıy'deki posta yoluna geçiş çok kötü duruma gelmiştir, Vernıy'den gelen konvoy (atlı araba katları) ancak 45 gün sonra Taşkent'e gelebilmiştir. Oysa normal zamanlarda bu mesafe 16 ve en fazla 20 gün alırdı. Aynı geçilmezlik nedeniyle, Vernıy'de bir kiloluk buğday, Semireçye için yüksek bir fiyat olarak kabul edilen 60 kopeyk'e ulaşmıştır.²⁷² Aynı yıl, Semireçye'nin Kolbastau ve Vısokaya istasyonlarındaki yoğun kar fırtınası ve kar yığını nedeniyle Çimkent ile Evliya Ata arasındaki posta 20'sinden itibaren develer ile aktarılmıştır.²⁷³

²⁷⁰ *Turkestanskiye Vedomosti*, 2 Ocak 1874. №1.

²⁷¹ *Turkestanskiye Vedomosti*, 27 Nisan 1907. №61, s.398.

²⁷² *Turkestanskiye Vedomosti*, 6 Ocak 1913. №5, s.4.

²⁷³ *Turkestanskiye Vedomosti*, 6 Şubat 1913. №30.

3. BÖLÜM: TURKESTANSKIYE VEDOMOSTI'YE GÖRE TÜRKİSTAN'DA TELGRAF TEŞKİLATI

3.1. TÜRKİSTAN'DA TELGRAF HATLARININ İNŞASI

15 Haziran 1865'te Taşkent'in Rus birlikleri tarafından işgalinden sonra ve bu topraklardan önce Orenburg'a ardından da Türkistan Askeri Valisine emanet edilen özel bir Türkistan bölgesinin oluşturulmasıyla, bu uzak bölgenin metropol ile önce idari amaç, sonra ticari ve sanayi amaçlar için hızlı bir şekilde iletişim kurması gerekiyordu.

Savaş Bakanı ve Orenburg Askeri Bölgesi Kuvvetleri Komutanı, Türkistan bölgesi ile Çimkent'e telgraf iletişimi ihtiyacını kabul ederek, bir telgraf hattının hazırlanması projesi ve maliyetinin belirlenmesi, araştırma ve değerlendirmesi için bir telgraf memurunun görevlendirilmesine dair dilekçe vermiştir.

O dönem İmparatorluğun Türkistan bölgesine en yakın olan telgraf ağı Orenburgla sona ermişti. Bu şehirden Çimkent'e kadar varsayılan telgraf hattı, telgrafları daha sonra en kuzey sınırlarına getirilen Hindistan'a giden yolun yarısıydı ve bu ağ ticari açıdan Rusya'yı özellikle İmparatorluğu ilgilendiren Buhara'ya yaklaştıracaktı.

12 Aralık 1865 tarihli bu faaliyetle ilgili olarak Kaufman'ın raporunda Posta ve Telgraf Bakanına, "Türkistan bölgesinin, girdiği Rusya ile yeni ilişkiler ve yönetim merkezinden uzaklığı ile Çimkent'e kadar telgraf hattının yapılmasının idari emirlerin ulaşması açısından şüphesiz önemli bir yardımı olacağını belirtmişti. Ancak Türkistan bölgesine bir telgraf ağının ihtiyacı sadece mevcut koşullarla belirlenmiyor, daha kapsamlı bir anlamı bulunuyordu. Coğrafi konumuna göre, bu telgraf hattı Rusya'nın amaçlarına yönelikti ve halihazırda tüm uzunluğu boyunca bir havai tel ile inşa edilebilmesi gibi önemli bir avantaja sahipti. Bu nedenle, daha güvenilir olduğu için, genellikle zarar gören sualtı haberleşmesinde Hindistan ile yazışmaların transit geçişinde tercih edilecekti. Bu avantaj göz önüne alındığında, İngilizlerin girişimci ruhunun, Türkistan bölgesine bir telgraf olması durumunda, Hindistan'ın telgraflarını ağıımıza bağlamaktan ve Rusya'nın başlattığı girişimi tamamlamaktan çekinmesi beklenemez." deniyordu.

Dolayısıyla, Buhara yakınlarında Türkistan'dan geçen ve Hindistan'ın telgraflarına bağlanması, önerilen telgraf hattının Türkistan bölgesinde Buhara ve komşu Orta Asya toprakları ile ticari ilişkileri kolaylaştıracağı ve bununla birlikte yazışmalar için en uygun geçiş yolu olarak sadece Avrupa'nın Hindistanla değil yanı sıra o zamanki inşaatı devam eden Rus-Amerikan telgrafına hizmet vereceği kastedilmiştir.²⁷⁴

Devlet Hazinesi'nin önemli harcamalarını gerektiren Türkistan Telgrafı hattının yapımı gibi bir girişim, özellikle Maliye Bakanının yorumuna göre, gerekli miktarın serbest bırakılması, o zaman devlet reformları ile yapılacak olan büyük harcamalar nedeniyle takip edilemediği için hemen ve kısa sürede gerçekleştirilemeyecekti. Bu nedenle Türkistan'da telgraf yapımı için alanın incelenmesi ve bu işletme için gerekli olan para miktarına ilişkin araştırmalar birkaç yıl sürmüştü. Bu sebeplerden dolayı telgrafın yapımına ancak 1870'in sonunda başlanmıştır. *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinde de 2 Mayıs 1870 tarihinde Türkistan topraklarında telgraf hattının yapılması için uzun zamandır beklenen iznin geldiği dile getirilmiştir.²⁷⁵ Yapılan araştırmalar neticesinde telgraf hattının daha uygun bir yönünün Omsk'tan Semipalatinsk ile Verniy yönü olduğu ortaya çıkmıştı ve bu konuyla ilgili olarak *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin yanı sıra diğer gazeteler de kendi sayfalarında haberler yayınlamıştır. Gazetelerde Telgraf hattı inşasının tahmini tamamlanma süresine dair çeşitli haberler de vardı. Örneğin, *Golos* gazetesi 1870 yılı Haziran ayında yapımına izin verilen Türkistan telgrafı yapımının 1871 Ağustos ayının sonuna kadar tamamlanması gerektiğini, böylece Eylül ayının ilk günlerinden itibaren tüm hat boyunca doğrudan telgraf haberleşmesinin açılacağını yazmıştır. Ancak haberlerin tam olarak doğru olmadığını, Türkistan telgrafının kurulumuyla ilgili çalışmalar, Ağustos ayının sonunda telgraf hattının telefonla uygulanmasını bekleyebilecek kadar ilerlemediğini de dile getirmiştir. İşlerin aktif olarak yapıldığını ancak telgraf telinin çekmesi gereken büyük mesafe nedeni ve iş gücü eksikliğinden dolayı işlerin yavaşladığını yazmıştır.²⁷⁶

Turkestanskiye Vedomosti Türkistan telgraf hattının yapımı, daha doğrusu Omsk'tan Semipalatinsk ile Verniy'ya kadar uzanan telgraf hattının çekilmesiyle ilgili gelişmeler hakkında bu hat 1872'de tamamlanana kadar halkı haberdar etmeye devam etmiştir. 31

²⁷⁴ *Пошта и телеграф в XIX столетии. Министерство внутренних дел. Исторический очерк. Приложении II.* (1901). St. Petersburg: Типография МВД, s.186.

²⁷⁵ *Turkestanskiye Vedomosti*, 15 Ağustos 1870, №8, s.46.

²⁷⁶ *Turkestanskiye Vedomosti*, 14 Haziran 1871. №20.

Ocak 1872 yılında (№5) “Haberler ve Notlar” kısmında yayınlanmış olan Türkistan’da telgraf yapımı başlıklı haber metninde şu bilgiler yer almaktadır:

"Telgraf müdürü tarafından İçişleri Bakanı Bay'a sunulan 1871 yılı telgraf inşası için Telgraf Dairesi'nin faaliyetlerinin kısa bir özetinden aşağıdaki bilgileri çıkardık. Türkistan Telgrafi yapımcısının, hattın en uygun yönü ile işin yerine getirilmesi için yerel koşullar ve gelecekteki harcamaların belirlenmesiyle ilgili olarak yerinde topladığı bilgilerle Saint-Petersburg'a geçen yılın başında dönmek üzerine, 30 Nisan Taşkent'te Barnaul'un yerine yeni seçilen Omsk istikameti boyunca telgraf hattının yapılması için En Yüksek onayı istedi (sadece Omsk ve Verniy arasında para/araç sınırlılığından dolayı). Türkistan telgrafının yapımına yönelik malzemelerin çoğu, geçtiğimiz yıl seyrüseferin/denizciliğin açılmasıyla fabrikalarda ve geri kalanı Ağustos ayında üretilmiştir. Malzemelerin işyerine teslimi ve işlerin yapımı da ihale yoluyla sözleşme ile verilmiştir. Taşımayla ilgili malzemeler uç araca ayrıldı. İlk olarak Omsk-Semipalatinsk bölümü ve Semipalatinsk-Verniy bölümü için gerekli olan malzeme iş yerine getirildi ve gereçlere göre teslim edilerek dağıtıldı.

İkincisi 15 Haziran 1872'ye kadar varacak ve Orenburg ve Kırgız bozkırlarından Çimkent'e gönderilen üçüncüsünün 1 Temmuz 1872'ye kadar teslim edilmesi gerekiyor. Bu hattın yapımındaki tüm çalışmaların 1 Kasım 1872'ye kadar tamamlanması amaçlanmıştır. Daha sonra, inşaatçı Departman tarafından alınan raporlarına göre, çalışma şu konumdadır: Omsk ve Pavlodar arasındaki bölüm için direkler hazırlandı, ancak İrtiş'ta zorluklar çıktığı ve seyrüsefere kapalı olduğu için taşımacılık yavaşladı. Pavlodar'dan Semipalatinsk'e ve Sergiopol'a kadar direkler kuruldu ve tel askıya alma çalışmaları devam ediyor."

29 Mayıs 1872 (N21) tarihinde yayınlanmış olan gazete sayısında Semipalatinsk ve Taşkent arasındaki telgraf hattının yapımı başarıyla ilerlediği söylenmiştir. 1872 yılında Omsk, Pavlodar, Semipalatinsk, Kopal, Verniy, Pişpek ve Merke şehirleri arasında telgraf hattı düzenleneceği ve direklerin başarıyla kurulduğu yazılmıştır. Ayrıca Omsk'tan Semipalatinsk'e kadar olan hattın tamamlanmasına az kalmıştı, Verniy yolunda da son çalışmalar yapıldığından dolayı Verniy şehrinde, Ağustos ayının başından itibaren telgraf

hattının açılması beklendiğine dair bilgi verilmiştir.²⁷⁷ Bunun yanı sıra Semipalatinsk'te yerel halktan flamacıları hazırlamak için bir okul kurulmuştur.

Aynı yıl birçok gazete kendi sayfalarında Telgraf Departmanı'nın 1872 yılın ikinci yarısında Türkistan Bölgesi'nde Taşkent'ten Merke'ye (Evliya Ata bölgesinde) kadar ve Evliya Ata, Çimkent, Taşkent şehirlerinde telgraf istasyonları açmaya karar verdiğini bildirmiştir.²⁷⁸ Seneye yani 1873 yılında bu hat Otar (Güney Kazakistan, Jambıl bölgesi), Pişpek (şimdiki Kırgızistan'ın başkenti Bişkek), Merke, Evliya Ata ve Çimkent üzerinden Taşkent'e kadar devam edilmiştir. Omsk'tan Taşkent'e kadar tüm hattın uzunluğu 2.499 kmyi bulmuştu. Ancak bu alanda bir telgraf hattının inşası, özellikle dağlık yerlere telgraf direkleri kurarken büyük zorluklar yaşanıyordu. Aral Denizi yakınlarındaki Karakum kumlarındaki Kazalı yolunda birkaç istasyonda sadece develer kullanılabildiğinden, telgraf malzemelerinin taşınmasının yanı sıra memurların ve işçilerin hareketi de en az o kadar zorluklarla gerçekleştirilmiştir.²⁷⁹

1873 yılında Semireçensk bölgesi, Otar ve Pişpek'in posta istasyonlarında ve Sır Darya bölgesi, Merke ve Evliya Ata şehirlerinde, depeşa kabulü ile telgraf istasyonları açılmıştır. Otar ve Merke'de - iç yazışmalar Rusça, Pişpek ve Evliya Ata'da ise yabancı dillerde uluslararası telgraflar gönderilmeye başlamıştır.²⁸⁰

Aynı yıl 13 Haziran'da Taşkent şehrinin telgraf istasyonundan Çimkent şehrine kadar depeşilerin teslim alınması ile gönderilmesine başlanmıştır. 15 Haziran'da telgraf tellerini daha da ilerletmeye başlamışlar ve bir hafta içinde Taşkent telgraf hatlarının Rusya'ya bağlanması beklenmiştir. *Turkestanskiye Vedomosti* gönderim ücreti ve diğerleri hakkında detaylı bilgi aldıktan sonra, bunları okuyucularına en kısa zamanda bildireceğini de dile getirmiştir.²⁸¹

Bunların yanı sıra Türkistan Askeri Valisi, İçişleri Bakanına postanelerde ve şubelerinde telgrafların alınması üzerine bir talepte bulunmuştur. Semerkant, Hocent, Türkistan,

²⁷⁷ Taşkent telgraf yapımı yetkilisi kont Hesin 5 Aralık'ta bölge birliklerinin geçici komutanına Verniy şehrinde telgraf hattının açılacağını duyurmuştur. Kış mevsimi gelince, Verniy şehrinde Taşkent şehrine kadar kurulacak olan telgraf hattının yapımını bir sonraki 1873 baharına ertelendiğini bildirmiştir. *Turkestanskiye Vedomosti*, 12 Aralık 1872. №49.

²⁷⁸ *Turkestanskiye Vedomosti*, 8 Ağustos 1872. №31.

²⁷⁹ *Poçta i telegraf v XIX stoletii. Ministerstvo vnutrennih del. İstoriçeskiy oçerk. Prilojeniye II.* (1901). St. Petersburg: Tipografiya MVD, s.187.

²⁸⁰ Depeşa – İlk başta kurye ile gönderilen mektuba deniliyordu. Elektrikli telgrafın icadıyla, elektrikle iletilen herhangi bir mesaja, hatta bireyler arasında bile, depeşa adı verildi. *Turkestanskiye Vedomosti*, 12 Haziran 1873. №23, s.90.

²⁸¹ *Turkestanskiye Vedomosti*, 19 Haziran 1873. №24.

Kazalinsk, Perovsk, Cizzak, Lepsinsk, Tokmak postanelerinin ve Çinaz, Urcar ve Karakol posta bölümlerine hem devlet hem de özel telgrafları Türkistan Bölgesi'nin telgraf hatlarının getirildiği noktalara kadar postayla göndermelerini ve oradan da telgrafların telgrafla gönderilmesini önermişti.²⁸²

Gazetenin 21 Ağustos 1873 tarihli 33.sayısında ise Sır Darya vilayeti Yönetim Kurulundan telgraf kurallarına ilişkin duyuru yapılmıştır.²⁸³ Buna göre;

1) Telgraf istasyonuna gönderici ile gönderilen telgraflar (depeşa), mutlaka sağlam bir şekilde mühürlü zarflar içerisinde olmalı, para ise gönderileri gönderen habercinin elinde olmalıdır. Gönderiler, kendilerini kolayca okuyabilen veya başkalarına okumalarını sağlayan hizmetçilerin eline açıkça gönderilmemelidir; aksi takdirde yazışmanın gizliliği ihlal edilmiş olur, bu tür açık gönderiler yetkili kişilere dahi verildiğinde, istasyon gizliliği sağlamaktan sorumlu değildir.

2) Halka açık yerler ve amirlerin efendisi ile ilgili olarak, talep üzerine istasyon tarafından verilecek olan telgraf mavi formlarına gönderiler (depeşa) doğrudan yazılabilir. Sahtecilikten kaçınmak için ve hizmetteki istasyonlar, el yazısı ve değişiklikler bilinmediğinden, her gönderiye, bulunulan yerin veya gönderinin gönderildiği kişinin resmi mührü eşlik etmelidir.

3) Telgraf kurallarını detaylı olarak tanımak için Telgraf Departmanı tarafından özel olarak basılmış, kopya başına 10 kopeyk satış bedelli kitapları isteyenler için bunlar istasyonlarda bulunmaktadır.

Taşkent şehrinde telgrafların alınması ve gönderilmesi sağlandığından sonra Taşkent şehrinin telgraf istasyonundan Rusya İmparatorluğu'nun farklı yerlerine gönderilen *depeşi* fiyatları belirlenmiştir.²⁸⁴

1) 3. sütunda hiçbir şeyin belirtilmediği istasyonlar yalnızca Rusça iç yazışmaları yapmaktadır, M harfinin bulunduğu istasyonların Fransızca ve Almanca uluslararası yazışmaları vardır.

²⁸² *Turkestanskiye Vedomosti*, 26 Haziran 1873. №25, s.100.

²⁸³ *Turkestanskiye Vedomosti*, 21 Ağustos 1873. №33, s.129.

²⁸⁴ *Turkestanskiye Vedomosti*, 3 Temmuz 1873. №26.

- 2) Gönderilerin diğer yabancı dillerde sunulabildiği istasyonların karşısına büyük harfler yer almaktadır: A - İngilizce, I - İtalyanca, P - Lehçe, İ – İsveççe.

Tablo 22. Taşkent Şehri Telgraf İstasyonundan Rusya İmparatorluğu'nun Farklı Yerlerine Gönderilen Depeşi Fiyatlarının Listesi.

İstasyon ismi	Hangi vilayet	Hangi dilde depeşa gönderimi yapılabilir	Fiyatı	
			R	K
Abo	Abo-Byerneborgskaya	M. A. İ	6	
Avgustovo	Suvalkskaya	M.P.	6	
Azov	Ekaterin.	M.	6	
Akkerman	Besar obl.	M.	6	
Albazim	Amur obl.	-	4	
Aleksandiya (Petergrof)	Sankt Petersburg	M.	6	
Aleksandriya (Moskova yakınında)	Moskovskaya	M.	5	
Aleksandrovo	Varşavskaya	M.P.	6	
Aleksandrovskaya	Stavropolsk	-	6	
Aleksandrovs.(De Kastri)	Primor obl.	-	5	
Aleksandropol	Eriivanskaya	-	6	
Anapa	Z.V. Kubansk	M.	6	
Andreev	Keletskaya	M.P.	6	
Anikino	Zabaykal obl.	-	4	
Arkadskiy Piket	Semipal obl.	-	2	
Arhangelsk	Arhangelsk	-	5	
Astrahan	Astrahanskaya	-	5	
Auliye-Ata	Turkestan.Voen.Okr (Türkistan Askeri Bölgesi)	-	1	
Ahaltsih	Kutaisskaya	-	9	
Açinsk	Eniseyskaya	-	2	
Açit	Permskaya	-	4	
Baku	Bakinskaya	M.	6	
Balaşev	Saratovskaya	-	5	
Bayata	Podolskaya	M.	6	
Barnaul	Tomskaya	-	2	
Bahmut	Ekaterin	M.	6	
Banderı	Besarab obl.	M.	6	
Berdiçev	Kiyevskaya	M.	6	

Berdyansk	Tavriçeskaya	M.A.P.	6	
Berislavl	Hersonskaya	M.	6	
Birsk	Ufinskaya	-	4	
Biryusa	İrkutskaya	-	3	
Blagoveşensk	Amurskaya obl.	M.	5	
Bobrinets	Hersonskaya	-	6	
Bobruysk	Minskaya	M.	6	
Bogorodsk	Moskovskaya	-	5	
Bologoye	Novgorodskaya	M.İ.	6	
Bolhov	Orlovskaya	-	5	
Borgo	Nyulandskaya	M.İ.	6	
Borjom	Tiflisskaya	M.	6	
Borisoglebsk	Tambovskaya	-	5	
Boroviçi	Novgorodskaya	-	5	
Bragestadt	Uleaborgskaya	M.İ.	6	
Brest-Litovsk	Grodnenskaya	M.	6	
Bronetsıy	Moskovskaya	-	6	
Bryansk	Orlovskaya	M.	6	
Budagoskaya	Primor obl.	-	5	
Kukkeleva	Primor obl.	-	2	
Buzuluk	Samarskoy	-	5	
Buins	Simbirskoy	-	5	
Busk	Keletskaya	M.P.	6	
Busse	Primorsk	-	5	
Biyerneborg	Abo-Byernebor	M.İ.	6	
Belaya Tserkof	Kiyevskaya	M.	6	
Belgorod	Kurskaya	-	6	
Belev	Tulskaya	M.	5	
Belitsıy	Bessarab obl.	-	6	
Belozersk	Novgorodskaya	M.	5	
Belopolye	Harkovskaya	-	6	
Belostok	Grodenskaya	-	6	
Belıy Klyutç	Tiflisskaya	M.	6	
Valk	Liflyandskaya	M.	6	
Varkauz	Kuopiosskaya	M.İ.	6	
Varşava	Varşavskaya	M.A.P.	6	
Vasilsursk	Nijegorodsk	-	5	

Vezenberg	Estlyandskaya	M.	6	
Velyuk	Kalişskaya	M.P.	6	
Venden	Liflyandskaya	M.	6	
Venev	Tulskaya	-	5	
Verjbolovo	Kovenskaya	M.P.	6	
Verhnedneprov	Ekaterinosl	-	6	
Verhneozern	Orenburgskaya	-	5	
Verhne-Roman	Primor obl.	-	5	
Verhneudinsk	Zabaykal obl.	-	3	
Verhneuralsk	Orenburgskaya	M.	4	
Vilkomir	Kovenskaya	-	6	
Vilmanstran	Vıborgskaya	M.İ.	6	
Vilna	Vilenskaya	M.	6	
Vindava	Kurlyandskaya	M.	6	
Vitebsk	Vitebskaya	M.	6	
Vladivostok	Pirmorsk.obl	M.	5	
Vladikavkaz	Terskaya obl.	-	6	
Vladimir	Vladimirskaya	M.	5	
Vlad.Volıns	Volınskaya	M.	6	
Vlotslavsk	Varşavskaya	M.P.	6	
Voznesen.pos.	Vladimirskaya	-	5	
Voznesen.prist.	Olonetskaya	-	5	
Volkovısk	Grodenskaya	M.	6	
Vologda	Vologodskaya	M.	5	
Volmar	Liflyandskaya	M.	6	
Volsk	Saratovskaya	-	5	
Voronej	Voronejskaya	M.	5	
Votkinsk.zav.	Vyatskaya	-	4	
Vıborg	Vıborgskaya	M.A.İ.	6	
Vıtegra	Olonetskaya	M.	5	
Vışn.Voloç	Tverskaya	-	5	
Vernıy	Turkestan.Voen.Okr (Türkistan Askeri Bölgesi)	-	2	
Vyazma	Smolenskaya	-	5	
Vyatka	Vyatskaya	M.	6	
Gazenpot	Kurlyandskaya	M.	6	
Gamle-Karleb	Vazasskaya	M.İ.	6	

Gaparanda Terneo	Uleaborgskaya	M.İ.	6	
Gapsal	Estlyandskaya	M.	6	
Gatçino	Sankt Petersburg	-	6	
Gelsingfors	Nyulandskaya	M.A.İ.	6	
Georgiyevsk	Stavropolsk	-	6	
Gjatsk	Smolenskaya	-	5	
Glazov	Vyatskaya	-	4	
Gluhov	Çernigovskaya	-	6	
Gokçaisk	Elisavetpol	-	6	
Goldingen	Kurlyandskaya	M.	6	
Gomel	Mogilevskaya	M.	6	
Gorbitsa	Zabaykal obl.	-	3	50
Gori	Tiflisskaya	M.	6	
Gorodişe	Penzenskaya	-	5	
Granitsa	Keletskaya	M.P.	6	
Grobovo	Permskaya	-	3	50
Grodno	Grodnenskaya	M.	6	
Grubeşov	Lyublinskaya	M.P.	6	
Gryazi	Tambovskaya	-	5	
Gadaur	Tiflisskaya	-	6	
Gutovo	Tomskaya	-	2	
Darogiçag	Erivanskaya	-	6	
Debessı	Vyatskaya	-	4	
Delijan	Tiflisskaya	-	6	
Denisovka	Primor obl.	-	5	
Derbent	Dagestan obl.	M.	6	
Derevenki	Kurskaya	-	6	
Derpt	Liflyandskaya	M.	6	
Deşlagar	Dagestan obl.	M.	6	
Djulfa	Erivanskaya	-	6	
Dinaburg	Vitebskaya	M.	6	
Domesnes	Kurlyandskaya	-	6	
Druskeniki	Grodnenskaya	M.	6	
Dubbelsk	Liflyandskaya	-	6	
Dubno	Volinskaya	M.	6	
Duboskiy pos.	Saratovskaya	-	5	
Dubrovino	Tomskaya	-	2	

Dušet	Tiflisskaya	-	6	
Evpatoriya	Tavriçeskaya	-	6	
Egorlık	Stavropolsk	-	6	
Eysk	Z.V. Kubansk	M.	6	
Ekaterinburg	Permskaya	M.	3	
Ekaterinodar	Z.D. Kubansk	M.	6	
Ekaterinonik	Amursk obl.	-	5	
Ekaterinoslav	Ekaterinoslavskaya	M.	6	
Elabuga	Vyatskaya	-	4	
Elayskaya	Tobolskaya	-	2	
Elatma	Tambovskaya	-	5	
Elets	Orlovskaya	M.	5	
Elizavet-grad	Hersonskaya	M.	6	
Elisavetpol	Elisavetnaya	M.	6	
Eniseysk	Eniseyskoy	-	3	
Enotayevsk	Astrahansk	-	5	
Ermakovo	Amursk.obl.	-	4	
Efremov	Tulskoy	M.	5	
Jerebtsovskaya	Primor obl.	-	5	
Jitomir	Volinskaya	M.	6	
Zavihost	Radomskaya	M.P.	6	
Zadonsk	Voronejskaya	-	5	
Zamosts	Lyublinskaya	M.P.	6	
Zaslavl	Volinskaya	M.	6	
Zvenigorodka	Kiyevskaya	-	6	
Zgerj	Petrokovskaya	M.P.	6	
Zlatoust	Ufinskaya	-	4	
Zolotonoşa	Poltavskaya	M.	6	
İevve	Estlyandskaya	-	6	
İoensu	Kuopiosskaya	M.İ.	6	
İvangorod	Lyublinskaya	M.P.	6	
İvanovka	Ekaterinosl.	-	6	
İvanovskaya Yarmarka	Permskaya	M.	3	
İjevskoy Zavod	Vetskaya	-	4	
İzyum	Harkovskaya	-	6	
İliyskoye ukrepleniye	Turk.Voen.Okrug (Türkistan Askeri bölgesi)	-	2	

İlinskoye	Moskovskaya	M.	5	
İnnokentiyevka (Skobelşina)	Amurskaya	-	5	
İrbit	Permskaya	M.	3	
İrkutskoye	Primorsk.obl	-	5	
İrkutsk	İrkutskaya	-	3	
İşim	Tobolskaya	-	2	
Kadjori	Tiflisskaya	-	6	
Kazakeviçevo	Primorsk.obl	-	5	
Kazan	Kazanskaya	M.	5	
Kazan beregovaya	Kazanskaya	-	5	
Kaidalovka	Zabaykal.obl	-	3	
Kainsk	Tomskaya	-	2	
Kalaç	Z.V. Donskago	-	5	
Kaliş	Kalişskaya	M.P.	6	
Kaluga	Kalujskaya	M.	5	
Kalvariya	Suvalskaya	M.P.	6	
Kamenets-Podolsk	Podolskaya	M.	6	
Kamenka	Saratovskaya	-	5	
Kamişin	Saratovskaya	-	5	
Kamişlov	Permskaya	-	3	
Kanev	Kiyevskaya	-	6	
Kansk	Eniseyskaya	-	3	
Karasubazar	Tavriçeskaya	-	6	
Karaçev	Orlovskaya	M.	6	
Kargatskiy fort	Tomskaya	-	2	
Kargino	Eniseyskaya	-	3	

Bu tablonun devamı gazetenin 10 Temmuz 1873 tarihli 27.sayısında yayınlanmıştır:

Tablo 23. Taşkent Şehri Telgraf İstasyonundan Rusya İmparatorluğu'nun Farklı Yerlerine Gönderilen Depeşi Fiyatlarının Listesi.

Kargopol	Olonetskaya	-	5	
Kosminskiy zavod	Permskaya	-	4	
Kasimov	Ryazanskaya	-	5	
Kahovka	Gavriçeskaya	-	6	
Keltse	Keletskaya	M.P.	6	
Kerensk	Penzenskaya	-	5	

Kerç	Tavriçeskaya	M.A. (İngilizce)	6	
Kiyev	Kiyevskaya	M.	6	
Kineşma	Kostromskaya	-	5	
Kirsanov	Tambovskaya	M.	5	
Kişinev	Bessarab obl.	M.	6	
Knyajevskaya	Primorskaya	-	5	
Kovel	Volinskaya	M.	6	
Kovno	Kovensskaya	M.	6	
Koelka	Orenburgskaya	-	2	
Kozlov	Tambovskaya	M.	5	
Kozlovskaya	Primor obl.	-	5	
Kozmodemyansk	Kazanskaya	-	5	
Kolo	Kalişskaya	M.P.	6	
Kolomna	Moskovskaya	M.	6	
Kolıvan	Tomskaya	-	2	
Konin	Kalişskaya	M.P.	6	
Konotop	Çernigovskaya	-	6	
Konstantinovka (Sıçeva)	Amurskaya	-	5	
Konstantinovka	Z. V. Donskago	-	5	
Kapal	Turk.Voen.Okr (Türkistan Askeri Bölgesi)	-	2	
Korolkovo	Primorskaya obl	-	5	
Koskogorı	Arhangelsk	-	5	
Kostroma	Kostromskaya	M.	5	
Kotelniç	Vyatskaya	-	5	
Krasnoye selo	Sankt Petersburg	M.	6	
Krasnostav	Lyublinskaya	M.P.	6	
Krasnoyarsk	Eniseyskaya	M.	3	
Krasnaya gorka	Sankt Petersburg	-	6	
Kremenets	Volinskaya	M.	6	
Kremençug	Poltavskaya	M.	6	
Kristinestad	Vazasskaya	M.İ.(İsviçre)	6	
Kronşadt	Sankt Petersburg	M.A. (İngilizce)	6	
Kuba	Bakinskaya	-	6	
Kuznetsk	Saratovskaya	-	5	
Kulskaya	Zabaykal obl.	-	3	

Kumara	Amurskaya obl.	-	5	
Kungur	Permskaya	M.	4	
Kuopio	Kuopiosskaya	M.İ (İsviçre)	6	
Kurgan	Tobolskaya	-	2	
Kursk	Kurskaya	M.	5	
Kutais	Kutaisskaya	M.	6	
Kıştımskiy zavod	Permskaya	-	4	
Laişev	Kazanskaya	-	5	
Lençitsa	Kalişskaya	M.P.	6	
Lepsinsk	TVO (Türkistan Askeri Bölgesi)	-	2	
Libava	Kurlyandskoy	M.A. (İngilizce)	6	
Livadiya	Tavriçeskaya	M.	6	
Lipetsk	Tambovskaya	M.	5	
Lipko	Plotskaya	M.P.	6	
Lisino	Sankt Petersburg	-	6	
Listvenniçnaya	İrkutskaya	-	3	
Loviza	Nyulandskaya	M.İ. (İsviçre)	6	
Lodz	Petrokovskaya	M.P.	6	
Lodinoye pole	Olonetskaya	-	5	
Lomja	Lomjinskaya	M.P.	6	
Luga	Sankt Petersburg	M.	6	
Lutsk	Volinskaya	M.	6	
Lıskovo	Nijegorodsk	-	5	
Lyubiç	Plotskaya	M.P.	6	
Lyubmen	Lyublinskaya	M.P.	6	
Lozerort	Kurlyandskaya	-	6	
Malmijskoye	Primor obl.	-	5	
Malmij	Vyatskaya	-	5	
Malovişera	Novorod	-	6	
Maloayaguzskiy piket	TVO (Türkistan Askeri Bölgesi)	-	2	
Marampol	Suvalskaya	M.P.	6	
Marinsk	Tomskaya	-	2	
Marinsk na Amur	Primor obl.	-	5	
Mariupol	Ekaterinosl.	M.A. İ (İtalyan)	6	

Melenki	Vladimirskaya	-	5	
Melitopol	Tavriçeskaya	M.	6	
Menzelinsk	Ufinskaya	-	4	
Merke	TVO (Türkistan Askeri Bölgesi)	-	1	
Merrekyul	Estlyanskaya	-	6	
Minsk	Minskaya	M.	6	
Mitava	Kurlyanskaya	M.	6	
Mihailovskoye	Primor pbl.	-	5	
Mihailo-Semenovskoye	Amurskaya obl.	-	5	
Mişih	Zabaykal obl.	-	3	
Mlava	Plotskaya obl.	M.	6	
Moşlev na Dn.	Mogilevskaya	M.	6	
Mogilev Podol	Podolskaya	M.	6	
Mojaisk	Moskovskaya	-	5	
Mozdok	Tersk.obl.	-	6	
Morşansk	Tambovskaya	M.	5	
Moskva	Moskovskaya	M.A. (İngilizce)	5	
Moskovskaya	Stavropolsk	-	6	
Murom	Vladimirskaya	M.	5	
Mtsensk?	Orlovskaya	-	5	
Mehov	Kaletskaya	M.P.	6	
Narva	Sankt Petersburg	M.	6	
Nahiçevan	Eriivanskaya	M.	6	
Nahiçevan na Donu	Ekaterinosl.	-	6	
Nevyanskiy zavod	Permskaya	-	3	50
Nerehta	Kostromskaya	-	5	
Nerçinsk	Zabaykal obl.	-	3	
Neişlot	S. Mihelskaya	M.İ. (İsviçre)	6	
Nijne-Beltsova	Primor obl.	-	5	
Nijne-Lomov	Penzenskaya	-	5	
Nijne-Mihailov	Primor obl.	-	5	
Nijneudinsk	İrkutskaya	-	3	
Nijnenerçinsk	Z.V. Donskago	-	5	
Nijnetagilskoy zaliv	Permskaya	-	4	
Nijniy novgorod	Nijnegorodsk	M.A. (İngilizce)	5	

Nikolayev	Hersonskaya	M.A. (İngilizce)	6	
Nikolayevskaya (Kirilov)	Novgorodsk	-	5	
Nikolay-stadt	Vazasskaya	M.İ. (İsviçre)	6	
Nikolskoye	Primor obl.	-	5	
Novaya Ladoga	Sankt Petersburg	-	6	
Novgorod	Novgorodsk	M.	6	
Novogeorgievsk	Platskaya	M.P.	6	

1875'te Taşkent'ten Hocent'e bir telgraf hattı inşa edilmiştir. 1876'da yılında ise Türkistan bölgesindeki telgraf hatlarının önemli ölçüde genişletileceği duyurulmuştur. *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinde telgraf hattının bir yandan Hocent'ten Hokand şehrine, diğer yandan Ura-Tube üzerinden Semerkant ile bağlanacağı yazılmıştır. Ayrıca, 1877 yılında Taşkent, Perovsk ile bir telgraf teli ile bağlantı kuracak ve telgrafın Verniy'den Altın Emel istasyonundan Kulca'ya aynı şekilde bağlanmasına dair bir umudun olduğu ve bu nedenle, geriye kalan tek şeyin Perovsk'u Kazalinsk'e bağlamak olduğu ve böylece Taşkent Türkistan Bölgesi'ndeki telgraf iletişiminin merkezinde yer alacağı söylenmiştir.²⁸⁵ Sonunda 1876 senesinde Cizzak'tan Semerkant'a ve Mahram'dan Hokand'a 420 km uzunluğunda bir telgraf hattı döşenmiştir. Daha sonra 1878'de bu hat Katta Kurgan'a kadar uzatılmıştır.²⁸⁶

Omsk üzerinden bu kadar uzun dairesel bir yol boyunca birçok aktarma noktasıyla yazışmaların değiş tokuşu, özellikle o sırada Sibirya telgrafının sık sık hasar görmesi, iklim koşulları, işçi ve araba bulmadaki zorluklar ve arızaların zamanında onarlamaması nedeniyle büyük yavaşlamalar yaşanmıştır. Bu koşullar, özellikle Orenburg daha sonra Orsk'a telgrafla bağlı olduğu için, Orenburg'u Çimkent ve Taşkent'e bağlamaya yönelik ilk projeye geri dönmeye yol açmıştır. Türkistan Askeri Valisinin 1878'de yaptığı varsayımına göre, Orsk'tan Kazalinsk üzerinden Çimkent'e kadar olan yeni hattın uzunluğu 1.532 km'ye eşitti. Böylesine büyük bir inşaat, telgraf departmanının sahip olmadığı önemli meblağların harcamasını gerektiriyordu ve bu nedenle telgraf departmanı inşaatı yalnızca kısım kısım olarak gerçekleştirebiliyordu. Böylece 1878'de maliyetlerin büyük bir kısmının yerel yönetime atfedilmesi ile sadece Çimkent'ten Türkistan'a 153 km'lik bir

²⁸⁵ *Turkestanskiye Vedomosti*, 10 Ağustos 1876. №31, s.123.

²⁸⁶ *Poçta i telegraf v XIX stoletii. Ministerstvo vnutrennih del. İstoriçeskiy oçerk. Prilojeniyeye II.* (1901). St.Petersburg: Tipografiya MVD, s.187.

hat geçirmek mümkün olmuştur.²⁸⁷ Aynı yıl Margelan'da bir telgraf istasyonunun kurulmasıyla Hokand ve Fergana Bölgesi'nin Margelan kentleri arasında iletişim kurulmuştur.²⁸⁸ 1879'da ise *Moskovskiy Vedomosti*, Saint-Petersburg'tan 1879 senesi için imparatorluğun içinde 59 yeni telgraf hattın ve Sibiry ve Türkistan'a dahil olmak üzere 4 telgraf hattının kurulacağına dair haberler çıkmıştı.²⁸⁹ Hatların gerektiği gibi kademeli olarak inşa edilmesiyle 1879 yılında Türkistan'dan Culek'e ve Perovsk'a (290 km), masrafların bir kısmının Türkistan Askeri Valisinin emrindeki tutara atfedilmesi ile telgraf hattı kurulmuştur.²⁹⁰

Böylece Türkistan'da telgraf hattının yapımı gitgide genişlemiştir. 1880 yılında Altın Emel'den Borohudzir'e kadar yapılan telgraf hattının düzenlenmesi tamamlanmıştır. Aynı yıl Kulca'ya kadar telgraf hattının yapılması için İçişleri Bakanına dilekçe verilmiştir. Bu işletmenin maliyeti sefer miktarını içermekte olup direklerin fiyatları hariç olmak üzere 19.500 rubledir. Zira direkler Kulca bölgesinin yerli halkı tarafından bağışlanacaktı.²⁹¹ Bu bağlamda bölgenin valisi, Borohudzir'den Kulca'ya kadar Ilisk vadisi toprakları boyunca bir telgraf hattının döşenmesi üzerine İçişleri Bakanı ile görüşmede bulunmuştur.²⁹²

Görüldüğü üzere bölgede posta hizmetiyle birlikte gelişmeye başlayan telgraf iletişimi idari ve ticari merkezler arasında yeni telgraf hatlarının inşa edilmesiyle telgraf haberleşmesine başlamıştır. Çarlık hükümeti, Türkistan'da yeni telgraf hatlarının inşası ve geliştirilmesi için önemli miktarda para ayırmıştır ve bu bağlamda telgraf hatlarının önemli ölçüde genişlemesiyle birlikte telgraf geliri de gittikçe artmıştır. 1868-1879 yılları arasında Posta gelirinin yanı sıra telgraf gelirindeki artışı aşağıda sunulan tablodan görebiliriz:²⁹³

²⁸⁷ A.g.e., s.188.

²⁸⁸ *Turkestankiye Vedomosti*, 7 Şubat 1878. №6.

²⁸⁹ *Turkestankiye Vedomosti*, 31 Ekim 1878, №43.

²⁹⁰ *Poçta i telegraf v XIX stoletii. Ministerstvo vnutrennih del. İstoriçeskiy oçerk. Prilojeniye II.* (1901). St.Petersburg: Tipografiya MVD, s.188.

²⁹¹ *Turkestankiye Vedomosti*, 19 Ağustos 1880. №33.

²⁹² *Turkestankiye Vedomosti*, 4 kasım 1880. №44.

²⁹³ Kaufman, K.P. (1885). *Proekt Vsepoddaneyşego otçeta gen-adiutanta K.P. fon-Kaufmana I po grajdanskomu upravleniyu i ustroistvu v oblastyah Turkestanского general gubernatorstva 7 noyabrya 1867 – 25 Marta 1881 g.*, St.Petersburg: Voennaya tipografiya, s.383.

Tablo 24. 1868-1879 Yılları Arasında Türkistan Askeri Valiliği'nin Posta ve Telgraf Geliri.

12 yıl boyunca	Posta geliri		Telgraf geliri		Toplam	
	ruble	Kop	Ruble	Kop	Ruble	kop
1868	12,881	89¾	-	-	12,881	89¾
1869	18,265	65¾	80	89	18,296	54¾
1870	49,173	95¾	74	80	49,248	75¾
1871	67,676	86¾	868	-	68,544	86¾
1872	71,084	99	3,100	25	74,185	24
1873	88,400	14	29,089	9	117,489	23
1874	95,724	36	40,320	88	136,045	24
1875	147,558	35	44,093	59	191,651	94
1876	217,281	66	58,648	74	275,930	40
1877	228,579	20	68,877	30	297,456	50
1878	298,327	36	86,046	14	384,373	50
1879	293,441	82	103,797	75	397,289	57
Toplam	1,588,396	26	434,947	43	2,023,343	69

Öncelikli olarak idari amaçlı yani merkezden gelen emirleri vilayetlere iletme ya da tam tersi vilayetler hakkında merkezin bilgilendirilmesi gibi konularda kullanılan telgraf haberleşmesi daha sonra telgraf istasyonlarının açılmasıyla halka da bu hizmetten faydalanma hakkı tanınmıştır. Telgraf haberleşmesi açılan bölgelerde bu iletişim hizmetlerindeki yenilikler halk tarafından olumlu veya olumsuz tepki vererek karşılanması, önemsemesi gibi konular da çeşitli gazete sayfalarında yer almıştır. *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinde de zaman zaman halkın kullanımına sunulan telgrafla ilgili görüşleri yer almıştır. Örneğin, 1880 yılında yayınlanmış olan "Bize Namangan'dan yazıyorlar" başlığını taşıyan metinde şunlar söylenmiştir:

"17 Ekim'de Namangan'da, Eski ve Yeni Margelan'la ve oradan da elbette, telgraf telinin taşındığı Rusya'daki tüm yerlerle telgraf iletişimi kuruldu. Telgraf alımının açılışının ikinci gününde telgraf çekmek isteyen birçok kişi vardı. Sadece tanıdıklarından birine telgraf göndermek, telgraflarını güncellemek isteyenler vardı. Telgraf göndericilerden biri cevap telgrafından not almakta yanılmadı: Namanganlılar sonunda onlara da medeniyetin ulaştığına sevindiler. Tabii ki sevindiler. Herkesin, özellikle telgrafı işleri için kullanmak zorunda olanların, bu kolaylığı sağlayan hükümete minnettar olacağını

düşünüyorum. Özellikle yerli tüccarlar çok minnettar olacaktır. Zira yerli tüccarlar gönderilerini kurye aracılığıyla Hokand istasyonuna göndermek zorunda kalıyorlardı. Bu bağlamda kuryeleri gönderirken de yaşanan gereksiz sorunlar ve bunlarla birlikte gereksiz masraf ve zaman kaybı da ortadan kalkmış olduğuna memnunlar. İsenbulak ve Yazdopan köyleri üzerinden Margelan'a kadar posta hizmetlerinin açılması bekleniyor. Bu da aynı zamanda yerli halk için büyük bir kolaylık olacaktır. Bütün yolu (71 verst) 7-8 saatte posta yollarını kullanarak geçmek, bütün gün kağıt ile sallanmaktan daha iyi".²⁹⁴

Yukarıda verilen örnekte Namangan'ın halkı özellikle ticaretle uğraşanlar bölgelerinde telgraf hattının inşa edilmesinden ve telgraf iletişiminin kurulmasından memnun oldukları anlaşılmaktadır. Ancak aynı memnuniyet Türkistan'ın telgraf hatlarının yapıldığı her yer için geçerli değildir. *Turkestanskiye Vedomosti*'nin sayfasında telgrafçı Brukevskiy, telgrafın Türkistan'a doğru tanıtılmamasından yerel halk tarafından beklendiği kadar benimsenmediğini ayrıca halka bu telgrafın sağlayabilecek faydalarının da doğru anlatılmadığını ele alan bir yazı yayınlanmıştır.

Türkistan bölgesindeki telgrafla ilgili bir not.

"Ne yazık ki, telgrafın başarıları sadece Avrupa Rusyası ve kısmen Sibiry ve Bozkır Askeri Valisi hakkında söylenebilirken, Türkistan Bölgesi'nde ise telgraf yazışması fikri özellikle yerel nüfus tarafından benimsenememiştir. Tabii ki yerli yazışmacılar olmasına rağmen, ancak onların oranları çok azdı. Her 1000 yerli için birden fazla telgraf yazışmacısının bulunmadığı neredeyse kesin olarak söylenebilir. Bunun nedeni, kelimenin tam anlamıyla telgrafın varlığının bilinmemesi ve bu önemli konudaki yararlılığının anlaşılmasındadır. Şahsen birkaç kez yerel muhabirlerden bazılarının şöyle dediğini duydum: ticaretteki rakiplerim fiyat dalgalanmalarını bilirlerse, o zaman daha az karım olur. Benim yaptığımı da yapacaklar, bilmeseler iyi olur. Bu cehaletin sonuçlarını da gördüm. Örneğin, bir ticaret noktasında yerel ticaretin tanınmış bir ürününün fiyatlarındaki artıştan telgrafla haberdar olan bir tüccar, ihtiyaç duyduğu malları bilmeyenlerden hemen aynı ucuz fiyatlardan satın alır ve büyük bir kârla satabilecekleri yerlere gönderir. Bu durumda satıcıların çok şey kaybettiği ve alıcının neredeyse üç kat kar elde ettiği oldukça açık. Bu mal satın alma yöntemini durdurmak için, yerel ticaret erbabına ve genel olarak yerlilere telgraf iletişiminin faydalarını açıklamak gerekir ve

²⁹⁴ *Turkestanskiye Vedomosti*, 4 Kasım 1880, №44.

sonra herkes bu konuda kendi faydalarını anlayacaktır. Bütün bunlar, şehirler arası hızlı iletişim olasılığını aksakalları, volost yöneticileri ve reislerin aracılığıyla halka kolaylıkla aktarabilen kaza yöneticilerinin elinde.

Ticaretin genişlemesi ve mal takası üzerinde zararlı bir etkiye sahip olan bu cehaletin özellikle çarpıcı bir örneği, yoğun ticaretin, büyük bir çarşının, birçok fabrikanın ve birkaç on bin nüfusun olduğu Eski Margelan'dır. Orada sadece yerli halk için bir telgraf istasyonu kuruldu ve bu istasyonda bir ay boyunca yerel halk tarafından en fazla 40-60 yazışma gönderiliyor. Bu arada, telgrafın Margelan Sartları için yararlı olacağını öngören şefkatli telgraf idaresi, artık yazışmaların beklendiği gibi artmadığını, istasyonun bakımının bile geliriyle karşılığını vermediğini üzüntüyle görüyor.

Halkın telgrafın anlamı ve amacına ilişkin bilgisizliğinden dolayı, postadan daha hızlı bir yazışma yoluna veya kurye göndermeye büyük ihtiyaç duymasına rağmen, telgrafları gönderemedikleri çok açıktır. Halka telgrafın önemini, faydasını anlatmak gerekiyor. Telgraf faaliyetlerinin genişlemesi ile ticaret de gelişecektir."²⁹⁵

Anlaşıldığı üzere telgraf haberleşmesinin başlanması Türkistan bölgesinin yerli halkı tarafından hem olumlu hem olumsuz tepkilerle karşılanmıştır. Telgraf tellerinin çekildiği bölgelerde Telgraf idaresinin beklendiği kadar yazışmaların ve gelirin artmamasına rağmen Türkistan'ın belli başlı idari ve ticari merkezlerine telgraf hatları yapımına devam edilmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi telgraf hatlarının inşasıyla telgraf istasyonları kurulmuştur, bunun yanı sıra posta merkezlerinin bulunduğu yerleşimlerde telgrafla haberleşmeyi sağlamak için postane binasında telgraf yazışmalarının alınmasına izin verilmiştir.

1882'de Perovsk'tan, aynı yılın 24 Ekiminde bir telgraf istasyonunun açıldığı Kazalinsk'e kadar telgraf hattı inşa edilmiştir,²⁹⁶ bir sonraki yıl 1883'te ise bu hat Orsk'a kadar geçirilmiştir.²⁹⁷ Her iki hattın uzunluğu 1.089 km'yi bulmuştur. 1883 senesinde Kazalinsk'te telgraf istasyonunun açılması vesilesiyle Kazalinsk postanesindeki telgraf

²⁹⁵ *Turkestanskiye Vedomosti*, 14 Kasım 1883. №45, s.178.

²⁹⁶ *Turkestanskiye Vedomosti*, 2 Kasım 1882. №43.

²⁹⁷ *Turkestanskiye Vedomosti* sayfalarında bununla ilişkili olarak "Orsk'tan Kazalinsk'e, Orenburglu tüccar Nazarov'a 12 yıldır onarımla verilen telgraf hattının inşası Orsk'tan Irgiz'e ve Irgiz'den Kazalinsk'e kadar olup 2 partide gerçekleştiriliyor. İlki, Orsk'tan Irgiz'e kadar zaten hazır ve 10 Ağustos'tan beri faaliyette. Irgiz'den yaklaşık 130 verste kadar telgraf teli geçirildi. Kazalinsk çalışmaları devam ediyor ve 1 Eylül'e kadar tamamlanacak" şeklinde haber vermektedir. *Turkestanskiye Vedomosti*, 16 Ağustos 1883. №32, s.127.

yazışmalarının alımı işlemleri kapanarak artık telgraf istasyonunda gerçekleşmeye başlamıştır.²⁹⁸

Böylelikle 1878 yılında Türkistan bölgesine ikinci telgraf hattının inşası üzerine geliştirilen projenin uygulaması 5 yıl sürmüştür ve o zamandan önce var olan telgraf hatlarının Orenburg'dan Orsk'a ve Taşkent'ten Çimkent'e bağlanmasıyla bu rota oluşturulmuştur. Bölgenin uzaklığı ve koşulların istisnai durumu nedeniyle, 1531 km'lik son hattın inşası 290.890 rubleye veya genel olarak her bir verst 190 rubleye mal olmuştur. Bu hattın inşası ile Orenburg ile Taşkent arasında, Omsk ve Verniy arasındaki telgraf hattından daha kısa bir direkt bağlantı sağlanmıştır.

Türkistan Bölgesi'ndeki müteakip tüm yapılar, telgraf iletişiminin ilk ve ana yollarının zaten çatallanması şeklinde olmuştur. Bu yapılardan Katta-Kurgan'daki İmparatorluğun sınır istasyonunu 27 Ağustos 1884'te bir telgraf istasyonunun kurulduğu Buhara Hanlığının ana kenti Buhara ile bağlayan hat özellikle önemlidir. Bu hat, Rusya topraklarındaki 30 km dahil olmak üzere 180 km uzunluğundadır.

1885 yılında ise gazeteler, Aşkabad'dan Serahs ve Merv'e (Hazar Ötesi vilayeti uyezdleri) bir telgraf hattını düzenlemek için ve Hazar Ötesi Bölgesi'nin komutanı General Komarov'un Telgraf hattının maliyeti tespit edilinceye kadar derhal çalışmaya başlamaları için 100 bin ruble tahsis edildiğini bildirmiştir.²⁹⁹

²⁹⁸ *Turkestanskiye Vedomosti*, 8 Mart 1883. №10.

²⁹⁹ *Turkestanskiye Vedomosti*, 15 Ocak 1885. №2.

УСТАНОВКА ТРОЙНАГО ТЕЛЕГРАФНАГО СТОБА ВЪ ГОРСТНЫХЪ МѢСТАХЪ ТУРКЕСТАНСКАГО КРАЯ.

Resim 2. Üçlü Telgraf Direğinin Türkistan Bölgesinin Dağlık Kısımlarında Kurulması.

Burada Türkistan Bölgesi ve Hazar Ötesi Bölgesi'ne telgraf hatlarının inşa edilmesi nispeten zor bir görev olduğunu ve çoğu durumda aşırı zorluklarla karşılaşıldığını belirtmek gerekmektedir. Doğanın sunduğu doğal engellere ek olarak, bölgenin az nüfuslu ve yerel halkın önemli kısmının göçebe yaşam tarzından dolayı çoğu zaman geniş alanlarda, özellikle bozkırlarda sabit yerleşimler yoktu. Bu bölgelerdeki telgrafların inşası, cihazların, telgraf tellerinin ve diğer hat ve istasyon gerekçelerinin Avrupa Rusyasından getirilmesi nedeniyle daha da zorlaşmıştı. Ancak en büyük zorluk, telgraf direkleri temini için odun eksikliğiydi. Bu durum, tahta direklerin ömrünü uzatmanın veya onları başkalarıyla değiştirmenin yollarını bulmaya zorladı.³⁰⁰

1896'da, yeni hatların inşasından bağımsız olarak, telgraf yazışmaları alışverişi araçlarındaki ekiskliği ek tellerin düzenlenmesiyle gidermek ve ayrıca, doğrudan tellerin bulunmaması nedeniyle birçok durumda dolambaçlı yollarla iletilen yazışma alışverişi ara kuruluşları zor duruma sokmuştu ve yerel yazışma değişimini yavaşlatmıştır. Bunun için en kısa yolları açmak gerekli olarak kabul edilmiştir. Zira her defasında dolambaçlı yollarla gönderilen gönderinin (depeşa) yanlış iletilme nedenleri de artıyordu.³⁰¹

Başlangıçta, telgraf direkleri için ağaçlar yerel dağ kulübelerinden verilmiştir, ancak kalan küçük orman alanı, Semireçensk bölgesi valisini daha fazla verilmesini reddetmeye zorlamıştır. Daha sonra, bir deney olarak, 1892'de iki taş levha tabanlı ahşap sütunlar

³⁰⁰ *Пошта и телеграфъ в XIX столетіи. Министерство внутреннихъ делъ. Историческій очеркъ. Приложеніе II.* (1901). St. Petersburg: Типографія МВД, s.202.

³⁰¹ A.g.e., s.211.

yerleştirilmiştir. Zira taşların ağırlıkları direklere daha fazla dayanıklılık kazandırır ve ağaç yerle temas etmez, çürümez ve yere gömülü ahşap direklerden çok daha uzun süre dayanır. Daha sonra bu tür 1000'den fazla sütun, Vernıy'den Evliya Ata'ya 486 km, Romanovsk-Kopal-Iliysk-Vernıy hattına 486 km uzunluk boyunca demir tabanlı sütunlar yerleştirilmiştir.³⁰²

1901 yılında ise Yakutsk'a giden Sibirya hattının inşası ile eş zamanlı olarak Türkistan bölgesinde Fergana bölgesinin Gulça'dan İrkeştam'a kadar olan telgraf hattı tasarlanmıştı. Bu telgraf hattı, daha sonra Kaşgar ve Pamir karakolunu İmparatorluğun genel telgraf ağına bağlamak için askeri departmanın talebi üzerine inşa edilmiş ve Semireçensk bölgesi Tokmak'tan Prjevalsk'e kadar yani Issık Kölün güneyinde bir hat yapılmıştır. Öncelikle idari amaçlarla ve bu bölgedeki Rus iktidarını güçlendirmek için inşa edilen bu hat, 10.500 fit yüksekliğe kadar olan yerlerden geçmiştir ve sadece inşaat malzemesinin teslimatı ve dağıtımında değil, aynı zamanda resmi amaçla giden görevlileri taşırken de büyük zorluklar yaşanmıştır.

Поездка почтово-телеграфнаго чиновника и рабочаго для заготовки столбовъ для Пржевальской телеграфной линіи.

Resim 3. Bir Posta ve Telgraf Görevlisi ile Bir İşçinin Prjevalsk Telgraf Hattına Direkleri Hazırlamak için Yaptığı Yolculuk.

³⁰² A.g.e., s.203.

Resim, 1900 yılında Prjevalsk telgraf hattı için direkleri hazırlarken bir posta ve telgraf görevlisinin ve bir işçinin boğalar üzerinde yaptığı yolculuğu göstermektedir. Bu hatta telgraf direkleri için uygun orman, sadece dağlık yerlerdeydi ve kesildikten sonra direklerin nehir içerisine indirilip yapım aşamasında olan hattın en yakın yerlerine yüzdürülmekteydi. Hattın yapımını büyük ölçüde yavaşlatan ve bu yapının maliyetini önemli ölçüde artıran diğer engellerin aşılması gerekiyordu.³⁰³

Çarlık hükümeti, Türkistan'da yeni telgraf hatlarının inşası ve geliştirilmesi için önemli miktarda para ayırmıştır. Örneğin, 1897-1900 yılları arasında Orta Asya'da Mors sistem ekipmanlarının kurulumu için 377 km tel tahsis edilmesi planlanmıştır. 1900 yılına kadar Türkistan'daki telgraf hatlarının toplam uzunluğu, toprak (stabilize) yollar dahil - 3655, demiryolları - 1137, yük taşıma yolları - 1344 km) dahil olmak üzere 6136 verst oluşturmuştur. (1 verst = 1066.78 metre)

Ulaşılması zor, dağlık ve engebeli alanlarda telgraf iletişiminin geliştirilmesine ek olarak, başka bir helyografik³⁰⁴ iletişim türü kullanılmıştır. Bu iletişim türü, hava koşulları nedeniyle neredeyse hiç görünürlük sınırlaması olmadığı ilkbahar-yaz döneminde gerçekleştirilmiştir. 12 Mayıs 1901 tarihli 33 sayılı özel emirle, Taşkent garnizonunun birlikleri ve idarelerine 5 Mayıs 1901'den itibaren Taşkent şehri ile Troitsky (Çirçik) köyü arasında bir telgraf iletişimi kurulmuştur. Geçmiş yılların deneyimine dayanarak, Taşkent şehri ile Çimgan sıhhiye istasyonu arasında helyografik iletişimi açmak ve özel mesajların ücretli olarak alınmasına ve iletilmesine izin vermek için aynı düzen oluşturulmuştur. Aynı ilkeye göre 1 Haziran - 1 Eylül 1902 tarihleri arasında Hazret-Ayub ile Oş arasında helyografik iletişim düzenlenmiştir.³⁰⁵

³⁰³ A.g.e., s.214.

³⁰⁴ Helyograf, güneş ışınlarını aynalardan yansıtarak uzun mesafelerde haberleşmeyi sağlamakta yararlanan bir araçtır. Ayna, yansıyan ışınların istenen yönden başka bir noktaya gitmesi için monte edilir, ki burada ilk noktaya ışın gönderen benzer bir ayna vardır. Bu ışınlar, uygun koşullar altında 60 mil kadar bir mesafede görülebilen parlak bir yıldız olarak görünür. Kısa dönüşlerle ayna yıldızın parlamasını sağlar. Telgrafçılıkta kullanılan Mors alfabesine münasip bir alfabe oluşturulmuştur. Neredeyse bulutsuz ve arazinin düz olduğu ülkelerde – güneyde; ve sislerin nadir olduğu bozkırlarda, helyografin düşük maliyeti, kurulum ve cihaz kolaylığı, düşük ağırlığı ve kolayca yer değiştirebilmesi, elde taşınabilmesi nedeniyle elektrikli telgrafa göre üstünlüğü her yerde vardır. Brokgauz, F.A., Efron, İ.A. (1892). *Ensiklopediçeskiy slovar Brokgauz i Efron*. T. VIII. St. Petersburg: Tipo-litografiya İ.A. Efrova, s.272-273.

³⁰⁵ İstoriya razvitiya svyazi Uzbekistana. (5 Ağustos 2008). 22 Eylül 2020 tarihinde <http://mytashkent.uz/2008/08/05/istoriya-razvitiya-svyazi-uzbekistana/> adresinden erişilmiştir.

1906 yılına gelindiğinde Hokand ile Andican arasındaki ikinci telgraf hattı telinin asması çalışmaları tamamlanmıştır. 2 hafta içinde tamamlanan çalışmanın masraflarını karşılamak üzere Hokand tüccarları da beş bin ruble toplayıp sunmuştur.³⁰⁶

1913 senesine doğru Posta ve Telgraf Dairesi başkanı N. Danilov *Turkestankiye Vedomosti* gazetesi muhabirine Türkistan'da posta ve telgraf işinin özellikle de telgraf hizmetlerinin hızla gelişmekte olduğunu söylemiştir.³⁰⁷ Posta ve telgraf faaliyetlerinin gelişimi, en çok Taşkent'te açıkça yansıtılmıştır. Posta ve telgraf dairesinin şu anda kullandıkları bina zaten yeterli büyüklükte değilmiş. Posta ve telgraf Okrugu müdürünün talebi üzerine, kendi binasının inşası bitene kadar başka bir binayı kiralayacağını belirtmiştir.³⁰⁸ Yeni posta şube binası için Puşkinskaya Caddesi'nde bulunan Bayan Nikitina'nın evi kiralanmıştır. Nikitina ile sözleşme, aynı dönem için sözleşmeyi yenileme hakkı ile 6 yıllık bir süre için imzalanmış olup kira, yılda 17.000 ruble olarak belirlenmiştir. Bayan Nikitina, derhal evini bir telgraf bölümüne uygun olacağı şekilde uyarlamayı ve 1914 yılının başında postane için özel bir bina inşa etmeyi taahhüt etmiştir.

Yeni telgraf şubesi, otomatik yüksek hızlı Bodo cihazlarıyla donatılmıştır ve ayrıca bir bataryalı kendi üretim istasyonuna sahip olmuştur. (jeneratör istasyonu) Yeni binadaki aydınlatma elektrikliymiş. Ayrıca, N.S. Danilov Taşkent'te telgraf işinin genişlemesi Kazalinsk'e de yansıdığından söz etmiştir. Kazalinsk'teki telgraf istasyonu binasının da yetersiz olduğu belli oldu, ancak yerel koşullardan dolayı değil, Türkistan Bölgesi'ndeki telgraf işinin genel faaliyeti için yetersiz olduğu ortaya çıktı. Bu istasyonda, yayın cihazlarının sayısını arttırmak gerekiyordu ve bunun ışığında, mevcut tesislerin yıllık 1.000 ruble kira süresi henüz dolmamış olmasına rağmen, 1.500 ruble karşılığında yeni bir büyük oda kiralanmıştır.³⁰⁹

³⁰⁶ *Turkestankiye Vedomosti*, 14 Kasım 1906. №172, s.1060. (sayfa numarası kalemle yazılmış)

³⁰⁷ Ayrıca, gazetenin 11 Ocak 1913 tarihli 9.sayısında N.Danilov şunları eklemiştir: "Bölgemizin Posta ve telgraf yönetimi şu anda şehirde telgrafi yerleştirecek uygun bir bina aramakla meşgul. Bunun nedeni, telgrafın bulunduğu odanın sıkışık olması ve işin gelişmesidir. Telgraf değişimi neredeyse % 30 arttı, bu nedenle cihaz sayısında da artış gerekiyor. Bu nedenle, yakında çalıştırılacak 3 Bodo cihazının kurulumu zaten planlandı ve bunlardan biri (dört katı olan) doğrudan Verniy ve Omsk ile çalışacak. Bodo cihazlarını telgraf odasına kurmak mümkün değildir. Telgrafın başka bir binaya taşınması durumunda, eski binalar postane tarafından yönetilecektir".

³⁰⁸ Bu durumla ilgili *Turkestankiye Vedomosti*, 8 Ocak 1913 tarihli 6.sayısında Türkistan posta ve telgraf bölgesi başkanı, şimdi Taşkent'te bir telgraf bölümü için 6 yıla kadar bir bina kiralamaya vermek isteyen insanları ihaleye davet ettiğini söylemiştir. Toplam alan: bina alanı en az 150 metrekarelik sajen (2,13 metrelik bunluk ölçü birimi), en az 8 metrekarelik bir alana sahip rütbe daireleri ve depolar için birkaç küçük oda olmalıdır demiştir.

³⁰⁹ *Turkestankiye Vedomosti*, 17 Mart 1913. №61, s.184. (sayfa numarası kalemle yazılmış)

Tez çalışmamızın II. bölümünde ticaret sisteminin uygulanmasıyla Türkistan'daki posta istasyonların ihale yoluyla işletmeye verildiğinden söz edilmişti. Yukarıda verilen haber metinlerinden anlaşıldığı üzere aynı durum telgraf istasyonlarının binaları için de geçerlidir. İlk başta bölgenin önemli idari ve ticari merkezlerinde yer alan postanelerinde sadece posta yazışmalarının kabulü ve teslimi gerçekleşmemiş, ayrıca telgraf cihazları yerleştirilerek telgraf işlemleri de yapılmıştır. Gittikçe gelişen telgraf işinin yanı sıra telgraf gönderimi de önemli ölçüde artmıştır. Bu bağlamda telgraf cihazlarının sayısı çoğalmıştır ve telgraf hizmetlerini sağlayabilecek yeni binalara ihtiyaç duyulmuştur. Böylelikle postanelerden ayrı sadece telgraf işlemlerinin yapıldığı kuruluşlar meydana gelmiştir. Bazı bölgelerde ise telgraf işlemleri postanelerde gerçekleşmeye devam etmiştir. Ancak 1884 yılında Posta ve Telgraf idarelerinin tek bir ortak merkez yönetimi altında birleşmesi kararından sonra uyezde ve vilayetlerde birleşmiş posta-telgraf bölümleri meydana gelmiştir. 1913 yılına gelindiğinde Türkistan'da 98 birleştirilmiş posta-telgraf dairesi bulunuyordu.³¹⁰

3.2. TELGRAF İDARESİNİN DÜZENLENMESİ: TÜRKİSTAN TELGRAF BÖLGESİ VE KADROSU

İmparator II.Aleksandr döneminde Rusya İmparatorluğunda telgraflarla ilgili olarak bu işin örgütlenmesi ve zamanın gereklerine göre kademeli olarak hem merkezi idare hem de yerel idare ve kurumların kadrolarının oluşumu ve düzenlenmesi işi özel bir ilgi konusu olmuştur. Bu bağlamda 1854'te, İletişim Yollarının 1. Okrug'una (bölge) bağlı Telgraf İdaresi kurulmuştur. Nisan 1858'de General Yaver Çevkin (ulaştırma ve kamu binalar yönetimi baş müdürü), telgraf idaresine tam bağımsızlık imkânı sağlamanın gerekli olduğunu düşünerek, Telgraf İdaresinin İletişim Yolları 1. Okrugundan ayrılmasına dair En Yüksek izni istemiştir.³¹¹

17 Aralık 1864'te Telgraf İdaresinin İletişim Yolları ve Kamu Binaları Merkez İdaresinden Posta Dairesi Baş Müdürünün (Glavnonaçalstvuyuşii - Rusya İmparatorluğu'nda vali veya merkezi hükümet başkanı görevi) yetki alanına

³¹⁰ *Turkestanskiye Vedomosti*, 11 Ocak 1913. №9, s.18.

³¹¹ *Poçta i telegraf v XIX stoletii. Ministerstvo vnutrennih del. İstoriçeskiy oçerk. Prilojeniyeye II.* (1901). St. Petersburg: Tipografiya MVD, s.152.

devredilmesine dair En yüksek emir yürürlüğe girmiştir. Böylece, bir departmanda Posta ve Telgraf yönetimleri birleştirilmiştir. Haziran 1865'te ise telgraf idaresi Telgraf Dairesine dönüştürülmüştür.³¹² Daha sonra Posta Dairesi Baş Müdürüne Posta ve Telgraf Bakanı unvanı verilmiştir ve Baş Posta ve Telgraf Dairesi Posta ve Telgraf Bakanlığı olarak anılmaya başlanmıştır. 9 Mart 1868 tarihinde Posta ve Telgraf Bakanlığını İçişleri Bakanlığına dahil edilmesine dair En Yüksek emir verilmiştir. 6 Ağustos 1880'de, sadece 16 Mart 1881'e kadar çalışmalarını sürdüren Posta ve Telgraf Bakanlığı yeniden kurulmuştur.³¹³

25 Mayıs 1874'te en yüksek onayla yerel telgraf idaresi, Türkistan Telgraf Okruğu dahil toplam 18 Telgraf okruğu/bölgesi (Varşova, Vilnius, Vologda, Kiev, Kazan, Moskova, Odessa, Riga, Rostov, Sankt-Peterburg, Saratov, Tiflis, Finlandiya, Harkov, Türkistan, Omsk, İrkutsk, Blagoveşensk) ve üç yönetimden (Sankt-Peterbug, Saray ve Moskova şehir) oluşmuştur. Okrug idareleri, Okrug Başkanı, onun yardımcısı ve kalem memurluğunun 5 kadrolu memurundan oluşmakta olup, her 500-800 verst hat için telgraf hatlarının iyi çalışır durumda tutulması ve durumlarının izlenmesi için bir yerel mekanikçi atanmıştır. Yeni kadrolar hazırlandığında, 10 telgraf yapımcısı/inşaat ustası görevi oluşturulmuştur. Bu kişiler, Telgraf Müdürünün takdirine bağlı olarak Telgraf Okruglerine/bölgelerine atanmıştır. Her telgraf bölgesindeki mesleğe göre, üç büro (Kalem odası gibi – dokümantasyon, dokümanların kullanımı ve depolama işi) işi yoğunlaştırılmıştır: müfettiş-idari, ekonomik-muhasebe ve teknik.

İlk iki büro işi Katip/evrak memuru ve üç yardımcısına yüklenmiştir ve baş mekanikçi özel olarak teknikten sorumluydu ve ona yardımcı olmak için katip/evrak memuru yardımcısı, gerekirse de yerel mekanikçiler atanmıştır. Okrug idaresindeki yerel mekanikçilerin biri, bir telgraf malzemeleri deposu ve bir atölyeden sorumluydu.

Telgraf Okruğu ve İdare Başkanları yetkililerine, katiplerin/evrak memurları, onların yardımcıları, yerel mekanikçileri, telgrafçı ve gözetmenlerin diğer dairelerde il kurumları için belirlenen yönetmeliklere uygun olarak tayin edilmesi, yer değiştirmesi ve görevden alınmaları görevi verilmiştir. Her okrug/bölge, birkaç vilayetin telgraf hatlarını ve istasyonlarını içeriyordu.³¹⁴

³¹² A.g.e., s.153.

³¹³ A.g.e., s.154.

³¹⁴ A.g.e., s.155.

Telgraf yazışmalarının artması ve kurumlar arasındaki dengesiz dağılımıyla çeşitli yerleşimlerin idari, ticari, sınai ve ekonomik ilişkilerdeki anlam ve önem derecesine göre çeşitli kurumların faaliyetlerinin boyutları önemli ölçüde değişmiştir. Bu düşünceler ışığında, 1862'de tüm telgraf istasyonları, yazışma türüne göre işin büyüklüğüne ve kurumların önem derecesine göre dört sınıfa/kategoriye ayrılmıştır.

Memurların telgraf istasyonlarına atanması, telgraf cihazlarının sayısına ve istasyonun çalıştığı zamana bağlı olarak gerçekleşiyordu ve hesaplamanın temeli günde 8 saat çalışma idi. Ancak, telgraf bölümlerinde cihaz üzerinde doğrudan çalışmaya ek olarak kesin kuralları olmayan çeşitli diğer meslekler de vardı. Böylece atamaların çoğu, özellikle de ek personelin tesadüfi nitelikte olmuştur.³¹⁵ Bu, kaçınılmaz olarak istasyonlar arasında orantısız bir sıralama dağılımı ile sonuçlanmıştır ve bu doğru veriler olmadan düzenlenmesi çok zordu. İstasyonlarda hizmetin gerçek ihtiyaçları ile memurlar sayısının tam uygunluğu hem işletme için hem de telgraf hatlarının, pillerin ve diğer şeylerin durumunu izlemek için çeşitli görevler için memurları belirlemek üzere özel normlar geliştirilmiştir.

Bu normlar temelinde, 8 Şubat 1872'de En Yüksek emirle onaylanan yeni kadro oluşturulmuştur; buna göre, önceki dört istasyon sınıfı yerine altı tane istasyon belirlenmiştir. Müdür/başkanlar için 1080, 900, 780, 660, 540 ve 360 ruble tutarında maaşlar tahsis edilmiştir. 1., 2. Ve 3. Kategori/sınıf telgrafçıları olarak yeniden adlandırılan Starşiy (büyük), Mladşiy (küçük) ve Ober-telgrafçılara (ober – Baş, büyük anlamında), 780, 540 ve 420 ruble tutarında maaş bağlanmıştır. 4.kategori telgrafçıları olan flamacılar 240 ve 180 ruble tutarında maaş tahsis edilmişse, telgraf hatlarının gözetmenlerine değişen murakıp/müfettişlere ise 300 ve 240 ruble tutarında maaş bağlanmıştır.³¹⁶

---

³¹⁵ A.g.e., s.156.

³¹⁶ A.g.e., s.157.

3.3. TELGRAF AĞLARININ KORUNMASI

Telgraf ağının genişletilmesiyle, onu yasalarla, yaygın bir olay haline gelen kasıtlı veya kazara hasarlardan korumak gerekiyordu. Zira telgraf direkleri yalnızca kırsal bölge sakinlerine değil, aynı zamanda eğlenmek için onları taşlarla parçalayan kasaba halkının da özel ilgisini çekmişti. Öte yandan telgraf teli, işletmede ve satışta değerli bir malzemeydi, bu nedenle sık sık çalınıyordu.

Telgrafın kazara veya kasıtlı olarak zarar görmesi sonucu telgraf faaliyetlerinde az çok uzun süreli kesintilerin hem devlet hem de özel şahıslar için ciddi sonuçları göz önünde bulundurulduğunda³¹⁷, bu suçların cezalandırılmasına ilişkin bir yönetmelik taslağı Danıştay'a sunulmuştur. Bu tüzüğün 12 maddesinde çeşitli zarar durumları sıralanmakta olup suçun önem derecesine göre bunlar için belirlenen cezalar verilmesi öngörülmüştür. Telgraflara zarar verme cezalarına ilişkin tüzük 27 Nisan 1855'te En Yüksek onayla tasdik edilmiştir.

Genel anlamda, telgrafta bazı hasar vakalarını ve belirlenen cezalar şu şekilde idi: 1) telgrafın anlamının tam öneminin yanlış anlaşılmasından, 2) çıkarıcı bir amaçla, 3) telgraf haberlerini karıştırmak, yavaşlatmak veya değiştirmek amacıyla, bir devlet suçu işlemek veya başka bir amaçla telgraf zarar görmüş ise.³¹⁸

Bu tür hareketler için suçlular para cezaları, tutuklama, Sibiryaya vilayetlerinde sürgün, Arestantskiy rota'ya³¹⁹ (Rusya'da zorla çalıştırmayla bağlantılı ceza türü) ve hatta ölüm cezasına maruz kalıyordu; ve ayrıcalıklı olmayan sınıftan kişiler, sopalarla ve kırbaçlarla

³¹⁷ *Turkestanskiye Vedomosti*, 24 Ocak 1878. №4. “Haberler ve notlar” kısmında yer alan haber metninde “posta hizmetini kesintiye uğratan EvliyaAta ve Arıs'ın yakınındaki telgrafa verilen zarar, Taşkent'i uygarlık dünyasının geri kalanından tamamen kesmiştir. Rusya'dan tek bir haber gelmedi, ancak bu arada orada önemli olayların yaşandığı tahmin edilebilir. Sadece 16'sı tam olarak 2 hafta geciken posta geldi ve 17'sinde, Verny'den atlı kurye tarafından çok merakla beklenen telgrafları aldık” denilmiştir.

³¹⁸ *Poçta i telegraf v XIX stoletii. Ministerstvo vnutrennih del. İstoriçeskiy oçerk. Prilojeniye II.* (1901). St. Petersburg: Tipografiya MVD, s.146.

³¹⁹ Arestantskiye Roti cezasına ilişkin haber metni *Turkestanskiye Vedomosti*, 23 Ekim 1873 tarihli 43.sayısında yayınlanmıştır: haberde, “Semireçensk bölgesindeki Askeri Vali görevinin uygulayıcısı tarafından uyarı. (Gazetede İ.D. yazılıyor – uygulayıcı olabilir) Arasan ve Abakumov posta istasyonları arasındaki telgraf hattının kasıtlı olarak zarar görmesinden dolayı, bölgeye ceza kanununun 1140.maddesine dayanarak suçu işleyenleri tüm haklarından mahrum bırakılacaklarını ve Sibiryaya gönderileceklerini veya Arestant rotalarına teslim edilmeleri yaptırımları uygulanacağını duyurmam gerektiğini borç sayarım” denmekteydi.

Arestantskiye Roti - 1825'ten küçük ceza ve siyasi suçlar için ceza türü; Sibiryaya sürgüne göndermenin yerini almıştır. A.R. ordu rejimi, zorunlu çalışma ile birleştirildi. 1870 yılında, Düzeltme Gözaltı Birimlerine Dönüştürüldü (1917 yılına kadar vardı).

cezalandırılmak üzere Sibirya'ya sürülüyordu. Telgrafın zarar görmesine şiddet, yaralama veya telgraf yöneticilerinin öldürülmesi eşlik ederse, cezanın derecesi de artmaktaydı.

Telgraflara kasıtlı olarak zarar vermekten ve telgraf gereçlerinin çalınmasından suçlu olanların tümü askeri bir mahkeme tarafından yargılanmıştır ve suçlular, telgrafı düzeltmek için kullanılan masraflarla cezalandırılmıştır. Yukarıda bahsedilen cezai tedbirler gerekliydi, çünkü İmparatorluğun uçsuz bucaksız genişliğine yayılan ve sürekli olarak muhafızlar veya başka bir denetim yoluyla gelişen telgrafları korumak hem zor hem de imkansızdı ve bu nedenle son derece katı bir ceza uygulanması lazımdı.³²⁰

3.4. TELGRAF GÖNDERİLERİNİN ELEKTROMANYETİK TELGRAFLA ALINMASI VE İLETİLMESİNE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Rusya İmparatorluğunda 15 Nisan 1855'te "telgraf gönderilerinin alınması ve iletilmesi yönetmeliği" yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikle Rusya içinde, Polonya Krallığı ve Finlandiya'da o dönem mevcut olan elektromanyetik telgraflarla gönderileri alma ve iletme düzeni oluşturulmuştur. Aynı düzen gelecekte kurulması gereken telgraflarlar için de geçerli idi.

Telgraf gizliliğinin korunması konusunda Yönetmelik, "Telgraf İdaresi görevlileri, tüm gönderileri ve telgrafla ilgili her şeyi tam bir gizlilik içinde tutmakla yükümlüdür ve gönderinin kimden gönderildiğini ve kime yollandığını hiç kimseye, hiçbir durumda beyan etmemesi gerekmektedir. Ayrıca gönderiyi herhangi bir yabancıya görebilmesi şeklinde bırakmamak lazımdır. "

Gönderilerin doğru şekilde alınması ve iletilmesi için Yönetmelikler şunları tanımlamaktadır: 1) gönderim kategorileri/sınıfları, 2) teslim alma yerleri, 3) teslim alma zamanı, 4) gönderim şekli ve düzenlemesi, 5) maksimum kelime sayısı, 6) gönderenlerin ve alıcıların hakları, 7) gönderilerin durdurulma durumları , 8) gönderiler için ödeme, 9) gönderileri telgrafla iletme ve bunları cihazdan alma düzeni, 10) Saint-Peterburg saatine göre telgraf istasyonlarındaki saatleri kontrol etme, 11) gönderilerin hareketine ilişkin

³²⁰ *Poçta i telegraf v XIX stoletii. Ministerstvo vnutrennih del. İstoriçeskiy oçerk. Prilojeniyeye II.* (1901). St. Petersburg: Tipografiya MVD, s.147.

günlük rapor, 12) yurt dışı telgraflarla ödeme, 13) yıl sonunda telgraf belgelerine ilişkin emirler.³²¹

3.5. TELGRAF ÜCRETLERİ

Yukarıda bahsi geçen Yönetmelikte, ilk kez yurtiçi telgraf yazışmaları için genel bir tarife oluşturulmuştur. Gönderilerin iletimi için ödemeyi belirlemek için tüm tarifelerin temeli olarak a) gönderiyi oluşturan kelimelerin sayısı ve b) bölge/kuşak olarak adlandırılan doğrudan bir yol boyunca gönderinin alındığı istasyonundan varış istasyonuna olan mesafe kabul edilmiştir.

Kelime sayısına göre, depeşa (gönderiler) sınıflara ayrılmıştır:

1.sınıf gönderileri en fazla 25 kelimeyi, 2.sınıf gönderileri 26'dan 50'ye kadar; 3.sınıf 51'den 100'e kadar, 4.sınıf gönderileri 101'den 125'e kadar, 5.sınıf 126'dan 150'ye kadar, 6.sınıf 151'den 200'e kadar kelimeyi içermiştir. Gönderinin kat ettiği mesafeye göre, temel norm olarak 70 verst genişliğinde bir bölge/kuşak alınmıştır. Bu mesafede, 1. sınıf gönderi için, yani en fazla 25 kelimeyi içeren 62 kopeyk tahsil edilmiştir; ikinci sınıf gönderileri için fiyat iki katına, üçüncü sınıf için üç katına çıkmıştır.

Daha uzak bir mesafeyle, yani 70'den fazla verst için, ödeme ikinci kuşak/bölge için çifte ücret, üçüncü kuşak/bölge için üç katlı vs. ücret alınmıştır.

Tablo 25. Bölgeye Göre Bir Depeşa Göndermek için Belirlenen Tarife.

Bölge numarası	Verstlerde kuşak/bölge yarıçaplarının uzunluğu	Bir depeşa (gönderim) göndermek için									
		I. sınıf 25 kelimeye kadar		II.sınıf 26'dan 50 kelimeye kadar		III.sınıf 51'den 100 kelimeye kadar		IV.sınıf 101'den 125 kelimeye kadar		V.sınıf 126'dan 150 kelimeye kadar	
		Ruble	Kop.	Ruble	Kop.	Ruble	Kop.	Ruble	Kop.	Ruble	Kop.
1	En fazla 70	-	62	1	24	1	86	2	48	3	10
2	... 175	1	24	2	48	3	72	4	96	6	20
3	... 315	1	86	3	72	5	48	7	44	9	30
4	... 490	2	48	4	96	7	44	9	92	12	40

³²¹ A.g.e., s.147.

5	... 700	3	10	6	20	9	30	12	40	15	50
6	... 945	3	72	7	44	11	16	14	88	18	60
7	... 1225	4	34	8	68	13	02	17	36	21	70
8	... 1540	4	96	9	92	14	88	20	84	24	80
9	... 1890	5	58	11	16	16	74	23	32	27	90
10	... 2275	6	20	12	40	18	60	24	80	31	01

Bu ücretler tablosuna göre, tarifeler her telgraf istasyonu için ayrı ayrı düzenlenmiştir. Gönderinin iletimi doğrudan devlet telgraf hatları üzerinden yapılamazsa ve gönderinin demiryolu telgrafına gitmesi gerekiyorsa, bu son oranda varış noktasına iletim için ne kelime sayısı ne de uzunluk hesaba katılmaz ve ücret gönderim başına 62 kopeyk alınır. Bireylerin (özel) gönderileri sabah 8'den akşam 8'e kadar kabul edilmekteydi. Bununla birlikte, gönderilerin çift ücret karşılığında bu süreden önce ve sonra telgrafla alınmasına ve iletilmesine izin verilmiştir.

En Yüksek Emirle 17 Mart 1860 tarihi ile tek telgrafın kelime sayısı 20 kelimeye düşürülmüştür ve buna göre tarife bölgeleri için ücret değiştirilmiştir. Aynı zamanda, önceki on bölgeye mesafesi 2660 verst'e kadar olan onbirinci kuşak/bölge eklenmiştir. Bu 11 bölge/kuşak için ödeme 50 kopeyk, 1 ruble, 1 ruble 50 kopeyk, 2 ruble, 2 ruble 50 kopeyk v.s. birinciden on birinci bölgeye kadar olan bir gönderim için 5 ruble 50 kopeyk'e kadar belirlenmiştir.

Aynı zamanda 20 kelimeyi aşan her 10 kelime için belirtilen ücretin yarısı kadar ücret alınması öngörülmüştür. Bu kararla, maliyeti düşürmek veya daha doğrusu telgrafların daha doğru bir şekilde değer biçilmesi için ilk adım atılmıştır.³²²

Telgraf ağının daha da gelişmesiyle ve Avrupa Rusyası dışında ve Sibiry'a'da bir telgrafın inşasıyla, çok sayıda bölgelere ve tarife oranlarında böylesine parçalanmanın tamamen uygun olmadığı ve basitleştirme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bunun ışığında, 20 Aralık 1865'te İmparatorluğun En Yüksek onaylanması ve Danıştay'ın telgraf ödemelerinin belirlenmesi ile ilgili görüşüne göre, Yekaterinburg meridyenine kadar Avrupa Rusya'sı dört kuşaktan/bölgeden, Yekaterinburg'dan Sretenskiy meridyenlerine kadar Asya Rusya'sı aynı sayıda kuşaklara/bölgelere bölünmüştür.

³²² A.g.e., s.148.

Her bir bölgenin dış çevresinin yarıçapının uzunluğu dikkate alınmıştır: 1.bölgenin/kuşağın 70 verst, 2.bölge/kuşak 315 verst, 3.bölge/kuşak 945 verst. Dördüncü bölge/kuşak, üçüncü bölgenin/kuşağın dışındaki tüm alanı kapsıyordu. Bu bölgelerde/kuşaklarda iletilen 20 kelimelik tek telgraflar için 1.bölgede/kuşakta 50 kopeyk, 2.bölgede 1 ruble 50 kopeyk, 3.bölgede 2 ruble 50 kopeyk, 4.bölgede 3 ruble 50 kopeyk tutarında bir ücret alınmıştır.³²³ 20'nin üzerindeki her 10 kelime için tek telgraf ücretinin yarısı tahsil edilmiştir.

Bu gerekçelerle düzenlenen tarife, deneyimler ışığında önce 1866'da yürürlüğe girmiştir, daha sonra bu deneye 1867'de devam edilmiştir. 14 Şubat 1868 tarihinde İmparatorluğun En Yüksek emriyle, Rusya'nın telgraflar için ödeme hesaplamasına ilişkin olarak artık ikiye değil, üç alana bölünmesi şeklinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Onlar: 1) Finlandiya ve Kafkasya'nın Yekaterinburg meridyenine kadar dahil edilmesiyle Avrupa Rusyası, 2) Türkistan Askeri Bölgesi dahil olmak üzere Yekaterinburg'dan Sretenskiy meridyenine kadar Asya Rusyası ve 3) Sretenskiy meridyeninden Büyük Okyanusun kıyılarına kadar Asya Rusyası.

İlk iki alanın her biri dörde, üçüncüsü üç bölgeye/kuşağa bölünmüştür. Daha sonra, 1865 yılı düzenlenen tarifeye karşı, her üç alan için yarıçap 2 bölgenin uzunluğu 490 verst'e ve 3.bölge yarıçapının uzunluğu 1540 verst'e çıkarılmıştır. Bölge boyunca ücretleri değişmemiştir.

1876'da Avrupa Rusya'sında 1. tarife bölgesinin 200 verst'e (eski 70 verst yerine) çıkarılmasına karar verilmiştir. Ancak Türk savaşı hazırlıklarının neden olduğu hükümet iletişimlerinin Rus telgraf hatları üzerinden yoğunlaşması nedeniyle, daha sonar 1 Ekim 1878'de yürürlüğe giren tarifedeki indirimin bir süre ertelenmesi gerekli görülmüştür. Yurt içi telgraf yazışmaları için tarife sistemindeki bir başka değişiklik, İmparatorluk Konseyi'nin 18 Mart 1880'de onaylanan on kelimelik daha düşük ödeme limiti olan *kelime kelime* tarifesi getirilmesiyle gerçekleşmiştir.

Bunların yanı sıra, üç tarife alanının her birinde uzunluk yarıçaplı üç kuşak hesaplaması yapılmıştır: 1.kuşak/bölge için 200 verst, ikinci kuşak/bölge için 1000 verst. Üçüncü bölge, ikinci bölge dışındaki alanları içermiştir.

---

³²³ A.g.e., s.149.

Tek telgrafların 10 kelimeye kadar iletilmesi için 1. bölgede 30 kopeyk, 2. bölgede 60 kopeyk, 3. bölgede 1 ruble 20 kopeykle ücretlendirilmiştir. Ondan fazla olan sonraki her kelime için 1.bölgede 2 kopeyk, 2.bölgede 5 kopeyk, 3.bölgede 10 kopeyk tutarında bir kelime ücreti tahsil edilmiştir.³²⁴

3.6. YURT İÇİ TELGRAF YAZIŞMALARI İÇİN KELİME TARİFESİNİN YÜRÜRLÜĞE GİRMESİ

Tarifedeki değişikliğin nedeni hem bir önceki *bölge* (poyasnaya) tarifesinin sıkıntısı ve karmaşıklığı hem de telgraf vergisinin kademeli olarak düşmesiydi. Bu durumun nedenlerini incelerken, yazışmaların %93'ünün 1. ve 2.bölgede yoğunlaştığı (1000 verst'e kadar) ve alanın geri kalanına yazışmanın yalnızca %7'sinin düştüğü, ayrıca 1.bölge (300 verst'e kadar) yazışmasının hazineye %62'lik bir kayıp verdiği ortaya çıkmıştır. 2. ve 3.bölgede ise % 85'ten %100'e kadar kar ettiği tespit edilmiştir. Beş yıl içerisinde (1880-1885) yazışmaların oranı %54 artmasına rağmen, telgraf vergisi yalnızca %15'e artmıştır.

Bu bağlamda, Rusya'nın uzak kenar bölgelerinde çok önemli yazışmaların gelişmesini kolaylaştırmak için, uzak bölgeler için tarifinin düşürülmesi ve telgraf vergisindeki düşüşe mani olmak için zarar getiren 1.bölgede ödemenin artırılması gerekli görülmüştür. Bu önlemler tartışılırken, telgraf gelirinde daha önemli bir artış vaat eden ve halkın depeşa (gönderim) ödemelerini hesaplamasını kolaylaştıracak şekilde, bölge (poyasnoy) tarifesinin poslovnıy (kelime) tarifesiyle değiştirilmesi sorusu gündeme gelmiştir.

30 Mayıs 1886'daki İmparatorluğun En Yüksek Emrine dayanarak, 1 Temmuz 1886'da iç yazışmalar için kelime tarifesi yürürlüğe girmiştir ve Rusya'nın bölgelere/kuşaklara ayrılması ortadan kaldırılmıştır ve onun yerine İmparatorluk Avrupa ve Asya Rusyası olmak üzere iki bölüme ayrılması devam ettirilmiştir. İlki Finlandiya ve Kafkasya'yı ve ikincisi - Sibirya, Türkistan Bölgesi ve Hazar Ötesi Bölgesi'ni içermiştir. Poslovnaya (kelime kelime) tarifesinin ücret ödemesi 15 kopeylik sabit bir ücretten ve aşağıda verilen ücretten oluşmuştur: a) Avrupa ve Asya Rusya'sında karşılıklı olarak yapılan yazışmalardan mesafeye bakılmaksızın her kelime için 5 kopeyk; b) Avrupa Rusya'sından

³²⁴ A.g.e., s.150.

Asya Rusya'sına ve tam tersi değişici yazışmalar için her biri 10 kopeyk; c) şehir ve şehir civarı yazışmalarından 1 kopeyk ve son olarak d) Finlandiya Büyük Prenslęi içinde yapılan yazışmalardan her kelime için 10 peni (veya 2,5 metal kop.) ücret alınmıştır.

Böylece poslovnaya tarifesinin yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra olumlu mali tarafı ortaya çıkmıştır, çünkü 1887'nin ilk yarısında telgraf vergisi 158.500 rubleye ve tüm yıl boyunca 1886'ya karşı 386.000 rubleye artmıştır.³²⁵

---

³²⁵ A.g.e., s.204.

SONUÇ

Günümüzde Orta Asya, Merkezi Asya olarak adlandırılan ve yaklaşık 6 bin km²'lik alanı kapsayan "Türkistan" birçok medeniyetin kesişme noktası olan önemli tarihi coğrafyadır. Türk tarihinde mühim bir yere sahip Türkistan tarihinin en önemli bir dönemlerinden biri olan Rus işgallerinin yoğun bir şekilde yaşandığı ve bölgede aktif bir politika izlemeye başladığı XIX.yüzyılın ikinci yarısı ve XX.yüzyılın başına kadar olan tarihi süreçtir. Zira o dönemler Türkistan sahasına yayılan Çarlık Rusyası, Türkistan coğrafyasında önemli bir güç haline gelmiştir. 11 Temmuz 1867 tarihinde ise Çarlık Rusyası, merkezi Taşkent olmak üzere Sır Darya ve Yedisu (Semireçensk) vilayetlerinden oluşan Türkistan Askeri Valiliği'nin³²⁶ kurulmasıyla bölgede yeniden düzenlenme faaliyetleri yürütülmüştü ve yeni idari sistem inşa edilmeye çalışılmıştı. Çarlık Rusyası sömürge politikasını başarılı bir şekilde sürdürmek için başlangıçta Türkistan bölgesini ve yerel halkını tanıma, kapsamlı bir şekilde inceleme ve araştırma amacıyla bilimsel topluluklar, ilmi araştırma merkezlerini açıp bilimsel keşifler düzenlemiştir. Taşkent şehri ise Türkistan bölgesinin bilimsel araştırılması için ilim merkezlerinden biri haline gelmiştir. Böylece Çarlık Rusyası, yapılan ilmi araştırmalardan elde edilen bilgileri, hazırlanan bilimsel eserlerin yanı sıra yerel politikalarını yürütmek ve kendi menfaati için basına ihtiyaç duymuştur. Bu bağlamda Türkistan Askeri Bölge Karargahına bağlı Taşkent matbaası açılmıştır ve 1870 yılından itibaren *Turkestanskiye Vedomosti* gazetesinin basılmasına karar verilmiştir. Gazete, Türkistan Askeri Valiliği'nin resmi yayın organı ve bölgedeki ilk gazete olmakla birlikte Türkistan'da süreli yayınların oluşumuna ve gelişmesine zemin hazırlamıştır. Türkistan'da hem Rusça hem de yerel dillerde farklı gazeteler ve kitaplar neşredilmeye başlamıştır. Böylelikle Rusya hükümeti kendi çıkarları ve ihtiyaçlarını karşılama doğrultusunda toplum hayatını ilgilendiren birçok alanda uyguladığı sömürge siyasetini basın yoluyla da desteklemeye çalışmıştır. Bölgede gerçekleşen diğer önemli faaliyetlerden birisi de Türkistan topraklarında kurulan Rus merkezi idaresinin uzak bölgeyle iletişimini sağlamak ve kolaylaştırmak için haberleşme ve ulaşım yollarının

³²⁶ Bu tez, XX. yüzyılın başında 5 bölgeden oluşan Türkistan Askeri Valiliği topraklarını incelemektedir: Semireçensk (Yedisu), Sır Darya, Semerkand, Fergana ve Zakaspiyskaya (Hazar Ötesi). Modern bağlamda, bunlar aşağıdaki bölgelerdir: Semerkand bölgesi – Özbekistan'ın orta (merkez) kısmı, Tacikistan'ın kuzey kısmı, Kırgızistan'ın güneybatı kısmı; Fergana bölgesi – Kırgızistan'ın güney kısmı, Özbekistan ve Tacikistan'ın doğu kısmı; Sır Darya bölgesi – Özbekistan'ın kuzeydoğu kısmı, Kazakistan'ın güney ve güneydoğu kısmı, Karakalpakistan, Kırgızistan'ın kuzey kısmı; Yedisu (Semireçensk) bölgesi – Kazakistan'ın güneydoğu kısmı, Kırgızistan'ın kuzey kısmı; Hazar Ötesi bölgesi – Türkmenistan, Kazakistan'ın batı kısmı.

yapılması idi. 1864 yılında Vernıy şehri ile Çimkent arasında posta yolu ve posta kuryesi düzenlenmeden önce Türkistan'daki posta hizmetleri devletin yaya mektubu taşıyıcıları veya "çopar" veya "elçi" denilen atlı ulaklar ve elçiler tarafından yerine getirilmiş olup posta alışverişi başlıca hükümet yazışmalarından oluşmaktaydı. O dönemlerde geniş bir coğrafyaya sahip Türkistan dış ülkelere tamamen kapalı ve coğrafi konumu açısından gelişmiş devletlerden tecrit edilmişti. Buna ek olarak Türkistan topraklarında iç savaş vardı. Bu tür sebeplerden dolayı posta yolu, posta hizmeti ve telgraf gibi gelişmiş haberleşme türleri mevcut değildi. İstila sonrası yapılan posta güzergahları ve posta kuryeleri için hazineden belirli bir miktarda kaynak ayrılmış, posta istasyonlarına at verilmiş ve istasyon tamiri de hazineden ayrılan parayla yapılmıştır. Fakat daha sonra hazineden ayrılan kaynağın yetersiz oluşundan dolayı posta kuryesi birtakım görevlerin yerine getirilmesi şartıyla yol boyunca göçebelik eden Kırgızlar için doğal bir mükellefiyet haline gelmiştir. Böylelikle mevcut posta yollarının ve istasyonların işletilmesi Kırgızlara verilmiştir. Taşkent'in işgalinden sonra da yeni haberleşme hatları meydana gelmiştir. Posta istasyonlarının nezaretini güçlendirmek için bekçiler atanmıştır. Ancak bölgede posta yolları ve posta kuryeleri faaliyete geçse de posta hizmetlerinin durumu yeterince iyi değildi. Bu bağlamda Türkistan bölgesindeki haberleşme koşullarını düzeltmek, merkezi idare ile irtibatın iyi derecede sağlanması ve mevcut yolların düzene sokulması için 1868 senesinde Çarlık Rusyası Posta Bakanlığında özel bir komisyon kurmuştur. Komisyon, Türkistan Askeri Valiliğinde Posta merkezlerinin kurulması, posta gönderimi için doğru zaman çizelgesinin hazırlanması ve tüm posta yollarının Posta Departmanı yönetiminde olması gibi gerekçeleri belirtmiştir. Ayrıca posta hizmetlerinin daha doğrusu posta yolları boyunca yer alan posta istasyonlarının iyi düzenlenmesi için bir önlem alınmasına karar verilmiştir. Bu önlem posta istasyonlarının işletmesini özel kişilere vermeyi amaçlamıştır. Yani II. Katerina döneminde kurulan ve XIX. yüzyılda İmparatorluğun neredeyse tüm bölgelerine yayılan ticaret sisteminin uygulanması kararlaştırılmıştır. Böylelikle posta istasyonlarını işletmek üzere ihalelerin düzenlenmesi ve sonucunda büyük bir tüccarın ellerine teslim edilmesi fikri karara bağlanmıştır. Ancak bölgede saygın özel girişimcilerin ve tüccarların neredeyse olmadığından dolayı mevcut posta istasyonlarının işletme işi tüccar Kuznetsov'a verilmiştir. 1872 yılında tüccar Kuznetsov ile yapılan sözleşmede her posta istasyonunda tutulması gereken at sayısı belirlenmiş olup hazine tarafından ödenecek olan tutar da gösterilmiştir. Bu tür

sözleşmeler genelde 6 veya 12 yıllık bir süre için yapılmaktaydı. Akit yapan posta sahibi kendine verilen süre içinde istasyonları düzenli bir şekilde işletmiş oluyorsa yeni bir dönem için sözleşmeyi uzatabilirdi. Ancak posta istasyonlarında düzensizlik olursa vilayet idaresi tarafından posta istasyonlarını yeni posta sahibine devretme kararı alınabilirdi. Ayrıca, hükümet hazine için faydalı olduğunu düşündüğü ihalelerin sonuçlarını onaylama hakkına sahipti. Düzenlenen ihalelerde hükümet için elverişli koşulları sunan kişi posta istasyonlarının işletmesini alıyor. Gazet sayfalarında yayınlanarak duyurulan ihaleler keyfi bir miktar ile başlayıp hem sözlü hem mühürlü duyurular ile yapıyordu. Bunların yanı sıra gazetelerin ilan kısmında basılan duyurularda ihale için uygun olan posta istasyonlarının ismi; tutulması gereken at, arabacı, yazlık ve kışlık araba ve koşum takımının sayısı yer alıyordu. Posta istasyonlarını işleten posta sahipleri listede gösterilecek olan ihale için uygun koşulları sağlamakla birlikte başka görevleri yerine getirmekle yükümlüydü.

Yoldan geçenlerin dinlendiği, posta atlarını ve diğer ulaşım araçlarını değiştirdiği ve postacılar arasında posta alışverişinin yapıldığı posta istasyonlarında, yolcular için gece kalacak yer ve yemek yeme yerleri mevcuttu. Posta sahibinin istasyonların bulunduğu binaları ısıtmak, atlar için yem hazırlamak, yolculara yemek pişirmek için gerekli miktarda yakıt/yakacak bulundurmak gibi görevleri vardı. İstasyon bekçisinin bulunmadığı istasyonlarda ise postane sahibi, hem bekçilere hem yazı işleriyle ilgilenen kişiye verilen tüm görevleri ve talimatları yerine getirebilecek kâtipleri bulundurmak zorundadır; ya da kâtiplerin görevlerini tam olarak yerine getirebilecek bir muhtarın (starosta) olması gerekliydi.

Vilayet şehirlerini kazalardan geçerek birbirine bağlayan posta yolları boyunca yazışmalar üç farklı şekilde gönderilmiştir. Posta yazışmalarının hafif, ağır ve acil olarak bölünmesi öncelikle posta hareketinin hızlanması için yapılmış bir önlemdi. Her postaya göre kendi hızı ve gönderilmesi gereken yazışma türü belirlenmiştir. Tez çalışmamızda da belirttiğimiz gibi posta yolları sadece posta yazışmalarının düzenli taşınması için yapılmamıştır, aynı zamanda yolcuların ve yüklerin taşınması için kullanılmıştır. Posta yollarına ilişkin bir sistemin mevcut olduğunu da dile getirmek gerekmektedir. Yol boyunca istasyonlarda tutulan atlarla seyahat edebilmek için *progonnaya* ücreti alınmıştır. *Progonnaya* ücreti verst ve at sayısı ile hesaplanmıştır. Bunun yanı sıra posta istasyonlarından devlet ve özel ihtiyaçlar için geçerken *podorojnaya* belgesi veriliyordu.

Podorojnaya belgesinde yolcunun nereye gideceği, posta istasyonlarında kaç at verilmesi gerektiğine dair bilgiler yer alıyordu. Belirli sayıda posta atını kullanma hakkını onaylayan yazılı seyahat belgesi olup yolcunun varış noktasına kadar engelsiz geçmesini sağlamıştır. Genellikle yolcunun varış noktasından ileri gitmemesine izin verilmemesi gerektiği belirtilmiştir.

Anlaşıldığı üzere Türkistan bölgesinde posta hizmetinin gelişmesinde posta yollarının önemi büyüktü. Yollar boyunca geliş gidişin artmasıyla, trafiğin yoğun olduğundan yeni posta yollarının yapımı gerçekleştirilmiştir ve atlı posta istasyonlarının sayısı artmıştır. Yollar boyunca konut ve yerleşim yerleri ortaya çıkmıştır, vilayet ve şehirlerin gelişimine ivme kazandırmıştır. Dolayısıyla ticaret, sanayi ve önemli bir nüfusa sahip kaza ve vilayetlerde postaneler kurulmaya başlamıştır. Kaza postaneleri vilayet postanelerine, vilayet postaneleri ise şehirlerin merkez postanelerine bağlıydı. Tüm posta ve telgraf daireleri Rus hükümetinin İçişleri Bakanlığı'na bağlı Ana Posta ve Telgraf departmanına bağlıydı. Kısacası, imparatorlukta posta ve telgraf hizmetlerine ilişkin yürürlükte olan düzenlemeler Türkistan topraklarında da yürürlüğe koyulmuştur. Kaza ve vilayet postanelerinde posta yazışmalarının kabulü ve teslimi gerçekleşse de, bazı kazaların posta bölümlerinde sadece basit yazışmaların alımı ve verilmesi yapılmıştır. Başlangıçta posta alışverişi esas olarak hükümet yazışmalarından oluşmuştu daha sonra postanelerin açılmasıyla bölge nüfusu da posta hizmetlerinden yararlanmaya başlamıştır. Postanelerde açık ve kapalı mektuplar, taahhütlü mektup, değerli paketler, bandrollü yazışmalar ve imparatorlukta basılan süreli yayınların gönderimi yapılmıştır. Yazışmaların gönderimine ilişkin genel kuralların hazırlanmasıyla yazışmaların postacılar tarafından adrese teslimi de tanıtılmıştır. Maalesef yazışmaların adrese teslimatına dair detaylı bilgiye ulaşılmamıştır. Bunun yanı sıra postanelerde posta istasyonlarından farklı postane kadroları oluşturulmuştur. Postane kadroları postane müdürü, muhasebeci, ayırıcı, kabul edici gibi görevlerine göre farklı kategori ve sınıflara ayrılan görevlilerden oluşmuştur. Türkistan topraklarının belli başlı yerlerinde postane, posta şubelerinin kurulmasıyla eş zamanlı olarak bölgede telgraf iletişimi de gelişmeye başlamıştır. Türkistan'da telgraf yapımının nispeten zor bir görev olduğunu dile getirmek gerekmektedir. Bölgede telgraf hatlarının inşa edilmesi için ilk önce alan incelemesi, telgraf hattının hazırlanması projesi ve maliyetinin belirlenmesi, araştırma ve değerlendirmesi yapılmıştır. Bütün bu faaliyetler yerine getirildikten sonra Türkistan'da 1870 yılında telgraf yapımına

başlanmıştır. Türkistan'ın belli başlı idari ve ticari merkezlerine telgraf telleri çekilmiştir ve elektrikli telgraf hizmete girmiştir. Telgraf hatlarının inşasıyla telgraf istasyonları kurulmuştur, bunun yanı sıra posta merkezlerinin bulunduğu yerleşimlerde telgrafla haberleşmeyi sağlamak için postane binasında telgraf yazışmalarının alınmasına izin verilmiştir. Böylece kaza ve vilayet postanelerinde telgraf cihazları yerleştirilerek telgraf işlemleri de yapılmıştır. Telgraf haberleşmesi başlangıçta öncelikli olarak idari amaçlı kullanılmıştır. Daha sonra telgraf işinin gelişmesi ve telgraf istasyonlarının açılmasıyla bölge halkına bu hizmetten faydalanma hakkı tanınmıştır. İlk zamanlar telgraf haberleşmesi yerli halk tarafından hem olumlu hem olumsuz tepkilerle karşılanmıştır. Kimileri postadan daha hızlı bir yazışma yolunun olduğuna sevindiyse kimileri telgrafın anlamı ve amacına ilişkin bilgisizliğinden dolayı telgrafları gönderememişler. İlk başlarda telgraf yazışmaları idare tarafından beklendiği kadar artmamasına rağmen telgraf hatlarının yapımına devam edilmiştir ve önemli ölçüde genişletilmiştir. Bölgede ticaretin gelişmesiyle de telgraf işi de ilerlemiş ve telgraf gönderimi artmıştır. Bu bağlamda telgraf cihazlarının sayısı çoğalmıştır ve telgraf hizmetlerini sağlayabilecek yeni geniş binalara ihtiyaç duyulmuştur. Dolayısıyla posta bölümlerinden ayrı sadece telgraf işlemlerinin yapıldığı kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Ancak bazı bölgelerde telgraf işlemleri postanelerde yapılmaya devam etmiştir. Fakat 1884 yılında İmparatorlukta Posta ve Telgraf idarelerinin tek bir ortak merkez yönetimi altında birleşmesi kararından sonra Türkistan posta-telgraf okruğu yönetimi kurulmuş olup kaza ve vilayetlerde birleşmiş posta-telgraf bölümleri meydana gelmiştir. Bölgede gerçekleşen bu faaliyetlerle hemen hemen aynı dönemlerde demiryolu inşası başlatılmıştı. Rus İmparatorluğu'nun Türkistan'daki siyasi ve askeri varlığını güçlendirmekle birlikte bölgenin ticari, endüstriyel ve diğer ilişkilerdeki gelişmesi bölgede daha hızlı bir ulaşımın düzenlenmesine ihtiyaç duymuştur. Türkistan'da demir yolu hattının döşenmesiyle yolcu ve yük taşımacılığı kolaylaşmış, özellikle büyük şehirler arasında yolcu trafiği artmıştır, bölge genelinde mal mübadelesi gelişmiştir. Bunun yanı sıra demir yolu inşası haberleşmenin gelişmesine de önemli katkı sağlamıştır. XIX. yüzyılın sonunda posta yazışmalarının iletilmesini mümkün olan en kısa zamanda ulaştırmak için yazışmalar demiryolu aracılığıyla taşınmaya başlanmıştır. Yolcu ve yük trenlerinin yanında posta trenleri oluşturulmuş ve posta yazışmalarının gönderimi gerçekleşmiştir. Bölgenin her yerinde ray hatları mevcut olmasa da demir yolu hattının döşenmesiyle posta

yazışmasının akışı artmıştır. Bu bağlamda Taşkent şehrinde Türkistan post-telgraf okrugunun demiryolu posta idaresi düzenlenmiştir, posta departmanında yeni görevler oluşturulmuştur. Görüldüğü üzere Rus hükümetinin bölgeyi işgal etmeleriyle Türkistan toplumu gerek sosyal ve kültürel gerek ekonomi yaşamında büyük bir değişim sürecini geçirdiğini söyleyebiliriz. Posta ve telgraf haberleşmesi, ulaşım yollarını kurulması, demiryollarının yapılması gibi modern teknolojiyi bölgeye getirmiştir. Dolayısıyla bölge nüfusu da bu tür yenileşmelerle tanışma ve kullanma fırsatını elde etmiştir.

Ele aldığımız tez çalışmamızda Türkistan Askeri Valiliği'nin yayın organı olan ve 1870-1917 yılları arasında, Taşkent'te yayınlanan *Turkestanskiye Vedomosti* isimli süreli yayını esas alarak Türkistan topraklarında XIX. yüzyılın ikinci yarısında yer alan önemli gelişmeler, özellikle posta yollarının oluşması, posta hizmetlerinin, telgraf ağlarının meydana gelmesi ve haberleşme alanında gerçekleştirdiği faaliyetleri hakkında bilgi sunmaya çalışsak da bazı konularda eksiksiz olduğunu söylemek mümkün değildir. Araştırma esnasında ulaşabildiğimiz kaynaklar ışığında yola çıkarak çalışmamızda güvenilir ve doğru malumatların yer almasına gayret gösterdik. Buna rağmen çalışmamızdaki hata ve eksiklerimizi hoşgörü ve anlayış ile karşılayacağınızı umuyoruz.

KAYNAKÇA

- Abaşın, S.N., Arapov, D.Yu., Bekmahanova, N.E., Boronin, O.V., Brusina, O.M., Bıkov, A.Yu. ve diğerleri. (2008). *Tsentrlnaya Aziya v sostave Rossiskoy imperii*. Moskova: Novoye literaturnoye obozreniye.
- Abaza, K.K. (1902). *Zavoevaniye Turkestana. Rasskazi iz voennoy istorii oçerki prirodi, bita i nraov tuzemtsov – v obşedostupnom izlojenii*. St. Petersburg: M.M. Stasyuleviç Basımevi.
- Abdurahimova, N., Rustamova, G. (1999). *Kolonialnaya sistema vlasti v Turkestane vo vtoroy polovine XIX – pervoy çetverti XX v*. Taşkent: Universitet Yay.
- Adres-spravoçnik Turkestanskogo kraya s illustratsiyami, kalendarem na 1910 god, kartoy kraya i obyavleniyami*. Taşkent: İzdaniye Sır Darinskogo oblastnogo statističeskogo komiteta.
- Alimdjanov, B.A. (2016). *Ekonomiçeskaya politika Rossiskoy İmperii v Turkestanskom general-gubernatorstve*. Tarih bilimleri adaylığı için hazırlanan tez çalışması. Sankt-Peterbugskiy Gosudarstvenniy universitet. St. Petersburg.
- Aminov, A.M., Babahocaev, A.H. (1966). *Ekonomiçeskiye i politiçeskiye posledstviya prisoedineniya Sredney Azii k Rossii*, Taşkent: Uzbekistan Yay.
- Atalay, B. (2006). *Divanü Lügati't-Türk*. Cilt III. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Asya Rusyası ve Sibirya'nın posta haritası, 1871 senesi. 13 Ocak 2021 tarihinde <http://kartolog.ru/2011/03/pochtovaya-karta-aziatskoj-rossiisibiri-1871-g/> adresinden erişilmiştir.
- Avşarova, M.P. (1960). *Russkaya Periodiçeskaya Peçat v Turkestane (1870-1917)*. Taşkent: Gosudarstvennoye izdatelstvo Uzbekskoy SSR.
- Babayar, G. (2018). Kutadgu Bilig'te geçen Türkistan ve Turan isimleri üzerine. *JOTS*, 2/2.
- Bakina, N.S., Janakova, N.T. (2017). *Kazakistan Tarihi*. Almatı: Atamura yayımevi.
- Bartold, V.V. (1925). *İstoriya izuçeniya Vostoka v Evrope i Rossii*. Leningrad: Leningradskiy institut jivih vostoçnih yazıkov.
- Bartold, V.V. (1963). *Soçineniya II.cilt*, I. Bölüm. Moskva: Vostoçnaya Literatura Yay.
- Bartold, V.V. (1963). *Soçineniya*, T.II, I çast. Obşıye rabotı po istorii Sredney Azii. Rabotı po istorii Kavkaza i Vostoçnoy Evropı. Moskova: İzdatelstvo Vostoçnoy literaturı.

- Baumann R.F. (2002). *Rusya'nın Türk Bölgesinde yayılması. Türkler.* (Çev. N.Uslu). Cilt 18. Ankara:Yeni Türkiye Yayınları.
- Bendrikov, K.E. (1960). *Oçerki po istorii narodnogo obrazovaniya v Turkestane (1864-1924).* Moskova: İzdatelstvo akademii pedagogičeskikh nauk RSFSR.
- Betger, E.K. (1927). *Rospis statyam i zametkam po arheologii i istorii Sredney Azii, pomeşannim v gazete "Turkestanskiye Vedomosti" za vremya ee suşestvovaniya.* V kn.: V.V. Bartoldu Turkestanskiyedruzya, učeniki i poçitateli. Taşkent: Tipo-litografiya №2 Kaziza.
- Boçkareva, İ.B. (2019). Jeleznodorojnoye stroitelstvo v strategii Rossiskoy İmperii po osvoeniyu Turkestana. *Altayskiy Gosudarstvennyy universitet (Barnaul, Rossiya).*, *İzvestiya AltGU. İstoriçeskiye nauki i arheologiya*, №5 (109).
- Bolşaya Rossiskaya entsiklopediya.* (2008). T.11, Moskova. Erişim tarihi: 08.02.2021, <https://bigenc.ru/vocabulary>.
- Brokgauz, F.A., Efron, İ.A. (1893). *Entsiklopediçeskiy slovar Brokgauza i Efrona.* T.VIII-A. St. Petersburg: Tipo-litografiya İ.A. Efrova.
- Brokgauz, F.A., Efron, İ.A. (1898). *Entsiklopediçeskiy slovar Brokgauza i Efrona.* T.XXVA. St. Petersburg: Tipo-litografiya İ.A. Efrova.
- Brokgauz, F.A., Efron, İ.A. (1898). *Entsiklopediçeskiy slovar Brokgauza i Efrona.* T.XXIV. St. Petersburg: Tipo-litografiya İ.A. Efrova.
- Brokgauz, F.A., Efron, İ.A. (1902). *Entsiklopediçeskiy slovar Brokgauza i Efrona,* T. XXXIV. St. Petersburg: Tipo-litografiya İ.A. Efrova.
- Brokgauz, F.A., Efron, İ.A. (1904). *Entsiklopediçeskiy slovar Brokgauz i Efrona.* Tom XLI, St. Petersburg: Tipo-litografiya İ.A. Efrova.
- Çalışkan, Ü. (2018). 27 Şubat Devrimi Sonrasında Geçici Hükümetin Kuruluşu ve Yönetim Problemi. *Türkiyat Mecmuası*, 28/1.
- Çernih, S.E. (2004). *Naçalo polojila krepost. Sbornik oçerkov statey.* Ust-Kamenogorsk: Upravleniye arhivami Vostoçno-Kazahstanskoy Oblasti Gosudarstvennyy arhiv Vostoçno Kazahstanskoy Oblasti.
- Dal, V.İ., Boduene-De-Kurtene, İ.A. (1882). *Tolkoviy slovar jivogo velikoruskogo yazıka Vladimira Dalya.* T.3., St. Petersburg: Tipografiya M.O. Volfa.
- Dementyeva, A.G., Zapodova, A.V., Çerepahova, M.S. (1959). *Russkaya periodičeskaya peçat (1702—1894): Spravoçnik.* Moskova: Gos. İzd-vo. Lit.

- Dobromislov, A.İ. (1912). *Taşkent v proşlom i nastoyaşem. İstoriçeskiy oçerk*. Taşkent: O. A. Portsev basımevi.
- Dobromislov, A. (1910). *Taşkentskaya pressa//Srednyaya Aziya*. Taşkent: Ejemesyaçoınoye literaturno-istoriçeskoye izdaniye.
- Egamberdiyev, M. (2002). *Türkistanskiye Vedomosti gazetesine göre Türkistan'da ruslaştırma siyaseti*. Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ejagodnik Turkestantskogo kraya. (1872). *Odelnoye mneniye çlena Turkestantskogo Statistiçeskogo komiteta S.A. İdarova. Materiyalı dlya statistiki Turkestantskogo kraya*. Vypusk I. St. Petersburg.
- Entsikolpediya Oteçestvo*, 5 Aralık 2020 tarihinde <http://history.niv.ru/> adresinden erişilmiştir.
- Ernazarov, T.E., Akbarov, A.İ. (1976). *İstoriya peçati Turkestana (1870-1925)*. Taşkent: Ukutuvçi.
- Eshenkulova, K. (2007). *Modern Bilimlerin Türkistan'a Giriş (1800-1917)*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Anabilimdalı, İstanbul.
- Eshenkulova, K. (2015). Kaufman'ın Türkistan Siyaseti: sömürgecilik ve İslam kurumlarının ihmali. *Turan-Sam Uluslararası Hakemli Dergisi*, 7/25.
- Finansovo-ensiklopediçeskiy slovar pod obşey redaktsiye A.G. Gryaznovoy*. (2002). Erişim tarihi: 12 Kasım 2020, <http://economics.niv.ru/doc/dictionary/financial-credit/index.htm>.
- Flıgin, Yu. (2014). Etot put yavitsya...moguşestvenım sredstvom razvitiya. *Jurnal "Zvezda Vostoka"*, №1.
- Fursov, V.N., Testov, V.N. (2013). Vozvedeniya i funktsionirovaniye Transkaspıyskoy magistrali v 80-h naçale 90-h gg. XIX veka. *Nauçniye Vedomosti Belgorodskogo gos.universiteta. Seriya: İstoriya. Politologiya. Ekonomika. İnformatika*. Vıpusk 15 (158), tom 27.
- Galitskiy, P.A. (1876). *Ot Vernogo do Karakola (Putevaya zametka)*. Sbornik gazetı Sibir: T.1, St. Petersburg: İzdaniye redaktsii gazetı Sibir.
- Girs, F.K. (1883). *Otçet reviziruyuşego po vysoçayşemu poveleniyu Turkestantskiy kray taynogo sovetnika F. Girs*. St. Petersburg.
- Gluşenko, E.A. (2010). *Rossiya v Sredney Azii. Zavoevaniya i Preobrazovaniya*. Moskova: Tsentrpoligraf Yay.

- Gubareviç-Radobılskiy, A.F. (1912). *Znaçeniye Turkestana v trgovle Rossii s sopredelnimi stranami//materialy dlya izuçeniya hlopkovodstva Vipusk II*. St.Petersburg: V.F. Kirşbaum Basımevi.
- Güngör, E. (2011). *Türkistan'da Fikir Akımları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Halfin, N.A. (1956). *Tri Russkiye Missii. İz istorii vneşney politiki Rossii na Srednem Vostoke vo vtoroy polovine 50-h godov XIX.v*. Taşkent: SAGU Yay.
- Halfin, N.A. (1960). *Politika Rossii v Sredney Azii. (1847-1868)*. Moskova: İzdatelstvo vostoçnoy literaturı.
- Halfin, N.A. (1965). *Prisoedineniye Sredney Azii k Rossii (60-90-e godı XIX.v)*. Moskova: Nauka Yay.
- Hayit, B. (1995). *Türkistan Devletlerinin Milli Mücadeleri Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Hekimoğlu, V.S.F. (Mart 2018). Türkistan'da bütünleşme düşüncesi. *History Studies. International Journal of History*, 10/2.
- Hokandskii listok*. 21 Mart 1909, №64.
- Ignatyev, N.P. (1897). *Missiya v Hivu I Buharu*. St. Petersburg: Gosudarstvennaya tipografiya Yay.
- İstoriya Kazahskoy SSR*. (1943). M. Abdıhalıkova, A. Pankratova (Ed.), Alma-Ata: KazOGİZ.
- İstoriya razvitiya svyazi Uzbekistana. (5 Ağustos 2008). 22 Eylül 2020 tarihinde <http://mytashkent.uz/2008/08/05/istoriya-razvitiya-svyazi-uzbekistana/> adresinden erişilmiştir.
- İstoriya vneşney politiki Rossii. Vtoraya polovina XIX.v*. (1997). Moskova.
- İz istorii poçtovoy svyazi v Malmjjskom uyezde. (Mayıs 2013). 5 Aralık 2020 tarihinde <https://kraeved.vp43.ru> adresinden erişilmiştir.
- İzdaniye pereselenskogo upravleniya glavnogo upravleniya zemleustroistva i zemledeliya. (1914). *Aziyatskaya Rossiya. T1*. St. Petersburg: A.F. Marks basımevi.
- Kamoliddin, Ş.S. (2002). K voprosu ob upotreblenii geografiçeskikh nazvaniy Maverannahr i Turkistan. *O'zbekiston tarixi 4*, Taşkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi, "Fan" nashriyoti.

- Karpenkova, T.V. (2016). Institut general-gubernatorstva kak forma upravleniya mnogonatsionalnimi okrainami (na primere Turkestanskogo kraya Rossiyskoy imperiy). *Vestnik MİEP*, 1/22.
- Kartayeva, T. (2001). *Turkestanskiye Vedomosti gazetesinin (1870-1917) kazaktarga katıstı tarihi-etnografyalık derektigi*. Tarih Bilimleri Adaylığı için hazırlanan tez çalışmasının özetli otoreferatı, Almatı.
- Kartayeva, T. (2007). Komentarii k gazete Turkestanskiye Vedomosti (1870-1917). *Turkestanskiye Vedomosti – etnografyalık angimeler. 2.basım. Kazak etnografyasının kitaphanası 44 tom*. Astana: Altın Kitap Yay.
- Kastelskaya, Z.D. (1980). *İz İstoriy Turkestanskogo kraya (1865-1917)*. Moskova: Nauka Yay.
- Kaufman, K.P. (1885). *Proekt Vsepoddaneyşego otçeta gen-adiutanta K.P. fon-Kaufmana I po grajdanskomu upravleniyu i ustroistvu v oblastyah Turkestanskogo general gubernatorstva 7 noyabrya 1867 – 25 Marta 1881 g.*, St.Petersburg: Voennaya tipografiya.
- Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi, Ç. Valihanov adını taşıyan Etnoloji ve Tarih Enstitüsü. (1993). *İstoriya Kazahstana s drevneyşih vremen do naşih dney*. Almatı: Daur Yay.
- Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Bilimler Akademisi, Ç. Valihanov adını taşıyan Etnoloji ve Tarih Enstitüsü. (1994). *Kazakstan tarihi köne zamannan buginge deyin. Oçerk*. Almatı: Daur Yay.
- Kerimov, H. (2019). *Türkistan Genel Valiliğinde İdari sistemin oluşumu ve gelişim süreci (1865-1897)*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Konak, İ. (Bahar 2012). Moskova Knezliğinin Bağımsızlığa Geçişinde Türk-Moğol Dünyasının Rölü. *Türkiyat Mecmuası*. C.22, S.1.
- Kotlyar, P., Vays, M. (1947). *Kak provodilis vıboriy v Turkestane*. Taşkent.
- Köseoğlu, T. (2018). Türkistan Milli-siyasi Hareket Tarihi'nde İlk Adım: Türkistan (Hokand) Muhtariyeti (1917-1918). Y. Koç, M. Cengiz (Ed.). *100. Yılında Sovyet İhtilali ve Türk Dünyası. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları*. Ankara: Bizim Büro Matbaa.
- Kudinova, O.M. (1979). *Uçeny i jurnalist – voprosiy jurnalistiki*. Sb. Nauçnih trudov Taşkentskogo universiteta, №572.

- Kudinova, O.M. (1982). *TurkestanskiyeVedomosti. Pervaya pečatnaya gazeta na territorii Sredney Azii i Kazahstana*. Master tezi, Taşkent.
- Kuza, A.V. (1989). *Maliye goroda drevney Rusi*. Moskva: Nauka Yay.
- Litvinskiy, B.A. (1984). *İstoriçeskiye sudbi vostoçnogo Turkestana i Sredney Azii. Vostoçnyy Turkestan i Srednyaya Aziya*. Moskova:Nauka Yay.
- Lurye, P.B. (2004). *İstoriko-lingvistiçeskiy analiz sogdiskoy toponomii*. Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata filologiçeskih nauk [Filoloji bilimleri derecesi için hazırlanan tez çalışması]. St.Petersburg. İnstitut Vostokovedeniya RAN.
- Makarov, İ.V. (2019). "Bolşaya igra" v 1880-1890 gg. v otrajenii gazetı "Turkestanskiye Vedomosti". *Sbornik materyalov XV Vserossiskoy nauçnoy konferentsii studentov, magistrantov, aspirantov i molodih uçenih*. Tomsk, vıpusk 15.
- Masalskiy, V.İ. (1913). *Rossiya polnoye geografiçeskoye opisaniye našego oteçestva, T.19, Turkestanskiy kray*. St. Petersburg: A.F. Devriyen basımevi.
- Mejov, V.İ. (1870). *Turkestanskiy sbornik 1869 g.*, T.28., St. Petersburg.
- Mulloyev, Ş.B. (2009). *İstoriya Tadjikskoy Jurnalistik: uçebno-metodiçeskoye posobiye dlya studentov otdeleniya jurnalistiki*. Duşanbe.
- Obzor Semireçenskoy oblasti za 1882 god. Prilojeniyeye k vsepoddaneyşemu otçetu voennogo gubernatora*. (1893). Vernıy: Tip. Semireç. Obl. Pravleniya.
- Obzor Semşreçenskoy oblasti za 1904 god*. (1905). Vernıy: Tipografiya Semireçenskogo oblastnogo pravleniya.
- Obzor Sır Darinskoy oblasti za 1904 god*. (1906). Taşkent: Tipolitografiya V.M. İlyina.
- Ostroumov, N.P. (1899). *Konstantin Petroviç fon Kaufman – ustroitel Turkestanskogo kraya: liçniye vospominaniya N. Ostroumova (1877-1881gg.)*. Taşkent: F. İ G. br.Kaminskih basımevi.
- Özkan, M. (2018). Bekoviç gibi kaybetmek: Aleksandır Bekoviç Çerkasskiy'nin 1717 Hive seferi. *Marmara üniversitesi Türkiyat Araştırmaları dergisi*, 5(1).
- Palen, K.K. (1910). *Kraevoye upravleniye, Otçet po revizii Turkestanskogo kraya, proizvedennoy po Visočayşemu poveleniyu Senatorom Gofmeysterom Grafom K. K. Palenom*. St. Petersburg: Senatskaya tipografiya.
- Pavlodarskii Gosudarstvenniy universitet imeni S. Toraiğirova. (2012). *İstoriya Kazahskoy jurnalistiki*. Pavlodar.

- Pavlov, N.V. (1910). *İstoriya Turkestana*. Taşkent: tipografiya pri kantselyarii Turkestanskogo general-gubernatora.
- Poçta i telegraf v XIX stoletii. Ministerstvo vnutrennih del. İstoriçeskiy oçerk. Prilojeniye II.* (1901). St. Petersburg: Tipografiya MVD.
- Poçtoviy dorojnik ili opisaniye vseh poçtovih dorog Rossiskoy imperii, tsarstva polskogo i drugih prisoeдинennih oblastey v treh çastyah. İzdan ot Poçtovogo Departamenta.* (1829). St. Petersburg: Karl Kray basımevi.
- Polojeniye o Kazennih podryadah I postavkah, T. 10, Ç. 1. Svod Zakonov,* 1900.
- Proekt vespoddaneyşego otçeta general-adyutanta K.P. Kaufmana po grajdanskomu upravleniyu i ustroystvu v oblastyah Turkestanskogo general-gubernatorstva. 7 noyabrya 1867-25 Marta 1881 gg.* (1885). Sostavlenniy titulyarnim sovetnikom P. Homutovim. St. Petersburg: Gosudarstvennaya tipografiya.
- Rijenko, M.R. (1986). *Gazeta Turkestanskiye Vedomosti. Voprosı istorii, №10.*
- Rossiskaya Akademiya Nauk Uralskoye otdeleniye, İnstıtut İstorii i Arheologii. (2016). *Aktori rossiyской imperskoy modernizatsii (XVIII – naçalo XX verka): regionalnoye izmereniye.* Yekaterinburg: Bank kulturnoy informatsii.
- Sadikov, H. (1973). *Politiko-administrativnoye ustroystvo Turkestanskogo general-gubernatorstva (1867-1917 gg.).* Tarih bilimlari adayılığı için hazırlanan tez çalışması. Taşkent.
- Senkovskaya, N.F. (2009). A.P. Fedçenko– vydayuşisya issledovatel gor Sredney Azii. *Vestnik Moskovkogo universiteta, 5/3.*
- Statistiçeskiy obzor v Ferganskoy oblasti za 1904 god.* (1905). Noviy Margelan: Tipografiya Ferganskogo oblastnogo pravleniya.
- Sultanov, T.İ. (2006). *Çingiz Han i Çingizidi. Sudba i vlast.* Moskova: AST Yay.
- Sundetbayeva, S. (winter 2018). The Newspaper “Turkestanskıe Vedomosti” and The Beginning of The Development of The History of The Press in Central Asia. *Bilig, №84.*
- Şadmanova, S.B. (2009). Arhivniye dokumentı – vajniy istoçnik izuçeniya istorii periodičeskoı peçati Turkestana. Po materialam tsentralnogo gosudarstvennogo arhiva Respubliki Uzbekistan. *Vestnik arhivista, №3.*
- Terentyev, M.A. (1906). *İstoriya Zavoevaniya Sredney Azii.* 3.cilt. St. Petersburg: V.V. Komarov basımevi.

- Terentyev, M.A. (1906). *İstoriya Zavoevaniya Sredney Azii*. 1. Cilt. St. Petersburg: V.V. Komarov basımevi.
- Togan, Z.V. (1981). *Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi* (2.bs.). Cilt I. Batı ve Kuzey Türkistan, İstanbul.
- Togayeva, A.Z. (2010). *Jelesnaya doroga Taşkent-Orenburg i ee mesto v sotsyalnoi jizni Turkestana*. Doktora tezi otoreferatı. Taşkent.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 19 Ocak 1913, №16.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 1 Mart 1913, №47.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 1 Nisan 1880, №14.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 10 Ağustos 1876, №31.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 10 Ekim 1872, №40.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 10 Mayıs 1883, №18.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 10 Ocak 1872, №2. "Kirgiziy. Etnografiçeskiy Oçerk".
- Turkestanskiye Vedomosti*, 10 Temmuz 1873, №27.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 11 Mayıs 1879, №17.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 11 Ocak 1913, №9.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 12 Aralık 1872, №49.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 12 Haziran 1872, №23
- Turkestanskiye Vedomosti*, 12 Haziran 1873, №23
- Turkestanskiye Vedomosti*, 12 Mart 1913, №53.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 12 Şubat 1885, №6
- Turkestanskiye Vedomosti*, 13 Ekim 1881, №40.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 13 Eylül 1871, №33.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 13 Eylül 1883, №36.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 13 Mayıs 1880, №19.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 14 Haziran 1871, №20.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 14 Kasım 1883, №45.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 14 Kasım 1906, №172.

Turkestanskiye Vedomosti, 14 Ocak 1871, №1. "Kratkii oçerk geologiçeskih izıskanii proizvedennih v Turkestanskom kraye v teçenii 1869 goda. O merah dlya razvitiya i uluçşeniya Şelkomotaniya v Turkestanskom kraye."

Turkestanskiye Vedomosti, 14 Ocak 1907, №7.

Turkestanskiye Vedomosti, 15 Ağustos 1870, №8.

Turkestanskiye Vedomosti, 15 Mayıs 1872, №19.

Turkestanskiye Vedomosti, 15 Nisan 1880, №16.

Turkestanskiye Vedomosti, 15 Nisan 1907, №52.

Turkestanskiye Vedomosti, 15 Nisan 1913, №76.

Turkestanskiye Vedomosti, 15 Ocak 1885, №2.

Turkestanskiye Vedomosti, 16 Ağustos 1883, №32.

Turkestanskiye Vedomosti, 16 Haziran 1894, №43; 19 Haziran 1894, №44. "Turksitanskii kray v XVII veke".

Turkestanskiye Vedomosti, 16 Mart 1907, №40.

Turkestanskiye Vedomosti, 16 Şubat 1882, №7.

Turkestanskiye Vedomosti, 16 Şubat 1886, №7.

Turkestanskiye Vedomosti, 17 Mart 1913, №61.

Turkestanskiye Vedomosti, 18 Mayıs 1913, №107

Turkestanskiye Vedomosti, 18 Nisan 1907, №59.

Turkestanskiye Vedomosti, 19 Ağustos 1880, №33.

Turkestanskiye Vedomosti, 19 Ekim 1882, №41.

Turkestanskiye Vedomosti, 19 Haziran 1873, №24.

Turkestanskiye Vedomosti, 19 Nisan 1913, №84.

Turkestanskiye Vedomosti, 19 Ocak 1913, №16

Turkestanskiye Vedomosti, 2 Kasım 1882, №43.

Turkestanskiye Vedomosti, 2 Mart 1913, №48.

Turkestanskiye Vedomosti, 2 Ocak 1874, №1.

Turkestanskiye Vedomosti, 20 Eylül 1871, №34.

- Turkestanskiye Vedomosti*, 20 Haziran 1913, №133.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 20 Mart 1872, №12.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 20 Mart 1913, №63.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 21 Ağustos 1873, №33.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 21 Haziran 1888, №24.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 22 Ocak 1874, №4.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 23 Ekim 1873, №43.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 23 Eylül 1870, №11.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 24 Nisan 1873, №16.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 24 Ocak 1872, №4.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 24 Ocak 1878, №4.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 24 Ocak 1884, №4.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 26 Haziran 1873, №25.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 27 Nisan 1907, №61.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 27 Ocak 1894, №7. "K voprosu ob arheologičeskikh issledovanii v Turkistane".
- Turkestanskiye Vedomosti*, 27 Şubat 1913, №45.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 27 Şubat 1913, №45.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 29 Ağustos 1872, №34.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 29 Ocak 1885, №4.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 3 Temmuz 1873, №26.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 30 Ağustos 1883, №34.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 31 Ağustos 1876, №34.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 31 Ekim 1878, №43.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 31 Ocak 1872, №5.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 31 Ocak 1878, №5.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 4 kasım 1880, №44.

- Turkestanskiye Vedomosti*, 5 Haziran 1872, № 22.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 5 Haziran 1884, №22.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 6 Ocak 1907, № 3.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 6 Ocak 1913, №5.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 6 Şubat 1913, №30.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 7 Aralık 1870, № 15.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 7 Haziran 1871, №19.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 7 Kasım 1872, №44.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 7 Şubat 1872, №6.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 7 Şubat 1878, №6.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 8 Ağustos 1872, №31.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 8 Haziran 1907, №84.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 8 Mart 1883, №10.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 8 Ocak 1913, №6.
- Turkestanskiye Vedomosti*, 11 Ocak 1913. №9.
- Turkestanskiye Vedomosti*. 4 Mayıs 1913, №97. "Perviy Turkestanskiy General-Gubernator Kosntantin Petroviç Kaufman".
- Türkistasnkiye Vedomosti*, 1 Haziran 1870. №3.
- Ünal, F. (2015). *XVIII. Yüzyıl Türk-Rus ilişkilerinde Neplüyev (İstanbul'dan Orenburg'a)*. Ankara:Gece kitaplığı Yay.
- Vasilyev, D.V. (2015). Stranitsa Aziyatskoy politiki Petra I: k istorii pohoda Bekoviça-Çerkasskogo v Hivu. *İzvestiya Samarskogo nauçnogo tsentra Rosskiskoy akademii nauk*, t.17, №3.
- Yakubcanov, N. (2015). İz İstorii jeleznoy dorogi Turkestanskogo kraya. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, №27.

EK 2. ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: .../.../.....

Tez Başlığı / Konusu: **Turkestanskiye Vedomosti Gazetesine Göre Türkistan'da Posta ve Telgraf Teşkilatı**

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam ..... sayfalık kısmına ilişkin, .../...../..... tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % ..... 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Ahntılar dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Assel ADILKHANOVA

Öğrenci No: N18122645

Anabilim Dalı: Türkiyat Araştırmaları

Programı: Türkiyat Araştırmaları

Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR

(Prof. Dr. Yunus KOÇ)

EK 3. BENZERLİK ENDEKSİ

TURKESTANSKİYE VEDOMOSTİ GAZETESİNE GÖRE TÜRKİSTAN'DA POSTA VE TELGRAF TEŞKİLATI

ORJİNALLİK RAPORU

% 2	% 2	% 1	% 1
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	www.acarindex.com İnternet Kaynağı	<% 1
2	www.turkiyat.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
3	archive.org İnternet Kaynağı	<% 1
4	wp.hse.ru İnternet Kaynağı	<% 1
5	mamer.biz İnternet Kaynağı	<% 1
6	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
7	Timur Dadabaev. "Recollections of emerging hybrid ethnic identities in Soviet Central Asia: the case of Uzbekistan", Nationalities Papers, 2018 Yayın	<% 1
8	www.iksad.org İnternet Kaynağı	